

OTROK *in* KNJIGA

121

Prototip sodobnega mladinskega pisatelja namreč združuje sposobnost razumevanja in prilagajanja hitrim spremembam v digitalnem in digitaliziranem svetu, hkrati pa ohranja globoko povezanost z univerzalnimi človeškimi izkušnjami.

Feri Lainšček,

Duh časa in duh globine

Mladi poslušalci se bodo tako kaj hitro prelevili tudi v mlade bralce, najprej bodo iskali besede za slike, potem bodo lahko, sledeč velikim tiskanim črkam, iskali tudi besede za sklope črk. Pri tem pa seveda sledili velikim bralcem in njihovemu ritmičnemu branju.

Tina Bilban,

Igriva slikanica, ustvarjena za skupinsko branje

To torej ni okolje urejenih mitov, trdnih stebrov in varnosti, pač pa okolje, ki nenehno preizkuša in, še zlasti ženske književne osebe, nenehno sili k uporabi lastnih spretnosti, iznajdljivosti in razuma.

David Bedrač,

Večplastni mozaiki življenja

NA OVITKU

Matija Medved: ilustracija ovitka je iz zbirke *Collective of Sighs*, založba Look back and laugh, Ljubljana, 2020. Mešana tehnika (digitalna risba, skeniran kolaž, slika s črnilom in risba s kulijem), 180 mm × 260 mm.

Avtorju ilustracije je newyorško društvo ilustratorjev Society of Illustrators New York na mednarodni letni pregledni razstavi v začetku leta 2024 podelilo tri medalje: zlato medaljo za naslovnice Fabulinih žepnic v kategoriji knjižna ilustracija, srebrno medaljo za ilustracije, ki so del identitete (ali celostne grafične podobe) Centra Rog v kategoriji institucionalna ilustracija, in še eno srebrno medaljo za ilustracije tedenske kolumne, ki jih je pisala Harrison Tish Warren za časopis *The New York Times*.

OTROKⁱⁿ KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV

*The Journal of Issues Relating to Children's Literature, Literary Education
and the Media Connected with Books*

121

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številkami na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 450 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. David Bedrač, dr. Tina Bilban, Urška Potočnik Černe, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Tatjana Pregl Kobe, izr. prof. dr. Barbara Zorman, dr. Andreja Erdlen; častna članica: Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Gloria Bazzocchi (Univerza v Bologni), Juan Kruz Igerabide (Univerza Baskovske dežele), Dubravka Zima (Univerza v Zagrebu)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*:

dr. Andreja Erdlen

Sekretarka uredništva/*Secretar*: Ana Dolinšek

Redakcija te številke je bila končana decembra 2024

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Lektoriranje in prevodi v angleščino: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Tadej Vrbnjak

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/*Address*:

Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor,

tel. (02) 23-52-129, telefax: (02) 23-52-127,

elektronska pošta: andreja.erdlen@mb.sik.si

spletna stran: <https://knjiznica-mb.si/revija-otrok-in-knjiga/o-reviji>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor,

elektronska pošta: ana.dolinsek@mb.sik.si

Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo *Otrok in knjiga*

Številke so dostopne v Digitalni knjižnici Slovenije oz. na portalu dlib.si

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

EBESCO Publishing, Inc.

Peskovnik bralcev in izzivov

ANDREJA ERDLÉN

Ob snovanju nove rubrike smo si zamislili, da bi uvodnike izmenjaje pisali člani uredniškega odbora in različni avtorji. Zgodilo se je, da je že prvi uvodnik, *Učna ura o vojni in otok svetlobe*, napisal Peter Svetina – kar je najboljša popotnica za novo vsebino. Prav zato si zdaj lažje privoščim bolj suhoparen zapis, v katerem bom ob iztekajočem se letu izpostavila dogodke, ki so zaznamovali delo uredništva. Revija je namreč v veliki meri spremljevalka in sopotnica avtorjev, knjig, založnikov, nagrad, promotorjev ter vsega dogajanja, ki oblikuje področje otroške in mladinske književnosti. Zato dogodkov ne bom nizala po tehtnosti, temveč se bom ravnala po že izdanih ali še nastajajočih številkah revije *Otrok in knjiga*.

Prvi dogodek, ki ga velja izpostaviti, je častno gostovanje Slovenije na knjižnem sejmu v Bologni, zlasti konferenca *We Love Reading / Radi beremo*. Ta je ponudila izjemen in celovit pregled programov, ustvarjalcev in izvajalcev, ki prispevajo k razvoju bralne kulture za otroke in mladostnike v Sloveniji, a so lahko uporabni tudi v mednarodnem prostoru. *Kot eden izmed treh tradicionalnih stebrov razvoja bralne kulture za otroke in mlade* v Sloveniji se je ob Pionirski – kompetenčnem centru za mladinsko književnost in knjižničarstvo ter Društvu Bralna značka Slovenije – ZPMS predstavila tudi revija *Otrok in knjiga*. O celotnem dogajanju smo obširno poročali v številki 119, v posebej zasnovani rubriki z naslovom *Bologna 2024*.

Prav tako v Italiji se je odvil naslednji veliki dogodek, ki je bil že zaradi geografske bližine izjemen: mednarodni kongres Mednarodne zveze za mladinsko književnost – IBBY z naslovom *Join the Revolution! Giving Every Child Good Books / Pridruži se revoluciji: dati vsakemu otroku dobre knjige*. O bogati vsebini smo poročali v IBBY novicah številke 120, na tem mestu pa bi posebej izpostavila sodelovanje mladih bralcev. Barbara Pregelj v tokratni rubriki *Udarno s prevodom*, ki jo revija pripravlja v sodelovanju s Prevodnim Prangerjem, poudarja, da *recepcija otroške in mladinske književnosti poteka prek odraslih* in da *otroci, ki jim je to namenjeno, v resnici nimajo svojega glasu*. Tudi zato je bila letošnja prisotnost mladih na kongresu IBBY, kjer so aktivno delili svoje poglede na branje, bralno kulturo in dogajanje po svetu, pomembna novost.

Ko omenimo trenutno dogajanje po svetu, marsikdo najprej pomisli na vojna žarišča. Mednarodna zveza za mladinsko književnost – IBBY je po svetovni vojni (1939–1945) nastala z mislijo na mednarodno razumevanje in svetovni mir. Tudi IBBY častna lista je eden izmed načinov za uresničevanje tega cilja, saj spodbuja mednarodno razumevanje skozi mladinsko književnost. Če si dovolim biti bolj osebna, me je ta utopičnost in tendenciozna uporaba književnosti vedno znova presenečala, čeprav sem občudovalka Jelle Lepman. Z dokumentarnim filmom *Geht uns Bücher, geht uns Flügel / Dajte nam knjige, dajte nam krila* Andreasa Steinhöfla smo letos obeležili mednarodni dan knjig za otroke. Dogodek smo pripravili Slovenska sekcija IBBY, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, Društvo slovenskih pisateljev in revija *Otrok in knjiga*. Film o tej izjemni snovki smo si ogledali tudi na osrednjem novembrskem simpoziju Društva Bralna značka

Slovenije – ZPMS Slovenija rada bere, ki ga je soorganizirala revija *Otrok in knjiga*. O praznovanju letošnjega 2. aprila in Andersenovih nagradah smo poročali v številki 119, o nagradah ALMA in častni listi IBBY pa v 118. številki prejšnjega letnika.

Med domačimi nagradami, o katerih poročamo, največ pozornosti namenimo večernici, nagradi za najboljše izvirno otroško ali mladinsko delo preteklega leta v Sloveniji, saj je revija *Otrok in knjiga* z Mariborsko knjižnico njen solastnik. Revija ji posveča posebno pozornost v lastni rubriki, poimenovani *Večernica*. Pomembno je tudi omeniti, da je večernica prva vseslovenska nagrada za otroško in mladinsko književnost. Poleg večernice smo v številki 120 pisali tudi o cenzuri.

Gre za težko opredeljiv pojav, ki književnost pritiska v družbeni kontekst, kjer se prepletajo zapleteni pojmi, kot so morala, vrednote, resnica, svoboda, oblast in moč. Najbolj vznemirljiva se zdi prepletenost (*samo*)cenzure, svetovnega nazora in medkulturnih razlik – kot pravi Peter Svetina, ko se te dimenzije neopredeljivo prekrivajo. Tudi letošnji simpozij revije *Otrok in knjiga*, z naslovom *Duh časa in duh globine – cenzura v duhu politične korektnosti*, je v sodelovanju z društvom Argo potekal na festivalu Oko besede. Alenka Veler je izpostavila, da so mladi v digitalni dobi izpostavljeni različnim spornim vsebinam – vendar so ravno knjige tiste, ki se vedno znova znajdejo »na tnalu cenzure«. Kot v nadaljevanju pravi Janja Vidmar: »Mladi bralci se v fazi odraščanja srečujejo s številnimi tabuji, saj so skoraj vsa temeljna eksistencialna vprašanja v družbi tabuizirana.« Dodajam, da niso moteča le temeljna eksistencialna vprašanja, ampak tudi vragolije, živahen jezik in vse, kar predstavlja nebrzdanost življenja. Zdi se, kot da obstaja težnja po ustvarjanju urejenega, idealističnega, da ne rečem totalitarnega sveta.

Veliko naporov posameznikov in organizacij je vloženih v to, da bi v medijskem preobilju (mlade) spodbudili k branju knjig, razvoju bralne kulture, dvigu bralne pismenosti in zavedanju pomena branja na višji ravni, ki je bilo predstavljeno na lanskem Frankfurtskem knjižnem sejmu v *Ljubljanskem manifestu*. Naj navedem le zadnji stavek: »Kot pravi Margaret Atwood: 'Če ne bo mladih bralcev in pisateljev, kmalu ne bo niti starejših. Pismenost bo umrla ... z njo pa bo umrla demokracija.'«

Častnemu gostovanju Slovenije v Frankfurtu in Bologni je sledila druga realnost – sistem financiranja društev in organizacij, ki imajo ključno vlogo pri oblikovanju slovenske kulture, literarne krajine ter razvoju književnosti in jezika, o čemer se je veliko razpravljalo. Finančna nestabilnost je že letos vplivala na delovanje revije *Otrok in knjiga*, zmanjšana višina sofinanciranja pa bo v prihodnjem letu njeno delovanje še dodatno omejila. Zaskrbljujoče je, kako kapital že tako ali tako kroji ponudbo, še bolj pa, kako država razpolaga s sredstvi na tem področju. Če že omenjamo cenzuro, je lahko tudi dodeljevanje finančnih sredstev eden izmed njenih vzvodov. In kaj je s skrbjo za branje kot poglavitno potjo do osebnega razvoja, vseživljenjskega učenja, izmenjave informacij in osrednje razsežnosti družbenih odnosov ter vključenosti v družbo?

Proti koncu tega pisanja naj omenim še dve novosti. Najprej velja izpostaviti dogovor o elektronski izdaji (dela) revije *Otrok in knjiga*, ki ga je Mariborska knjižnica sklenila z Univerzitetno založbo Univerze v Mariboru. Druga novost pa je vzpostavitev sodelovanja s študenti Oddelka za slavistiko Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, ki bodo pod mentorstvom objavljali prispevke v rubriki *Ocene*. Recenzijo mladega sodelavca lahko preberete že v tej številki.

Veselim se prihajajočih prepletanj – zgodb, ilustracij, knjig, pogovorov, raziskovanj in iskanj. Za zaključek si bom izposodila besede Marka Kravosa, predsednika Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, ki jih je na plenarnem predavanju *Ponos in skrb ob domačem kruhu iz besed* povedal na že omenjeni konferenci v Bologni: »Potrebujem, potrebujemo zgodbe in pesmi v prvinskih izrazih, v katerih bodo emocije in domišljija na čutni podlagi in dostopna tako vse bolj neobvladljivemu umu, ki vedno dvomi in zaničuje drobtine nelogičnosti, nadrealnosti, šumenje prazgodovine. Prav tako pa naj bo knjižna vsebina gradivo, igralo, pesek, v katerega bo bralec oblikoval svoje gradove, svoje oblake in sanje. Domišljavo je imeti sebe pesnika za stvarnika, pesnik naj bo zapeljivec, odgovoren za veselje zgodb in univerzum podob na policah s knjigami. Zgodba in pesem nista živa, dokler se ne naselita in udomačita na peskovniku bralca.«

VSEBINA / CONTENTS

Anselmo Roveda, Martina Russo: Italian voices. The current landscape of the Italian children's literature and publishing industry
Italijanski glasovi. Sodobna italijanska otroška književnost in založništvo..... 9

RAZPRAVE – ČLANKI / TREATISES – ARTICLES 21

Barbara Bednjički Rošer: Obravnava multimodalnih del v vrtcu
Multimodal works in kindergarten 21

Vladka Tucovič Sturman: Tematika NOB v mladinski književnosti Branke Jurca
The topic of NLS in the children's literature of Branka Jurca 33

PREGLEDI – POGLEDI / REVIEWS – VIEWS 47

Feri Lainšček: Duh časa in duh globine
The spirit of time and the spirit of profundity..... 47

Dora Komnenović: *The Power of Discarded Books*
Moč zavrženih knjig 51

Katja Štesl: Likovna vsebina stripa Bobri
The visual content of the comic book Bobri 60

INTERVJU / INTERVIEW 65

Maša Ogrizek: Intervju ob izidu stripa Bobri: Peter Škerl in Tadej Golob
Interview on the release of the comic book Bobri: Peter Škerl and Tadej Golob 65

UDARNO S PREVODOM / TALK ABOUT TRANSLATION 71

Prevodni Pranger: Klasična in mladinska dela španske literature pri nas
Translation Pranger: The classic and youth Spanish literature in our country 71

ODMEVI NA DOGODKE / RECENT EVENTS 81

Tatjana Pregl Kobe: Stoletniki: Roža Piščanec, Ive Šubic in Ivan Seljak – Čopič
Centenarians: Roža Piščanec, Ive Šubic and Ivan Seljak - Čopič 81

Ob sedemdeseti obletnici revije Galeb
At the 70th anniversary of the journal Galeb 88

Irena Matko Lukan: 1. Festival izvirne slovenske slikanice
The 1st Original Slovene Picture Book Festival 90

Tilka Jamnik, Petra Potočnik: Bralna značka na 23. evropski konferenci o bralni pismenosti in 39. mednarodnem kongresu IBBY
The Reading Badge at the 23rd European Conference on Reading Literacy and at the 39th International IBBY Congress 93

IN MEMORIAM	96
Katarina Klančnik Kocutar: Eka (Alenka) Vogelnik	96
IBBY NOVICE / IBBY NEWS	98
Tina Bilban: Nagrada in priznanja Slovenske sekcije IBBY <i>Awards and recognitions of the Slovene IBBY Section</i>	98
POROČILA / REPORTS.....	101
Priznanja zlata hruška 2024 <i>The Golden Pear awards 2024</i>	101
Nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2024 <i>The Kristina Brenk Award for an original Slovene picture book 2024</i>	107
Zlatirepec 2024	109
Meta Blagšič, Biserka Bobnar, Zdenka Gajser, Lea Hedl, Robert Kereži, Mateja Ogrizek: Eva Mlinar, Ana Maraž in Tina Volarič: razstava ilustracij v Mariborski knjižnici <i>Eva Mlinar, Ana Maraž and Tina Volarič: Illustration Exhibition at the Maribor Public Library</i>	111
Tanja Pogačar: Bookbird 2023	114
OCENE / REVIEWS.....	119
Gaja Kos: Neutrudne popotnice in dragocene sopotnice <i>Tireless travellers and precious travel companions</i>	119
David Bedrač: Večplastni mozaiki življenja <i>Multilayered mosaics of life</i>	121
Tina Bilban: Igriva slikanica, ustvarjena za skupinsko branje <i>A playful picture book created for group reading</i>	123
Maj Matias Strle: Loviti lovca na ptice <i>Hunting a bird hunter</i>	124
Tatjana Pregl Kobe: Vsestranska Isol in zlate hruške <i>The versatile Isol and golden pears</i>	126
Nika Arhar: Pepelka kot begunka v družbi privilegiranega Zahoda <i>Cinderella as a refugee in the society of the privileged West</i>	129
Gaja Pöschl: Ko na filmskem platnu oživijo knjižni junaki <i>When literary heroes come to live on the film screen</i>	133

Prispevek je nastal v okviru izmenjave člankov med revijo *Otrok in knjiga* in italijansko revijo *Andersen*. V času 61. mednarodnega sejma otroških knjig v Bologni, kjer je bila Slovenija častna gostja, je revija *Andersen* objavila prispevek o slovenski otroški in mladinski književnosti z naslovom *Sei fatti e una mezza verità sulla letteratura slovena per bambini e ragazzi* (*Šest dejstev in ena polresnica o slovenski mladinski in otroški književnosti*). Članek je pripravila dr. Barbara Zorman, članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*. Prispevek o sodobni italijanski otroški književnosti in založništvu pa objavljamo ob priložnosti mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu, na katerem se je Italija predstavila kot častna gostja.

ANSELMO ROVEDA AND MARTINA RUSSO

Italian voices The current landscape of the Italian children's literature and publishing industry

Italy's participation as the Guest of Honour at the Frankfurter Buchmesse 2024 highlights the vibrant and diverse sector of children's and young adult literature in the country. Here's an overview of the current landscape of children's publishing in Italy, characterized by greater diversity and specialization in audiences, languages, themes, and formats, which range from picture books to novels, non-fiction, and comic books. This evolution is supported by increased professionalism and international engagement, thanks to the works by artists who have transcended borders in both artistic and geographic sense. *Andersen*, the Italian magazine and award for children's books, plays a vital role in documenting this rich landscape, offering journalistic insights that resonate with a broad audience.

1. Introduction

Italy's presence at the Frankfurter Buchmesse 2024 as the Guest of Honour represents a good opportunity to take stock of the cultural proposal and the publishing production of books for children and young adults. It is a dynamic and lively sector, diverse and multifaceted; capable of being, in terms of international projection, a driving force for the entire Italian publishing industry.

More than one hundred sixty years have passed since the birth of Italy as a unified state (1861), and just slightly less since the publication of two books that mark the beginning of the modern Italian canon of children's literature: *The Adventures of Pinocchio: Story of a Puppet* (1883) by Carlo Collodi and *Cuore* (1886) by Edmondo De Amicis. These narratives have had varying fortunes: the first is globally known and still popular, at least as a source material for rewritings and adaptations; the second is almost relegated to literature history courses in the sector. Yet, in their distance and variety, they still ideally represent the dominant tension in the Italian

literature for children, and not only that. This tension is played out between the use of the counterfactual (fantastical and impossible worlds, magical intervention, indebted to fairy tales) and social narration (the description of society and its relationships, individual and collective feelings of the historical time represented).

Many things have happened in the meantime. Italy went through two decades of fascist dictatorship (1922-1943); it endured two tragic World Wars alongside Europe; it rose again as a republic (1946), embarking on democracy and contributing, from the very beginning, to the construction of the European Union. At the cultural level and in terms of policies for children, the Italy of Collodi and De Amicis is, by necessity, very far away. It is therefore normal that Italian literature for children -though indebted to early contributors like Emma Perodi, Ida Baccini, Luigi Capuana, Carolina Invernizio, Emilio Salgari, and Lina Schwarz - can be considered to have truly emerged with the establishment of the Italian Republic and its democratic institutions in the mid-20th century.

2. The Second Half of the 20th Century: The Birth of Modern Italian Children's Literature

Today, literature, illustration and publishing for young readers represent the evolution of a dynamic that has engaged childhood culture in Italy since the post-World War II period, which has clearly developed qualitatively since the 1970s (with the granting of the H.C. Andersen IBBY Award to writer Gianni Rodari in 1970) and quantitatively since the 1990s and 2000s.

2.1. A New Beginning (1958-1981) - We could symbolically set 1972, fifty-two years ago, as the watershed date that defines the season of conscious renewal in the sector, although we could already note significant clues from the preceding years about what was soon to come. In 1958, the series "Il Martin Pescatore", directed by Donatella Ziliotto, was launched by the Vallecchi publisher, bringing to Italy contemporary international classics such as *Pippi Longstocking* by Astrid Lindgren; in 1964, the first edition of what would soon become the most important International Children's Book Fair was held in Bologna; during the 1960s, canonical Italian writers and illustrators such as Beatrice Solinas Donghi, Pinin Carpi, Mino Milani, Lucia Tumiatì, Emanuele Luzzati and Grazia Nidasio were active; in 1966, Emme Edizioni was founded by Rosellina Archinto, which would later introduce, among others, the works of Leo Lionni, Iela Mari, Bruno Munari, Tomi Ungerer, Eric Carle, Mitsumasa Anno ... In 1970, as mentioned, Gianni Rodari, in recognition of his decades-long work, received the IBBY Hans Christian Andersen Award; also in 1970, Bianca Pitzorno debuted with *Il grande raduno dei cow boys* (Edizioni Svizzere per la Gioventù). However, in 1972, as Roberto Denti (the founder, together with Gianna Vitali, of the first specialized bookstore in Italy that same year) loved to remember, several events occurred that would profoundly influence the landscape of Italian culture for children in the years to come: Antonio Faeti's essay *Guardare le figure. Gli illustratori italiani dei libri per l'infanzia* was published by Einaudi, a foundational text in illustration studies; the publication of the "Tantibambini" series by Einaudi, directed by Bruno Munari, also began, and, indeed, the Libreria dei ragazzi in Milan was born, which soon became a meeting place for those working with children's books at that time. In

1972, the volumes *Il teatro dei ragazzi* by Giuseppe Bertolucci, the first survey of the sector, and *La stampa periodica per ragazzi* by Giovanni Genovesi, a documented essay, were also published; furthermore, from March 6 to 10, Gianni Rodari participated in *Incontri con la Fantastica* in Reggio Emilia, from which *Grammatica della fantasia* (1973) would emerge the following year.

This marks the beginning of a season that, in a crescendo of cultural and entrepreneurial initiatives, would see the birth of seminal editorial projects in the following decade - the children's line of Editoriale Libreria, later Edizioni EL (1974), *La Coccinella* (1977), Nuove Edizioni Romane (1977), Fatatrac (1979) ... - and the debut of writers such as Roberto Piumini (*Il giovane che entrava nel palazzo*, Nuove Edizioni Romane, 1978) and Giusi Quarenghi (*Ahi, che male*, Edizioni EL, 1982), as well as illustrators like Roberto Innocenti (active since 1973), Altan (who created *La Pimpa* for *Corriere dei Piccoli* in 1975), and Nicoletta Costa (debuting with *La Maestra Dormigliona*, Chiandetti Editore, 1980). From the 1970s onward, editorial designers sensitive to the needs of the youngest, such as Loredana Farina, one of the souls of *La Coccinella*, and Emanuela Bussolati, were also active,

Roberto Innocenti: *Canto di Natale*
(La Margherita, 2007)

Roberto Innocenti: *Pinocchio* (La Margherita, 2015)

Roberto Innocenti: *Casa del tempo*
(La Margherita, 2010)

Roberto Innocenti: *L'Ultima spiaggia*
(La Margherita, 2020)

while towards the end of the decade, studies by Pino Boero on children's literature and Paola Pallottino on illustration began. In 1981, those who would soon become Edizioni EL began publishing the "Le Letture" series, the first paperback series dedicated to Italian authors, an opportunity to foster local professionals.

2.2. *The season of growth (1982–2000)* - The ferment of that decade does not go unnoticed by two cultural and communication figures like Gualtiero Schiaffino and Ferruccio Giromini, who in 1982 created, in collaboration with Denti and Vitali as jurors, the Premio Andersen and, at the same time, the zero issue of the magazine *Andersen*, which would become a monthly publication, capable of giving voice to an expanding publishing sector in the following years. Over the years, other activities of information and militant criticism have joined the prize and the monthly magazine, with interventions in various media (radio, TV, internet), and, in the last two decades, with training on issues of childhood culture and reading education. A series of actions, in constant dialogue with each other, have been carried out with such continuity that they collectively configure as a permanent observatory on children's publishing.

Italian publishing for children in the 1980s and early 1990s has experienced further significant developments with the debut of authors such as Angela Nanetti (*Le memorie di Adalberto*, E. Elle Editions, 1984), Guido Quarzo (*Seconda storia del principe Faccia da Maiale e altri racconti*, Edizioni EL, 1990), Silvana Gandolfi (*La scimmia nella biglia*, Salani, 1992), and Bruno Tognolini (*Angeli, lucertole, bambini dappertutto*, Fatatrac, 1992). This period also saw the entry of major national publishers into the sector, as well as the birth of dedicated series, such as "Gl'Istrici" (1987) by Salani, "Junior" (1988) by Mondadori, and "Il battello a vapore" (1992) by Piemme. Additionally, the 1980s and 1990s marked the beginning of Munari's editorial production for Corraini, which has been active since 1973 as an art gallery, along with the birth of small but determined independent publishing houses like Carthusia (1987) and Sinnos (1990).

The establishment of the discipline within the university can also be witnessed; in 1990, Antonio Faeti became the first full professor of children's literature history, while in 1995, Pino Boero and Carmine De Luca published the first edition of the fundamental essay *Letteratura per l'infanzia* (Laterza). On the cultural front, there have been the birth, continuation, or renewal of magazines; this was the golden age of paper periodicals related to the field. Alongside the monthly *Andersen* (1982), other magazines usually published quarterly or triannually were active: *Schedario* (1953–1998), *Pagine Giovani* (1976), *LG Argomenti* (1977–2017, originally *Il Minuzzolo* in 1965), *Sfogliolibro* (1988–2012), *LiBeR* (1988). In the following years *Il Pepe Verde* (1999) and *Hamelin* (2001) also joined.

The decade that closed the 20th century also represented the moment of consolidation and quantitative stabilization of children's publishing production, which reached over two thousand new annual proposals; the major publishers with their series were the main protagonists. By the end of the decade, a new centrality of the children's publishing sector was also established within the overall dynamics of publishing, also thanks to commercially successful phenomena like the arrival in Italy in 1998 of the first volume of J.K. Rowling's saga, featuring Harry Potter.

3. The 2000s: Affirmation and Current Status of Italian Children's Literature

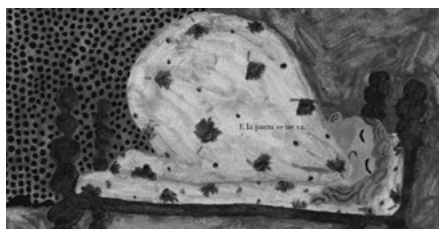
The new millennium opened on a high note, with stable figures for the sector that continue to this day, despite the significant international changes and crises, first economic and then health-related, that have affected the planet in the last fifteen years. The statistics, consistently recorded by AIE, the Italian Publishers Association, indicate positive signs regarding the central role of the children's sector within the overall national publishing industry, and even more with regard to export capabilities or translations abroad.

The magazine *Andersen* has been accompanying the development of Italian children's literature since 1982; not only with its monthly publication, but also with the already mentioned award and various information and training initiatives. In recent years, the Andersen Observatory, alongside the objective quantitative growth, with the increase in the number of published titles, specialized publishers, and authors, has been able to register some trends. Some indicate continuity, especially illustrated books; others, such as new languages, themes, and forms of literature for children and young adults, are emerging. Let us explore the current landscape in the light of some recent editorial novelties and the recent Premio Andersen shortlisted.

3.1. The Languages of Illustration - The historic figurative tradition in Italy has found a vibrant expression in illustration for publishing in recent decades. Among the names, recently awarded as the best illustrator of the year, are: Isabella Labate, an artist known for intense black-and-white representations, with works such as *Il bambino del tram* (Orecchio Acerbo) and *Il vecchio e il mare* (Kite); Claudia

Beatrice Alemagna: *Al parco*
(Topipittori, 2022)

Beatrice Alemagna: *Le cose che passano*
(Topipittori, 2019)

Beatrice Alemagna: *I cinque malfatti*
(Topipittori, 2014)

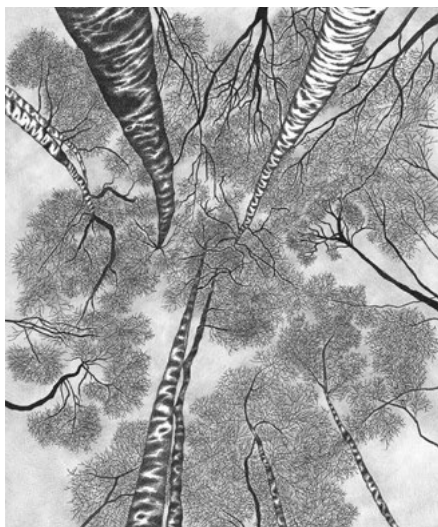

Beatrice Alemagna: *Un Leone a Parigi*
(Donzelli, 2009)

Palmarucci with *L'incanto del buio* (text by Francesca Scotti; Orecchio Acerbo) or early in her career, the classic fairy tale *I musicanti di Brema* (Orecchio Acerbo); Mariachiara Di Giorgio with elegant works based on other texts such as the recent *Al canto del gallo* (by Fabian Negrin; Corsare), *Il furto di Natale* (by Anselmo Roveda; Interlinea), *La zuppa Lepron* (by Giovanna Zoboli; Topipittori) and *Uno come Antonio* (by Susanna Mattiangeli; Il Castoro); Daniela Iride Murgia with *Se ti sbrighi trovi ancora il mondo* (Carthusia) or *La bambina di ghiaccio* (by Mila Pavičević; Camelozampa); Felicita Sala with *Un anno a Fleurville* (Rizzoli) or *Il posto segreto* (by Susanna Mattiangeli; LupoGuido); and Marco Somà with *Chi sa che cosa sia la felicità, lo dica* (by Luca Tortolini; Emme Edizioni) or refined adaptations of the classics of Italian literature, such as *L'infinito* (Einaudi Ragazzi) by Giacomo Leopardi or *La Divina Commedia* (inspired by Dante's work; Einaudi Ragazzi). Or, talents like Andrea Antinori, a total author, for instance in *Sulla vita dei lemuri* (Corraini), or an illustrator of other texts, such as *La zuppa dell'orco* (by Vincent Cuvellier; Biancoenero), *Il paese degli elenchi* (by Cristina Bellemo, Topipittori), and *A cosa servono i gatti* (by Paolo Nori; Terre di Mezzo); Marco Paci, illustrator of the series "Atlanti dell'immaginario" (EDT Giralangolo); Giulia Pastorino with *Quando sarò grande and Ehi laggiù, basta così* (both based on texts by Davide Calì and published by Clichy); or Olimpia Zagnoli, also a respected creator of covers even abroad (The New Yorker, The New York Times). The illustrators, who join the already internationally known and appreciated Beatrice Alemagna, are Lorenzo Mattotti, Pia Valentinis, Alessandro Sanna, Chiara Carrer, and Roberto Innocenti (H.C. Andersen IBBY Award 2008). The production of illustrated books is certainly the most characteristic aspect of the Italian publishing sector in terms of quantity. Moreover, the age group generally associated with this form of art, is the one targeted by almost 70% of the titles published for children and young adults.

3.2. The Languages of Writing - above you may have noticed the names of authors of texts; those who, in recent years, have skillfully worked on illustrated books. The common thread uniting today's writing for picture books in Italy is a constant commitment - drawing from the great masters, especially Rodari - to be "*on the side of children*," the ability to represent and give shape to their emotions and feelings, even when the stories unfold in the realm of fantasy. Among these authors are several Premio Andersen winners: Luca Tortolini, who is also active internationally; Sabrina Giarratana, who feels at home in both poetic texts and nursery rhymes, as evident in *Amica Terra* (illustrated by Arianna Papini; Fatatrac), *Filastrocche in valigia* (illustrated by Pia Valentinis; Parapiglia), or *Poesie di luce* (illustrated by Sonia M.L. Possentini; Giunti); Cristina Bellemo, also previously mentioned; or Susanna Mattiangeli, the Italian Children's Laureate for the 2022/2024 term. Also added should be the names of Giovanna Zoboli, the author of texts for many picture books published by Topipittori, and an international master like Davide Calì.

On the narrative front, capable of offering both - light stories and those useful for navigating the world of preadolescent and adolescent emotions - several authors are outstanding (many of whom have also been awarded the Premio Andersen): the multifaceted Beatrice Masini, with books such as *Bambini nel bosco* (Fanucci) or *Storia di May, piccola donna* (Mondadori); Francesco D'Adamo, author of

Pia Valentini: *Raccontare gli alberi* (Rizzoli, 2021)

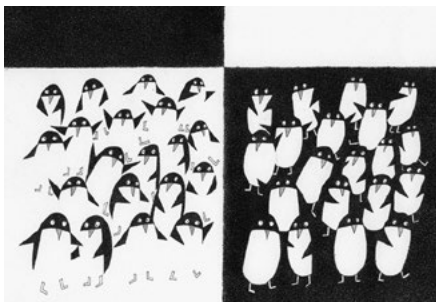
Pia Valentini: *Che paesaggio* (Topipittori, 2017)

Pia Valentini: *Saffo* (RueBallu, 2021)

Pia Valentini: *Le quattro stagioni* (Fabbri, 2005)

Pia Valentini: *Rime chiaroscure* (Rizzoli, 2012)

novels with a strong social commitment, such as *Il sentiero degli orsi* (Mondadori) and *Storia di Iqbal* (Giunti); Chiara Carminati, author, among other works, of the historical novel *Fuori fuoco* (Bompiani) and the poetry collection for adolescents *Viaggia verso* (Bompiani); Guido Sgardoli, master of adventure and mystery, with *Syberia* (San Paolo), *Tiziano e il bosco delle ombre* (Emons), or *L'isola del muto* (San Paolo); Davide Morosinotto, an internationally appreciated adventure writer, with the recent *La notte dei biplani* (Il Castoro) and *Il grande colpo di Crimson City* (Salani); Luisa Mattia, a prolific storyteller, author of the dystopia *Quello che è tuo*

è mio (San Paolo), or the historical novel *Tempesta Matteotti* (Lapis), dedicated to the antifascist Giacomo Matteotti; Nicola Cinquetti, a thoughtful author, also due to his profession as a teacher, attentive to themes dear to young readers, with *Ultimo venne il verme* (Bompiani) or *Quando la sera la luna ci parla* (Lapis); Marta Palazzesi with the praised debut *Nebbia* (Il Castoro); Francesca Bonafini with *La strada ti chiama* (SinnoS), winner of the Premio Andersen 2023 in the category of Best Book for over 12; and Patrizia Rinaldi, an author of novels for adults, capable of creating intense works for children (*Federico il pazzo*, SinnoS), for adolescents (*Hai la mia parola*, SinnoS), or graphic novels (*La compagnia dei soli* and *Il regno dei disertori*, both illustrated by Marco Paci and published by SinnoS).

Moreover, when discussing Italian authors, we must remember some cornerstones of the written language; established authors with wide acclaim like Bianca Pitzorno, Roberto Piumini, Angela Nanetti, Giusi Quarenghi, Guido Quarzo, Silvana Gandolfi, and the master of nursery rhymes Bruno Tognolini. We should not forget some bestselling authors, who will appear at the Frankfurt Book Fair, such as Elisabetta Dami, creator of the investigative mouse Geronimo Stilton (Piemme), published in over 50 languages; Pierdomenico Baccalario, author of many novels and successful series such as “Ulysses Moore” and “Maghi raminghi” (both for Piemme); and Elisabetta Gnone, co-author of the comic series “W.I.T.C.H.” (Disney Italia) and later the successful narrative series “Fairy Oak” (De Agostini, Salani). Or the authors creating literature for all and for young readers like Licia Troisi with fantasy sagas like “Mondo Emerso” (Mondadori) or the recent “Le guerre del multiverso” (Rizzoli); also Nadia Terranova. Finally, among the many narrative series, we highlight one awarded the Premio Andersen 2024: “Occhiaperti” from the publisher Pelledoca, focusing on mystery and suspense.

3.3. The Specificity of Italian Young Adult Literature - Italian literature for adolescents and young adults represents a relatively recent segment and is certainly subject to different editorial and commercial dynamics, compared to the rest of the production. Over the past ten years, the landscape has changed so much that the Premio Andersen Jury felt the need to create a category that considered the titles aimed at »older« readers, those to whom one would once recommend literature »tout court.« While the debate over the label attributed to these books (for commercial, philological reasons, or simply for cataloging purposes) is quite lively, the subject matter of these stories is still evolving, especially when considering national production. Finding a common thread or a pattern among what is being offered to contemporary readers is not straightforward. There is certainly notable attention to romance and fantasy, as seen in the publishing case of *Il fabbricante di lacrime* by Erin Doom or in the previously mentioned series by Licia Troisi. There is also a desire to explore the everyday, seen from the perspective of those, who feel constrained by conformity, as is the case with the protagonists of the interesting »Weird Young« series by Fandango, which gathers works by various Italian authors such as Manuela Salvi (Cris), Andrea Garelo (*Battle zone*), Federica Tuzi (*Non ci lasceremo mai*), Flavio Nuccitelli (*Frenesia*), Elisa Amoruso (*Sirley*), and Michele Cocci (Us).

Narrowing the field and considering the recent years of the Premio Andersen, it is clear that since the creation of the category »Best Book for over 15« several works by Italian authors have been awarded. Focusing on the last ten years, the first is

Una sottile linea rosa (Giunti) by Annalisa Strada, a novel awarded in 2014, which delicately and incisively recounts Perla's discovery of an unexpected pregnancy. A balanced story that manages to avoid being didactic, despite centering a well-defined dynamic in the narrative. Annalisa Strada is, after all, a long-established author and certainly one of the most frequently encountered names in the catalogs of San Paolo, Il Castoro, Giunti, and Piemme, for which she has written titles closely related to the history of our country, as well as for a readership even broader than the age group this reflection addresses, ranging from early readers to middle grade.

More intimate and dreamlike is *Se tu fossi qui* (San Paolo) by Davide Rondoni, awarded in 2015: a journey through the marshland for a boy seeking to know his father, who ultimately discovers himself. Rondoni has primarily written for an adult audience, and his incursions into children's literature, if a boundary is to be drawn, have been few. The same goes for Alberto Vignati, whose novel *Alle periferie dell'impero* was shortlisted in 2019.

A flight is also recounted by Gabriele Clima in *Il sole fra le dita* (San Paolo), awarded in 2017 "for the desire not to linger on sentimentalism, but to pursue the concreteness of relationships." A coming-of-age novel that traverses the Italian province, recounting the story of the friendship that develops between Dario, an irresponsible daredevil, and Andy, hindered by disability. This is not Clima's only novel (he has also written *La stanza del lupo* for San Paolo and *Continua a camminare*, published by Feltrinelli), but he has dedicated much of his work to early childhood literature.

While a strong individual component is central to many of these narratives, the case is different for the already mentioned *L'isola del muto* (San Paolo) by Guido Sgardoli, awarded in 2018: an open window onto the history of a Scandinavian lighthouse, around which the events of multiple generations unfold. A plurality of voices can also be found, in a completely different context, in *Eravamo il suono* (Lapis) by Matteo Corradini, which, awarded this year with a Special Jury Prize, retraces the history of the female orchestra in Auschwitz.

The voices, deliberately confused and almost deceptive, alternate in *Senza una buona ragione* by Benedetta Bonfiglioli, published by Pelledoca. The book, awarded in 2021, recounts an adolescent everyday life, undermined by a toxic friendship. Bonfiglioli is also present in the catalogue of Giralangolo, which, in the »Dinamo« series, collects some interesting voices from the contemporary Italian scene, such as Simone Saccucci (*La nota che mancava*, *La seconda avventura*, *L'ultima ferita*) and Giuliana Facchini (*Bar Einstein*). Facchini has also published with Einaudi Ragazzi, Feltrinelli, Giunti, and the two-volume dystopia *Borders* and *No Borders* with Sinnos.

3.4. Other Languages and Design for Early Childhood - Italian publishing for children and adolescents has always experimented with languages and solutions, revolutionizing both the book form and narrative grammars. A historical example is the work of the publishing house like La Coccinella, known for its "books with holes," featuring a bestseller like *Brucoverde* (first edition 1977!) by Giovanna Mantegazza and Giorgio Vanetti or the work of editorial designers like Loredana Farina and Emanuela Bussolati. Italy also boasts various initiatives in the realm of »wordless books« (De Conno Silent Book Contest, an international award organized by Carthusia; and IBBY Silent Books. Final Destination Lampedusa, international selections created in refugee reception contexts), along with some authors who

are happily active in classic picture books and other forms of illustration, such as Gek Tessaro with the magnificent *Riflettiamoci* (Carthusia); Angelo Ruta with the delicate *Ho bisogno di te* (Carthusia); or Mariachiara Di Giorgio with the surprising *Professione coccodrillo* (with Giovanna Zoboli; Topipittori).

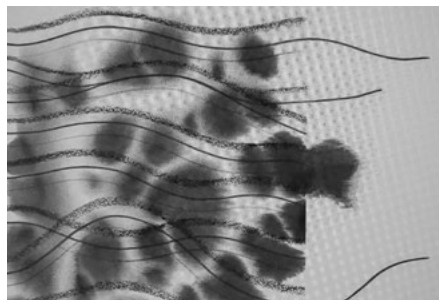
Finally, we should not forget some successful experiments that intertwine photography and illustration, like the work of photographer Massimiliano Tappari, who co-authored *Teresa* (Lapis) with Gek Tessaro and *Miramuri* (Terre di mezzo) with Alessandro Sanna or the illustrators Ninamasina with *Questa notte ha nevicato* (Topipittori), and Marianna Balducci with *Il viaggio di Piedino* (with Elisa Mazzoli; Bacchilega) and *Io sono foglia* (with Angelo Mozzillo; Bacchilega).

We should also remember some characters that originated in Italy and have had significant impact and diffusion; in addition to the previously mentioned Geronimo Stilton, Pimpa (Franco Cosimo Panini), the red-spotted dog drawn by Altan, or Giulio Coniglio (Franco Cosimo Panini) and Nuvola Olga (Emme), created for the youngest children by Nicoletta Costa, should be mentioned.

There is also noteworthy work in popular science, carried out in Italy by, among others, Editoriale Scienza, with new releases like *La mamma di Neandertal* by Irene Biemmi and Sandro Natalini; Quinto Quarto, which recently won the Premio Andersen for *La camera buisssima* by Elisa Lauzana and Irene Lazzarini, focused on photographic art; or Nomos, with the well-documented *Tentacoli*, a catalogue of octopuses, cuttlefish, and squids, by Marco Colombo, Francesco Tomasinelli and Giulia De Amicis.

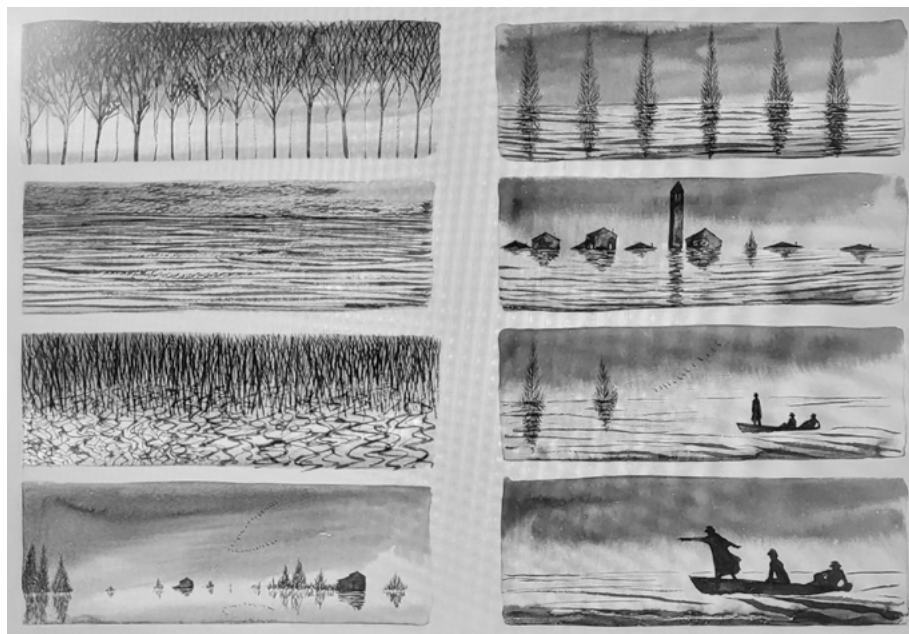
Alessandro Sanna: *Moby Dick* (Rizzoli, 2021)

Alessandro Sanna: *Mano Felice disegna l'acqua*
(Franco Cosimo Panini, 2012)

Alessandro Sanna: *Saltafossi* (Gallucci, 2024)

Alessandro Sanna: *Fiume lento. Un viaggio lungo il Po* (Rizzoli, 2013)

3.5. The Comics Phenomenon - The comics sector has experienced notable growth in recent years, with interesting intersections with youth literature. According to the AIE Report on Publishing (2023) Italian publishers released 3,496 titles of comic books (with ISBN) in 2022, including those aimed at children and young adults (196 aimed at 6–13-year-olds). This marks a growth of almost 7% in production compared to 2021. This count does not include titles with ISSN distributed primarily in newsstands, which are estimated to comprise at least another 3,606 titles. The newsstand does not yet contribute to the overall market definition, nor do the sales that take place during events and fairs such as Lucca Comics & Games or Romics. It is mainly manga that drives the growth of the supply and market: in 2019, they represented just under 35% of the editorial output in the sector. Four years later, they are approaching 50%, with a growth of +58.2%.

Among the dedicated publishers - one above all Bao Publishing, a careful and prolific publishing house that also includes the beloved author Zerocalcare - we are witnessing an increase and differentiation in production, including for different age groups. In recent years, *Andersen* has highlighted from its columns or among the shortlisted of the prize: *Caterina e i capellosi* (Canicola), a fun work by Alessandro Tota; *Girotondo* (Il Castoro) by Sergio Rossi and Agnese Innocente, a modern young adult adaptation of the classic play *Reigen* by Austrian Arthur Schnitzler; *Pistillo* (Diabolo) by Marco Paschetta, a successful blend of comic and illustration aimed at younger readers; *Fiato sospeso* (Tunué) by the close-knit duo Silvia Vecchini and Sualzo; as well as the experimental *Nuno salva la luna* (Canicola) by Marino Neri and *La mela mascherata* (Canicola) by Martoz.

4. The Contribution of Foreign Literatures to the Italian Landscape

As highlighted in the AIE Report on Publishing (2023), *“Italian publishing is structurally indebted - also due to its extensive and articulated network of small and medium-sized publishing houses with specialized catalogues and projects - to the purchase of publishing rights from foreign publishers. The data quantify a little over 9,000 titles published in 2022 as the result of translations from a foreign language [...]. Growth occurs in parallel with the increased capacity of Italian publishers to operate in international markets and the authorial transformations that currently mainly affect the children and young adult segment, but also fiction.”* The Anglophone area is certainly the most frequented by Italian publishers, but many books are also translated from French, German, and Spanish.

Thanks to the increasingly significant contributions from agents and translators (often one person fulfilling both roles), and independent publishing houses, recent years have seen titles from diverse linguistic areas, both within and beyond Europe, make their way to Italy. In this regard, the specialization of some publishers (notably Iperborea, which has long been a vehicle for Scandinavian literature) has contributed to a greater variety, along with some European funding programs, aimed at the translation of non-dominant languages.

5. Conclusions

The real novelty in defining the current landscape of children's publishing in Italy - alongside the emergence of new publishing houses, authors, and key players - lies, perhaps, in the multiplicity and better specification of the audiences, languages, themes and forms, through which literature and illustration are presented in the publishing production aimed at young readers.

Until the end of the last millennium and the first decade of the current one, children's publishing was essentially defined by three major poles, represented by dissemination, narrative, and, generically, illustrated works. Today, the overall offering - and the actors involved in its creation, production, and promotion - has diversified and specialized, better specifying age groups or types of readers, focusing on languages, themes, and forms that, while not entirely absent from the landscape before, now claim their own spaces and legitimacy. In Italy, this phenomenon has been made possible thanks to a growing general interest in cultural production for children, as well as to increased professionalism, also engaging in dialogue with an immediately international dimension.

Month by month, *Rivista Andersen* seeks to narrate - through journalistic insights that invite reflection and in-depth exploration - this wide and varied offering to an audience of readers that has gradually transformed: alongside educators, librarians, and teachers, who have always been filling the ranks of subscribers, independent bookstores and professionals in sectors that intersect with childhood dynamics have also joined. Last but not least, parents and grandparents are becoming increasingly attentive to what they present to children, in a country where reading is generally low, despite recent AIE data reporting a growth of about 3% compared to 2019.

RAZPRAVE – ČLANKI

Tipologija: 1.01. Izvirni znanstveni članek

UDK: 37.015.31:028:373.2

BARBARA BEDNJIČKI ROŠER

Obravnava multimodalnih del v vrtcu

Multimodalna dela, ki običajno združujejo dva koda sporočanja, v predšolskem obdobju omogočajo razvijanje recepcijske zmožnosti in gradnikov bralne pismenosti. V prispevku je predstavljen bralni dogodek oz. obravnava multimodalnega dela z otroki v vrtcu.

Multimodal works, which usually combine two communication codes, enable the development of receptive skills and the components of reading literacy in preschool. This paper presents a reading event or treatment of multimodal work with children in kindergarten.

Ključne besede: vrtec, multimodalnost, gradniki bralne pismenosti, bralni dogodek, kakovostna bralna gradiva

Keywords: kindergarten, multimodality, components of reading literacy, reading event, quality reading materials

Uvod

V predšolskem obdobju se otroci najpogosteje srečujejo s slikanicami, ki predstavljajo pomemben stik z umetnostnim jezikom in običajno združujejo dva koda sporočanja (literarni in likovni kod), zato jih uvrščamo med multimodalna dela. Otroci z vzgojitelji kot profesionalnimi posredniki branja ustvarjajo skupni pomen (literarno-likovno branje), ki pri multimodalnih tiskanih besedilih izhaja iz celote besedila, vizualnih podob in oblikovanja (Haramija in Batič, 2024). Kakovostna bralna gradiva omogočajo razvijanje recepcijske zmožnosti otrok in gradnikov bralne pismenosti, ki so ključni za nadaljnje izobraževanje, obenem pa raziskave (prim. Marjanovič Umek, Fekonja in Hacin Beyazoglu, 2020, 2022) kažejo, da je skupno branje »pomemben kontekst za otrokov razvoj in učenje«. Prav zato so bralni dogodki v vrtcu lahko zelo učinkovit didaktični pristop, ki poleg subjektivnega literarnoestetskega doživetja omogočajo večkratno vračanje

k bralnemu gradivu, spodbujajo multimodalno pismenost in – kot piše Saksida (2021a) – na podlagi pogovora o prebranem v skupini (interpretativna skupnost), »v *primežu konteksta*« oblikujejo besedilni pomen izbranega dela in razvijajo bralne zmožnosti predšolskih otrok.

Multimodalna dela in branje v predšolskem obdobju

Kakovostna multimodalna dela so celostna umetniška dela in hkrati posebne oblike knjig, ki otrokom pogosto predstavljajo prvo umetniško izkušnjo, vzgoja z umetnostjo in skozi umetnost pa je v svetu prepoznana kot uspešna metoda učenja in poučevanja na vseh kurikularnih področjih dejavnosti v vrtcu (Korošec in Batistič Zorec, 2021). Pri izbiri bralnega gradiva smo tokrat izhajali iz vsakdanjega jezika, ki je v predšolskem obdobju prežet s hrano in prehranjevanjem ter postaja pomemben dejavnik identitete. Znotraj *Kurikuluma za vrtce* (2017) so opredeljena področja dejavnosti (jezik, narava, družba, umetnost, matematika in gibanje), v okviru katerih otroci oblikujejo lastne prehranjevalne navade, spoznavajo različno prehrano, razvijajo družabnost, povezano s prehranjevanjem, krepijo odgovoren odnos za zdrav način življenja in ohranjanje zdravja, se seznanjajo s poklici, prazniki in običaji slovenske kulinarčne dediščine itd. In prav raznolika bralna gradiva, bodisi so to leposlovna dela, poučne/informativne knjige ali pa v zadnjem desetletju naraščajoča hibridna dela (Haramija, 2022), ki združujejo umetnostne (proza, poezija), strokovne (poučni sestavek, informativno besedilo) in praktičnosporazumevalne besedilne vrste (npr. recept), predstavljajo temelj bralne pismenosti, ki omogoča in spodbuja osebni razvoj in je podlaga za vse druge vrste pismenosti (Pečjak idr., 2023, str. 13). Različna priporočila za branje multimodalnih del so opredelili številni raziskovalci. Doonan (1993, v Batič, 2021, str. 13, 15) je razvila osemstopenjski model za branje slikanic ter »razvijanje vizualnega čuta in zmožnost osmišljanja vizualnih informacij«, Martens idr. (2012) poudarjajo temeljito pripravo vzgojiteljev/učiteljev in multimodalno analizo, ki sta jo v slovenskem prostoru utemeljili Haramija in Batič (2013), Saksida (2016, str. 235) pa večplastno tvorjenje pomenov multimodalnih besedil v družbenem kontekstu pojasnjuje s temeljnimi značilnostmi in fazami bralnih dogodkov od vrtca do visokošolske ravni, kjer poudarja, da je pomen multimodalnega besedila polje, ki ga nenehno dograjujejo in sooblikujejo vsi udeleženci bralnega dogodka. Pomenljiv je tudi podatek iz raziskave, ki jo je izvedla Batič (2021, str. 20) med slovenskimi vzgojitelji in učitelji, kjer se je kar četrtnina anketirancev strinjala s trditvijo, da ilustracije otrokom in učencem pokažejo šele po branju besedila, kar pomeni, da razumevanje multimodalnega branja v našem vzgojno-izobraževalnem prostoru še ni povsem uzavešeno, čemur govori v prid tudi podatek tretjine anketiranih, da je glavni cilj ilustracij v slikanicah pritegniti pozornost otrok. Haramija (2021, str. 20) poudarja, da »*bralni razvoj lahko identificiramo z gradniki bralne pismenosti*«, ki se v vzgojno-izobraževalnem procesu predšolske vzgoje, upoštevajoč zmožnosti otrok, razvijajo s cilji in vsebinami kot del celote na vseh področjih dejavnosti in predstavljajo temelje nadaljnjemu izobraževanju, z izjemo tekočega branja, ki se razvija šele, ko je otrok opismenjen. Vzgojitelji so bralni zgled in z branjem kakovostnih in raznolikih multimodalnih del v spodbudnem okolju, ki otrokom omogoča dostop do bralnih gradiv (knjižni

kotički), razvijajo interes za branje, širijo zavedanje o pomenu branja in spodbujajo bralno kulturo pri najmlajših. Skupno branje omogoča celostno razumevanje in povezovanje vsebin z drugimi branimi deli (medbesedilnost) in izkušnjami otrok, obenem pa predstavlja možnost za oblikovanje pripovedovalne sheme in nadgradnjo pripovedovalne zmožnosti otrok (Baloh, 2022, str. 107), ki močno vpliva na *zmožnost sporazumevanja s sovrstniki in odraslimi, zmožnost mišljenja, reševanje problemov, samopodobo, razumevanje, izražanje čustev, zmožnost logičnega sklepanja itd.* Baloh (2019) izpostavlja kurikularno problematiko vloge vzgojitelja pri spodbujanju pripovedovanja otrok, vpliva na otrokovo pripovedovanje in didaktične spodbude za razvijanje pripovedovanja. Teoretična izhodišča za razvijanje bralne pismenosti pa so opredeljena v *Gradnikih bralne pismenosti* (2020), ki se v skladu z zmožnostjo otrok razvijajo procesno pri vseh področjih dejavnosti v vrtcu.

Tema (pre)hrane in dodani recepti v različnih književnih zvrsteh in vrstah otroške književnosti

Spodbujanje bralne pismenosti oz. zagotavljanje razvoja posameznih gradnikov omogoča tudi raznolikost literarnih besedil glede na književne zvrsti, vrste in žanre. Haramija (2017) izpostavlja primernost vsebine in zanimivost osrednje teme besedila, ki mora slediti otrokovemu kognitivnemu razvoju. Med poezijo, ki je (večinoma) pisana v verzih, ki se združujejo v kitice, imajo ritem in pogosto tudi rimo, je na temo prehrane domišljjsko pesniško stvarnost o zelenjavi, v kateri privzema parabolično perspektivo, ubesedila Barbara Gregorič Gorenc v zbirki dvaintridesetih pesmi z naslovom *Zelenjavci* (2014). V pesnitvi Svetlane Makarovič *Kuharica Uharica* (2023) se otroci, ki si želijo znati kuhati, pa jim starši tega ne dovolijo (Igor, Gregor, Nina in Darinka), ponoči odpravijo na kuharski tečaj k Uharici, kjer se naučijo pripraviti sedem jedi. Slikanici, z ilustracijami Igorja Šinkovca, je priložena tudi zgoščenka in QR koda z radijsko igro in uglasbenimi pesmimi (recepti), za katero je nominiranka za nagrado Kristine Brenkove za izvirno slikanico 2023 prejela posebno priznanje za izvirnost povezave kakovostnih ilustracij in mladinskih pesmi.

Kratkoprozna besedila za predšolsko obdobje obsegajo fantastično prozo in realistične zgodbe. Fantastična kratka proza, h kateri prištevamo fantazijske pripovedi (pravljice, pripovedke, basni in bajke) in kratke fantastične zgodbe, je v slikaniški obliki na temo prehrane zelo obsežna. Hrana in recepti so del številnih besedil, med katerimi izpostavljamo zgolj posamezne primere. Za načrtovanje bralnih dogodkov z raziskovanjem slovenske kulturne dediščine je v vrtcu primerna zbirka slovenskih ljudskih pravljic, pripovedk, kuharskih receptov tradicionalnih slovenskih jedi in različnih zanimivosti, povezanih s hrano, prazniki in običaji, Dragice Haramija, Anke Peljhan in Igorja Šinkovca: *Slovenske pripovedke* (2022). Odličen način medkulturnega povezovanja in spoznavanja različnih jedi, njihovih sestavin in načinov priprave s predšolskimi otroki pa omogočajo tudi *Pripovedke* (Yolen, Stemple in Béha, 2017) in delo Klarise M. Jovanović in Štefana Turka z 21 znanimi ljudskimi pravljicnimi motivi in 34 dodanimi recepti: *Pravljica, pogрни se: za mizo s pravljicnimi junaki* (2021). Recept za božične potičke je dodan pravljici *Božične potičke za vse* (Bosca in Ferri, 2003), recepta za malinovo »marmarado«

in protiprehladni čaj pa klasičnima živalskima pravljicama Ide Mlakar Črnič in Kristine Krhin: *Kako sta Bibi in Gusti ozmerjala čas* (2021) in *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost* (2021).

Temeljno razliko med fantazijo in fantastiko (Haramija, 2017) predstavlja dojemanje časa in prostora, ki je v fantazijski književnosti enodimenzijsen, v fantastični književnosti pa dvodimenzijsen, saj je prestop iz realnega v fantastični svet zaznaven. Kratki fantastični zgodbi, ki združujeta lastnosti obeh književnih vrst (pravljice in fantastične pripovedi), sta *Ciper coper medenjaki* (2008), nominiranka za nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2009, in *Čarmelada* (2008) pisateljice Ide Mlakar Črnič in ilustratorke Ane Razpotnik Donati. Z glavnima literarnima likoma, veselima in prijaznima prijateljicama Štumfo, s pisanimi nogavicami, in Kuštro, z neukročenimi lasmi, imata dodan kuharski recept za ciper coper medenjake in čarmelado iz mandarin in sta del zbirke *Kje rastejo bonboni?*, v kateri so izšle štiri slikanice (Batič in Haramija, 2013).

Za kratke realistične zgodbe (Haramija, 2017, 2020), ki ubesedujejo dogodke, ki niso nujno resnični, se pa lahko zgodijo v okvirih izkustveno preverljivega sveta, je značilno, da je v ospredju (najpogostejše) literarni lik otroka, ki je prikazan v vsakdanjih situacijah, v svoji rutini in zanj pomembnih odnosih. V slovenski slikaniški produkciji so izšle številne kakovostne realistične zgodbe, ki lahko otrokom pomagajo do odgovorov na najrazličnejša vprašanja, tudi o prehrani. Recept za jabolčno pito Binetove babice je dodan realistični kratki zgodbi *Dvajset jabolk* (Plaznik Plavec in Simčič, 2022), ki govori o jablani sredi njiv, kjer se poleti pod njeno krošnjo med gojenjem zelenjave na bližnji njivi hladi Bine. S prepoznavnim medbesedilnim elementom iz ljudskega izročila (desetnica) in dodanim receptom za peko kruha je povezana zgodba o Ani, ki je v žemljici našla bleščeč zlat prstan. Avtorja slikanice, ki je izšla pri založbi Didakta, *Od kod si, kruhek?* (2003), sta Tomaž Lapajne in Ana Zavadlav. *Sladoled za Nur* (Žiga X. Gombač in Jana Polak, 2023) pa je zgodba o dečku Timu in njegovi družini, ki sprejme novega družinskega člana.

Jaklitsch Jakše in Haramija (2021) opažata trend naraščanja izdaj kuharskih knjig z recepti, ki sodijo med informativna besedila, kjer izpostavljamo predvsem recepte za otroke, ki še ne znajo brati in ob slikovnih prikazih postopkov lahko (ob stalni prisotnosti odraslih) samostojno pripravljajo sladice in prigrizke. V zbirkah Katie Casprini in Roberte Guidotti *Mami, znam kuhati!* (2021, 2023) je odmerjanje sestavin povsem brez tehtnice prilagojeno otrokom z uporabo merilnih skodelic, žlic ipd. 18 receptov z informativnimi zanimivostmi o hrani, kako raste, od kod prihaja in kako jo pripravimo, je zbrano v delu *Povej mi več o hrani* (Pari in Bergmannová, 2016).

Metodologija

Cilj kvalitativne participativne raziskave je bila izvedba bralnega dogodka z obravnavo multimodalnega dela, ki bi spodbudila bralni razvoj predšolskih otrok oz. posamezne gradnike bralne pismenosti, z upoštevanjem konteksta (predznanje otrok, dinamika skupine, prilagoditev didaktičnega pristopa otrokom različnih (jezikovnih) zmožnosti ipd.), v katerem je potekala (Vogrinc, 2008). Celostno in poglobljeno razumevanje obravnave multimodalnega dela v skupini

predšolskih otrok ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij in daje stvarnejša, za prakso relevantnejša spoznanja, saj tudi okolje pomembno vpliva na ravnanje posameznikov, obenem pa je pri interpretaciji upoštevan vidik udeležencev. Zanimal nas je proces vodenega dela z multimodalnim besedilom, saj – kot piše Vogrinc (2008, str. 50) – se v vzgoji in izobraževanju poudarja, *da ni smiselno proučevati le končnih rezultatov, ampak se morajo raziskave osredotočiti tudi na proučevanje postopkov, ki vodijo do rezultatov*. Zato smo si zastavili raziskovalna vprašanja:

- Na kateri kod sporočanja multimodalnega dela (verbalni ali vizualni) bodo osredotočeni otroci?
- V kateri fazi bralnega dogodka bodo otroci najaktivnejši?
- Katera besedilna vrsta v hibridnem bralnem gradivu bo otroke najbolj pritegnila?
- Ali raznolikost besedilnih vrst v multimodalnih delih vpliva na razvoj gradnikov bralne pismenosti?

Namen prispevka je predstaviti primer obravnave multimodalnega dela v vrtcu. Bralni dogodek smo zaradi obsega bralnega gradiva in predvidenih dejavnosti načrtovali v dveh delih in izvedli 10. maja 2024 (literarno besedilo) in 13. maja 2024 (informativno besedilo) v Vrtcu Ivana Glinška Maribor, v skupini 21 otrok, ki so v šolskem letu 2023/24 obiskovali oddelk drugega starostnega obdobja (4–6 let).

Za osvetlitev terminologije v teoretičnem izhodišču je izhajajoč iz uveljavljene literature uporabljena metoda deskripcije, v sklepnem delu metoda sinteze. Raziskava, v skladu z etičnimi načeli raziskovanja, temelji na kvalitativni študiji primera s poudarkom na razumevanju in interpretaciji obravnave multimodalnega dela *v realnem življenjskem kontekstu* (Mesec, 2023) ob izbrani literarno-informativni slikanici Vesne Radovanovič in Nataše Vertelj: *Krompirjev sladoled* (2022), ki ustreza literarnim (Haramija, 2017) in likovnim (Zupančič, 2012) merilom kakovosti.

Rezultati in interpretacija

Bralni dogodek smo v petek, 10. 5. 2024, pričeli z **uvodno motivacijo** oz. zbujanjem pripravljenosti otrok za sprejemanje multimodalnega besedila, ki je v recepcijski didaktiki književnosti posebej poudarjena. Izhajali smo iz izkušnjske motivacije, z otroki smo se pogovarjali o krompirju, katere jedi lahko pripravimo iz njega, kje raste itn., nato pa so napovedovali vsebino na podlagi naslovnice (naslova in ilustracije) ter izražali svoja pričakovanja, ki so bila zaradi njihovih različnih izkušenj, znanja in interesov zelo različna. Lastne predstave otrokom omogočajo dejavno vlogo pri tvorjenju pomena, Grosman (2008) tudi poudarja, da bi obravnava slehernega besedila morala izhajati iz otrokovih lastnih doživetij, ki so za prepričljivo književno socializacijo najpomembnejša in spodbujajo notranje motivirano branje, obenem pa Kerndl (2021) piše, da ima vsako besedilo t. i. prazna mesta, ki jih otroci sami zapolnijo s svojimi zunajbesedilnimi izkušnjami, zlasti, če pozornost otrok usmerimo k temi ali h kateremu izmed osrednjih motivov literarnega besedila. Pred branjem smo otrokom ob fotografijah predstavili tudi pisateljico in ilustratorko izbranega multimodalnega dela.

Sledilo je **interpretativno branje** besedila, ob katerem so si otroci ogledovali ilustracije, ki so pri branju multimodalnih del enakovreden nosilec informacij, obenem pa prispevajo k razumevanju koncepta bralnega gradiva in pomembno vplivajo na razumevanje zgodbe. Pri glasnem interpretativnem branju, na katerega smo se ustrezno pripravili, smo upoštevali temeljne prvine govorne interpretacije kot ustvarjalnega procesa, ki izhaja iz literarne interpretacije in *besedilu dodaja novo subjektivno oz. zvočno semantiko*, ki je ena od estetskih kvalitete literarnega besedila (Podbevšek, 2006, str. 18), obenem pa je vzgojiteljeva govorna interpretacija, ki je odvisna od njegove izrazne moči, del pedagoške govorno-poslušalske komunikacije, ki določa sporazumevanje z otroki. Interpretacijo literarnega besedila namreč sestavljata dve aktivnosti: govorjenje (branje) in poslušanje, vzgojiteljeva govorna interpretacija literarnega besedila namreč pri otrocih neposredno spodbuja in razvija specifično poslušalsko spretnost: doživljajsko poslušanje, ki jo vzgojitelj s svojim načinom branja vodi in usmerja komunikacijo otrok z literarnim delom. Otroci, kot aktivni poslušalci, so se med branjem odzivali predvsem nebesedno (z mimiko, gestami, nasmehi) in nam s tem dajali povratno informacijo, da sledijo vsebini. Pričakovani besedni odziv pa so podali ob koncu literarnega besedila (vplivajska vloga besedila) in nato v pogovoru o besedilu.

Slika 1: Uvodna motivacija in interpretativno branje multimodalnega dela v vrtcu.

Interpretativnemu branju je sledil **pogovor o besedilu** z vprašanji za razvijanje razumevanja in vrednotenja, ki jih povezujemo z gradniki: govor, besedišče, razumevanje besedil, odziv na prebrano in kritično branje. Saksida (2017) opozarja, da je pomembno, da so naloge ob besedilu na treh zahtevnostnih ravneh (priklic, razumevanje s sklepanjem in vrednotenje), ki jih je *mogoče in nujno razvijati že v vrtcu*. Sledili smo didaktičnemu načelu postopnosti in z otroki najprej obnovili multimodalno besedilo ob ilustracijah, pri čemer smo izhajali iz vprašanj, ki so se nanašala na besedilo, in vprašanj, ki so se nanašala na ilustracije, saj so otroci besedilo, ki jih je spodbudilo k lastni miselni aktivnosti, spremljali slušno in vizualno.

Vprašanja, ki se nanašajo na besedilo	Vprašanja, ki se nanašajo na ilustracije
O kom govori zgodba, kdo nastopa v slikanici?	Kakšna je pokrajina na severu zemeljske oble?
Kaj je (zemeljska) obla?	Kaj delata otroka? Kakšne barve sta njuni kapi?
Kje je živel sladoled?	Kdo je poleg sladoleda?
Kaj si je želel? O čem je razmišljal?	Kje se skrivata?
Kaj sta počela sladoled in krompir v shrambi?	Kaj dela sladoled?
Kaj se je zgodilo, ko se je sladoled stisnil h krompirju?	S čim bosta potovala?
Kako je sladoled krompirju rešil življenje?	Na kaj je ladja privezana?
Kam sta se odpravila?	Kaj počnejo ljudje?
Kako sta potovala?	Po čem se razlikujejo?
Kam ju je pripeljal tovornjak?	Koliko jih je na ilustraciji?
Kdo je Liu Bosan?	Kaj imajo ljudje na glavah?
Kaj je rekel vozniku?	Kakšno obleko ima kuhar?
O čem je razmišljal in česa se je domislil?	Kaj delajo otroci? Kakšne barve so njihova oblačila?
Kaj je pripravil za goste restavracije?	Kaj vidite na tovornjaku?
Ste že kdaj jedli lotosovo juho?	Kaj dela kuhar?
Kaj je lotos?	Kaj ima na mizi?
Je bil ljudem krompirjev sladoled všeč?	Katere kuhinjske pripomočke ima na steni?
Ga je Liu prodajal v restavraciji?	Kaj nese kuhar? Kdo ga opazuje?
Komu je zaupal recept za sladoled?	Kako je napisan jedilnik?
Kaj je skrivnost?	Zakaj so otroci v vrsti?
Kaj pomeni biti slaven?	Koliko različnih sladoledov vidite?
Ste vi že poskusili krompirjev sladoled?	Kaj ima deklica v roki? Kako se počuti?
Bi ga želeli pripraviti?	

Tabela 1: Vprašanja za razvijanje razumevanja in vrednotenja multimodalnega dela.

Otroci so v pogovoru o besedilu aktivno sodelovali, odgovarjali na vprašanja, izražali svoja mnenja in konkretizirali pomen literarnega besedila. Da bi otroci besedilo globlje razumeli, smo pogovor o besedilu usmerili tudi na razvoj besedišča posameznih besed (npr. ždeti, sanjariti, prestiž, lotos, beluš itn.) in frazemov (npr. cele noči ni zatisnil očesa, končno se mu je posvetilo, prenašati iz roda v rod ipd.), ki se jih otroci učijo predvsem ob poslušanju besedil, obenem pa so vzgojiteljeva vprašanja ključ do receptivnega in ekspresivnega besedišča in pragmatične govorne zmožnosti, saj je razvoj govora najintenzivnejši prav v predšolskem obdobju. Vrednotenje multimodalnega besedila predstavlja oblikovanje lastnega mnenja otrok. Z razmišljanjem o vsebini so otroci primerjali in vrednotili ravnanja književnih oseb (sladoleda, lastnika restavracije, voznika), soočali in vzporejali svoja mnenja in izpostavili predvsem pomen prijateljstva in lastno doživljanje besedilnega sveta.

Sklepno fazo bralnega dogodka smo z *novimi nalogami* usmerili v nadgradnjo doživljanja, razumevanja in vrednotenja besedila. Otrokom so bili na voljo trije poustvarjalni kotički, v katere so se lahko poljubno razporedili:

- Knjižni kotiček. V tematskem knjižnem kotičku smo otrokom omogočili spoznavanje raznolikih multimodalnih del na temo (pre)hrane. Otroci so se orientirali v bralnem gradivu, prepoznavali posamezne črke, osmišljali vizualne informacije in krepili zavedanje o pomenu multimodalnosti.
- Opismenjevalni kotiček. Porajajočo se pismenost smo spodbudili z ustvarjanjem receptov za krompirjev sladoled in pridobivanjem finomotoričnih spretnosti (rezanje krompirja z nožem, risanje, »pisanje« ipd.).
- Jezikovni kotiček. V njem smo pripravili naloge za razvoj glasovnega zavedanja z didaktičnimi igrami slušnega zaznavanja (prepoznavanje dolgih in kratkih besed: *sladoledarna* – *sneg*; prepoznavanje in tvorjenje rim: *led* – *med*, *lastnik* – *voznik*; zlogovanje: *sla-do-led*, *krom-pir* in zavedanje začetkov besed: *ladja*, *lastnik*, *Liu*).

Drugi del bralnega dogodka smo izvedli v ponedeljek, 13. 5. 2024, ko smo z otroki prebrali (neumetnostno) informativno besedilo multimodalnega dela *Krompirjev sladoled* (Radovanovič in Vertelj, 2022, str. 22–23). Informativno besedilo govori o zgodovini in drugih zanimivostih o sladoledu oz. ledenem posladku, ki so ga pred več kot tri tisoč leti prvič postregli na Kitajskem, od koder je recept v Evropo prinesel Marco Polo. Seznanili smo se, da sta najbolj priljubljena okusa po svetu – poleg precej nenavadnih, kot so npr. sladoled z okusom hobotnice, lignja, kaktusa, piščanca, oglja in celo cigarete – vanilija in čokolada. Sladoled ali zmrzlina, kot so ga imenovali v 19. stoletju, v nas (kot čokolada) prebuja občutke sreče, vsebuje pa tudi pomembne hranilne snovi (beljakovine, vitamine A, D, B in G, kalcij) in je ena najboljših, a za pripravo najpreprostejših sladici. V informativnem besedilu se seznanimo še z izumiteljki Nancy Johnson, Italom Marchionijem, Frankom Eppersonom in prvim slovenskim sladoledom na palčki, ki so ga (leta 1958) izdelali v ljubljanskih mlekarnah. Izumitelje smo otrokom približali z ogledom njihovih fotografij in izumov na spletu, s čimer smo se dotaknili tudi digitalne pismenosti oz. rabe digitalne tehnologije za obogatitev učenja in raziskovanja pri neposrednem delu z otroki, ki je prispevala k uresničevanju zastavljenih ciljev (pridobivanje novih informacij, boljša predstavljivost ipd.) (Usar in Jerše, 2021).

Kot ugotavljata Beard in Wilson (2002, v Marentič Požarnik, Šarić in Šteh, 2021), ima pomemben učinek na učenje v predšolskem obdobju tudi izkustveno učenje oz. stopnja, do katere je izkustvena aktivnost dojeta kot resnična. Branje krajših (informativnih) besedil pred izkustveno aktivnostjo pa otrokom omogoča razumevanje novih pojmov, povezav in v največji meri spodbuja pristno, avtentično učenje. O neposrednih izkušnjah, ki imajo v izobraževalnih procesih posebno vrednost in predstavljajo pomemben izobraževalno-pedagoški pristop, pišejo tudi Banjac idr. (2022). Izpostavljajo predvsem aktivno vlogo otrok in prostor za lasten angažma, ki smo ga v okviru bralnega dogodka vpeljali s pripravo krompirjevega sladoleda in sajenjem krompirja na vrtčevskem vrtičku. Krompirjev sladoled so otroci samostojno pripravili po receptu iz branega multimodalnega dela in je bil vključen v jedilnik kot sladica po kosilu. Sledilo je sajenje krompirja na vrtčevskem eko vrtičku, kjer bodo otroci zanj skrbeli in novo izkušnjo uporabili za učenje, pridelek pa za pripravo kakšne nove jedi iz krompirja.

Sklep

V predšolskem (predbralnem) obdobju je vzgojiteljjev izbor multimodalnih del, ki jih bo obravnaval z otroki, izjemno pomemben. Konkretnih besedil za obravnavo in branje (oz. poslušanje) književnih del *Kurikulum za vrtce* ne ponuja, kar se kaže kot temeljni problem književne vzgoje v vrtcu, to je izpostavila že Haramija (2009), da je to lahko slabost, ker besedila niso nujno ustrezna z vidika kriterijev kakovosti, pa piše tudi Baloh (2019, str. 25, 26), ki opozarja, da izbira ne sme biti prepuščena trenutnemu navdihu ali naključju oz. kot pojasnjuje Saksida (2021b, str. 8) izbire »ni mogoče v celoti prenašati na subjektivni izvedbeni kurikulum«, zato se povsem strinjamo z njegovim predlogom *enotnega temeljnega okvira za spoznavanje kakovostnega slikaniškega izročila in sodobnih slikaniških pisav*, kar je povezano tudi s potrebo po organiziranju knjižnic v vrtcih (predšolske knjižnice), ki imajo ključno partnersko vlogo pri razvijanju veščin jezika, pismenosti in branja (Vilar in Haramija, 2023).

Participativna študija primera izvedbe bralnega dogodka v vrtcu kaže, da so otroci med interpretativnim branjem osredotočeni na oba koda sporočanja (jezikovnega preko vzgojiteljeve govorne interpretacije besedila), v ostalih fazah bralnega dogodka pa zaradi specifik (predbralno obdobje) na vizualni kod sporočanja, ki je pomemben za posredovanje informacij, saj jim omogoča možnost lastnega opomenjanja slik, obenem pa je tudi pomembna opora za oblikovanje pripovedovalne sheme. Otroci so bili aktivni v vseh fazah bralnega dogodka, ki so se zelo razlikovale, saj literarno-estetsko branje težko primerjamo s pragmatičnim branjem informativnega besedila o zgodovini in zanimivostih sladoleda. Pri literarno-estetskem branju so bili otroci najaktivnejši v pogovoru o besedilu, ko smo jih z vprašanji spodbujali k opisovanju, pripovedovanju, primerjanju in vrednotenju. Pri branju informativnega besedila pa so bili najdejavniji v času izkustvene aktivnosti. Otroke je v izbranem hibridnem bralnem gradivu najbolj nagovoril recept, ki so ga v opismenjevalnem kotičku poustvarjali, kar jih je dodatno motiviralo za samostojno pripravo krompirjevega sladoleda. Neposredne praktične izkušnje so pomemben del učenja, krepijo socialne veščine in spodbujajo sodelovanje. Raznolikost besedilnih vrst spodbuja razvoj gradnikov bralne pismenosti, obenem pa branje različnih književnih vrst v predšolskem obdobju omogoča tudi oblikovanje literarnoteoretičnih miselnih shem.

Povzetek

Prispevek osvetljuje obravnavo multimodalnih del oz. pomen skupnega (literarno-likovnega) branja in izvedbe bralnih dogodkov za otrokov razvoj in učenje v predšolskem obdobju, ko se otroci najpogosteje srečujejo z multimodalnimi deli, ki pogosto predstavljajo njihovo prvo umetniško izkušnjo in so obenem ključ za razvijanje recepcijske zmožnosti in gradnikov bralne pismenosti. Različna priporočila za branje multimodalnih del, s katerimi razvijamo bralne zmožnosti predšolskih otrok, bodisi za leposlovna dela, poučne/informativne knjige ali pa naraščajoča hibridna dela, so opredelili številni raziskovalci (prim. Haramija in Batič, 2013; Martens, 2012; Saksida,

2017; Zevenbergen in Whitehurst, 2008). K celostnemu razumevanju in povezovanju vsebin (z drugimi branimi deli in izkušnjami otrok) pa v vzgojno-izobraževalnem procesu predšolske vzgoje pomembno prispevajo vzgojitelji kot bralni zgled, ki z branjem v spodbudnem okolju z dostopom do bralnih gradiv (knjižni kotički, predšolska knjižnica) izvajajo bralne dogodke z obravnavo multimodalnih del.

Proces vodenega dela z multimodalnim besedilom Vesne Radovanovič in Nataše Vertelj *Krompirjev sladoled* (2022) je bil cilj participativne raziskave, temelječe na kvalitativni študiji primera, s poudarkom na razumevanju in interpretaciji izvedenega bralnega dogodka v *realnem življenjskem kontekstu* (Mesec, 2023) 10. in 13. maja 2024 v Vrtcu Ivana Glinška Maribor, z otroki 2. starostnega obdobja (4–6 let), ki so gradnike bralne pismenosti aktivno razvijali ob literarno-estetskem in pragmatičnem branju v izbranem hibridnem bralnem gradivu.

Literatura

Baloh, B. (2019). *Umetnost pripovedovanja otrok v zgodnjem otroštvu*. Založba Univerze na Primorskem.

Baloh, B. (2022). Podporne strategije za spodbujanje otrokovega pripovedovanja. V B. Lesničar in M. Podsedensek (ur.), *Jeziki kot steber družbe in posameznika: 4. nacionalna konferenca Jeziki v izobraževanju: zbornik povzetkov* (str. 107–109). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/zbornik_povzetkov_JEZIKI_2022.pdf

Banjac, M., Šipuš, K., Tadič, D., Razpotnik, Š., Novak, M., Lajh, D. in Pušnik, T. (2022). *Izkustveno učenje: od teorije k praksi*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/BEAT_Izkustveno_ucenje.pdf

Batič, J. (2021). Reading picture books in preschool and lower grades of primary school. *CEPS journal*, 11(1), 9–26. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-42B81RGQ/e2c577d4-b-9dc-492f-a846-7402dd5b59ea/PDF>

Batič, J. in Haramija, D. (2013). Zbirka slikanic Kje rastejo bonboni? Ide Mlakar in Ane Razpotnik Donati. *Šolsko polje*, 24(3/4), 41–65. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QGECTAMS/2d833058-e432-4f5f-8ff7-e4f47b8f34bf/PDF>

Bosca, F. in Ferri, G. (2003). *Božične potičke za vse*. Kres.

Casprini, K. in Guidotti, R. (2021). *Mami, znam kuhati! Kako samostojno pripraviti slastne sladice po metodi Montessori: kuhanje s slikami, brez znanja branja*. Hart.

Casprini, K. in Guidotti, R. (2023). *Mami, znam kuhati! Za piknike in prigrizke: recepti za samostojno pripravo okusnih jedi po metodi Montessori*. Hart.

Gombač, Ž. in Polak, J. (2023). *Sladoled za Nur*. Miš.

Gregorič Gorenc, B. in Gregorič, A. (2014). *Zelenjavci*. Mladika.

Grosman, M. (2008). Ali je književni pouk lahko prepričljiv za učence? V B. Krakar Vogel (ur.), *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode* (str. 55–64). Filozofska fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=180851&lang=slv>

Haramija, D. (2009). Kako naj mentor razvija bralno zmožnost posameznika. *Otrok in knjiga*, 36(76), 34–38. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CFQA5EZQ/27c8c647-16ff-4cb8-b8a7-df38a4ff76c1/PDF>

- Haramija, D. (2017). Književnost v predšolskem obdobju. V D. Haramija (ur.), *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti* (str. 23–30). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/268>
- Haramija, D. (ur.). (2020). *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/515>
- Haramija, D. (2020). Sodobna slovenska otroška in mladinska proza. *Otrok in knjiga*, 47(107), 18–35. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-G59EGJX1/28454d50-a27e-4484-9471-3211b9e2f296/PDF>
- Haramija, D. (2021). Vrednotenje otroške in mladinske književnosti za branje v izobraževalnem prostoru. *Otrok in knjiga*, 48(111), 16–31. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-HX5B831V/a48c99fc-2ba1-4c2d-b498-398adcd14b8/PDF>
- Haramija, D. (2022). Branje mladinskih leposlovno-informativnih knjig pri različnih predmetih v osnovni šoli. *Jezik in slovstvo*, 67(1–2), 49–62. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-951C75EN/511e3d03-7f56-415a-acf4-bd1bcfa8062/PDF>
- Haramija, D. in Batič, J. (2013). *Poetika slikanice*. Franc-Franc.
- Haramija, D. in Batič, J. (2024). Slikopis kot pripomoček za razvijanje multimodalne pismenosti. *Pedagoška Obzorja*, 39(1), 32–49. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i1.119>
- Haramija, D., Peljhan, A. in Šinkovec, I. (2022). *Slovenske pripovedke*. Pivec.
- Jaklitsch Jakše, K. in Haramija, D. (2021). Razvijanje družinske pismenosti in medkulturnih odnosov ob kuharskih knjigah za (predšolske) otroke. V D. Haramija in S. Pulko (ur.), *Pogledi na slovenščino kot neprvi jezik v zgodnjem izobraževanju* (str. 377–405). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/583>
- Jovanović, M. K. in Turk, Š. (2021). *Pravljica, pogрни se: za mizo s pravljničnimi junaki*. Drava.
- Kerndl, M. (2021). *Sodoben pouk (književnosti) in razlike med učenci*. BoMa.
- Korošec, H. in Batistič Zorec, M. (2021). Vpliv ustvarjalne drame z lutkami na prosocialno vedenje predšolskih otrok. *Pedagoška Obzorja*, 36(1), 19–32. <https://www.dsposi.si/index.php/dspos/article/view/62>
- Kurikulum za vrtce (2017). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Lapajne, T. in Zavadlav, A. (2003). *Od kod si, kruhek?* Didakta.
- Makarovič, S. in Šinkovec, I. (2023). *Kuharica Uharica*. Mladinska knjiga.
- Marentič Požarnik, B., Šarič, M. in Šteh, B. (2021). *Izkustveno učenje*. Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Hacin Beyazoglu, K. (2020). *Zgodnja pismenost otrok: razvoj, spremljanje in spodbujanje*. Mladinska knjiga. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/244/348/5766>
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Hacin Beyazoglu, K. (2022). *Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev in besed*. Mladinska knjiga.
- Martens, P., Martens, R., Hassay Doyle, M., Loomis, J. in Aghalarov, S. (2012). Learning From Picturebooks: Reading and Writing Multimodally in First Grade. *The Reading Teacher*, 66(4), 285–294. <https://doi.org/10.1002/TRTR.01099>
- Mesec, B. (2023). *Kvalitativno raziskovanje v teoriji in praksi*. Irsa. https://institut-irsa.si/wp-content/uploads/2023/03/Blaz-Mesec_Kvalitativno-raiskovanje-v-teoriji-in-praksi_2023.pdf
- Mlakar Črnič, I. in Krhin, K. (2021). *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost*. Didakta.

- Mrakar Črnič, I. in Krhin, K. (2021). *Kako sta Bibi in Gusti ozmerjala čas*. Didakta.
- Mrakar, I. in Razpotnik Donati, A. (2008). *Ciper coper medenjaki*. Ajda.
- Mrakar, I. in Razpotnik Donati, A. (2008). *Čarmelada*. Ajda.
- Pari, I. in Bergmannova, M. (2016). *Povej mi več o hrani: kako raste, od kod prihaja in kako jo pripravimo*. Morfemplus.
- Pečjak, S., Bon, M., Bucik, N., Doupona, M., Gobec, M., Hočvar-Grom, A., ... Zamida, R. (2023). *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. Ministrstvo Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf
- Plaznik Plavec, M. in Simčič, D. (2022). *Dvajset jabolk*. Obzorja.
- Podbevšek, K. (2006). *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi*. Slavistično društvo Slovenije. <https://zdsds.si/tiskovina/544/>
- Radovanovič, V. in Vertelj, N. (2022). *Krompirjev sladoled*. Pivec.
- Saksida, I. (2016). Dvogovorni bralni dogodek na visokošolski ravni. V K. Aškerc, S. Cvetek, V. Florjančič, M. Klemenčič, B. Marentič Požarnik in S. Rutar (ur.), *Izboljševanje kakovosti poučevanja in učenja v visokošolskem izobraževanju: od teorije k praksi, od prakse k teoriji* (str. 232–238). Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. http://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/Monografija_projekt-EHEA_splet.pdf
- Saksida, I. (2017). Bralni dogodek v vrtcu. V D. Haramija (ur.), *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti* (str. 47–54). Univerzitetna založba Univerze. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/268>
- Saksida, I. (2021a). Večernica kot smerokaz književne kakovosti in raznovrstnosti za kurikularne (in vse druge) bralce. *Otrok in knjiga*, 48(111), 5–15. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-Y5H3FTOY/b15ecfb0-9742-47b9-a109-1f04369e5970/PDF>
- Saksida, I. (2021b). Sodobna slovenska slikanica in slovenski kurikulum za vrtce. V M. Verdonik in C. Jerkin (ur.), *Okrugli stol Mjesto i uloga slikovnice u odgoju i obrazovanju danas i sutra* (str. 8). Sveučilište u Rijeci. https://www.ufri.uniri.hr/files/daniUFRI_2020/Verdonik_E_knjica_saetaka_Okrugli_stol_Dani_UF-a.pdf
- Usar, K. in Jerše, L. (2021). *Smernice za uporabo digitalne tehnologije v vrtcu*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/DTSmernice_vrtci.pdf
- Vilar, P. in Haramija, D. (2023). Kakovostna šolska knjižnica v vrtcu. V T. Krapše, J. Bone, A. Polšak in S. Mršnik (ur.), *Pogled na šolo 21. stoletja v duhu kompetenc in pismenosti* (str. 237–253). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Pogled_na_solo_21_stoletja.pdf
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. <https://core.ac.uk/download/pdf/35123064.pdf>
- Yolen, J., Stemple, E. Y. H. in Béha, P. (2017). *Priporočke: pravljici kuharska knjiga za mlade bralce, jedce in kuhalce*. Pivec.
- Zevenbergen, A., A. in Whitehurst, G., J. (2008). Dialogic Reading: A Shared Picture Book Reading Intervention for Preschoolers. V A. van Kleeck, S. A. Stahl in E. B. Bauer (ur.), *On Reading Books to Children: Parents and Teachers* (str. 170–193). Taylor & Francis e-Library. https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=ZCuRAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA170&dq=+Dialogic+Reading:+An+Effective+Way+to+Read+Aloud+with+Young+Children&ots=QCuAAWeKwV&sig=XCfcjAg-NuIgyzV1wQU62bxTKTuw&redir_esc=y#v=onepage&q=Dialogic%20Reading%3A%20An%20Effective%20Way%20to%20Read%20Aloud%20with%20Young%20Children&f=false
- Zupančič, T. (2012). Kakovostna književna ilustracija za otroke. *Otrok in knjiga*, 39(85), 5–20. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LATXVY24/4d773199-5dcc-45ca-96f8-d5add097cae2/PDF>

OB 110. OBLETNICI ROJSTVA BRANKE JURCA

VLADKA TUCOVIČ STURMAN

Tematika NOB v mladinski književnosti Branke Jurca

V prispevku je predstavljen tisti del mladinskega književnega opusa Branke Jurca, ki tematizira narodnoosvobodilni boj. Otroški literarni liki sodijo v dve skupini: v prvi so otroci, ki odraščajo v vojni in niso idealizirani, v drugi pa povojni otroci, ki narodnoosvobodilni boj poznajo zgolj iz pripovedovanja in ga doživljajo kot pravljico.

This paper presents the part of Branka Jurca's literary oeuvre for young people which thematises the national liberation struggle. The children's literary characters fall into two groups: the first group includes children who grow up during the war and are not idealised, and the second group includes post-war children who know the national liberation struggle only through narratives and experience it as a fairy tale.

Ključne besede: slovenska mladinska književnost, narodnoosvobodilni boj, 2. svetovna vojna, Ljubljana

Keywords: slovenian youth literature, National Liberation Struggle, World War II, Ljubljana

Uvod

Leta 1978, ko je bila Branka Jurca že uveljavljena mladinska literarna ustvarjalka, saj so za njo bili že izidi njenih najbolj znanih mladinskih del, kot so *Uhač in njegova družčina* (1963), *Vohljači in prepovedane skrivnosti* (1966) ter *Ko zorijo jagode* (1974) in *Špelin dnevnik* (1976),¹ je Branku Hofmanu (1978, str. 106) za knjigo *Pogovori s slovenskimi pisatelji* takole odgovorila na vprašanje o svojih povojnih pisateljskih začetkih za mlade bralce, ki so sovpadli z njenim materinstvom, čeprav je že pred

---

1 Za kar je med drugimi prejela dve Levstikovni nagradi (1960 in 1966).

vojno začela pisati za odrasle:² »Otroka³ sta rastla in nista nič vedela za vojne grozote, ki smo jih mi preživeli. Ne za fašiste ne za zapore ne za partizane ne za bombne napade.⁴ Si morete predstavljati: otroka sta živela kakor drugi svoj dan, svetel, sončen dan ob mami in očetu in babici in dedku in naenkrat sem se jaz temu svetlemu in neobremenjenemu otroštvu pisateljsko odprla. Tako sem napisala Bratca in sestrico /1956/. S to knjigo sem prvič stopila v svet otroškega čutenja.«

Njeno prvo knjižno objavljeno literarno delo za mlade bralce pa je vendarle prav zbirka treh realističnih zgodb o medvojnem dogajanju v okupirani Ljubljani, katerih glavne literarne osebe so otroci, *V pasti* (1955). Sledili sta dve znameniti, verjetno med bralci najbolj znani pripovedi o otrocih partizanih, *Gregec Kobilica* (1965) ter *Miško Poleno in njegov ognjeni krst* (1965). Pripovedi *Babičina pravljica* (1977) in *Javka v starem čevlju* (1977) govorita o delovanju ilegalcev v Ljubljani. Zbirka kratke proze *Moj oče partizan* (1978) poleg že objavljenih mladinskih pripovedi s temo NOB vsebuje še zgodbi *Godničev Runo in mali šnauzer Gogo* ter *Moj oče – partizan*. Med navedenimi izstopa njena zadnja tovrstna knjiga, zbirka spominskih pripovedi *Kdaj so bili partizani veseli* (1986), ki prinaša niz tragikomičnih peripetij iz vojnega časa in ga pisateljica uvede z vprašanjem, nagovorom otrok, ki jim obljubi drugačne partizanske zgodbe, kot so jih bili vajeni – ne o ofenzivah in ranjencih, temveč o drobnih veselih dogodkih iz krutega vojnega obdobja. Odmev narodnoosvobodilnega boja (NOB)⁵ pa zasledimo tudi v pisateljičinem najbolj znanem mladinskem romanu, *Ko zorijo jagode*, saj je oče glavne literarne osebe Jagode bil partizan, in v pripovedi *Špelin dnevnik* (1976), v kateri ljubljanska najstnica hrani svoj dnevnik v tistem votlem kuhinjskem valjarju, v katerem je med NOB tri desetletja prej njena sosedka skrivala pošto za Osvobodilno fronto.

2 To dejstvo, da namreč ni bila samo mladinska literarna ustvarjalka, čeprav je po tem daleč najbolj poznamo, temveč so bila njena prva literarna besedila namenjena odraslim, je bilo v preteklosti pogosto spregledano: »/N/ajbrž malokdo ve, da je Branka Jurca svojo literarno pot začela pred drugo svetovno vojno s pisanjem za odrasle. Kakor pravi sama, je bila pred drugo svetovno vojno in takoj po njej kilometre daleč od misli na to, da bi pisala za otroke in mladino.« (Čeh Steger, 2014, str. 275). »/P/isala je tudi avtorsko prozo za odrasle, med katero naj omenimo zbirko črtic *Stekleni grad* (1958), ki prinaša prečiščene utripe iz življenja predvojnega in povojnega človeka, obenem pa prikazuje tudi tegobe žensk v obliki subtilnih psiholoških zapisov.« (Borovnik, 2013, str. 64). Kot je poudarila urednica izdaje njene izbrane kratke proze za odrasle *Pot v svobodo*, ki je izšla ob pisateljičini stoletnici, Jožica Čeh Steger (2014, str. 312), se »Branka Jurca /.../ s kratko prozo, ki je vznikala iz socialne prizadetosti, iz odpora proti slehernemu ponižanju, še posebej iz odpora proti ponižanju ženske, vpisuje med pomembne ustvarjalke (socialno)realistične proze pri nas.« Sodila je v skupino pisateljic, poleg Mire Mihelič, Gitice Jakopin in še nekaterih, pogosto spregledanih, ki so »pomagale premikati mejnike v povojni družbeni zavesti« (Borovnik, 2013, str. 60) in so začele literarno ustvarjati tik pred drugo svetovno vojno, a je vojna njihovo ustvarjalno pot na silo prekinila.

3 Sin Matjaž Potrč, filozof, se je rodil leta 1948, hči Marjetica Potrč, arhitektka in likovna umetnica, pa leta 1953.

4 Odsev krutega vojnega časa je za odrasle bralce že kmalu po koncu vojne ujela v knjigi taboriščnih novel *Pod bičem* (1945), pripovedi o življenju redovnice in njeni preobrazbi v partizanko *Potem je zmagalo življenje* (1953) in noveli *Medvladje* v zbirki *Stekleni grad* (1958).

5 Narodnoosvobodilni boj (NOB) v Sloveniji je »boj slovenskega naroda proti okupatorjem za osvoboditev narodnega ozemlja v 2. svetovni vojni in za povojno socialno preobrazbo slovenske družbe.« (Ferenc, 1993, str. 327). »Narodnoosvobodilni boj je izraz, s katerim označujemo oborožen boj Osvobodilne fronte (OF) in partizanskih enot proti okupatorjem in kolaboracijskim enotam na območju Slovenije in Jugoslavije med drugo svetovno vojno (1941–1945).« (*Narodnoosvobodilni boj*, 2024). Za rabo termina NOB, ne pa druga svetovna vojna, sem se odločila, ker v obravnavanem delu opusa Branke Jurca ne gre za drugo svetovno vojno v širšem smislu, kot jo npr. tematizirata Tone Partljič (*Ali ste videli Kolomana Giderja?*; tema prisilnih slovenskih mobilizirancev v nemški vojski in prihod vojakov Rdeče armade v Prekmurje) in Dušan Šarotar (*Koncert za violino in orkester; tema holokavsta v Prekmurju*) v *Genijih: antologiji sodobne slovenske mladinske kratke proze I in II* (2006, 2007), pač pa izključno za partizanski boj in delovanje Osvobodilne fronte. Za informacije o temi druge svetovne vojne v antologijah *Geniji I in II* se zahvaljujem Dragici Haramiji (osebna korespondenca, 3. 10. 2024).

Delež literarnih del Branke Jurca s temo NOB v njenem mladinskem opusu torej ni zanemarljiv, zato je obravnava njenih tovrstnih del, v katerih je zaznati etično sporočilo, da je trpljenje otrok med vojno nesprejemljivo, spričo vojnega dogajanja v Ukrajini, na Bližnjem vzhodu in drugod po svetu, ki smo mu priča v zadnjih letih, še kako aktualno.

Čeprav se je Branka Jurca rodila leta 1914 v Koprivi na Krasu, tam, razen nekaj mesecev v prvem letu življenja, ni živela, pač pa je otroštvo in mladost do druge svetovne vojne preživela v Mariboru, kar je obširno popisala v avtobiografski pripovedi *Rodiš se samo enkrat* (1972).⁶ Bila je nosilka partizanske spomenice 1941, saj se je pred Nemci umaknila v Ljubljano, kjer se je kot begunka takoj aktivno vključila v delovanje Osvobodilne fronte (OF),⁷ zaradi česar so jo italijanski okupatorji internirali – najprej za pol leta v zloglasno taborišče Gonars, nemški pa za leto in pol v nič manj zloglasno žensko koncentracijsko taborišče Ravensbrück (Čeh Steger, 1914, str. 273). Kljub izkušnji dveh taborišč in dejstvu, da ni bila pri partizanih, v svoj mladinski literarni opus ni vključila taboriščne tematike, zato pa je snov črpala iz svoje izkušnje ilegalnega delovanja za Osvobodilno fronto; temo partizanstva pa je nenazadnje poznala iz partizanske izkušnje svojega brata, Cirila Jurce (Jurca, 1986, str. 44), in moža, pisatelja Ivana Potrča (*Slovenska književnost*, 1996, str. 363).⁸

Od otrok vojne do povojnih otrok

Branka Jurca je v svojem mladinskem romanu *Ko zorijo jagode* (1974) v misli glavne literarne osebe, osmošolke Jagode, ki sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja stanuje v ljubljanski stolpnici, položila te misli: »Trdno sem bila odločena, da se bom zgodovino naučila. Na pamet? Pa na pamet! Tako, kakor je želela in zahtevala naša zgodovinarica Ofenziva – naj ji bo! [...] Iz zvezka iztržem list in tja potem pišem še letnice in kraje, da si vso to godljo s partizanskimi ofenzivami lažje zapomnim. Da bi jih vrag! te partizanske ofenzive! Kdaj so bile? Kje so bile? Na glas, po tiho, po sistemu.« (Jurca, 1979, str. 21). Urbana sodobnost, v katero je vpeta razigrana najstnica, je komaj trideset let oddaljena od druge svetovne vojne⁹ in Jagodin oče je nekdanji partizan: »Jagoda, in kaj se učiš? 'Oče, zgooodovino!' In kje si zdaj pri zgodovini?' Pri partizanskih ofenzivah sem! 'Punca – doživel sem jih!' Vem vem vem, in pusti me! Naguliti se moram ofenzive! Razumi!'«

6 Več o tem gl. v članku *Literarni prostor v izbranih mladinskih delih Branke Jurca* (Tucovič Sturman, 2025, v tisku).

7 Osvobodilna fronta (OF) je bila slovenska politična organizacija, ki je poleg drugih konspirativnih dejavnosti imela zelo razvito kurirsko mrežo in »razne humanitarne organizacije, ki so med drugim skrbele za otroke partizanov in aktivistov Osvobodilne fronte ter zbirale sredstva in denar za pomoči potrebne« (Repe, 2015, str. 69).

8 Tudi Ivan Potrč je preživel koncentracijsko taborišče, in sicer Mauthausen, o čemer je tudi pisal (npr. v noveli *Kaj pa sončnice*, Kozár?), po vrnitvi od tam je pobegnil k partizanom, kjer je med drugim deloval na osvobojenem ozemlju v Beli krajini. Njegov sin se spominja, da je oče poudarjal, kako varnega se je pri partizanih počutil s puško ob sebi – čeprav se kot kulturnik ni neposredno bojeval – v primerjavi z nemočjo zaprtega taboriščnika (Matjaž Potrč, ustna komunikacija, 17. 10. 2024). V svojem referatu *Za podobo partizanskega kurirja* na 7. festivalu Kurirček pa je o puškah povedal, da so bile: »tisto prekleto nujno zlo, ki smo ga zato nosili tako z grenko voljo ko z gnevom in s tesnobo, ker smo se zavedali in ker smo bili zatrdno prepričani, da je moči nasilje streti le s silo. Vsi pa vemo, da nismo puške le za to, le zaradi nasilja nosili.« (Potrč, 1969, str. 4) 8

9 To je približno toliko, kolikor sedaj (2024) mineva od osamosvojitvene vojne za Slovenijo (1991).

(Jurca, 1979, str. 22). Iz navedenih odlomkov je razvidno, da Jagodina učiteljica zgodovine daje velik poudarek vojaškemu dogajanju na slovenskih oz. jugoslovanskih tleh med drugo svetovno vojno oz. da njegovo poznavanje zahteva od učencev – letem pa je to odveč in nerazumljivo, se jim zdi »godlja«, zato se »po liniji najmanjšega odpora« učijo na pamet, samo da bo učiteljica zadovoljna. Jagoda je, kot vsaka tipična najstnica, naveličana očetovega sklicevanja na njegovo udeležbo v NOB, čeprav do nje ni odklonilna, vendar šolski sistem od nje zahteva vse kaj drugega, kot je izhajanje iz osebnih izkušnje.

Iz izbranih dveh navedenih odlomkov je razvidno, kako je Branka Jurca kot nekdanja razredna učiteljica in avtorica mnogih povojnih člankov o dobrobiti otrok in njihovi pravici do otroštva ter dolgoletna urednica *Cicibana* (Čeh Steger, 2014, str. 273) zaslutila in razumela, da je odnos povojnih generacij do NOB drugačen, čeprav ne nujno zanikovalen. Medtem ko je Jagoda v romanu *Ko zorijo jagode* verjetno po malem naveličana očetovega ponavljanja dejstva, da je bil udeleženec NOB, je mlajša Špela v *Špelinem dnevniku* (1976) še željna tovrstnih pripovedi: »Teta Majaronka, povejte še enkrat, kako je romala med vojno pošta Osvobodilne fronte!« (Jurca, 1976, str. 22). Enako je tudi v *Babičini pravljici*, ki je namenjena otrokom: »'Babica – pravljico!' Babica si je s čela odstrla prepotene lase in se zazrla v vnuka. 'Katero?' 'No, tisto ... kako si se rešila iz zapore!' 'Saj to ni pravljica – to je bilo čisto zares!' 'Babica, pa povej resnično pravljico! No, babica, začni ... dedek je bil v ječi ...'« (Jurca, 1977, neoštevilčeno). Branka Jurca se je tudi kot pisateljica zavedala, da mlade bolj kot politična zgodovina zanima realno življenje. Ne ofenzive, temveč kako so partizani dejansko živeli in bili – četudi jim je bilo v boju težko – včasih nemara tudi veseli.¹⁰ Da je pisateljica razumela stvarnost odraščajočega dekleta v mirnem obdobju, priča tudi dejstvo, da teta Majaronka Špeli v *Špelinem dnevniku* podari votli valjar, ki ji je med vojno služil za skrivanje pošte za Osvobodilno fronto, in to s posebnim namenom, ki ga med NOB seveda ni imel: »V njem boš lahko skrivala tudi pisma. Ne bo dolgo, ko ti bodo začeli fantje pisariti zaljubljena pisma ...« (Jurca, 1976, str. 22)

V pasti (1955)

V knjigi *V pasti* so objavljene tri realistične pripovedi (*Zaseda*, *Kanglica* in *V pasti*) z enotnim literarnim prostorom, okupirano Ljubljano. V *Zasedi* gre za temo zasede, ki jo italijanski okupator postavi v javki Osvobodilne fronte – stanovanju dečka Andreja in njegove matere, da bi prestregel kurirko. Pisateljica je pripoved očitno osnovala na lastni izkušnji, saj je tudi sama padla v tako zasedo, ko je delovala kot ilegalna kurirka, in bila potem poslana v taborišče Gonars, čeprav pošte, ki jo je prenašala v skrivnem predalu ženske torbice, oblasti niso našle (Jurca, 1977b).

10 V tem smislu je bila Branka Jurca pred svojim časom, saj je med vrsticami opozarjala, da zgodovine ne predstavlja zgolj vojaška in politična zgodovina, temveč oddaljenim generacijam veliko zanimivejša t. i. »zgodovina vsakdanjega življenja«, pogosto posredovana celo prek t. i. ustne zgodovine ('oral history'), ki temelji na lastnem doživetju. Na tak način sta mladinsko književnost s temo NOB ustvarjala Karel Grabeljšek (npr. njegovo delo *Moja partizanska oprema*, 1974) in Tone Seliškar (*Mule*, 1948; *Vesele in žalostne o mulah*, 1962). Prav tako je Branka Jurca predajanje informacij razumela kot pripovedovanje, torej ustno posredovanje, ki ga je kot okvir uporabila v *Špelinem dnevniku*, *Babičini pravljici*, *Gregcu Kobilici* in pripovedi *Moj oče partizan*.

V *Kanglici* naletimo na motive kanglic za mleko z dvojnim dnom, ki so bile namenjene prenašanju pošte Osvobodilne fronte, cestnih blokad na Tromostovju, ki so jih postavile italijanske oblasti, in pogumne deklice, ker je motiv pogumne deklice, ki uspešno prenese pošto in tako premaga svoje dotedanje pomanjkanje poguma. V naslovni pripovedi *V pasti* pa gre za motiv otroka tiskarke ilegalke, ki ga zaprejo in zaslišujejo, da bi izvedeli, kje se skriva njegova mati, aktivistka Osvobodilne fronte. Vse tri pripovedi imajo srečen konec, povezuje pa jih ideja, da je tudi prispevek otrok med NOB lahko bil koristen: deček Andrej skrivaj zažge radijska poročila, ki bi lahko njegovi mami prinesla težave, deklica Breda uspešno prenese skrito pošto čez cestne barikade in tako reši svojega strica, deček Jurček med zasliševanjem ne omeni tete Marte, ki je bila zveza njegove mame ilegalke in bi jo z omembo lahko izdal – na koncu se z mamo uspešno prebijeta k partizanom.

V pripovedih spoznamo, kakšno je bilo konspirativno obnašanje (Jurčkova mama je bila enkrat oblečena kot dama v svileni obleki in s klobukom, drugič pa kot kmetica v spodrecanem krilu, pokrita z ruto; posamezniki, ki se srečajo, ne pokažejo, da se poznajo; pošta se skriva na mestih, kjer bi jo najmanj pričakovali, npr. v dvojnem dnu kanglice za mleko), pa tudi, da otroci niso nikakršni heroji, saj so prestrašeni, žalostni, osamljeni in obupani, kot je Jurček, ki odrašča brez mame, ki skrivaj tiska *Slovenskega poročevalca*, kar poskuša perfidno izrabiti fašistični zasliševalec: »'Prav tega, kje dela, ne vemo. Lahko ga tiska, ne iščemo jo zato. Iščemo jo, ker vemo, da ni v vsej Ljubljani boljšega tiskarja od nje. Vzeli bi jo v službo, nič več se ne bi skrivala in vidva bi bila zmeraj skupaj ...'« (Jurca, 1980, str. 75).

Gregec Kobilica (1965)

Realistična pripoved s fantastičnimi elementi, *Gregec Kobilica*, med pripovedmi Branke Jurca s temo NOB izstopa zaradi fantastike, ki za njeno izrazito realistično pripovedovanje v delih s temo NOB ni značilna, pa zato v to pripoved vnese visoko mero poetičnosti. V besedilu gre namreč za motiv osamljenega sodobnega otroka zaposlenih staršev, ki je sam doma, zato si naslika otroka partizana, le-ta oživi in mu pove svojo življenjsko zgodbo. Kljub težki temi je pisateljica v besedilo vpletla humorne elemente, ki se pokažejo v iskrim dialogu dveh otrok, Nejca, ki odrašča po vojni, in Gregca, ki je doživel vojno in v njej izgubil življenje:

»Dober dan! Vesel sem, da si me oživil. Prosim samo, če mi podaljšaš levo nogo. Veš, res nisem šepal ...« Nejc se začudi. Leva noga je krajša ... Zravna obe nogi. »Je zdaj prav?« »Prav lepa ti hvala – prav. Ampak, kdo si ti?« »Jaz?« vpraša Nejc začudeno. »Nejc sem. Pa ti?« »Doma so me klicali za Gregca, pri partizanih pa so me klicali Kobilica – saj veš – zaradi dolgih nog ...« »In od kod si prišel?« »Sovražna krogla me je zadela naravnost v srce. Zakopali so me na rob gozda pod hrast. Nihče ne ve za moj grob. Zato sem vesel, da si me oživil ...« »Gregec, tu je ogledalo. Poglej se in povej, če ti še kaj manjka. Veš, še te lahko popravim ...« Partizan Kobilica se pogleda v ogledalu, si seže z desnico v lase in reče: »Fant, na partizansko kapo si čisto pozabil!« Nejc mu jo nariše – poznal je očetovo partizansko kapo. Kobilica pa si jo pomakne nazaj na teme in vzklikne: »Imenitno kapo si mi naredil – vedno sem imel prevelike kape ...« (Jurca, 1973, str. 7)

Inovativen element pripovedi je dialog med mrtvim oz. oživiljenim partizanom, Gregcem, in njegovim kreatorjem, Nejcem, kar predstavlja večji del besedila. Celotno besedilo, še zlasti pa konec, preveva etično sporočilo, da ne smemo pozabiti žrtev vojne, da jih s svojim spominjanjem na nek način oživljamo. Prav tako je na koncu pripovedi mogoče razbrati, da odsotni starši ob prihodu domov vseeno znajo prisluhniti užaloščenemu otroku.¹¹

Gregec Kobilica je končal. Nejc je rekel: 'Dobro, da sem te spoznal.' 'Tudi jaz sem vesel, da si me oživil. Večkrat bi nas morali oživiti, nas, ki ležimo s prestreljenimi srci po hribih in dolinah ...' V vratih je zaškripal ključ – vračala se je mama – iz službe. Nejc je vstal izza mize, ponevedoma zamahnil z roko, razlil vodo iz skodelice in voda se je razlila po Gregcu Kobilici. Oče ga je pogladil po svetlih laseh in objokanih licih. 'Kje je zdaj Gregec Kobilica?' je spraševal. Oče je pomislil in rekel: 'Najbrž je šel spet leč pod košati hrast na robu gozda.' 'Oče, pojdi, poiščiva tisti hrast!' In sta šla. Našla sta košati hrast na robu gozda in gomilo. Spogledala sta se in hkrati pomislila, kaj če tu počiva Gregec Kobilica, partizan s prestreljenim srcem. (Jurca, 1973, str. 18)

Da besedilo *Gregec Kobilica* med pisateljičinimi deli s temo NOB izstopa, je ugotavljala že sočasna kritika; tako je Gitica Jakopin (Svetina, 1972, str. 99) poudarila, da je največja odlika te knjige »globoko humano jedro«, saj lik Gregca Kobilice bralca navduši s svojo »nenavadno vedro, prepričljivo osebnostjo«, ki »premaga celo smrtnost«, Marinka Svetina (1972, str. 97–106) pa je v članku Trije osrednji motivi v mladinskih delih Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci v prvi številki prvega letnika revije *Otrok in knjiga* zapisala, da je to pisateljičino delo, v katerem ni uporabila konvencionalnega vojaškega izrazoslovja, »njena najlepša pripoved o narodnoosvobodilni vojni«, ki se je »povzpelo nad tradicionalno pripoved z vojno tematiko za otroke«. »Nejčeva osamljenost in njegovo oživljanje risbe je podano s tako pisateljsko močjo, da nas prepriča. Zgodba je psihološko dobro motivirana. S pomočjo fantazije – s to pravljično potezo – zaživi tudi Gregec in nas s svojo zgodbo prepriča. Njegova smrt nas ne pretrese; avtorica smrti ni mistificirala.« (Svetina, 1972, str. 99)

Miško Poleno in njegov ognjeni krst (1965)

Pretresljivo besedilo s srečnim koncem *Miško Poleno in njegov ognjeni krst*¹² – fant Miško bi na svoji prvi kurirski poti sredi zasneženega gozda skoraj zmrznil, najdejo ga na kupu polen, zato dobi partizansko ime Poleno – tematizira nečloveške napore gverilkega boja. Še zlasti poetično je opisano, kako se dečku zaradi fizične izčrpanosti, ko omahne v sneg, začne blesti: »Glej, od nekod je prišla mati. Sklanja se nad njim, boža ga in poljublja. Ko vidi, da ga zebe, steče po pernico. Toda on ne mara pernice, saj je partizan. Materi je to všeč. Ponosna je nanj. Ponuja mu skodelico toplega, dišečega, belega mleka, toda to ni mleko, to je sneg. Na tisoče snežink, ki zasipajo Miška, kurirsko torbo, jaso sredi smrek, gozd, vso dolino.« (Jurca, 1984)

11 Ne zgodi se torej tako kot v slikanici Žige X Gombača in Igorja Šinkovca *Očka, me slišiš* (Miš, 2024), ko se mora očka po prihodu iz službe najprej stuširati, pojesti kosilo, prebrati časopis, zadremati in se potem posvetiti digitalnim vsebinam, pri čemer sprva sploh ne opazi, da bi mu sinček neizmerno rad povedal o treh pomembnih stvareh, ki so se mu zgodile v vrtcu.

12 V ponatisih se pojavlja skrajšana oblika naslova: *Miško Poleno*.

Babičina pravljica (1977)

V pripovedi *Babičina pravljica* gre za motiv aktivistke Osvobodilne fronte, ki jo skupaj z novorojenko rešijo iz zastražene porodnišnične sobe. Besedilo uokvirja prošnja dečka Silviča, naj mu babica znova pripoveduje o tem, kaj se ji je zgodilo v resnici. Kot v pripovedi *Gregec Kobilica* gre tudi tu za dialog med dvema literarnima osebama: babica pripoveduje, vnuk pa jo spodbuja s podvprašanji, iz katerih je razvidno, da deček vsebino že pozna, kljub temu pa uživa v ponovitvi pripovedi; včasih jo tudi popravi ali dopolni. Kot v *Gregcu Kobilici* tudi tu srečamo motiv odsotnih staršev, ki pa se po prihodu domov enako kot v *Gregcu Kobilici* aktivno vključijo v dogajanje:

Mama in oče sta prihajala domov. 'Midva s Silvičem sva tu,' je rekla babica, 'pletla in razpletala sva resnično pravljico.' 'Katero pravljico že?' je vprašala mama ko mimogrede. 'No, kako smo te rešili iz zapora ...' je rekla babica. 'To je pa zdaj že res pravljica ...' Mama je pogladila z roko Silviča po laseh. 'In jaz sem bila takrat najmlajša ilegalka!' je rekla mama. Zdaj je Silvič objel mamo – nič več niso rekli – zavel je veter in bilo je tako tiho, da so zaslišali listje na jablani, ki je zašelestelo. (Jurca, 1977a)

Javka v starem čevlju (1977)

Besedilo knjige *Javka v starem čevlju* je pisateljčina avtobiografska pripoved, namenjena mladim bralcem, o njenem ilegalnem delovanju v okupirani Ljubljani, ko je bila aktivistka Osvobodilne fronte, našteta so zgodovinska dejstva, ki jih dopolnjujejo osebne izkušnje, npr. o srečevanju z resnično osebo, narodno herojino Lidijo Šentjuro (1911–2000). Izšla je v zbirki Pelikan založbe Mladinska knjiga, ki je bila namenjena poljudnoznanstvenim oz. poučnim vsebinam,¹³ zato so besedilu dodane ne samo ilustracije, pač pa tudi fotografije iz arhiva Muzeja NOB v Ljubljani. Marsikaj, kar je v tej knjigi navedeno kot realno dejstvo, je pisateljica uporabila kot motiv v svojih drugih delih s temo NOB, npr. motiv votlega kuhinjskega valjarja za skrivanje pošte (*Špelin dnevnik*), motiv italijanske zasede v stanovanju (pripoved *Zaseda* v knjigi *V pasti*), motiv policijske ure (pripoved *V pasti* v knjigi *V pasti*), motiv čevljarja, pri katerem deluje javka (pripoved *Kanglica* v knjigi *V pasti*). V jezikovnem slogu je opazno pisateljčino nagovarjanje bralcev (*»Marsikaj bi vam rada povedala o zanimivih, skrivnostnih in nevarnih kurirskih poteh v Ljubljani«, »Gotovo bi me radi vprašali, na kakšnem papirju so bila napisana ta pisemca.«, »Lahko si mislim, da bi me radi vprašali, kje smo se kurirke srečevale.«* (Jurca, 1977b)), kar je nadaljevanje oblike dialoga, ki jo je pisateljica uvedla že v *Gregcu Kobilici* in *Babičini pravljici*.¹⁴

13 V isti zbirki je npr. leta 1986 izšlo delo Slavka Pregla *Zgodba o knjigi*, leta 1978 pa Poklici Smiljana Rozmana. Istega leta kot knjiga Branke Jurca je v tej zbirki med drugimi izšla še npr. knjiga fizika Jožeta Pahorja *Dogodivščine v atomskem inštitutu*.

14 Branka Jurca je bila navajena dialoga z mladimi bralci v živo, saj *»skoraj ni šole v Sloveniji in zamejstvu, ki je ne bi obiskala ob podeljevanju bralnih značk in ob drugih priložnostih«* (Matè, 1994, str. 209).

Moj oče partizan (1978)

Iz zbirke kratke proze *Moj oče partizan* obravnavamo zgolj dve besedili, *Godničev Runo in mali šnaucer Gogo* ter naslovno pripoved *Moj oče partizan*, saj so ostala besedila bila objavljena že prej (*Miško Poleno in njegov ognjeni krst*, *Gregec Kobilica*, *Babičina resnična pravljica*). Inovacija pripovedi *Godničev Runo in mali šnaucer Gogo* je v vpeljavi motiva živali – žrtve okupatorjevega nasilja. V noči, ko pridejo nemški okupatorji po družino Godničevih v Mariboru, da bi jih izselili, namreč ustrelijo tudi njihovega psa, volčjaka Runa. Pripoved o tem je položena v usta Godničevega očeta, ki je bil takrat še deček, Runo pa njegov ljubljeneček. K pripovedovanju ga spodbuja njegova hči Nana, ki je pravkar dobila psa po imenu Gogo: »'Oče,' je rekla Nana po trenutku tišine, 'povej, vse povej o Runu!' [...] Nana je čutila, kako ne more z besedo na dan. Postala je že nestrpna. 'No, oče, povej! Vojna je bila. Prišli so Nemci in kar čez noč preimenovali ulice in trgovine in pekarna ni bila več pekarna, temveč ...' 'Bäckerei in mesnica Fleischhäckerei ... Vedeli smo, da nas bodo selili – jutri bomo že begunci. Da pa se bomo po vojni vrnili, nismo niti trenutek podvomili.'« (Jurca, 1978, str. 8)

Tudi dogajanje pripovedi *Moj oče partizan* je zapisano v obliki dialoga: z očetom slikarjem, nekdanjim partizanom, se pogovarja njegov sin Tinč, oče pa ne samo pripoveduje, temveč tudi riše, kako se je zdravil v partizanski bolnišnici pri treh skalah v Kočevskem rogu: »'Oče, nariši! Tolikokrat si mi že povedal, tolikokrat obljubil ...' 'No, dobro! Narisal bom! Ampak to bo risb za celo slikanico. Ti mi boš nosil papir. Velja?' 'Kako, da ne bi veljalo! Tinč bi šel na kraj sveta, samo da bi oče enkrat narisal, kako je bil ranjen.'« (Jurca, 1978, str. 60)

Kdaj so bili partizani veseli (1986)

V knjigi *Kdaj so bili partizani veseli* je poobjavljena celotna knjiga *Moj oče partizan*, novih pa je 14 spominskih zgodb, uokvirjenih s končno avtobiografsko zgodbo o vrnitvi v porušeni Maribor (*Samo, da smo živili*) in začetnim povabilom otrokom k druženju pod jablano (*Zmenek pod jablano*), kjer znova naletimo na pisateljčin že prepoznavni dialoški slog:

Najprej smo se naigrali, potem pa so si otroci zaželeli, da bi jim povedala pravljico in zgodbo. In pripovedovala sem jim. Otroci so poslušali z odprtimi usti in ušesi, lica so rdela in oči so se svetile – na koncu pa so rekli: 'Povej še eno partizansko!' Pomislila sem. Preblisnila me je vznemirljiva misel. 'Bi radi zvedeli, kdaj so bili partizani veseli?' sem vprašala. Otroci so prišpili ušesa. Kdaj so bili partizani veseli? Ne, teh pripovedi še niso slišali. O tem niso še nič prebrali. O bitkah, o hajkah, o ranjencih – to že ... 'To bo zanimivo,' so rekli. 'Dobro – zmenjeno,' sem rekla. 'Vsak dan bomo imeli zmenek pod to jablano. Med nas bom povabila prijatelje partizane. Povedali vam bodo, kdaj so bili v tistih najtežjih časih veseli.' (Jurca, 1986, str. 7)

Prvoosebni pripovedovalci so nekdanji partizani in partizanke oz. aktivistke Osvobodilne fronte, ki so predstavljeni s partizanskimi imeni (npr. Peca, Krt, Ris, Lastovka ipd.) in ki se spominjajo dogodkov iz NOB, ki so jih razveselili. Zgodba *Pri treh miškah* pripoveduje o veselju partizanov, kadar so obiskali domačijo,

kjer so bile tri deklice, ki so ob prvem obisku kot tri miške kukale izpod oddeje, v zgodbi *Pod hmeljevkami* izvemo, kako se je partizanka Peca v Savinjski dolini razveselila javke pod kupom hmeljevk – hmeljarskih kolov, kjer je lahko prenočila in se okrepčala. Besedilo *Šola pri strini Marini* tematizira partizanske učiteljice – v tej vlogi so bila med vojno preprosta dekleta z opravljenim pedagoškim tečajem (Repe, 2015, str. 117), kot je bila trgovka Mariča, ki je vaške otroke učila kar v sobi neke druge vaščanke, strine Marine. Zgodba *Tukaj London, tukaj Moskva* predstavi različne načine konspirativnega dela za Osvobodilno fronto: ilegalcu Andražu je namreč zanesljiv zidar v steno stanovanja zazidal radijski sprejemnik, ki ga je skrivaj poslušal: »Poročila sem zapisoval po rusko in po angleško, potem sem jih prevedel v slovenščino, žena jih je pretipkala, kurirka pa odnesla. Ne morem povedati, kako sem bil vesel, ko sem v Slovenskem poročevalcu prebiral ta poročila.« (Jurca, 1986, str. 18). V zgodbi *Ščepci soli* je opisano medvojno pomanjkanje soli, zgodbi *Kopnina* in *Prvi teloh* pa tematizirata znamenje pomladi (in konca vojne):

Bilo je že proti koncu februarja. Napovedoval se je marec, napovedovala se je pomlad. Končno bo le zmagala! Sonce je imelo že svojo moč. Sneg se je začel taliti, kar jemalo ga je. Neko dopoldne, ko sem bil na straži, sem zagledal pred sabo na gozdni zaplati pod zelenim vejevjem smrek bel telohov cvet. Razveselil sem se ga in ga utrgal. Zastrmel sem se vanj in se ga neznansko razveselil. Tako vesel sem bil, da sem moral veselje podeliti še s kom. Ko me je na straži zamenjal drug partizan, sem se spustil po snegu in po strmem hribu v partizanski bunker, ki je bil med skalami. Partizani so zagledali v moji roki bel telohov cvet in že se je vse živo zbralo okoli mene. Razveselili so se ga bolj kot ne vem česa, saj je oznanjal pomlad. Bila je to res zadnja pomlad v vojskinem času. Te naše partizanske sreče ne bom nikoli pozabil. (Jurca, 1986, str. 25)

Besedili *Koder las* in *Blaž v bisagi* govorita o konspirativnem prenašanju pošte (v laseh) in celó triletnega otroka ilegalčka, ki ga je bilo treba čez reko Savo preseliti od ene babice k drugi. V treh zgodbah so pripovedovalci nekdanji otroci, ki so doživeli in preživeli vojno: v *Medvedku* deklica z mamo odide v partizane, na poti pa izgubi igračo, ki jo partizani najdejo in ji jo vrnejo; v besedilu *Šeka me je potolažila* izvemo za pretresljivo pripoved deklice, ki je ostala brez staršev in je pri domači kravi našla tolažbo; v pripovedi *Kdo je skril Rinčico* pa nekdanja otroška kurirka pripoveduje, kako se je med vračanjem s kurirske poti pred sovražnikovimi vojaki, ki so streljali nanjo, skrila v visoki travi. V *Hlebcu kruha* beremo o partizanskem zdravniku, ki je pomagal tudi civilnim prebivalcem – starejši ženski je oskrbel rano na nogi in za to prejel sveže pečeni hlebec kruha; v *Partizanskem šalu* pa o spominu na padlega partizana – njegov soborec je ohranil njegov šal, otrokom ga je tudi prinesel pokazat.

Zaključek

Iz obširnega mladinskega opusa Branke Jurca je za obravnavo v tem članku izbranih sedem njenih knjižnih izdaj, ki tematizirajo NOB: *V pasti* (1955), *Gregec Kobilica* (1965), *Miško Poleno in njegov ognjeni krst* (1965), *Babičina pravljica* (1977), *Javka v starem čevlju* (1977), *Moj oče partizan* (1978) in *Kdaj so bili partizani veseli* (1986).

Otroke, ki se pojavljajo v izbranih mladinskih literarnih delih Brenke Jurca s temo NOB, je mogoče razdeliti v dve skupini. V prvi so otroci, udeleženi v NOB, ki so partizani in kurirji (*Gregec Kobilica*, *Miško Poleno in njegov ognjeni krst*) oz. živijo v okupirani Ljubljani in so otroci ilegalcev (*V pasti*). Soočeni so z vojnim dogajanjem – nasilno je poseglo v njihovo otroštvo, ki ga vojnim razmeram navkljub skušajo izživeti na svoj, otroški način, čeprav trpijo; ločeni so od svojih staršev, kar jih teži, še zlasti pogrešajo mater, tako oba otroka partizana, Gregec Kobilica in Miško Poleno, kot sin ilegalke, Jurček. Izpostavljeni so policijskemu preiskovanju, zasliševanju in nasilju (Jurčka ločijo od dedka in ga odpeljejo v preiskovalni zapor, kjer je v celici sam, na cestni blokadi Bredi in Marjanu vojak iz kanglice izlije mleko, Marjana in Bredo zalotijo pri trosenju propagandnih trakcev, vendar uspešno zbežita). Podoba otrok, ki odraščajo v vojni, ni idealizirana: so nagajivi in neubogljivi, seveda prestrašeni, prizadeti in žalostni, pa tudi iznajdljivi, odgovorni in prezgodaj odrasli, saj se morajo vesti preudarno in zrelo.¹⁵ Medtem ko Gregca Kobilico doleti smrt, so konci vseh treh zgodb v delu *V pasti* in v *Mišku Polenu* srečni, saj deček Andrej zažge radijska poročila, ki bi lahko kompromitirala njegovo mamo, deklica Anka uspešno prenese pošto za Osvobodilno fronto, pri tem pa premaga svoj strah, dečka Jurčka izpustijo iz italijanskih zaporov in se pridruži mami na poti k partizanom, kurirju Mišku pa ne zmrznejo noge, čeprav zaspi v snegu. Izrazito opazno je, da je pomoč partizanom in Osvobodilni fronti za navedene otroške like samoumevna, kar je spričo njihove mladosti presenetljivo, vendar v funkciji oblikovanja pozitivne naravnosti do NOB; pri tem ne gre za ideološko prikazovanje herojskih otroških potez, temveč za otroke, ki skušajo preživeti v nasilnem času in prostoru tudi tako, da se skušajo vesti kot odrasli.¹⁶

V drugo skupino otroških likov sodijo povojni otroci, ki poslušajo pripovedovanje o NOB: to je vnuk Silvič v *Babičini pravljici*, sin Tinč v pripovedi *Moj oče – partizan*, deček Nejc, ki je sam doma v pripovedi *Gregec Kobilica*, pripovedovalniki prijatelji, otroci Anča Pomaranča, Bratec in Sestrica, Marjanka Vsezalka, Katka, Špela, Miško Frizer, Matej in Jure¹⁷ v delu *Kdaj so bili partizani veseli*. Ti otroci so drugačni od tistih v prvi skupini, vojno poznajo zgolj iz pripovedovanja, doživljajo jo kot pravljico (npr. Silvič v *Babičini pravljici*), vsi po vrsti uživajo v pripovedovanju o njej. Kljub temu imajo svoje stiske, ki so pač drugačne od stiske otrok z izkušnjo vojne, tako je npr. Nejc iz pripovedi Gregca

15 Franček Bohanec (1989, str. 8) je že za Seliškarjeve *Mule*, ki so začele nastajati že med vojno, prvič objavljene pa so bile 1948, zapisal, da si je v njih pisatelj »prizadeval, da demitizira partizanskega junaka. S tem se je ognil črno-beli risbi.«

16 V zvezi s knjigo *V pasti* je Marinka Svetina (1972, str. 100) pohvalno zapisala: »Poskušala pa je Branka Jurca podati etične norme našega boja in mislim, da je v tem uspela. Prijateljstvo in pomoč v stiski ter nesebičnost – te velike ideale iz naše preteklosti je znala z umetniško močjo posredovati današnjemu bralcu. [...] Obenem pa je to lahko tudi spomenik vsem tistim mladim ljudem, ki so otroštvo in brezskrbnost izgubili v vojni.« Po drugi strani je bile nepristransko kritična: »Vendar pa ne moremo reči, da se knjiga dviga nad svoj čas, ostaja dokument časa in topel zapis o ilegalcih v okupirani Ljubljani.«

17 To so hkrati tudi literarne osebe nekaterih drugih mladinskih literarnih del Branke Jurca, npr. Anča Pomaranča iz knjige *Anča Pomaranča* (1983), Katka iz slikanic *Katka, stoj!* (1972) in *Čuj in Katka* (1974) itd. Pisateljica si je torej tu privoščila avtomedbesedilnost oz. samocitiranje in avtotekstualnost, kot skuša Alenka Koron (2006, str. 149) med drugim sloveniti ponavljalno pisanje ali rewriting, ki je sicer postopek pisanja, »ko avtor v več svojih delih variira ubeseditve iste teme, motive, literarne like, kronotop; s ponavljanjem, premenami in novimi osmislitvami izrazov oz. podob iz svojih prejšnjih del krepi medbesedilne vezi novega dela s kontekstom svojega opusa, t. i. avtorska medbesedilnost, utrjuje koherentnost, prepoznavnost« (Literatura, 2009, str. 366).

Kobilica osamljen otrok, ki je sam doma, saj so starši zaposleni, in si želi družbe, zato si naslika otroka partizana.

Svojevrstno kombinacijo ene in druge skupine otrok predstavlja prav besedilo *Gregec Kobilica*, v katerem se srečata povojni otrok, deček Nejc, ki si z vodenimi barvicami naslika otroka partizana, Gregca Kobilico, in se z njim pogovarja, Gregec mu pove svojo življenjsko zgodbo. To delo Branke Jurca s temo NOB tudi izstopa s svojim etičnim sporočilom, namreč: žrtev ne smemo pozabiti, s tem, ko se jih spominjamo in govorimo o njih, jih na svojevrsten način oživljamo.¹⁸

Obravnavana mladinska dela Branke Jurca niso nastala med vojno; torej niti tista, ki so izšla do leta 1971, ne sodijo v korpus, zajet v obsežni monografiji Viktorja Smoleja *Slovstvo v letih vojne 1941–1945* (7. knjiga Matičine Zgodovine slovenskega slovstva, 1971), prav tako ne v temeljno monografijo Franceta Bernika in Marjana Dolgana *Slovenska vojna proza (1941–1980)*, saj avtorja v njej ne obravnavata mladinske književnosti, zato je Branka Jurca v tej knjigi omenjena zgolj v zvezi s svojimi taboriščnimi novelami za odrasle *Pod bičem* (1945) (Bernik in Dolgan, 1988, str. 212). Prav tako besedila Branke Jurca niso zajeta v referenčnem delu Miklavža Komelja *Kako misliti partizansko umetnost* (2009). Tematiki NOB v mladinski književnosti so do leta 1990 bili posvečeni t. i. plenumi oz. strokovna posvetovanja v okviru mariborskega festivala Kurirček, na katerih so razpravljali tako literarni ustvarjalci kot literarni zgodovinarji oz. univerzitetni profesorji, med njimi npr. profesor beograjske Filološke fakultete, poznavalec mladinske književnosti, Slobodan Ž. Marković (1928–2015);¹⁹ njihovi prispevki so izhajali v festivalskih zbornikih (npr. Tematika iz revolucije v sodobni mladinski književnosti, 1969; Liki mladih v književnosti o NOB, 1972)²⁰ oz. bili ponatisnjeni v reviji *Otrok in knjiga* (npr. leta 1989: *Zgodovinski ter socialni vidiki in tematika NOB v književnosti za mlade*). Kot ugotavlja Barbara Zorman (2010), je v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih preteklega stoletja slovenska oziroma »jugoslovanska nacionalna identiteta /.../ temeljila na ustanovitvenem mitu, katerega kodi so se ustvarjali iz 'materiala' narodnoosvobodilnega boja; znamenitih bitk, osebnosti, bojnih strategij ter vrednot, ki so oziroma naj bi vodile partizansko bojevanje. Ustvarjanje mita je bilo prednostna naloga vseh umetniških praks.« (Zorman, 2010, str. 317). Avtorica kot najpomembnejši kod partizanskega

18 Franček Bohanec (1989, str. 15) je v zvezi z vojno tematiko v mladinski književnosti zapisal: »Vojna je protičloveška dejavnost. Pisatelj, ki je vest človeštva, je ne more opravičevati; niti zavojevalne in niti osvobodilne. Vendar – vojne so. Ali jih mora ali pa sme pisatelj pred otroki spregledati? Nekoč se je postavljalo enako vprašanje: ali sme otrok videti družbene krivice ali ne. In kakor smo videli, je v slovenskem kulturnem prostoru zmagala pravica otrok, da vidijo sebe v križiščih socialnih nasprotij (od Tavčarjevega Tržačana prek Milčinskega do Bevka). Tako je tudi z vojno, da ne sme ostati za otroka tabu. Največje žrtve vojn so otroci. Zakrivanje vojn pred otroki je torej krnjenje njihovih pravic, da si sredi realnega sveta postavljajo pogoje za lastno, v prihodnje samostojno eksistenco.«

19 Leta 1989 je npr. razpravljal o terminološkem vprašanju: »književnost NOB« ali »književnost s tematiko NOB« (Marković, 1989, str. 71–74).

20 Njihovi nastopi so bili izrazito protivojno naravnani, tako je, denimo, Ivan Potrč (1969, str. 5) povedal: »Tovarišice in tovariši, v samem človekovem dogajanju, tako v današnjem kot včerajšnjem, vse tja do pračloveka, v vsem tem človekovem dogajanju je vselej tudi toliko tragičnega: človek je ubijal, ubil je tudi človeka, da bi kot človek eksistirал. In to človek še vedno počenja; žive priče smo pokolu v Vietnamu – ne gre za en pokol ali za več pokolov, gre za en sam pokol, gre za pokol, ki mu prisostvujemo zdaj že leto in še kaj let. In tudi mi smo nosili puške – in morali smo jih nositi, če smo hoteli jutri živeti, kakor smo zatrdno upali, da bomo jutri živeli. Te puške nosijo tudi Vietnamci; bijejo se bitke, bije se boj, ki prekaša klišejsko fantazijo pisateljev in režiserjev westerniad.« V razpravi se je na vietnamsko vojno skliceval še Jože Šmit.

žanra izpostavi ustvarjanje iluzije dokumentarnosti. O umetniški reprezentaciji narodno-osvobodilne borbe piše tudi Peter Stanković (2005).

Po letu 1990 pa je zanimanje za tematiko NOB usahnilo tako v literarnem ustvarjanju za mlade in odrasle²¹ kot tudi v strokovni literaturi (izjemo predstavlja zbirka *Slovensko pesništvo upora 1–4, 1987–1997*, in sočasne objave, vezane na to delo), zato je obravnava mladinske književnosti Branke Jurca s tematiko NOB v tokratnem članku zgolj parcialna, tovrstni del njenega opusa, ki ga odlikuje visoko etično sporočilo, da je trpljenje otrok med vojno realno, vendar zavržno dejanje, ki smo mu, žal, priča v vseh zgodovinskih obdobjih, tudi v sedanjem času, pa vsekakor vreden nadaljnjih raziskav, nemara še zlasti v okviru t. i. feministične literarne vede. Tako, kot je zapisal Miklavž Komelj (2009, str. 12), da je partizanstvo »treba na novo premisliti« velja enako za mladinsko književnost o NOB; mogoče je dozorel čas, da ponovno vzamemo v pretres tista literarna dela, ki sicer niso nastala med NOB, a NOB tematizirajo – mogoče vzbujajo v nas »identifikacijsko evforijo« (Komelj, 2009, str. 11), po drugi strani pa govorijo o večni in vedno znova aktualni temi, kot je trpljenje otrok med vojno, ki se ne bi smelo dogajati. Reprezentacija NOB v obravnavanem korpusu besedil je skladna s povojnim časom, v katerem so ta literarna dela nastala (1955–1986), čeprav seveda pri Branki Jurca ne gre za privrženost »partizanski brezi« (Repe, 2015, str. 110), oz. kaže na izrazito pozitivno naravnost do vrednot NOB – otroci so zavezniki partizanov in aktivistov Osvobodilne fronte, po svoje sodelujejo v boju proti okupatorju, so njegov aktivni del. Kljub temu pa ne gre za literaturo, ki bi ideološko spodbujala k oboroževanju otrok, njihovemu nasilnemu vedenju in maščevalnosti, zato je še toliko dragocenejše etično sporočilo te književnosti: otrokom se vojna ne bi smela dogajati, ni prav, da odrasčajo brez staršev, so zaprti, izpostavljeni nasilju in izgublajo življenja, prav pa je, da se njihovih žrtev ne pozabi.

Povzetek

Iz obširnega mladinskega opusa Branke Jurca je za obravnavo v tem prispevku izbranih sedem del, ki tematizirajo narodnoosvobodilni boj (NOB): *V pasti* (1955), *Gretec Kobilica* (1965), *Miško Poleno in njegov ognjeni krst* (1965), *Babičina pravljica* (1977), *Javka v starem čevlju* (1977), *Moj oče partizan* (1978) in *Kdaj so bili partizani veseli* (1986). Otroke v teh delih je mogoče razdeliti v dve skupini. V prvi so otroci, udeleženi v NOB, ki so partizani in kurirji oz. otroci ilegalcev. Soočeni so z vojnim dogajanjem – nasilno je poseglo v njihovo otroštvo, ki ga vojnim razmeram navkljub skušajo izživeti na svoj, otroški način, čeprav trpijo; ločeni so od svojih staršev,

21 Medtem ko se je v prozo za odrasle tematika 2. svetovne vojne in NOB v približno zadnjem desetletju nekako »vrnila« (npr.: Sebastijan Pregelj: *Beli konjiček*, 2023; Tone Partljič: *Strnišča: zgodbe o otrocih in vojni*, 2023; Nataša Konc Lorenzutti: *Senca brez človeka*, 2023; Branko Šömen: *Molitev za Jasenovac*, 2023; Veronika Simoniti: *Ivana pred morjem*, 2019; Drago Jančar: *In ljubezen tudi*, 2017; *To noč sem jo videl*, 2010; Mirana Likar: *Babuškin kovček*, 2017; Zdenko Kodrič: *Opoldne zaplešejo škornji*, 2011; seznam je povsem naključen in nikakor ni popoln), se to v mladinski prozi ni zgodilo – razen v nekaterih, redkih besedilih, npr. že v opombi 5 omenjenih besedil Toneta Parljiča in Dušana Šarotarja ter v mladinskem romanu Neli Kodrič: *Na drugi strani* (2004), kjer gre za fantastično potovanje v preteklost, in sicer v obdobje fašizma na Primorskem (za te podatke o najnovejši mladinski književnosti s tematiko 2. svetovne vojne se zahvaljujem prof. dr. Dragici Haramiji).

kar jih teži, še zlasti pogrešajo mater. Izpostavljeni so policijskemu preiskovanju, zasliševanju in nasilju. Podoba otrok, ki odraščajo v vojni, ni idealizirana: so nagajivi in neubogljivi, seveda prestrašeni, prizadeti in žalostni, pa tudi iznajdljivi, odgovorni in prezgodaj odrasli, saj se morajo vesti preudarno in zrelo. Izrazito opazno je, da je pomoč partizanom in Osvobodilni fronti za navedene otroške like samoumevna, kar je spričo njihove mladosti presenetljivo, vendar v funkciji oblikovanja pozitivne naravnosti do NOB; pri tem ne gre za ideološko prikazovanje herojskih otroških potez, temveč za otroke, ki skušajo preživeti v nasilnem času in prostoru tudi tako, da se skušajo vesti kot odrasli. V drugo skupino sodijo povojni otroci, ki poslušajo pripovedovanje o NOB: to je vnuk nekdanje aktivistke, sin nekdanjega ranjenega partizana, deček, ki je sam doma, ker so starši v službi. Ti otroci vojno poznajo zgolj iz pripovedovanja, doživljajo jo kot pravljico, vsi po vrsti uživajo v pripovedovanju o njej. Obravnavani del pisateljičinega opusa, ki ga odlikuje etično sporočilo, da je trpljenje otrok med vojno realno, vendar zavržno dejanje, ki smo mu, žal, priča tudi v sedanjem času, je vsekakor vreden nadaljnjih raziskav, nemara še zlasti v okviru t. i. feministične literarne vede.

Literatura

- Bernik, F. in Dolgan, M. (1988). *Slovenska vojna proza: 1941–1980*. Slovenska matica.
- Bohanec, F. (1989). Odtisi vojne v otroški oziroma mladinski slovenski literaturi. *Otrok in knjiga*, 16(27/28), 5–17.
- Borovnik, S. (2013). Značilnosti krajše proze slovenskih književnic. *Slavia Centralis*, 6(1), 59–69.
- Čeh Steger, J. (2014). Kratka proza Branke Jurca o ženskih usodah, taboriščnem peklu in odporu proti ponižanju: spremna študija. V Jurca, B., *Pot v svobodo: izbor kratke proze* (str. 275–315). Litera.
- Ferenc, T. (1993). Narodnoosvobodilni boj. V *Enciklopedija Slovenije*, knjiga 7 (str. 327). Mladinska knjiga.
- Hofman, B. (1978). *Pogovori s slovenskimi pisatelji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jurca, B. (1973). *Gregec Kobilica*. Partizanska knjiga.
- Jurca, B. (1974). *Ko zorijo jagode*. Mladinska knjiga.
- Jurca, B. (1976). *Špelin dnevnik*. Mladinska knjiga.
- Jurca, B. (1977a). *Babičina pravljica*. Borec.
- Jurca, B. (1977b). *Javka v starem čevlju*. Mladinska knjiga.
- Jurca, B. (1978). *Moj oče partizan*. Mladinska knjiga.
- Jurca, B. (1980). *V pasti*. Partizanska knjiga.
- Jurca, B. (1984). *Miško Poleno*. Mladinska knjiga.
- Jurca, B. (1986). *Kdaj so bili partizani veseli*. Borec.
- Koron, A. (2006). Intertekstualnost, rewriting in samocitiranje: Zgodbe s panjskih končnic Lojzeta Kovačiča. V Novak Popov, I. (ur.), *Slovenska kratka pripovedna proza. Obdobja. Metode in zvrsti*; 23 (str. 149–161). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Literatura: leksikon. (2009). Cankarjeva založba.

Markovič, S. Ž. (1989). Pogojnost terminov »književnost NOB« ali »književnost s tematiko NOB«. *Otrok in knjiga*, 16(27/28), 71–74.

Matè M. (1994). Ob jubileju pisateljice Branke Jurca. V Jurca, B. *Ko zorijo jagode* (str. 209–212). Mladinska knjiga.

Narodnoosvobodilni boj. (30. 9. 2024). Wikinavedek. https://sl.wikiquote.org/wiki/Narodno-osvobodilni_boj

Potrč, I. (1969). Za podobo partizanskega kurirja. V *Tematika iz revolucije v sodobni mladinski književnosti, zbornik 7. Festivala Kurirček* (str. 1–5).

Repe, B. (2015). *S puško in knjigo: narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda 1941–1945*. Cankarjeva založba.

Slovenska književnost: leksikon. (1996). Cankarjeva založba.

Stankovič, P. (2005). *Rdeči trakovi: reprezentacija v slovenskem partizanskem filmu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Svetina, M. (1972). Trije osrednji motivi v mladinskih delih Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci. *Otrok in knjiga*, 1(1), 97–106.

Tucovič Sturman, V. (2025). *Literarni prostor v izbranih mladinskih delih Branke Jurca*. V tisku.

Zorman, B. (2010). Živjet će ovaj narod!: reprezentacija nacionalnih identitet v zgodnjem partizanskem filmu. V Sedmak, M. in Ženko, E. (ur.). *Razprave o medkulturnosti* (str. 311–331). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

PREGLEDI – POGLEDI

FERI LAINŠČEK

Duh časa in duh globine

Verjamem pesniški resnici o tem svetu.

Prepričan sem, da je to edina resnica, ki se je ne da prirejati in z njo manipulirati, zato se nanjo lahko zanesemo. Govorim namreč o nečem, kar se je rodilo z učlovečenjem in se začelo vzpostavljati s prvo zgodbo, ki je bila kdaj povedana. Potovalo je skozi čas z miti, legendami, pravljicami in drugim izročilom, tako kot še danes potuje iz roda v rod tudi s klasično in še živo literaturo ter drugo umetnostjo. Le zaradi tega nezadržnega potovanja pesniške resnice še danes vemo o civilizacijskih vrednotah. Le tako lahko ostaja naše bivanje na tem svetu človeško. Zato tudi moje literarno ustvarjanje nikakor ni zavezano le duhu časa, temveč tudi vsemu temu, kar je Carl Gustav Jung imenoval duh globine. Le nenehno vzdrževanje stika z duhom globine nam namreč lahko pomaga ohranjati smisel in vzdrževati upanje, obenem pa tudi preprečuje, da bi nas duh časa povsem prevzel, zapeljal in naposled celo preslepil.

Duh časa je filozofski in sociološki koncept, ki se nanaša na kolektivne značilnosti in vrednote določenega obdobja. Pojem zajema kulturna, duhovna, intelektualna, socialna in druga razpoloženja, ki v določenem časovnem okviru prevladujejo v družbi. Vključuje torej tudi ideje, prepričanja, umetniška stremjenja, politične težnje in ekonomska razmerja, ki sooblikujejo način razmišljanja in delovanja posameznikov ter skupin. V širšem pomenu se duh časa nanaša na to, kako specifičen kontekst vpliva na ustvarjanje identitete, družbenih norm in vrednot, s čimer navsezadnje sooblikuje tudi zgodovinski tok posamezne družbe in kulture.

Duh globine, kot ga imam v mislih, je koncept, ki izhaja iz analitične psihologije Carla Gustava Junga in se nanaša na simbolne strukture, kolektivno nezavedno ter seveda arhetipske vsebine, ki oblikujejo identiteto posameznikov in skupnosti. V resnici predstavlja kompleksno mrežo univerzalnih simbolov, mitov, arhetipov ter osebnih in družbenih zgodb, ali pač kulturnih obrazcev, ki so zakoreninjeni v človekovi psihi in prehajajo skozi generacije. Vključuje idejo, da se skozi zgodovino v različnih kulturah pojavljajo skupni motivi in teme, ki odražajo temeljne človeške izkušnje, zato duh globine deluje kot povezujoč dejavnik znotraj kolektivnega nezavednega in sooblikuje naše dožemanje sveta. V raziskavah duha globine torej pogosto analiziramo legende, mite, simbole, arhetipe in pa – to naj posebej poudarim – literarne in umetniški izraze, ki pripomorejo k razumevanju psiholoških, družbenih in kulturnih pojavov.

Jung je bil prepričan, da je raziskovanje globine ključnega pomena za razvoj posameznika in zdravja psihe, saj omogoča integracijo arhetipskih vsebin v zavestni jaz, kar pripomore k celovitosti in avtentičnosti identitete. Sam v nadaljevanju

izhajam iz prepričanja, da prepletanje duha časa in duha globine ni le bistvenega pomena za individualno pristnost, ampak je tudi ključnega pomena za življenje in zdravje celotne družbe. Če namreč skupnost izgublja stik z duhom globine in ostaja brez korenin v arhetipskih resnicah ter univerzalnih človekovih izkušnjah, se sčasoma ujame v past trenutnih nagnjenj, želja in potreb, ki jih ustvarja duh takega časa, ki je brez pravega razumevanja humanističnih civilizacijskih pridobitev in s tem seveda tudi vrednot. Naš skupni obstoj zagotovo pomeni več kot le življenje v trenutku, zato je iskanje odgovorov na vprašanja, ki nas spremljajo skozi vse čase, pravzaprav nujno.

V današnjem svetu, ki se kot še nikoli doslej spreminja z bliskovito hitrostjo, se zdi, da postaja ta naloga vse težja. Duh našega časa je prepojen z mnogimi skrbmi, kot so grožnja svetovne vojne, podnebne spremembe, socialne neenakosti, migracije, informacijski šumi in medijske manipulacije, vzporedni virtualni svetovi ipd. Digitalizacija, ki sicer omogoča hiter dostop do znanja, obenem zmanjšuje sposobnost kritične obravnave zapletenih tematik. Lahko torej dodam strah, ki seveda ni samo moj in zagotovo ni votel, namreč, da bi utegnila v prihodnosti prav ta dvojna spirala oblikovati jedro identitete prihajajočih generacij.

Predvidevamo lahko celo, da se bo z razširitvijo socialnih medijev in virtualne resničnosti digitalna identiteta mladih vse bolj prepletala z njihovo fizično identiteto. Pri mladih, ki odrasčajo v svetu, prepojenem s to tehnologijo, strokovnjaki že zdaj opozarjajo na problem z avtentičnostjo in samoprepoznavanjem. V digitalnem kraljestvu posamezniki pogosto gojijo svoje spletne osebnosti in predstavljajo idealizirane različice sebe. Digitalne interakcije tudi pomembno vplivajo na to, kako se posamezniki dojemajo. Mešanje digitalne in fizične identitete povzroča dvojnost, kjer se posamezniki čutijo prisiljene krmariti po dveh ločenih jazih. Še bi lahko razpredal o duševnem dogajanju, a želel sem le podkrepiti trditev, da je vprašanje identitete v času, v katerem živimo, res pravo vprašanje, tako pri posamezniku kot tudi v skupnosti.

Verjamem, da smo vsi, avtor in bralci tega zapisa, prepričani, da ima literatura pri povezovanju z univerzalnimi človekovimi izkušnjami še zmeraj pomembno vlogo. Pomembna je za odkrivanje in raziskovanje arhetipov, ki so na nezavedni ravni udeleženi pri oblikovanju identitete. Zato je vloga pisateljev pri ohranjanju duha globine velikokrat ključna, saj nam na specifičen način pomagajo graditi mostove med preteklostjo in sedanjostjo ter nas na nek način opogumljajo, da si še upamo sanjati o prihodnosti. Kakor koli že opredelimo umetnost, tega da odraža resničnost, ji ne moremo odvzeti, sam pa sem prepričan, da resničnost v resnici še zmeraj tudi oblikuje, saj tudi v teh tehnicističnih in militantnih časih prispeva k razumevanju človeškosti in se zavzema za gradnjo sočutne skupnosti. To pa je veliko več, kot so ji tu in zdaj pripravljeni priznati, in je za povrh danes veliko težja naloga, kot je bila kdaj koli prej.

V sodobni družbi, ki daje prednost materialnim vrednotam in tehnološkemu napredku, je umetnost brutalno potisnjena na rob. Duh časa ljudi sili, da se osredotočajo na trenutne trende in kratkoročne cilje, kar otežuje poglobljanje v globlje plasti človeškega obstoja. Digitalizacija in socialni mediji so ustvarili okolje, kjer prevladujejo površinske interakcije in kratka pozornost. V poplavi informacij, lažnih novic in medijskih manipulacij je težko razločiti resnico od fikcije. Tudi to spodbokpava zaupanje v literaturo in umetnost kot vir resnice. V družbi, ki je vse

bolj razdeljena po političnih, kulturnih in socialnih linijah, je težko najti skupni jezik in ohranяти vrednote, ki bi povezovale različne skupine ljudi. V svetu, kjer prevladujejo tržne sile, se pisatelji soočajo s pritiskom, naj ustvarjajo dela, ki so komercialno uspešna in všečna širšemu občinstvu. To pa jih vse prepogosto vodi v poenostavljanje kompleksnih tem in prilagajanje vsebine trenutnim potrebam, kar je verjetno celo v nasprotju s temeljnim poslanstvom literature, pri katerem seveda vztrajam in je zavzemanje zanj osrednje gibalno tega razmišljanja. Je pa tudi res, da smo s temi ugotovitvami že stopili prav v žarišče dogajanja, ki ga želim kritično obravnavati.

V kakšnem položaju so torej zdaj pisatelji, še posebej pisatelji, ki pišejo za otroke in mladostnike?

Že na prvi pogled opazimo, da je med nami veliko avtorjev, ki vztrajajo pri tradicionalnih pisateljskih pristopih in pogosto ustvarjajo brez ustreznega razumevanja postmoderne realnosti. Ne zavedajo se različnih oblik interakcij, ki jih mlajše generacije razvijajo s tehnologijo in mediji, ne ukvarjajo se s kompleksnostjo sodobne mladostniške kulture in pogosto niti ne razumejo pomena novodobnih metafor in simbolov, ki nastajajo v digitalnem in virtualnem okolju. Nočejo uvideti, da razumevanje tehnologij ta hip ni zgolj opcija, temveč nujnost, saj ravno te oblikujejo percepcijo mladih in njihovo interakcijo. Postajajo torej del njihove identitete in obzorje sveta, v katerem živijo. Zato pisateljski pristop, ki se zanaša na stare pripovedne arhitekture, brez prilagajanja novim okoliščinam in izkušnjam pri mladih preprosto ni več deležen odziva. Očitek mladim, da nočejo brati, prebranega ne razumejo in jih to tudi ne zanima, se ob takih ugotovitvah lahko hitro zmehta in nastavi pisateljem nič kaj prijazno ogledalo. Dejstvo je, da mladi bralci tudi danes iščejo naracijo, ki jih reflektira, jim omogoča, da se poistovetijo z junaki, ki govorijo njihov jezik in razumejo njihovo realnost, vprašanje pa je, ali jim zastareli pisatelji to zmorejo ponuditi.

Seveda mislim, da ne. Ob tem pa nikakor ne postavljam za vzgled tiste skupine avtorjev, ki novonastali položaj in hitro spreminjajoče se okolje sicer dobro razumejo, a pri svojem ustvarjanju sledijo le trenutnim trendom in modnim muham. Ti avtorji namreč ustrezno izkoriščajo sodobne tehnologije in družabne platforme za učinkovitost svojih del, vendar njihove stvaritve pogosto ostanejo površinske, saj se namesto na raziskovanje globljih vprašanj človeške izkušnje običajno osredotočajo zgolj na to, kar je všečno, komercialno in drugače uspešno. Sledijo vzorcem, ki jih narekujejo tržni interesi in spletni algoritmi, vsebino pa prilagajajo bralcem predvsem na podlagi njihovih trenutnih preferenc. Rezultat je literatura, ki se morda zdi privlačna in dostopna, a ne nudi pravega poglobljanja v teme, ki bi morale biti problemsko in kritično obravnavane. V takem kontekstu se literatura pogosto spremeni v preprosto potrošno blago, ki ne nudi trajne vrednosti, temveč le razvedrilo in začasno zabavo, taki pisatelji pa izgubljajo edinstvenost svojega glasu in sposobnost, da bi res osvetlili zapleteno dinamiko sodobnega življenja.

Seveda nas večina vsaj po tistem meniju, da to pač ne zadošča. Pomislimo lahko tudi, da so prototipi najverjetneje nekje v presečišču dveh prej omenjenih skupin. Torej tam, kjer je mogoče najmanj gneče. Prototip sodobnega mladinskega pisatelja

namreč združuje sposobnost razumevanja in prilagajanja hitrim spremembam v digitalnem in digitaliziranem svetu, hkrati pa ohranja globoko povezanost z univerzalnimi človeškimi izkušnjami. Na prvi pogled se to zdi preprosto, a že prej smo razmišljali tudi o tem, zakaj to v tej naši fragmentarni, poliedrični in na različne načine zmanipulirani resničnosti ni enostavna naloga. Živimo v paradoksu, ko zlahka vse pripišemo globalizaciji, obenem je pa očitno, da zdaj socialne, politične, religiozne, kulturne in druge delitve še bolj otežujejo iskanje skupnega jezika in vrednot. Če rečem, da je to res čas velikanskih nasprotij, saj nas globalizacija obenem povezuje in tudi deli, me bo morda kdo začudeno pogledal, vendar sem res prepričan, da globalizacija – ob vsem dobrem, kar prinaša na nekaterih področjih – obenem le še krepi obstoječe delitve in celo ustvarja nove.

A kakor koli že – od zmeraj je bilo tako, da so lahko le pisatelji, ki so zmogli to dvojno angažiranost, o kateri pišem, res ustvarili dela, ki odražajo resničnost sveta in vzdržujejo njegove sanje. Razlika je mogoče le v tem, da se mi dandanes zdijo taki uvidi težji in so presežki morda zato redkejši. Verjamem pa tudi, da ta boj nikakor ni izgubljen, saj se edinstvenosti takih pisateljskih glasov ne da povsem utišati in se avtentičnosti njihovih pričevanj z ničemer ne da nadomestiti. Tudi v zunaj-literarnem kontekstu sem prepričan, da literatura še zmeraj ostaja pomembna podlaga za kritično družbeno refleksijo, raziskovanje identitete ter gradnjo empatične skupnosti. Pomembno je, da si pisatelji te možnosti ne pustimo odvezeti, predvsem pa, da si je tudi sami ne odvezamemo, saj navsezadnje lahko veliko prispevamo vsaj k oblikovanju bolj pravične, poštene in sočutne družbe.

Taka je torej ta zgodba o pesniški resnici.

Kot vse dragocene in bistvene zgodbe, ki nam pravzaprav celo življenje barvajo pogled na svet, se začena že v vrtcih in šolah. Tam, kjer otroci zdaj še jemljejo v roke naše knjige in kjer jih kdaj tudi obiščemo, zato je naša vloga toliko bolj posebna in občutljiva. Moramo se je zavedati in ji biti kos tudi v prihodnosti. O tem, kako to udejanjiti, sem v besedilu pred vami razmišljal le zato, ker si želim, da bi bilo tako tudi v spremenjenem svetu.

DORA KOMNENOVIĆ

The Power of Discarded Books

As counterintuitive as it may seem at the first sight, libraries do not only hoard items, they also have to discard parts of their collection from time to time. The process is usually a below-the-radar affair, unless carried out massively and/or inappropriately. It is precisely such instances that make it interesting to examine beyond the field of library science. I in fact argue that the so-called “wild” discarding (also known as “cleansing”) taking place in times of social and political upheaval, together with public reactions to it (or a lack thereof), can provide insights into how communities renegotiate identities and deal with their past. Current reports from Ukraine or from Croatia and Germany three decades ago of libraries withdrawing “unwanted” literature also show that (physical) books still possess an intrinsic and symbolic value despite the declining interest in literary reading, a value that the act of discarding only further enhances.

Libraries are expected to keep their collections up to date and in line with the needs of their patrons. In order to do so, they regularly acquire new volumes, but also weed the existing collections. In other words, library items are evaluated according to certain criteria and, if deemed superfluous, discarded.¹ MUSTIE is an acronym that best summarizes deselection criteria: Misleading (or factually inaccurate), Ugly (dirty and worn-out), Superseded (by a new edition or another contribution on the subject), Trivial (of no merit or interest), Irrelevant (to the needs of the users), Elsewhere (can be obtained in another library or digitally).² Ideally, weeding takes place at regular intervals or continuously, and as such it complements the acquisition policy, i.e. the process of selecting and obtaining items. Nevertheless, libraries often lack the resources (financial and human), required for implementation, so regular stock revisions remain a *desideratum*. To put it differently, they end up discarding too little. It thus may come as a bit of a surprise when libraries in countries at war initiate massive discarding actions, as was for instance the case with Croatia in the 1990s or with Ukraine at the time of writing. In such cases the motivation for overzealous collection revision transcends professional considerations that inform standard procedures, pertaining more to the realm of patriotic sentiment and emotions. This makes it a phenomenon interesting to examine beyond the field of library science and calls

---

1 This is the guiding principle for public libraries. Exceptions apply to national and other special libraries.

2 CREW: A Weeding Library for Modern Libraries. Revised and updated by Jeanette Larson, Texas State Library and Archives Commission, Austin, Texas, 2008. The document is available online at: <https://www.tsl.texas.gov/sites/default/files/public/tslac/ld/pubs/crew/crewmethod08.pdf>. Last retrieved on September 22, 2024.

for an engagement with books as symbols other than physical objects. In such a constellation, discarding, which I call “wild”, in order to distinguish it from the standard revision process, assumes the contours of a national purification rite.

Standard discarding usually passes unnoticed to the general public, unless the discarded material is too large and/or inappropriately disposed of. In fact, libraries normally donate or sell discarded items and, as a last resort, recycle them. Professional manuals and guidelines usually discourage librarians from dumping discarded books in publicly accessible paper bins, as this attracts (negative) attention. Most non-librarians are not familiar with the weeding³ process and associate bins full of books with libricide or book destruction. This is consequently a situation that professionals wish to avoid, as it can lead to a loss of users’ trust. However, sometimes librarians are subject to pressure coming from higher authorities (such as the national parliament or the responsible ministries) or their patrons to remove certain titles. This was for instance the case with post-1989 calls to de-ideologize libraries by removing communist and other “unwanted” (for instance Serbian books in Croatia) literature or the still ongoing withdrawal of Soviet and Russian books from Ukrainian libraries. Besides the inherent difficulties in defining what a Soviet, Yugoslav, Russian or Serbian book is (written in one language or script rather than another? Published in a particular country or in a specific period? Dealing with a set of topics? Written by authors that hold a specific passport?), the question arises, what will these books be replaced with, and how will the acquisition of new volumes be funded? Provided that money is not an issue, will the newly acquired volumes reflect the needs and language skills of the users? Will the process result in ordering dozens of volumes that no one can read, or rather in empty shelves and/or volumes of a dubious quality? On the other hand, it is precisely this “unusual” situation that might lead to a (public) debate and eventually incite communities to critically confront certain practices and, potentially, encourage decision makers to act differently.

Inspired by Thompson and Douglas, I wish to argue that “wild” discarding actually provides a great opportunity to study the socio-political constellation in which it takes place.

The anthropologist Mary Douglas argued that when a new order is being created, the rejected bits and pieces are considered a threat to the good order and therefore discarded. It is at this stage that they are dangerous: they still retain some of their previous identity and “*the clarity of the scene they obtrude is impaired by their presence*” (Douglas, 2001, p. 161). Once these rejected bits and pieces lose all signs of their previous existence through rotting and dissolving, they are no longer to be feared. Calls to “cleanse” libraries in Central and Eastern Europe after 1989 of communist (and in some cases other unwanted) literature or to “derussify” Ukrainian libraries can be read as attempts at achieving order through elimination, which can, however, only be incomplete because books retain their “previous identity”. Changing political (or other) circumstances might make books lose their currency, but not their symbolic value. It is precisely

3 Weeding and discarding are frequently used as synonyms, but technically speaking they are not. Weeding may in fact result in books being removed from the shelves, but not from the library as such.

this characteristic together with their replicability that distinguishes books from other “*rejected bits and pieces*”. As Michael Thompson’s Rubbish Theory posits, “*the discarded but still visible, because it still intrudes, forms a genuine cultural category of a special type - a rubbish category. That which is discarded but not visible, because it does not intrude, is not a cultural category at all, it is simply residual to the entire category system*” (Thompson, 1979, p. 92). Similarly, written-off books form a specific category: that of the discarded. The fact of being relocated does not make them lose their identity as books, on the contrary, it makes them publicly even more visible than in a library. In the following, three instances of highly publicized discarding will be examined, which, although framed and carried out in slightly different settings, all have the creation of a new order, oblivious of the past, in common.

East German libraries after reunification

In an article published in the German daily *Die Tageszeitung* (commonly known as *taz*) on August 10, 1994, Micha Haarkötter writes about the “cleansing” of public libraries in the former German Democratic Republic (GDR), the “modernization of school books” and the “destruction” of books, most of which originated from the so-called “worker’s libraries”. He writes that “*reunification began in the cultural field with the biggest book destruction of the postwar period*”.⁴

Interestingly, the fate of East German books has made it into a museum: in the permanent exhibition of the Forum of Contemporary History in Leipzig (*Zeitgeschichtliches Forum Leipzig*) “Our History. Dictatorship and Democracy after 1945” there is a small section on the rescuing of books discarded by publishing houses and cultural institutions of the GDR after reunification. The tag next to a photograph of piles of books, from which a small bookshelf protrudes, explains that in the spring of 1990, publishing houses were making room for new, western publications by dumping massively produced volumes that could no longer find a buyer. The closure of numerous cultural centres and their respective libraries due to a lack of funds followed. Among those who “rescued” the abovementioned books figure prominently the pastor Martin Weskott and the actor Peter Sodann. Weskott initiated the action *weitergeben statt wegwerfen* (passing on instead of throwing away) in his parish in Lower Saxony by offering discarded book from East (and later also West) Germany to interested readers in exchange for a donation for *Brot für die Welt* (Bread for the World), the development and relief agency of the Protestant churches in Germany. For this he was awarded the Order of Merit of the Federal Republic of Germany in 1993 and the Karl Preusker Medaille in 2008. Peter Sodann started collecting written-off books in Halle (Saale) in 1990 and ended up founding a library of books printed between May 8, 1945 and October 3, 1990 in the Soviet occupation zone (*Sowjetische Besatzungszone SBZ*) and the German Democratic Republic in Staucha, Saxony.

While it is noteworthy that the abovementioned exhibition dedicates some room to the occurrence (albeit without mentioning Sodann), it does not and cannot delve deeper into the transformation that the library system of the former GDR

4 The article is accessible online at: <https://taz.de/In-aller-Stille-abgewickelt/!1549011/>. Last retrieved on October 10, 2024.

underwent after German reunification. Ulla Wimmer and Michael Seadle label it “*not as a planned, healthy transformation but as a systemic breakdown, leaving many communities unserved*” (Wimmer & Seadle, 2014, p. 204). The number of libraries and librarians decreased notably, while between 50 and 70% of public libraries’ collections needed to be replaced, as West German and international literature became available (Wimmer & Seadle 2014, p. 206). In the first couple of years acquisition was funded by federal programmes. The two authors conclude that “*due to its high preunification standard, after the first two years of unification the eastern library system managed to consolidate on a level comparable to the western states*” (ivi, p. 205). The “high preunification standard” was given by a higher number of libraries and books per capita as well as library legislation defining public libraries as a municipal duty, as opposed to the Federal Republic, where it was a voluntary service (ivi, p. 204). With reunification, the Regulation on the functions of the library system (*Verordnung über die Aufgaben des Bibliotheksystems*) expired until it was “revived” again with the recommendations, issued by the Enquete- Commission of the Federal Parliament *Kultur in Deutschland* (Culture in Germany), urging federal states to introduce legislation concerning libraries in 2007 (Deutscher Bundestag, Drucksache 16/7000, p. 132). The first two federal states to introduce such legislation were the two eastern states, Thuringia (2008) and Sachsen-Anhalt (2010), followed by Hesse (2010), Rhineland-Palatinate (2014) and Schleswig-Holstein (2016) (bibliotheksportal.de, np). Could a “planned, healthy transformation” have contributed to a swifter introduction of such regulatory mechanisms in West Germany and to the adaptation and development of those already in place in the eastern part of the country?

“Libricide” in Croatia

If library “cleansing” after 1989 was a common practice in Central and Eastern Europe, why is the Croatian case associated with the syntagms “libricide/bookicide” and “book destruction”? In addition to the prevalent anti-communist mood that characterized pretty much all post-socialist states in the 1990s (and to a large extent still does), in Croatia public discourse was further polarized by the state of war and a certain degree of “anti-Serbian and anti-Yugoslav hysteria”. At that time, reports on the destruction of monuments, libraries and other cultural institutions in the war ridden areas were anything but rare, and in some ways overshadowed those on cases of „wild“ discarding, or the two were juxtaposed in order to „justify“ the latter. This also led to a certain terminological unclarity since both the phenomena were indistinctively referred to as „libricide“ or „destruction of books“ in the press. It is in this kind of setting that discarding was first publicly discussed.

An analysis of newspaper articles on the topic, meticulously collected by Ante Lešaja, the author of *Libricide. The Destruction of Books in Croatia in the 1990s* (*Knjigocid. Uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990-ih*), throughout the 1990s shows that isolated reactions to “*the crusade against unsuitable books that has been going on for four years in the Croatian Parliament*”, appeared in the media in the early 1990s.⁵ In a reader’s letter published by Novi List in 1994, Anton Lukežić

5 Anton Lukežić. “Tko pali knjige, palit će i ljude” (Who burns books, will burn people, too). *Novi list*, July 12, 1994.

mentions examples of unsuitable books, the sale and distribution of which was discussed in Parliament, such as the *Orthography manual of the Croatian or Serbian language* (*Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*) by Vladimir Anić and Josip Silić and the book *Anglicisms in the Croatian or Serbian language: Origin, development, meaning* (*Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*) by Rudolf Filipović.

The author of the contribution also mentions a librarian having announced on TV that her library would be about to complete the removal of “unsuitable” (written in or referring to the so-called Serbo-Croatian language) books. Five years later, in 1999, journalist Davorka Vukov Colić concluded that “the removal of unsuitable books is only a part of a much wider process of adjusting culture to new times and a new ideological ‘environment’ that is “*more or less completed today*” (my translation).⁶ There is no official data on the number of withdrawn books, but Ante Lešaja estimates in his book that approximately 2,8 million books were removed, primarily from school libraries (Lešaja 2012, p. 280).

School libraries had in fact been officially instructed on how to deal with their holdings, which was not the case with public libraries. This happened on two occasions, starting with a document for “internal use”,⁷ the Instruction on the Procedure for Elementary School Libraries (*Naputak za rad sa knjižnicama osnovnih škola*), signed by Veronika Čelić-Tica on behalf of a working group, sponsored by the Institute of Education of the Ministry of Education, Culture and Sport (*Zavod za školstvo Ministarstva prosvjete, kulture i športa*), the Development Service of the National and University Library (*Razvojna služba nacionalne i sveučilišne knjižnice*) and the Central Commission of Zagreb Libraries (*Matična služba Knjižnica grada Zagreba*). The Instruction for example stated that school library collections needed to include books “*exclusively by Croatian authors or translators, written in the Croatian standard language and Latin script (exceptionally authors of other nationalities if their works are to be found in the list of suggested readings)*”. Besides volumes pertaining to school readings, “*libraries should only contain a selection of authors of Croatian nationality, respecting the principles and the criterium of quality*”. Moreover, school library holdings were not to contain “*ideologically tainted literature*” and “*unsuitable and ideologically tainted textbooks*” (*Prosvjeta* vol. 12 (37) n. 71 (681), 2005, pp. 4–5, 8, 24, 28–29; Lešaja 2012, pp. 106–116). The Instruction was followed by the “Binding Instruction on the Usage of School Library Book Inventories” (*Obvezatni naputak o korištenju knjižnog fonda u školskim bibliotekama*)⁸, signed by the Minister of Education, Culture and Sport, Vesna Girardi-Jurkić. The Binding Instruction required the introduction of “*literature for the needs of religious culture and religious instruction in schools*” and advised that “*ideological literature from the past system that provides its own interpretation of the historical truth may, in an adequate number of copies, form a special collection as a testimony to a specific*

6 Davorka Vukov Colić. “Sudstvo i kultura. Šutnjom u bezbolno društvo”. *Zarez*, I/16, October 15, 1999.

7 Lešaja in fact writes that the text was not published in Croatia until 2000, in an article by Rade Dragojević “Disanje latinicom” (*Breathing in Latin Script*), *Feral Tribune*, April 22, 2000. It had however been published in Slovenia in August 1992 in *Knjižničarske novice* 2 (1992) n. 8 (Lešaja 2012, pp. 106–107).

8 It was published in the gazette of the Ministry of Education, Culture and Sport, year 2, n. 5, June 23, 1992, pp. 15–16.

period, while the remainder, in compliance with library regulations, should be offered to an appropriate library that preserves such collections or similar” (ibidem). Some of the discarded books indeed went to form the Central Library of the Serbs in Croatia, which was founded in 1996.

Due to the prevalence of language policies promoting a clear differentiation between the Croatian and Serbian languages (which was not first formulated in 1990), the adaptation of libraries and other institutions to the new system involved a larger corpus of books in Croatia. This is, nevertheless, not the only specificity of the Croatian case: it is the frame within which the discussion took place (Komnenović, 2022, page 132). The debate on the revision of library stocks spilled over from professional circles to the public sphere and received considerable media coverage again in 1997, when the acting director of the library “Ivan Vidali” on the island of Korčula threw a number of books into a nearby trash can. The discussion soon polarized between those defining the removal of “socialist” and “Yugoslav” books as something “normal” and necessary, and those that called this a “libricide/bookicide” and compared it with the Nazi book burnings, with an ever-decreasing involvement of professional librarians in the argument. The case ended in court, i.e. with lawsuits against the main critics of “libricide”, the philosopher Milan Kangrga and the weekly *Feral Tribune*.

To sum up, the topic of library “cleansing” was picked up by the (critical) media more or less sporadically in the early 1990s and then again towards the end of the decade, starting with the mediatic exposure of the “Korčula case”. By that time the frame had partially changed, but the anti-Serbian mood did not: suffice it to mention that in 1997 the then Minister of Finance stated in Parliament that “public libraries will be financed to remove books in Serbian and similar languages, or those with inappropriate and obsolete translations”.⁹ However, by that time the war had ended, i.e. the “external threat” that had previously justified Tuđman’s authoritarianism disappeared. The conflict with an external enemy (the so-called rump Yugoslavia) consequently gave way to an internal, Croatian confrontation between critically minded intellectuals and the supporters of the regime. In such a highly polarized setting, writing about Korčula became a metonym for fighting against a system, where corruption and political crime was the prevailing state of affairs. It embodied criticism against historical revisionism, exclusivist cultural policies and impunity for crimes (Komnenović, 2022, p. 132).

Stock revision as a patriotic act

In the past several months, a number of (online) articles appeared on the withdrawal of Russian and Soviet books from Ukrainian libraries. Reuters for instance writes about 19 million discarded books, 11 million of which are Russian, together with volumes in Ukrainian from the Soviet era. The article does not mention the fate of these books.¹⁰ Similarly, Florence Aubenais writes in an

9 The statement, however, is not recorded in the official parliamentary reports (*Izvešća Hrvatskog Sabora*) about the debate on the VAT (n. 204, December 8, 1997, p. 5), but was reported in *Novi list* on November 27, 1997 (Lešaja 2012, p. 221).

10 „Ukraine withdraws 19 million Russian, Soviet-era books from libraries”, *Reuters*, February 7, 2023. <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-withdraws-19-mln-russian-soviet-era-books-libraries-2023-02-07/>. Last accessed on September 26, 2024.

article titled *No more Pushkin, Dostoyevsky, or Tolstoy: Ukrainian libraries clean out shelves that “Russian authors have disappeared from most Ukrainian libraries since the 2022 invasion”* upon “official recommendations to remove authors who support the invasion or Russian supremacy from its shelves in the name of martial law”.¹¹ According to the author “librarians are not taking these decisions lightly, but rather out of a sense of patriotism”. Based on an article on the portal of the Institute of Mass Information (IMI), a Ukrainian NGO, the Director of the Book Institute, Oleksandra Koval, stated in an interview in May 2022 that “more than 100 million propaganda books, including Russian classics need to be withdrawn from public libraries”.¹²

The Ukrainian ban on Russian books goes back to a law from 2016 restricting import and distribution of Russian books. This was followed by another law, which entered into force in 2023, banning any imports of publishing production from Russia and Belarus and Ukrainian occupied territories. Furthermore, the law (Bill n. 7459) stipulates that it is only allowed to publish books in Ukrainian and languages of indigenous ethnic groups (Crimean Tatars, Karaim and Krymchak), as well as in the official languages of the EU. Russian, however, remains a widely spoken language in Ukraine. Whether and to what extent this legislation will have an impact on this in the long term remains yet to be seen. A reformulation or a softening of the provisions after the cessation of military hostilities is also not to be excluded.

The draft Ukraine Recovery Plan by the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War foresees the replenishment of the funds of public libraries by “providing readers with access to new high-quality Ukrainian-language book editions” by privileging children’s and youth literature¹³. The document does not define quality and is, for obvious reasons, relatively vague about the completion date. It remains to be seen what the post-war period will bring to Ukraine; in Croatia it was marked by an authoritarian government and a decade of international isolation, a number of social problems, chauvinism and historical revisionism.

In lieu of a conclusion

The present paper briefly examined three instances of “wild” discarding of books from public libraries, two of which happened in the immediate aftermath of the collapse of state socialism in Europe, while the third one is still in process. All three can be seen as attempts at adapting cultural institutions, in this case public libraries, to new socio-political circumstances, which in one case were dictated by the unification of two (library) systems, and by separation, i.e. demarcation in the

11 „No more Pushkin, Dostoyevsky, or Tolstoy: Ukrainian libraries clean out shelves”, by Florence Aubenas Le Monde, March 10, 2024. https://www.lemonde.fr/en/m-le-mag/article/2024/03/10/no-more-pushkin-dostoyevsky-or-tolstoy-ukrainian-libraries-clean-out-shelves_6603661_117.html. Last retrieved on September 26, 2024.

12 „More than 100 million propaganda books to be withdrawn from libraries – Book Institute Director” Institute of Mass information, May 23, 2022. <https://imi.org.ua/en/news/more-than-100-million-propaganda-books-to-be-withdrawn-from-libraries-book-institute-director-i45735>. Last accessed September 26, 2024.

13 Available online at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/culture-and-information-policy-eng.pdf>. Last accessed on September 26, 2024.

other two, further intensified by the state of war. Two opposite tendencies that are yet both characterized by the same execution pattern: elimination as an expression of the desire for purification by wiping the slate clean in the profound belief that what follows is necessarily better, and that patriotism is best expressed through adherence rather than critical thinking.

The result of such an approach in public libraries are discarded books. Their dismissal from public libraries does not harm them, on the contrary: it enhances their visibility and accessibility, as it had for instance through the creation of new libraries, such as the Peter Sodann Library (Peter-Sodann-Bibliothek) or the Central Library of Serbs in Croatia (Centralna biblioteka/središnja knjižnica Srba u Hrvatskoj). Discarding is a feast for bibliophiles, too: some might enrich their personal libraries in the process. It is a symbolic act, a statement, rather than a crusade directed at books.

Interestingly, the symbolic value of books does not seem to have decreased in the past thirty-five years, despite the unparalleled levels of digitization the world has undergone and the overall decline in literary reading. Due to their replicability, books do not disappear easily, and we can only hope that no rare book got lost forever in the process.

On the other hand, the way discarding was carried out in Croatia and in Germany points to a missed opportunity to reflect upon the collection, the structure of the system and the acquisition policy. Why did it take seventeen years for the German state to recognize the need for legislation in the library sector, when a similar practice existed in five of the federal states until 1990? Why did librarians in Croatia not participate more actively in the discarding debates? Why was discarding prioritized over a general improvement of conditions in libraries? What constitutes propaganda, and can Russian classic be subsumed under this category? What will these volumes be replaced with? These are just some of the questions that can be triggered by the discarded books, besides their acting as reminders of the past. Therein lies their power.

Bibliography

Bibliotheksgesetze in Deutschland, <https://bibliotheksportal.de>

CREW: *A Weeding Library for Modern Libraries*. (2008). Revised and updated by Jeanette Larson, Texas State Library and Archives Commission, Austin, Texas. <https://www.tsl.texas.gov/sites/default/files/public/tslac/ld/pubs/crew/crewmethod08.pdf>. Last retrieved on September 22, 2024.

Douglas, M. (2001). *Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. Routledge.

Draft Ukraine Recovery Plan by the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/culture-and-information-policy-eng.pdf>. Last accessed on September 26, 2024.

Dragojević, R. (ed.). (2005). *Bibliocide – Culturecide: Where one burns books, one will soon burn people*. *Prosvjeta*, 12(37).

Haarkötter, M. (1994). In aller Stille abgewickelt. *Taz. Die Tageszeitung*, 4387, p. 12. <https://taz.de/In-aller-Stille-abgewickelt/!1549011/>. Last accessed on October 10, 2024.

Kommenović, D. (2022). *Reading between the Lines: Reflections on Discarded Books and Sociopolitical Transformations in (Post-)Yugoslavia*. ibidem.

Lešaja, A. (2012). *Knjigocid. Uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990.-ih*. Profil.

Lukežić, A. (1994). *Tko pali knjige, palit će i ljude*. Novi list.

Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kulturi in Deutschland“. (2007). *Drucksache*, 16(7000). <https://dserver.bundestag.de/btd/16/070/1607000.pdf>. Last accessed on October 10, 2024.

Thompson, M. (1979). *Rubbish Theory: The Creation and Destruction of Value*. University of Chicago Press.

Ukraine Recovery Plan by the National Council for the Recovery of Ukraine (draft). <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/culture-and-information-policy-eng.pdf>. Last accessed on October 10, 2024.

Vukov Colić, D. (1999). Sudstvo i kultura. Šutnjom u bezbolno društvo. *Zarez*, 1(16), 8–9.

Wimmer, U. and Seadle, M. (2014). A Friendly Conquest: German Libraries after the Fall of the Berlin Wall. *Library trends*, 63(2), pp. 197–211.

KATJA ŠTESL

Likovna vsebina stripa *Bobri*

Predelave daljših literarnih del v stripe niso več novost, a le redko imamo priložnost primerjati več stripovskih adaptacij istega romana, kar je pogostejše v filmski in uprizoritveni umetnosti ter ilustratorstvu. Obratni primeri adaptacij stripov v literarna besedila so razen nekaj komercialnih poskusov z ameriškimi superherojskimi stripi takorekoč neobstoječi in predstavljajo še neraziskano polje možnosti, saj uporabljajo sorodne pripovedne tehnike, le v različnih pripovednih medijih.

Stripovsko-literarno adaptacijo zgodovinskega romana *Bobri*, ki ga je pisatelj Janez Jalen v treh delih objavil v letih druge svetovne vojne, sta ustvarila ilustrator in slikar Peter Škerl ter pisatelj Tadej Golob. Nasploh, v primeru adaptacij znanih knjig pa še toliko izraziteje, pri stripovskih kritikah, interpretacijah, analizah in didaktičnih rabah tako pri nas kot drugod osrednje mesto zase zadržuje vsebina zgodb z izstopajočimi temami in motivi, medtem ko je vizualnost, ki je za stripovsko pripoved celo pomembnejša, kvečjemu omenjena v nekaj obrisih ali celo prezrta. Razlogov za to je več in njihovi vzroki tičijo tako v izobraževalnem sistemu kot v splošnem odnosu do (vizualne) umetnosti, posledica pa je ne celostna obravnava stripov, zaradi katere se razumevanje njihovega "multimodalnega" in "intermedijskega" delovanja ter možnosti interdisciplinarne pedagoške rabe od nas odmika neporocionalno s povečevanjem produkcije in dostopnosti.

Strip ni bližnjica

Stripovsko pripoved moramo dosledno ločevati od ilustracije; vizualna vsebina stripa le-tega soustvarja in pripoveduje v nenehnem prepletu in vzajemnem sodelovanju med besedami in podobami. V predgovoru k stripu *Bobri* beremo: *"Vsaj toliko časa, nemara pa celo več, kot je potrebnega za branje besedila v oblačkih ali besedila v pasicah, bralec potrebuje za branje stripovske ilustracije. /.../ Pričujoči strip nikakor ni bližnjica do izvirnika, je le ponižen poskus avtorske interpretacije v nekem žanru, ki je bralno-vizualen /.../. Zmaga za bralca bo, da po branju stripa vzame v roke vse izvirne tri knjige Bobrov in uživa v njihovi imenitnosti."* (Grilc, 2024, str. 7). Spremeni tekst *Bobrov* izraža pomembno idejo, da stripovske predelave niso le pisana risana bližnjica do originalnega dela niti niso njegov povzetek ali zgolj ilustrativna upodobitev (ob čemer bi bilo za ustrezno razmejevanje bolje uporabljati izraz "stripovska risba" kot pa "stripovska ilustracija"), ampak živijo in delujejo kot samostojna umetniška dela s specifičnimi načini posredovanja pripovedi skozi sodelovanje podobe in besede ali pri brezbesednih oz. nemih stripih z zaporedjem zgolj podob.

V knjigi se strani z grafično oblikovanimi besedilnimi odlomki iz predloge izmenjujejo z bloki stripovskih strani. To tvori fragmentarno strukturo pripovedi v priredbi, nenehno menjavanje medijev in razlike v njunih grafičnih oz. likovnih značilnostih pa od bralca zahtevajo nekaj več napora pri sprotnem razbiranju pomena, če toka dogodkov iz predloge ne pozna. Zato bi bilo vredno nadaljevati – (mladi) bralec naj po tem, ko prebere strip in nato roman, ponovno vzame v roke strip in ga doživi še skozi tiste stripovske specifičnosti, ki ga že ob prvem pogledu od literarnega besedila najočitneje razmejujejo – vzajemne in vzporedne likovnosti. “Zmaga za bralca” stripa se lahko tako pojavi v zelo raznolikih oblikah, ne le kot branje originala. Pri branju stripov gre tudi za krepitev vizualne pismenosti v umetniškem kontekstu in sposobnosti opazovanja in interpretiranja likovnih komponent ter načinov, s katerimi soustvarjajo zgodbo, krepijo njeno vzdušje ali preobračajo poudarjena mesta. Na stripe ne smemo gledati le kot na vmesne postaje, saj jih to postavlja na nižje mesto.

Model za likovno analizo stripov

V stripovskih vizualnih pripovedih igra preprost element, kot je črta, osnovni gradnik risbe, ključno vlogo v ustvarjalnem procesu avtorja in pri izkušnji bralcev (Lefèvre, 2016, str. 67), ki si morajo zgodbeni svet sestaviti vsaj deloma ali pri nemih stripih v celoti iz zaporedja podob. Črta, ki jo naredimo z nefleksibilnim pisalom, kot je kemični svinčnik, ima le dve lastnosti: smer in sled. Takšno poenoteno “plosko” linijo je v stripih o *Tintinu* uporabljal denimo Hergé; francoski izraz “ligne claire” (čista črta) zaznamuje celoten tovrsten stripovski slog, ki ga poleg enakomernih preprostih linij zaznamuje tudi skopo senčenje in je najbolj domač v franko-belgijski tradiciji. Drugačna pisala oz. “risala” so denimo čopiči, ki z različnim pritiskom in držo omogočajo prilagajanje; neenakomerne črte različnih debelin in struktur lahko nakazujejo tudi teksturo, npr. hrapavost ali gladkost (Lefèvre, 2016, str. 72), k čemur prav tako lahko prispeva izbira suhe ali mokre likovne tehnike. Veliko mero ekspresivnosti so imele linije stripovskih risb, kakršne so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja ustvarjali avtorji struje ameriškega *undergrounda* (katerih domač sopotnik je brez časovne ali kakovostne zamude bil Kostja Gatnik z *Magna Purgo*), med njimi nemara najbolj znan Robert Crumb.

Bolj kot s pomeni črt se pri likovni analizi (stripov) ukvarjamo z izraznimi lastnostmi, ki jih omogoča njihova vsakokratna oblika. “Na risbah lahko črte predstavljajo objekt sam, razpoko na objektu ali njegovo teksturo.” (Lefèvre, 2016, str. 69); črte so lahko uporabljene kot tehnika senčenja ali pa so razmejitvene konture – prepoznavna učinkovitost črnih obrob je še toliko bolj zanimiva zato, ker jih v naravi ne moremo nikjer opaziti, kar nam med drugim govori o tem, da umetnost zaznavamo drugače kot naravo (Lefèvre, 2016, str. 69). Pripovedna funkcija kontur je hitro razpoznavanje elementov ali entitet in razmerij med njimi, kar omogoča jasno in tekoče branje stripa, ki je bil v svojih časopisnih časih namenjen ravno temu, da preprosto zaporedje s premišljeno izbiro scen bralcu pokaže razvoj dogodka, ne da bi ga ob tem motilo medlo preoblike za zgodbo nerelevantnih detajlov (Lefèvre, 2016, str. 79). Večina dogodkov v stripih je omejena na nekaj bistvenih faz dogajanja, prikazanih v posameznih kadrih znotraj okvirčkov, med katerimi zaradi njihove prostorske zaporednosti bralci avtomatično iščemo

povezave (Lefèvre, 2011, str. 26), preko katerih se nam razodeva dogajanje.

Stripovska risba prispeva k elementom zgodbe in scenarija, namesto da bi jih le ilustrativno ponavljala. Posamezne distinktivne poteze postanejo likovni slog, kadar se v sorodnih vlogah in podobnih variacijah ponavljajo skozi ves strip, tudi pri oblikovanju besedilnega dela stripov. Koherentnost rabe pri določanju slogovnih značilnosti je predpogoj modela za analizo likovnega sloga, ki ga ponuja Pascal Lefèvre in pri katerem na stripovskih risbah opazujemo sedem parametrov:

- število podrobnosti oz. nivo simplifikacije podob, v zvezi s tem pa razmerje med specifičnim in generičnim (drevo je lahko narisano z izrisanimi posameznimi vejami in listi in žilami v njih, lahko pa ga predstavlja tudi le preprost obris, narisani v eni potezi);
- stopnja popačenja oz. (ne)naturalistično risanje, denimo odmik od naravnih proporcev človeškega obraza;
- črte: kakšne prevladujejo nasploh in kakšne pri posameznih elementih – lahko so recimo oglate ali zaobljene, tanke ali debele, močne ali rahle, sklenjene ali prekinjene;
- razporeditev elementov: so redki ali gosti, kje se pojavljajo praznine (npr. na robovih ali v ozadjih);
- učinek globine oz. dvodimenzionalnost, kjer like običajno vidimo od spredaj v obraz, pogosto tudi v celoti (npr. kratki karikirani časopisni “gag” (duhovita domislica) stripi), ali tridimenzionalnost, kjer so za vtis volumna upošteevane prostorske perspektive, prekrivanje (odnos spredaj – zadaj), relativna velikost figur ... (npr. ameriški superherojski stripi);
- svetloba oz. senčenje: od kod prihaja vir svetlobe in kako močna je;
- barve: lahko so goste, enovite ali pa se svetlost odtenkov na ploskvah spreminja za občutek tridimenzionalnosti: “Barve lahko analiziramo iz različnih zornih kotov: izbira tehnike, (ne)naturalistično barvanje, barvanje po ploskvah ali prehajanje, razmerje do risanih črt, tipi barv, funkcije itn. Za opisovanje barv lahko uporabljamo tridimenzionalni model Munsella, ki je leta 1905 barve opredelil na podlagi treh parametrov: odtenek [hue], nasičenost [saturation] in svetlost [brightness] (ti so povezani s fizičnimi lastnostmi valovne dolžine, čistosti in intenzivnosti).” (Lefèvre, 2016, str. 75–76).

Pri *Bobrih* so ozadja stripovskih strani ustvarjena z vodenimi barvicami, na njih se prelivajo naravni odtenki; tehnika akvarela dogajalnemu prostoru barja vsekakor ustreza. Na ozadjih so s črno linijo narisane mreže stripovskih strani z obrobami okvirčkov in tudi podobe v njih, ploskve so zamejene s konturami, barve na ozadjih pa hkrati delujejo, kot da barvajo figure in pokrajine. “V mnogih stripih in animiranih filmih se uporabljata dva različna sloga, en za like in drug za ozadja” (Lefèvre, 2011, str. 79), najbolj znamenit primer je Mazzucchellijev *Asterios Polyp*, kjer sta tudi za upodobitev dveh figur znotraj enega okvirčka lahko uporabljena dva različna likovna sloga, da nam s tem vizualno pripoveduje o nasprotovanjih in razlikah med upodobljenima likoma. Pri *Bobrih* lahko na podoben način razumemo nasprotja med zakoni narave (neokrnjenost, pretočni cikli kot nedefinirani akvareli) in medčloveškimi odnosi (surovost življenja kot raskave črne risbe z mehkim svinčnikom ali ogljem). V likovni podobi pridejo do izraza okoljski dejavniki, ki gradijo pomemben vidik vsebine, v romanu pa morda

niso toliko poudarjeni kot tukaj, kjer sta mračnost in vlažnost vseskozi prisotni, grobost in nevednost pa sta temačnost posebne sorte, ki jo podpira tudi izbira temnejšega papirja, zaradi česar v stripu z izjemo podlag govornih oblačkov res ni veliko belin.

Ker zunanja zgradba priredbe stripovski govorici odmerja le izseke, ki jih kombinira z odlomki iz romana, v njej ni mogoče tako detajlno predstavljati denimo izdelave in krašenja lončenega vrča, a kar zmore bolje, je likovna ponazoritev atmosfere dogajanja v meglenem močvirskem vsakdanu, prepojenem in življenjsko prepletenem z vodo, kjer je skupnost lahko nasilna, a hkrati povezana in spoštljiva do narave, ki ji preko lova in sečnje omogoča preživetje. Bralec se lahko tako kot v močvirju tukaj zlahka izgubi med liki, ki so si med seboj zelo podobni in si jih zaradi fragmentarne zgradbe težko zapomnimo, njihovi okorno izrisani obrazi včasih delujejo "leseni" (tudi senčenje in barvanje s črtnimi rastrri nenehno odraža teksturo lubja ali letnic v drevesnem deblu, kar zopet podpira vsebino, saj je življenje koliščarjev vsaj v tolikšni meri kot z vodo zaznamovano tudi z lesom), kot neoblikovane osebnosti, besedilo v govornih oblačkih pa je v neskladju s tem dodelano, zaradi česar kot živ jezik deluje neprepričljivo. Hkrati v stripu ni očitnega nakazovanja gibanja, kot da bi šlo za muzejske rekonstrukcije fragmentov iz zgodovine, ki so pomembno vplivali na stvaritev izvirnika. Pri literarnem romanu si junake in razmerja med njimi bolje zapomnimo in jim lažje sledimo, nepretrgana pripoved v enem mediju bi to omogočila tudi stripu, tukaj pa se zaradi nenehnega menjavanja blokov originalnega besedila (v vlogi nekakšnega zbora v antičnem gledališču) s stripovskimi stranmi (v vlogi prizorov, ki jih odigrajo maske) ne v enega ne drugega ne moremo zares potopiti, to beganje pozornosti pa zna krniti bralsko motivacijo.

Ljudje lahko sočasno komuniciramo na različne načine, denimo skozi govor, kretanje, obrazno mimiko ali navsezadnje tudi risanje (s čimer tukaj izjemoma mislimo likovno izražanje v katerikoli tehniki), in si z zgolj besednimi, jezikovnimi interpretacijami oz. odzivi na prebrano zamejujemo možnosti razumevanja pripovednih specifik stripov in njihovega delovanja (Lewkowich, 2019, str. 2). Pri stripovskih priredbah literarnih predlog in tudi stripih nasploh vizualni del pripovedi z likovnim slogom in prostorskimi kompozicijami ni le okrasni dodatek, ampak pomen v ključni vlogi soustvarja. Pri analizah in interpretacijah stripov ga je zato nujno upoštevati in še posebej pri adaptacijah primerjati, kaj je vizualna pripoved lahko zgodbi dodala, kako se je vključila v pripovedovanje in ali izraža kaj, kar v zgolj besedni umetnosti ni mogoče. Model za analizo likovnega sloga v stripih lahko usmerja naše opazovanje likovnosti v sedmih osnovnih parametrih, ki nam omogočajo, da poleg razbiranja, kaj je upodobljeno, lahko razberemo še, kako je upodobljeno in kakšne pomenske učinke ima. Stripi nam lahko zaradi svoje verbalno-vizualne multimodalnosti in brezštevilnih raznolikih likovnih načinov (od tehnik do sloga) pomagajo raziskovati, kako se čim bolj izraziti na različne načine.

Literatura

- Grilc, U. (2024). Uvodna beseda k stripu. V P. Škerl in T. Golob, *Bobri – strip* (6–7). Škratelj.
- Jalen, J. (2006). *Bobri*. Mohorjeva družba.
- Lefèvre, P. (2011). Medium-Specific Qualities of Graphic Narratives. *SubStance*, 40(1), 14–33.
- Lefèvre, P. (2016). No Content without Form: Graphic Style as the Primary Entrance to a Story. V N. Cohn (ur.), *The Visual Narrative Reader* (str. 67–87). Bloomsbury Publishing.
- Lewkowich, D. (2019). *Assuming a Hybrid Logic of Reading: Comics, Psychoanalysis, and the Multimodal Promise of Visual Response* (1–19). https://www.researchgate.net/publication/336236701_Assuming_a_hybrid_logic_of_reading_comics_psychoanalysis_and_the_multimodal_promise_of_visual_response Tiskana objava v *Pedagogies: An International Journal*, 14(4), 313–331.
- Škerl P. in Golob T. (2024). *Bobri – strip*. Škratelj.

INTERVJU

FOTO TINA DOKL, GORENJSKI GLAS

MAŠA OGRIZEK

Intervju ob izidu stripa *Bobri*: Peter Škerl in Tadej Golob *“Nekdo, ki ne bere, naj tega stripa raje ne prime v roke”*

Založba Škrateljč je poleti izdala strip *Bobri*, ki je nastal po epski pripovedi Janeza Jalna. Avtorja, ilustrator in stripar Peter Škerl ter pisatelj in scenarist Tadej Golob, sta se trudila v čim večji meri ostati zvesta izvirniku. To je bila zahtevna naloga, sploh ker je bilo treba sedemsto strani romana zgostiti v dvesto strani stripovske pripovedi. Z avtorjema smo se pogovarjali o tem, da *Bobri* niso zgolj pripoved o življenju koliščarjev, ampak tudi o medvojnem času, ko so nastali. In se spraševali, kaj lahko povedo sodobnim bralcem in bralkam, saj so v nekaterih ozirih – sploh kar se odnosov med spoloma tiče – anahronistični. Vizualno je strip *Bobri* presežek, ki se že s samo naslovnico vtisne v (kolektivno) zavest. Pa vendar se, vsaj meni, zastavlja vprašanje, ali so tovrstne priredbe kanoniziranih literarnih besedil zares smiselne. Ne bi bilo bolje ustvarjati sodobnih avtorskih stripov? Sploh ob dejstvu, da imamo v Sloveniji omejeno količino (dobrih) risarjev, scenaristov, pa tudi finančnih sredstev, namenjenih stripu.

Urednik Uroš Grilc v predgovoru zapiše, da imata oba afiniteto do *Bobrov*, je to res? Se spomnita, kdaj sta jih kot otroka oziroma mladostnika brala in kakšni so se vama zdeli kot bralcema?

Tadej Golob: Jaz se niti ne spomnim, kdaj natančno sem jih bral. Moralo je biti enkrat v osnovni šoli. Bral sem izdajo, ki je izšla v zbirki Zlata knjiga pri Mladinski knjigi. Kot bralca so me potegnili nenavadna imena in opisi neke zelo oddaljene družbe. Ko me je urednik Uroš Grilc povabil, da naj bi adaptiral besedilo, sem bil takoj za. Ko sem *Bobre* začel ponovno brati, po več kot tridesetih letih, se nisem dejansko ničesar več spomnil.

Kako pa ste ob vnovičnem branju gledali na *Bobre* kot pisatelj?

Tadej Golob: To je eden redkih epov v slovenski literaturi; zgodba, ki teče skozi eno celo generacijo. Zdelo se mi je sveže, sploh za leto 1943, ko so bili napisani. Sam romana ob ponovnem branju nisem bral oziroma doživljal kot zgodbe iz bronaste dobe na ozemlju današnje Slovenije, ampak kot zgodbo iz štiridesetih let dvajsetega stoletja.

Kaj pa vi, Peter, se spomnite svojega prvega branja? In kako ste *Bobre* ponovno brali, najbrž drugače, bolj kritično?

Peter Škerl: Jaz sem *Bobre* prvič bral v kakšnem osmem razredu. Težko sem se prebijal, saj Janez Jalen dogodke niza preveč linearno, ne razvija jih dalje, niti ne gradi širše slike koliščarjev. Nekatere stvari sedaj razumem bistveno bolje, kot sem jih takrat. Čas koliščarjev je Jalen zelo romantično opisoval. Velik del pripovedi so odnosi med njimi. Pričakoval bi, da bo pisatelj naredil tudi odmik od samih odnosov, pogledal nanje z distance, jih umestil v širši kontekst, a tega ne stori. Nekatere motive v romanu zelo na hitro vpelje oziroma razreši. Argonavte denimo. Pa odnos med očetom Ostrorogim Jelenom in njegovim sinom Presukanim Lisjakom, ki se celotni drugi del borita za Zorno Kalino, a slednjič sin preprosto odide k plemenu Torovcev. Mislim, da so na Jalnovo pisanje vplivali fimi, ki pa so v tistem času šele začeli prihajati k nam. Nanj so najbrž vplivale tudi skavtske organizacije, ki so se oblikovale v tistem času, od tam najbrž tudi izvirajo poimenovanja literarnih likov: Ostrorogi Jelen, Brkati Som, Jezerna Roža, Bela Ovca ...

Zakaj prav medij stripa? Tadej, kot ste že omenili, gre za epsko pripoved, v kateri je dogajanje zelo zgoščeno, pojavlja se res veliko likov. Sama sem pomislila, da bi bil nemara najprimernejši format zanje televizijska nadaljevanka, da ne rečem telenovela.

Tadej Golob: Mislim, da je strip enostavno največ, kar si lahko privoščimo.

Vas je kot scenarista frustriralo, da ste imeli na voljo tako malo prostora za razvoj likov, pa tudi same pripovedi? Priznati moram, da sem kot bralka težko sledila pripovedi, s težavo sem tudi vizualno ločila med seboj tolikšno množico likov, četudi sem si pogosto pomagala s predstavitvijo na predstraneh stripa.

Tadej Golob: Jaz sem se omenjenih težav pravzaprav zavedel šele na koncu, ko sem že končal z delom in mi je Uroš predlagal, naj dodam seznam glavnih oseb. Šele tedaj sem videl, da jih je zares ogromno. Sem pa seveda ves čas tudi med njimi delal selekcijo.

Peter, kot ste že omenili, Jalen bolj linearno niza zaplete, kot jih zares razvija, zato ima bralec stripa hitro občutek, da gre za ponavljanje enega in istega motiva: menjave žensk. Gledano antropološko je bila to zares ena od značilnosti plemenske ureditve, a je za bralca monotono. Tadej, ste kot scenarist pomislili, da bi – ker ste imeli na voljo le dvesto strani stripa – omejili dogajanje in bi bolj poglobljeno peljali le eno pripovedno linijo?

Tadej Golob: Moram priznati, da si česa takšnega nisem niti upal. Zares sem se v veliki meri držal izvirnika. V bistvu sem želel narediti adaptacijo izvirnika, ne lastne priredbe oziroma predelave.

Peter Škerl: Na samem začetku smo se dogovorili, da nam bo roman služil kot okvir, podobno, kot je bilo že pri striparski priredbi Finžgarjevega romana Pod svobodnim soncem. Zdi se mi, da je Tadej zelo dobro opravil svoje delo in izpostavil stvari, ki so v romanu najpomembnejše, pri čemer stripa ni preveč obtežil z besedilom. Med samo stripovsko pripovedjo so tudi daljši navedki iz romana, povečini gre za opise narave, ki so fantastični.

Tadej Golob: Sam na te odnose nisem gledal kot na odnose med ljudmi pet tisoč let pred našim štetjem, ampak kot na Jalnovo predstavo o odnosih med moškimi in ženskami v začetku dvajsetega stoletja, kar je moja interna kritika piscu. Ena od večjih pomanjkljivosti te knjige je razplet na koncu, ko koliščarjem grozijo prišleki s porečja Save. In kaj naredi osrednji protagonist, ki je skozi vso pripoved načelen in pogumen? Preprosto požge celotno kolišče in zbeži na porečje Drave, ki že takrat ni bilo naseljeno. To se mi zdi ena taka bolj ‚domobranska‘ rešitev.

Zdi se mi, da se mora avtor – tudi če zgolj poustvarja delo – do njega opredeliti.

Kakšno je vajino mnenje?

Tadej Golob: Jaz si *Bobrov* predvsem nisem želel izboljševati.

Ampak denimo na strani 132 gre za posilstvo; vsaj jaz tako razumem ta prizor.

Peter Škerl: Poskušal sem omiliti prizor. V razvoju zgodbe je bila Zorna Kalina dodeljena sinu Ostrorogega, ta se izneveri in jo Ostrorogi vzame kot eno izmed žena.

Tadej Golob: Ja, ampak ob prebiranju stripa bralec ne dobi občutka, da gre za posilstvo, na to pomisli šele po Petrovi intervenciji.

Če bi bila jaz scenaristka ali pa risarka, bi dala eno črno stran, denimo, in morda le zvok ihtenja Zorne Kaline. V stripu sploh ni podana ženska perspektiva dogodka. Na naslednji strani je opis prekrasnega jutra, ki sledi. Ostrorogi Jelen, ki je dovolj star, da bi bil lahko dekletov oče, pa si radostno požvižgava. Nista imela kot avtorja nobenih pomislekov? Že iz sočutja do ženskega lika, pa tudi s stališča sodobnih bralcev in bralk?

Peter Škerl: Ne, nisem pomislil, da bi lahko obrnil perspektivo. O odnosu med moškimi in ženskami veliko pove že dejstvo, da je med njimi zelo malo kakršnega koli dialoga. Zdi se mi, da se kot avtor ne morem opredeljevati, saj današnji družbeni kontekst ni primerljiv s tedanjim, ko so bili moški lovci, ženske pa so bile čuvarke ognjišč in so skrbele za otroke.

A vajn strip je vendarle izšel leta 2024.

Tadej Golob: Jaz si predvsem ne bi upal napisati *Bobrov*, saj ne vem, kaj je bilo pet tisoč let pred našim štetjem, kako so takrat doživljali, čutili ... Če bi bilo mojih ali Petrovih intervencij preveč, bi dejansko dobili moraliko. Jaz sem se moral kot scenarist zelo ‚bremzati‘, saj so moji ideološki pogledi na svet zelo drugačni kot Jalnovi. V knjigi je tako glavni ‚bad guy‘ Neokretni Karp. Zakaj? Ker je levičar. Če je pisatelj leta 1943 napisal, da je levičar, to nekaj pomeni. Jalen je bil namreč duhovnik.

Peter Škerl: Jalen je *Bobre* pisal v času kulturnega molka, od leta 1940. Ko so Italijani okupirali Ljubljano, je bil zadnji koncert „Lipa zelenela je“ v Unionski dvorani, nato so razglasili kulturni molk. Jalen ga je prekršil, zato je bil po vojni tudi večkrat zaslišan. Jalnov pogled na ženske je bil zagotovo pogojen tudi s tem, da je bil duhovnik. Midva se tu ne moreva opredeljevati. Če bi se odločili, da imava kot avtorja vso svobodo, bi se sam stripa najbrž lotil drugače.

Tadej Golob: Jaz *Bobre*, kot že rečeno, doživljam kot Jalnov komentar predvojnega in medvojnega dogajanja na Slovenskem. Sam sem te stvari seveda opazil in so me zmotile kot levičarja. A sem sklenil, da se ‘dam na ketno’ in verodostojno prenesem original. Odnos do žensk – ki seveda ni odnos iz bakrene dobe, ampak je Jalnov odnos do žensk – sem seveda tudi opazil. V tem romanu pa je tudi ena stvar, ki se mi zdi zelo pozitivna in bi si jo morali vsi ponavljati. Sprta brata Ostrorogi Jelen in Neokretni Karp se v romanu večkrat skoraj pobijeta, a vedno nekdo posreduje, češ, brata nikar, kar je bil verjetno Jalnov komentar na vojno morijo.

Kot bralki se mi je zdel zanimiv vajn prikaz poganškega verovanja, kjer ima – edinkrat – ženski lik Bele Ovce osrednjo mesto. Vizualno predvsem ženski liki spominjajo na indijanke oziroma staroselke.

Peter Škerl: V likovnem smislu gre za mojo avtorsko interpretacijo – tako, kar se videza in oblačil tiče, kot same velikosti likov. Vprašanje je, če so bili koliščarji zares tako veliki. Vizualno je bilo zelo zahtevno razvijati te like, saj nekateri med njimi – z izjemo Ostrorogega Jelena in Bele Ovce, ki ste jo omenili, pa Presukanega Lisjaka – nenadoma enostavno izginejo iz pripovedi. Ko smo se prvič dobili z urednikom Urošem Grilcem na sestanku v gostilni Žabar, smo se odločili, da iz sedemsto strani dolgega romana naredimo dvestostranski strip, ki je v največji možni meri zvest izvirniku. Tadej je ohranil tudi večino dialogov, brez prirejanja.

Tadej Golob: Ker si že omenil gostilno Žabar, naj povem, da se tudi v romanu že pojavi ta zmerljivka. Jalnovo plemo izpod Alp, izpod Blejskega jezera, s Sivim Volkom na čelu, tako zmerja koliščarje z žabarji. Kot kaže, so že v bakreni dobi obstajale iste relacije kot danes. (smeh)

Peter Škerl: Saj tudi Karl May ni nikoli videl indijancev, pa jih je dobro opisal. Jalen nekatere stvari, kot sem že omenil, prehitro razreši. Motiv stika med različnimi kulturami, ko koliščarji gredo po sol, bi lahko bolj razvijal v daljše potovanje. Tudi razplet romana, požig, je slabo izpeljan. Prej so se tako požrtvovalno borili za to ozemlje, potem pa ga enostavno zapustijo – požgejo.

Tadej Golob: In Jalen to predstavi kot zmagoslavje, kot herojsko dejanje – da požgeš svoj dom in greš.

Sama romana nisem brala. Koliko je v njem poudarka na bolj antroploškem oziroma etnološkem vidiku? Zdi se mi, da bi bile samo izdelovanje kolišč in podobne teme zanimive za mlade bralce, v samem stripu pa niso v prvem planu. Delno je to dopolnjeno s spremnima besedama.

Tadej Golob: Strip je zelo verna odslikava romana. Nimam občutka, da bi Peter pri risanju zanemaril motive, kot so gradnja kolišč in različni običaji. Res pa je, da se mi medosebni odnosi zdijo zanimivejši od denimo gradbenih vprašanj takratnega časa.

Peter, omenili ste že, da ima v *Bobrih* pomembno mesto narava. A ste s samim izborom kolorita omilili dramatičnost menjave letnih časov? Tako denimo nimate kontrasta med belino dolge zime in potem zelenilom pomladi ipd.

Peter Škerl: Tehnike risbe in akvarela sem se lotil tako, da sem barvo spustil čez okvir. Ko gledaš strip kot celoto, funkcionira. Meni se je zdela pomembnejša atmosfera. Zdaj je zaradi formata zelo zgoščeno. Originalne ilustracije so po formatu za tretjino večje, a smo jih morali prilagoditi formatu serije Škrateljčevih stripov. Želim si, da bi nekoč izšel tudi velik format stripa.

Estetsko je zares neverjetno lepo, deluje. Ampak z vidika vsebine, odražanja pomena narave, menjave letnih časov za takratnega človeka, ki je bil še v večji meri oziroma bolj neposredno odvisen od nje, pa se mi zdi morda minus.

Peter Škerl: So nianse, zima je denimo hladno modra. Res pa je risba močnejši faktor kot sama barva.

Tadej Golob: Običajno imamo strip za lažji oziroma manj zahteven žanr, skozi katerega se lažje prebiješ. Ob najinem stripu pa sem dobil občutek, ko sem ga bral, da je celo zahtevnejši od samega romana, ampak na dober način. Zdi se mi, da ga moraš brati prav tako zavzeto kot originalne *Bobre*, če ne celo bolj. To se mi zdi njegova kvaliteta, ne slabost. Strip je namenjen tistim, ki imajo afiniteto do branja.

So primaren naslovnik mladostniki ali odrasli bralci?

Peter Škerl: Prva triada zagotovo ne. Ni sicer zelo arhaičen jezik, vendar je kljub temu kar zahteven za razumevanje.

Tadej Golob: Jaz mislim, da bi strip *Bobri* naslavljal mene kot najstnika. Ampak jaz sem bil najbrž edini v razredu, če ne na vsej gimnaziji, ki je prebral Tihi don Šolohova, tako da nisem merilo. Nekdo, ki ne bere, naj tega stripa raje ne prime v roke. Tisti, ki berejo, pa so ciljna publika.

Tadej, to je vaš prvi scenarij za strip. Se strinjate, da je pisanje scenarija za strip veliko bližje pisanju scenarija za tv nadaljevanko kot pisanju romana?

Tadej Golob: Ja. Za ta strip sem uporabljal isti scenaristični program kot za pisanje Jezera.

Vas mika, da bi napisali še kakšen stripovski scenarij?

Tadej Golob: Pri ustvarjanju stripa mi je zelo pomembno, da sodelujem z nekom, ki ga cenim kot ilustratorja. Za to, da bom sodeloval pri *Bobrih*, sem se odločil tudi po tem, ko mi je Uroš povedal, da jih bo ilustriral Peter. Zdaj pišem scenarij za nov strip, pri katerem sodelujem z Jurijem Devetakom. Pri stripu mi je najbolj všeč, da ko jaz že končam z delom, risar šele začneja (smeh). Peter je imel pred sabo še veliko dela, ko sem jaz že lahko bolj ali manj dvignil roke.

Koliko pa so bili *Bobri* časovno zahteven projekt? Tadej, koliko časa ste pisali scenarij? Peter, koliko ste potrebovali za risanje?

Tadej Golob: Jaz sem scenarij pisal po knjigah, ki so izšle v zbirki Zlata knjiga pri Mladinski knjigi. Scenarij po prvi knjigi in polovici druge sem končal pred septembrom 2020, preden sem imel nesrečo. To je bila prva stvar, ki sem jo

nadaljeval po nesreči. Novembra, ko sem prišel iz bolnišnice, po petnajst minut na dan, ker dlje časa nisem mogel sedeti za mizo, potem pa vedno dlje. Obenem so bili *Bobri* tudi preizkus mojih možganskih sposobnosti, ali so še tam, kjer so bile pred nesrečo. Pisal sem torej v dveh delih; za vse skupaj sem porabil kakšno leto.

Peter Škerl: Pripravljali smo se tri leta, risal pa sem intenzivno eno leto. Lansko leto je bilo zame zelo naporno, saj sem imel tudi osebno precej turbulenc, umrla mi je mama. Zato sem nekatere teme, denimo umiranje očeta, Brkatega Soma, in na koncu tudi Ostrorogega Jelena, bolj intenzivno čutil. Ko sem začel ilustrirati, sem imel cel kup vprašanj, predvsem, kako scenarij spraviti na dvesto strani. Pomembno se mi zdi, da sem pustil, da strip vmes zadiha, da so vključeni tudi pogledi na hribe, na krošnje in ptice. Da bralec zadiha in se pripoved umiri. Tega bi si sam želel še več, ampak smo bili omejeni s številom strani. Zdi se mi pogumno, da se je urednik Uroš Grilc odločil dva epa – *Bobre* in *Pod svobodnim soncem* – spraviti v strip. Oba stripa lahko razumemo kot predpripravo za film, če se nekoč odpre priložnost. Takšni so tudi odzivi nekaterih bralcev: da sicer ni film, ampak super, da je vsaj strip. Sicer pa menim, da sodobna družba potrebuje kompleksnejša vprašanja in odgovore.

Se vama tovrstni teksti zdijo – četudi so do neke mere zastareli, anahronistični – kljub temu vredni, da se jih lotevamo v stripovski formi? Osebno bi denimo raje ob tako velikem vložku brala vajin avtorski strip, ne priredbe.

Tadej Golob: Nekje se moraš naučiti. Jaz se raje učim na Jalnovem kot lastnem tekstu. Kot rečeno pa zdaj z Devetakom ustvarjava strip po moji predlogi. Strip se mi zdi čudovit medij. Sploh, ker ni treba meni risati, sicer se mi ne bi zdel tako čudovit. (smeh)

Peter Škerl: Tadej mi ni dajal nobenih napotkov oziroma opisov, kako naj bi bile stvari videti. To mi je bilo všeč. Presenetila sva drug drugega. Doslej je bilo prodanih že skoraj tisoč izvodov, tako da zanimanje kar raste. Tudi izposoja v knjižnicah je dobra.

Kam pa so jih umestili v knjižnicah, za otroke oziroma mladostnike ali odrasle bralce?

Tadej Golob: Jaz mislim, da so *Bobri* strip za odrasle bralce, denimo od šestnajstega leta dalje.

Peter Škerl: Se strinjam.

UDARNO S PREVODOM

PREVODNI PRANGER

Klasična in mladinska dela španske literature pri nas

V reviji *Otrok in knjiga* v sodelovanju s festivalom Prevodni Pranger predstavljamo prevajalke in prevajalce otroške in mladinske književnosti, ki prenašajo sodobna besedila v slovenski jezik in kulturni prostor, s čimer pomembno prispevajo k razširjanju obzorij mladih bralcev. Vodstvo festivala Prevodni Pranger za vsak pogovor izbere tuji jezik in selektorico, ki v fokus večera postavi dve knjigi prevajalca ali prevajalke, za kateri je mnenja, da ju je treba osvetliti. Izbira po svoji neodvisni presoji, a upošteva obvladljivost gradiva po obsegu in posega po različnih izbiralskih pristopih. Izbor in argumentacijo prevodnih rešitev komentira vabljeni diskutant. Tako selektorica in diskutant(ka) »iz oči v oči« pojasnita svoja mnenja ustvarjalki oziroma ustvarjalcu prevoda, ki ima priložnost odškrniti pogled v svojo prevajalsko delavnico ter razkriti manj znana dejstva ali besedilna mesta, ki sta jih razpravljalca nemara interpretirala po svoje.

V osrčju tokratne razprave sta bili literarni klasiki, ki ju loči kar štiristo let, in sicer *Zgledne novele* (*Novelas ejemplares*, 1613) (Klasična Beletrina, 2021) Miguela de Cervantesa in mladinski roman *Naravnost za nosom!* (*Quina tocada de nassos!*, 2018) avtorice Ruth Tormo (Založba Zala, 2020), ki ju je v slovenski jezik prenesla **Veronika Rot**, cenjena in plodna prevajalka za sladokusce. O njenih prevajalskih prijemih sta spregovorili selektorica večera, **dr. Barbara Pregelj**, in diskutantka **Marjeta Prelesnik Drozg**. Pogovor je povezovala **Nina Medved**. Dogodek je potekal 19. decembra 2022 na spletu.

V zapisu smo obravnavali uvod in mladinski roman *Naravnost za nosom!*, nismo pa vključili analize prevoda *Zglednih novel*.

UVOD

Barbara Pregelj: Danes bomo govorili o dveh delih ne samo španske literature, ampak tudi o dveh jezikih španske države: *Zgledne novele* so osvežen, moderen prevod Miguela de Cervantesa Saavedre, *Naravnost za nosom!* Ruth Tormo pa je mladinski roman. Zelo sem bila vesela, ker se je Veronika pogumno lotila Cervantesovih novel. Vesela pa sem tudi, da bomo lahko govorili o mladinski književnosti in o romanu, ki me je navdušil. Ko sem se z urednico Matejo Črv Sužnik pogovarjala o tem besedilu, mi je rekla, da je že pošlo. Upam, da bo današnja razprava vzbudila tudi to, da bo založba lahko šla v ponatis tega dela.

Veronika Rot zlasti v zadnjem času precej prevaja besedila avtorjev, ki ustvarjajo v Španiji, v obeh jezikih, španščini in katalonščini. To kaže na njen velik jezikovni razpon. Tudi zvrstno sta si besedili izredno različni, pri čemer je eno klasično, drugo pa sodobno, prvo je namenjeno odraslim, drugo pa prvenstveno mladim bralcem. Da lahko prevajaš tako različna besedila, moraš imeti, kot rečeno, zelo širok razpon in tudi prevajalsko empatijo. To je termin, ki mi je zelo všeč, saj se mi zdi, da pozabljamo na to, da smo prevajalci izredno empatična bitja. To nam omogoča, da se lahko identificiramo in tako prevajamo različne stile.

Ob tem, da se bomo pogovarjali o dveh različnih besedilih, se bomo hkrati pogovarjali tudi o dveh izdajah *Zglednih novel*. Knjiga je najprej izšla leta 1951, izdal jo je Slovenski knjižni zavod v Ljubljani, takrat jo je poslovenil Anton Debeljak. Natanko čez 70 let je izšla v Klasični Beletrini v prevodu Veronike Rot. Tokrat piše, da je avtorica besedilo prevedla – pri čemer posebej izpostavljam, da smo tudi prevajalci avtorji. Zanimivo bo videti, kako se lotiti prevoda, če imamo pred seboj neko besedilo, ki je bilo že prevedeno.

Zelo zanimivo je, kakšna je strategija tega drugega prevoda. Pri obravnavanem mladinskem besedilu te dileme nimamo, pri Cervantesu pa zagotovo je. Prva možnost je, da starejši prevod zanikamo in ga sploh ne upoštevamo. Druga strategija je, da si zelo natančno pogledamo prvi prevod, naredimo analizo in ga skušamo izboljšati na mestih, kjer se nam zdi, da je vreden izboljšave. Tretja strategija pa je, da lahko pripravimo radikalno drugačen prevod. Tudi v tem primeru lahko prvi prevod analiziramo, ampak se poskušamo od njega čim bolj oddaljiti. Razen morda v pasusih, ki so v prvem prevodu ponarodeli.

Redkokdaj imamo ob prevodih iz španščine priložnost, da lahko analiziramo ali se pogovarjamo o različnih prevodih istega besedila. Redkokdaj tudi prihaja do tako korenitih sprememb kot tokrat, zato se mi zdijo taki uvidi še posebej dragoceni. Na tem mestu bom povabila Veroniko, da nam pove, kakšna je bila njena strategija. Mogoče je bila četrta, ki je sama nisem predvidela? Veronika, kako si se ti lotila tega?

Veronika Rot: Definitivno sem najprej ponovno prebrala Cervantesa v originalu, potem pa tudi obstoječ slovenski prevod. Prvi prevod sem prebrala bolj zaradi tega, da sem začutila, v kakšnem jeziku je bil oblikovan in kakšno prevodno strategijo je prevajalec ubral. Zame je bila strategija po eni strani mešanica vseh teh treh, odvisno tudi od posamezne zgodbe ali posameznega stavka. Po drugi strani pa zame kot prevajalko niti ni bilo tako bistveno, da en prevod že obstaja.

Zame je bila prva strategija ta, da sem izbrala pravi original, kar je tudi zahtevno delo, ker obstaja ogromno izdaj Cervantesovih del, ki so bolj ali manj verodostojne. Izbrala sem najbolj kritično izdajo, ki ima 1300 strani z vsemi opombami in spremnimi besedami. Strategija je bila predvsem ta, da je bilo treba delo, ki je izšlo leta 1613, spraviti v sodobno slovenščino. Več kot 400 let staro špansko besedilo, napisano v 400 let stari španščini, sem si morala najprej posodobiti v sodobno španščino. V glavi sem imela proces, kako bi to zvenelo v bolj sodobni španščini, da bi bilo še vedno Cervantesovo delo in kako bi to zvenelo v sodobni slovenščini. Pri tem sem se s prvim slovenskim prevodom bolj ukvarjala v smislu, koliko si je prvi prevajalec dopustil prevajalske svobode in koliko je ostajal zvest originalu. Mislim pa, da ni imel v rokah istega originala, kot sem ga imela jaz, in da je kakšne odlomke prevajal tudi iz nemščine ali iz kakšnega drugega jezika. S tem prvim prevodom sem

bolj preverjala, ali sem tudi sama razumela na podoben način ali popolnoma drugače, ali so določene strukture še uporabne v sodobni slovenščini in ali je besedišče, ki ga je uporabljal prvi prevajalec, sploh še kompatibilno s sodobno slovenščino.

Barbara Pregelj: S tem je povezano to, kar sem sama želela posebej izpostaviti. Ko govorimo o prevodih in jih med seboj primerjamo, se nam zelo pogosto zgodi, da govorimo o napakah in pomenskih zdrsih. Sama sem se s pomočjo kolegice Gemme Santiago Alonso in njenega dela *Gramática mínima de errores* (2004) veliko ukvarjala z napakami, ki jih delamo pri učenju tujega jezika. To je pravi kontekst tudi za to, kar bomo me danes počele. Način in pojmovanje napak se je skozi zgodovino, zlasti v povezavi z učenjem tujih jezikov, zelo spreminjalo. Včasih je veljalo, da so napake znamenje nepopolnosti in neobvladovanja jezika. Napake je bilo treba korigirati, napake niso bile v redu in napake so bile nekaj, čemur naj se izogibamo. Po drugi strani se je kasneje, z različnimi koncepti poučevanja in razumevanja jezika, začelo govoriti o napakah kot neke vrste interferencah z maternim jezikom. Do napak in različnih razumevanj besedila prihaja zaradi interferenc jezikov oziroma interference z maternim jezikom, torej jezikom, v katerem smo odrasli. V sodobnem poučevanju jezika, ki temelji na sodobnih jezikoslovnih spoznanjih, pa govorimo o neke vrste *medjeziku*. Ta je odraz postavljanja hipotez in poskusa, da bi razumeli besedilo, hkrati pa tudi dokaz ustvarjalnosti pri usvajanju jezika. Mislim, da je vse to mogoče posplošiti na razumevanje jezika in besedila. Sama sem se precej ukvarjala s konstruktivizmom in zdaj končno vemo, da pomeni besedila niso vnaprej dani in jih ni mogoče enkrat za vselej izčrpati, ampak jih vedno znova sami odkrivamo. Tukaj imamo prevajalci zelo težko nalogo. Zato se zdi, da so vsi naši prevodi nedokončani, do neke mere ostajajo na pol poti in jih je vselej mogoče izboljšati. Vedno znova, ko preberemo besedilo – besedilo, ki smo ga zelo naštudirali in ga zelo obvladamo, s katerim smo se dolgo časa ukvarjali –, ugotovimo, da je možno kakšen prevod ali kakšno formulacijo predrugačiti in drugače ubesediti. Želim si, da bi današnja osrednjo pozornost namenili temu. Ne iskanju 'napak', ampak pogovoru o procesu, ki ga mi, prevajalci, lahko doživljamo in ki ostane ubeseden v oddanem prevodu in je zato na nek način dokončen. Mislim, da je to kontekst, ki ga je na tem mestu treba izpostaviti.

Veronika Rot: Jaz bi rekla, da smo prevajalci na nek način mazohisti, zato ker sami sebe mučimo s tem, ali smo naredili dovolj dobro in ali smo dovolj dobro razumeli. Pri prevajalskem delu je zmeraj zelo prisotno analiziranje tega, kar počneš, in preizpraševanje lastnih odločitev. Vedno tehtaš na različnih nivojih: od tega, ali si že v osnovi razumel, kaj govori nek stavek, ali razumeš vse nianse posamezne besede in stavka, koliko lahko pomensko polje narediš enakovredno izvirniku, ali ga razširiš, preveč zožaš ... Vse to so stalna preizpraševanja in vedno se zavedaš, da je pri vsaki odločitvi kanček napake. Do neke odločitve pa moraš priti. Trudiš se po svojih najboljših močeh, tako z znanjem, izpopolnjevanjem, branjem strokovne literature kot tudi z občutkom. Prevajanje ni zgolj nek tehnicizem iskanja slovarskih enakovrednic, ampak je predvsem iskanje niti in ustvarjanje mreže. Ne iščeš samo besede za besedo, ampak iščeš pomensko mrežo, ki vse te besede drži skupaj. Če ti uspe prenesti občutenje, ki je v tej mreži, potem si lahko vsaj približno zadovoljen s prevodom. Nikoli pa nisi popolnoma zadovoljen, ker vedno prevajaš v nekem določenem kontekstu, kontekstu časa in znanja, ki ga imaš takrat. Mogoče ti knjiga ali dve za tem, ko si prevod že oddal, razširita tisto polje, s katerim bi lahko bil ta prevod boljši.

Marjeta Prelesnik Drozg: Tudi osebnostna rast zelo vpliva na prevod. Dobro se spomnim Veronike in njenega prvega prevoda (*Caracol Beach* Elisea Alberta, Študentska založba, 2002). Zelo opazno je, kako se je v teh dvajsetih letih razvila v suvereno prevajalko. V prvih prevodih vsakega od nas se vidi, da nismo poznali konteksta in da nismo bili zreli. Sama sem v prevodu *Sapramiške* Svetlane Makarovič, ki smo ga pripravili za nastop Lutkovnega gledališča Ljubljana v Mehiki, prevedla v španščino stavek *moj rep ni občinski* dobesedno. Danes me je zaradi tega strašno sram. Prevajalec je samemu sebi najhujši kritik. Vsakič, ko pogledaš svoje prevode, vidiš, da bi lahko kaj izboljšal. Ne gre samo za napake, ampak za celoten kontekst. Včasih te prevajanje tudi kar odnese, kot da si v alfa stanju, čeprav si prej seveda vse pripraviš.

Barbara Pregelj: Pridobivanje kilometrine in prvi prevod sta nujna, da se razvijamo. Druge poti ni, kot da se učimo sproti, tudi z analizo, refleksijo, lastnimi dvomi in vračanjem nazaj. K temu bi želela dodati še svojo avtorefleksijo. V avtobiografiji *Preden se znoči* (2009) (*Antes que anochezca*) Reinalda Arenasa sem prevedla prvi stavek 'yo pensaba morirme en el invierno de 1987' v 'hotel sem umreti pozimi leta 1987.' Šele kontekst mi je pokazal, da je mišljeno drugače: 'mislim, da bom umrl pozimi leta 1987.' Povedati hočem, kako sem se mučila z banalnim stavkom na začetku romana, ki sem ga lahko dokončno oblikovala šele, ko sem prevedla cel roman. To je 'napaka', ki sem jo odkrila. Sprašujem pa se, koliko je napak, ki jih nisem nikoli. Nekdo, ki bi jih bral za mano, bi jih morda opazil in prevedel drugače. Kot prevajalec moraš biti pogumen in hkrati ponižen.

Na tem mestu je sledila natančna analiza *Zglednih novel*.

RUTH TORMO: NARAVNOST ZA NOSOM!

Barbara Pregelj: Pri prevajanju otroške in mladinske književnosti moramo biti pozorni na naslednje točke: slovenjenje imen, besedne igre in neologizme, gre za besedila z dvojnimi naslovnikom, saj so pisana za mlade bralce in odrasle. Vse to bomo pokomentirale, ko bomo imele zglede, ki jih je pripravila Marjeta Prelesnik Drozg.

Marjeta Prelesnik Drozg: Naredili bomo silovit preskok od Cervantesa na mladinski roman. Nisem teoretik in nisem prevajalski poznavalec. Zdi se mi zanimivo to, kar je povedala Barbara. Začeli pa bi kar z naslovom. Ne s prevodom naslova, ampak s tem, za katero starostno obdobje je namenjen ta roman. Barbara, rekla si, da ima dvojnega naslovnika. Jaz na to pri branju nisem niti pomislila. Veronika, ti si?

Veronika Rot: Jaz mislim, da imajo vsa otroška in mladinska dela dvojnega naslovnika. Zaradi tega, ker so tisti, ki kupujejo knjige, starši. Otroško in mladinsko besedilo napiše odrasla oseba, uredi odrasla oseba, prodaja odrasla oseba in kupi odrasla oseba. Vsaj neke do trinajstega leta.

Barbara Pregelj: Cela recepcija otroške in mladinske književnosti v resnici poteka prek odraslih. Vse, kar je namenjeno otrokom, gre čez odrasle. To je izrazito enosmerna komunikacija. Otroci, ki jim je to namenjeno, v resnici nimajo svojega glasu.

Marjeta Prelesnik Drozg: Sama sem izhajala iz osebne izkušnje. Ko so moji otroci zahajali v knjižnico in si izbirali knjige, nisem za njimi brkljala, kaj so brali. V našem primeru gre za knjigo, ki je namenjena otrokom, ki še niso povsem v puberteti, torej neke med desetim in enajstim letom.

Veronika Rot: Ja, jaz bi rekla do trinajst let. Zadnja leta devetletke.

Marjeta Prelesnik Drozg: Za druge jezike ne vem, vem pa, da se v španščini in katalonščini v zadnjem času pojavlja kar precej literature, kjer neka fizična hiba ali kaj podobnega izloči posameznika iz družbe, potem pa poskuša skozi zgodnico in pozitivne izkušnje pokazati, da to ni nujno tako. Mladega bralca poskuša spreobrniti v smislu, da sprevidi, kako naj se vede, če ima tudi sam v bližini takega posameznika. Tega sem v zadnjem času veliko opazila. Zdi se mi, da prej ni bilo toliko tovrstne tematike. Očitno je družbena sprejemljivost še večja, kot je bila.

Veronika Rot: Gre za problemski roman, ki se ukvarja z drugačnostjo in takimi rečmi. Mislim, da je tega res veliko. Meni je na trenutke malo moteče, posebej v primerih, kadar se knjiga napiše samo s tem namenom. Zdi se mi, da je bistveno to, da je napisana dobro in da ne gre samo za pisanje problemskih romanov in s tem poučevanje otrok samo po sebi. Bistven je tudi slog, ne le pedagoškost.

Glavni junak NOS tako v naslovu kot poglavjih. Kako poiskati ustrezne fraze z nosom, če se v jezikih ne ujemajo?

Naslov dela in naslovi poglavij	
• Quina tocada de nassos! • El nas com un cabàs • La Vicky hi fica el nas • Arrufo el nas un cop mes • Quan no hi ves més enllà del nas	• Naravnost za nosom • Nos kot kumara • Vicky v vse vtakne svoj nos • Zakaj sem spet zavihala nos • Ko ne vidiš dlje od svojega nosu

Marjeta Prelesnik Drozg: *Naravnost za nosom!* je roman, ki je mestoma duhovit in poseben ... pogleda z drugega zornega kota. Meni se je zdelo, da ima nos kar veliko vlogo, tako v besedilu kot sicer. Nos se pojavi v vseh poglavjih. Veronikina rešitev prevoda naslova se mi zdi dobra, ker se na koncu izkaže, da sledijo glavnemu junaku, ki ima ta velik nos. Čeprav *Quina tocada de nassos* bi bila ...

Veronika Rot: ... kakšna potegavščina ali kako te je nekdo potegnil za nos. Lahko bi bilo tudi *Kako so me potegnili za nos*, vendar se mi je zdelo, da se s tem preveč pove.

Marjeta Prelesnik Drozg: V romanu je nekaj primerov, kjer se katalonske fraze ujemajo s slovenskimi in se je lepo izšlo. Šla sem preverjat tudi v *Slovar slovenskih frazemov* (Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003) Janeza Kebra, kjer kar nekaj fraz z nosom tudi manjka. Res je, da prevajalec včasih ne ve, kaj bi naredil v primeru, kadar se jezika ne ujemata.

	Prevod in moj predlog
• Quina tocada de nassos! • El nas com un cabàs • La Vicky hi fica el nas • Arrufo el nas un cop mes • Quan no hi ves més enllà del nas	• Naravnost za nosom • Nos kot kumara • Vicky v vse vtakne svoj nos • Zakaj sem spet zavihala nos • Ko ne vidiš dlje od svojega nosu

Ta del si poskušala tudi po vsebini malo prilagoditi. V vsakem primeru pa si morala obdržati besedo nos, to je bil pogoj. V predstavitvi sem navrgla nekaj primerov. *'Sort del nas fi del Galileu'* – tudi mi rečemo, da 'ima dober nos'. Mogoče sem bila preveč eksplicitna, saj vem, da si ti bila v knjigi in da si dobro vedela, kam boš kaj dala in kako se boš izrazila.

• Mila em caus de nassos • No treu nas a res ser així • Per tot plegat em puja la mosca al nas	• Mila dobro si jim podkurila pod nos (do nosa in nazaj si mi všeč) • Če gre komu kaj v nos, naj se pa usekne (nima smisla, brez veze ...) • Vse skupaj mi je šlo grdo v nos (Za povrh me pa še nos srbi)

V prvem primeru, *'Mila em caus de nassos'* mi je moja rešitev *'do nosa in nazaj si mi všeč'* bolj všeč. Pri drugem primeru *'No treu nas a res ser així'*, ki sicer pomeni *nima smisla*, bi se sama bolj pošalila, če ne bi šlo za mlade bralce. Ta nos bi poskusila narediti nepomensko. Res pa je, da se pri prevajanju za otroke ne moreš preveč šaliti.

Veronika Rot: Biti moraš previden. Šala mora biti razumljiva. Prevelikega 'twista' ne sme biti.

Marjeta Prelesnik Drozg:

• El Liam ens deixa amb un pam de nas • Amb un pam de nas al sofà • Nas al nas amb l'enemic • Fins els nassos de no tenir nassos de ser jo	• Liam nas je dobro potegnil za nos (nas je pustil z dolgim nosom) • Kot bi me nekdo treščil po nosu (z dolgim nosom na kavču) • Iz oči v oči in nos nasproti nosu (z nosom ob nosu proti sovražniku) • Do vrh glave... ne poln nos imam tega, da si ne upam biti taka kot sem
Qui té el nas gros, té seny per dos	Tistemu, ki ima velik nos v pameti nihče ni kos
Un final de traca i mocadors	Vsi nosovi so ostali celi

Tudi med naslednjimi primeri so naslovi. Posebej bi izpostavila zadnja dva, ki se mi v tem kontekstu zdita super. *'Un final de traca i mocadors'* pomeni kadar se nek film konča, zato se mi zdi *'vsi nosovi so ostali celi'* dobra rešitev v tem kontekstu. Tretji primer, *Nas al nas amb l'enemic*, si še posebej razložila, da gre za našo frazo *iz oči v oči*, saj fraze *iz nosu v nos* v slovenščini nimamo. Pri četrti, *'Fins els nassos de no tenir nassos de ser jo'*, si jo tudi spremenila na *vrh glave*, ker v slovenščini fraza *na vrh nosu* ne obstaja. To se mi zdi v redu.

Veronika Rot: Čeprav sem malo razširila in podaljšala, se mi je zdelo, da brez te razlage ne bi bilo dovolj jasno.

Barbara Pregelj: Tudi stopnjuje se. Super je. *'Do vrha glave ... ne poln nos imam tega /.../'*

Imena praznikov

• Mila, Liam, Santi, Vicky, Rita, Galileo, ... • Té un nas flipant entre Pinotxo, Mario Bros ... • No practica rés esport que bailar reggaeton en Wii ... • Sonadevici • Cal Vives • Donant-me L'Staedler de ratllies negres i grogues. • Arranya peluda	• Grozen nos ima, kot Ostržek, Mario Bros ... (Super Mario) • je edini šport, s katerim se je kdaj koli ukvarjala, plesanje reggaetona na Wiiju (regeton, nintendo wii) • KulCona • Opisno: v izložbi trgovine z igračami • [...] ko mi je podal črno-rumeni črtasti staedtler. • Ribič (Kdo se boji črnega moža)

Marjeta Prelesnik Drozg: Tukaj sem v večni dilemi. Ali pustiti pri otroški in mladinski književnosti imena v izvirni obliki. Mila in Liam se mi zdita v redu, ker gre za anagram. Večje pomisleke pa imam pri Riti. Včasih bi se ob omembi Rite vsi otroci smejali.

Barbara Pregelj: Jaz sem Rito v enem naslovu spremenila v Niko. Naslov je bil *Rita velikanka*. Najprej nisem niti zaznala, da je to problem, potem pa sem se odločila za spremembo. (Gre za delo Mikela Valverdeja: *Nika velikanka*, Malinc, 2020, op.ur.)

Veronika Rot: Za najmlajše, na primer v slikanicah, se posloveni tudi imena. Tam, kjer je zunanji kontekst španski ali katalonski, pa bi lahko bilo smešno, če bi bile Špelce ali Urške. Jaz sem bolj za ohranjanje, sploh od določene starosti naprej. Starost je pogojena s samim delom, odvisno, za kakšen roman, zgodbo, strip gre. Jaz imena raje ohranjam.

Marjeta Prelesnik Drozg: Naslednji primer je '*Mario Bros*', ki ga jaz nisem poznala. Mislim, da bi bilo bolje, če bi bil '*Super Mario*', tako kot se imenuje serija iger, ki jih je ustvaril Nintendo. Potem imam primer zelo dobre prakse – '*Sonaldevici*', lokala, kjer se otroci radi zbirajo. Mislim, da si ga super rešila s '*KulCono*'. '*Cal Vives*' pa lahko rešiš tudi opisno, ker nam nič ne pomeni. Potem pa še '*Arranya peluda*'. To je igra, ki smo ji včasih rekli *Kdo se boji črnega moža*.

Veronika Rot: Mislim, da ji zdaj rečejo tudi *Ribič*.

Marjeta Prelesnik Drozg: Mogoče je *Kdo se boji črnega moža* politično nekecorektno. Gre za to, da ima Veronika doma referenco, saj je lahko vprašala svoje otroke. Če bi prevajala jaz, ne bi niti pomislila, da obstaja še drugo poimenovanje.

• Gairebé més fort que el dia quan vaig saber que els Reis Mags no són tan mags com diuen • Que va arribar Sant Jordi, la festa de llibre i rosa	• Bruhnila sem v jok, in to skoraj še bolj obupano kot tistega dne, ko sem izvedela, da Sveti trije kralji niso tako čudežni, kot so mi do govorili. (da Božiček, Dedek Mraz ne obstaja) • Že je bil tu 23. april, jurjevo, pri nas v Kataloniji je to praznik svetega Jurija oziroma praznik knjig in vrtnic

Tukaj so še prazniki in primer, kjer si pustila 'Svete tri kralje', 'Reis Mags'. Mislim, da trije kralji pri nas niso toliko znani in ne nosijo daril. Jaz bi tu zamenjala, ni pa nujno, da bi bilo to v redu. Mi imamo tri dobre može in ne vem, katerega bi izbrala.

Veronika Rot: Izhajala sem iz tega, da imajo tudi Italijani svete tri kralje. Lahko bi sicer obrazložila – '/.../ Sveti trije kralji, *ki pri nas nosijo darila*, niso tako čudežni, kot so mi govorili.' Zdelo se mi je, da bi to preveč vrinila v stavek.

Barbara Pregelj: Jaz bi Sveti trije kralji kar pustila.

Marjeta Prelesnik Drozg: Jaz pa se skušam vživeti v kožo nekoga, ki tega ne pozna. Dala sem še drugi primer, 'Que va arribar Sant Jordi, la festa del libre i rosa', kjer pa to je razloženo: 'Že je bil tu 23. april, jurjevo, pri nas v Kataloniji je to praznik svetega Jurija oziroma praznik knjig in vrtnic.'

Veronika Rot: V drugem primeru tudi stavek to omogoča.

Barbara Pregelj: Pri treh kraljih se izgubi to, da jim mi rečemo Sveti trije kralji, v španščini in katalonščini pa so čudežni kralji, Reis Mags.

Besedne igre, anagrami

Izvirnik	Prevod
Jugues? Soc el terra guarnit De seguida vaig entendre que el Liam m'havia deixat un joc de comiat que només se li podia haver acudit a algú com ell: havia de descobrir l'anagrama dels mots subratllats. Vaig treure un bolígraf i una llibreta de la motxilla i em vaig posar a jugar amb la t, la e, la r, la r, la a... Quina alegria donar-me que al darrere de soc el terra guarnit s'amagava soc el raret narigut .	Naslednji napis je bil: »Igraš?« Tri stopnice nižje je pisalo MALI DiNOZAVEr OSTANE pRIPETLJAJ . Stavek ni imel smisla, takoj pa sem ugotovila, da mi hoče Liam nekaj namigniti glede črk, ki jih je napisal z malimi tiskanimi črkami. Vzela sem svinčnik in beležko in se začela poigravati s črkami ... r, i, e, p ... pire ... to verjetno ne bo nič ... Tako je sem seveda videla, da je MALI anagram za LIAM ... Kako sem bila vesela, ko sem ugotovila, da se za čudnim stavkom skriva stavek PRIJATELJ ZA VEDNO LIAM NOSAT!

Marjeta Prelesnik Drozg: Tukaj se je Veronika odločila, da bo spremenila celoten odlomek, da bi lahko anagram prišel do izraza. Všeč mi je bilo, da si vključila tudi besedo *mali*, ki je anagram za Liam. Gre za to, da se je ta fant z velikim nosom zelo rad igral z besedami. Rad je pisal anagrame in je pustil svoji prijateljici skrivno sporočilo v obliki anagrama. Ta anagram je 'terra guarnit' in dejansko pomeni 'el raret narigut'. Da je Veronika do tega lahko prišla, je morala odlomek čisto premešati, prišla je do stavka: 'Mali dinozaver ostane pripetljaj', ki je pomenil 'Prijatelj za vedno Liam nosati'. Sama sem pogledala, kaj bi lahko naredila, da ne bi bilo treba preobračati vsega odlomka, čeprav ne trdim, da je to boljša rešitev.

Izvirnik	Še sama sem se malo poigrala
Jugues? Soc el terra guarnit i les paraules terra i guarnit eran subratllades, Anagram de soc el raret narigut	Si za igro? Sem Kos Vida čutno Sem nosovit čudak .

V nadaljevanju je Veronikin prevod zaradi prej povedanega spet malo premešan, kaj si o Liamovi skovanki *narigut* misli glavna junakinja, pa je odlično rešila z njenim stavkom »da o slovnici ne bo izgubljala besed.«, ki sledi, verjetno nisem dobro povzela

Izvirnik	Prevod
No hi havia dubte, l'autor dels missatges era el Liam. Aquell narigut era definitiu: feia referència al seu físic i era un barbarisme com una casa, com els que el Liam deixava anar de tant en tant a classe de català. Al cap i a la fi, amb els pares parlava català, castellà, anglès i francès.	Z nosat je zadel v polno: tako kot je znal le on, se je delal norca iz svojega videza! Česa takega je bil sposoben le on. No, o slovnici sicer ne bom izgubljala besed, ampak saj ni šlo za kontrolko pri jeziku, kajne? Čeprav, roko na srce, je Liam včasih govoril precej čudno, saj se mu v glavi pobrkljajo vsi jeziki, ki jih govorijo doma: angleščina, katalonščina, španščina, za povrh pa še francoščina, ki se je je učil, preden so prišli v Barcelono

Moje nadaljevanje igranja s prevodom pa besedo *narigut* dejansko poimenuje skovanka (popačenka):

Izvirnik	Pa še moja igra naprej ...
No hi havia dubte, l'autor dels missatges era el Liam. Aquell narigut era definitiu: feia referència al seu físic i era un barbarisme com una casa, com els que el Liam deixava anar de tant en tant a classe de català. Al cap i a la fi, amb els pares parlava català, castellà, anglès i francès...	Brez vsakega dvoma je bil avtor sporočila Liam Izdala ga je beseda nosovit , ki je namigovala na njegov videz, hkrati pa je bila ena od tistih skovank (popačenk), ki jih je Liam včasih stresal pri urah katalonščine. Navsezadnje je s starši govoril špansko, katalonsko, angleško in francosko...

Veronika Rot: Bolj bistveno se mi je zdelo, da ohranim besedno igro, ne besed iz originala. Same besede in pomen tistih stavkov ni bil tako bistven, kakor to, da se ohrani besedna igra in preigravanje in ugibanje med literarnima likoma. Zato sem se odločila tako. Tudi ti si se v bistvu igrala. Jaz sem se trudila, da je način igriv in da so stavki čimbolj otroški, tako kot so bili tudi v prejšnjih dialogih.

Marjeta Prelesnik Drozg: Tukaj se lepo vidi, kako lahko do podobnega rezultata prideš na različne načine.

Slang in kletvice v mladinski literaturi

Ostres —Ostres! No m'havies dit que hi havia pistes de bàsquet! Diantre - Què diantre era aquella olor de porqueria? Mil Dimonis - Una coïssor de mil dimonis em creixia sota el guix de la cama trencada. Merda	Hudiča, hudirja, prekleto ... »Hudirja! Nisi mi povedala, da so tukaj tudi košarkarska igrišča!« Hudiča, za vraga - Kaj, hudiča, je bila tista svinjarija? - Vedno močnejše me je srbela zlomljena noga pod mavcem. (kot sto hudičev) Sranje

Marjeta Prelesnik Drozg: Tukaj sem ven potegnila kletvice in krepke besede. Največkrat je uporabljena beseda 'ostres', ki ni samo otroška. Večinoma v besedilu alternirajo *hudič, prekleto, hudirja, za vraga*. Kako močno iti s tem v slovenskem jeziku?

Veronika Rot: Slovenščina glede kletvic ni tako zelo sočna. Teh, ki zvenijo bolj kot medmeti, je v slovenščini bolj malo. Lahko bi bilo *mater, pismo ... Hudiča, hudirja* je še zmeraj malo knjižno in ni toliko govorno. Zdi se mi, da tukaj nismo toliko prožni. Če bi uporabila kaj drugega, bi bilo za to starostno skupino premočno. Tudi z uredniškega vidika se mi zdi boljše ohranjati blažje besede ali celo kakšno izpustiti. Pri nas se ne uporabljajo v tolikšni meri ali pa bi bile tako močne, da ne bi bile primerne.

Marjeta Prelesnik Drozg: Če bi hoteli posnemati realno stanje, bi bilo veliko stvari v angleščini.

Barbara Pregelj: Mislim, da je tukaj zelo pomembno, da govorimo o dvojnem naslovniku. Sleng je zelo težko uporabljati, ker prihaja iz angleščine. Po drugi strani pa zato, ker berejo tudi odrasli in ti imajo včasih res veliko pomislekov. Težko je odmeriti.

Marjeta Prelesnik Drozg: Imamo še zadnje primere. 'Era com un zero a l'esquerra' – izraz pomeni *čista nula*, preveden pa je 'Bil je kot ničla na levi.' Ta izraz se mi zdi izredno simpatičen in ga bom verjetno tudi sama kdaj uporabila.

• Era com un zero a l'esquerra. • el tiet era la canya però en aquell instant no arribava a ser ni el mànec de la canya • O és que veritablement li faltava un bull	• Bil je kot ničla na levi (čista nula) • Stric je bil v mojih očeh od nekdanj kulski, toda v tem trenutku sem ga videla povsem drugače (ni bil niti k od kulskega) • Ali pa res ni imel čisto vseh kolesc v glavi? (ni imel tri čiste)

Veronika Rot: Pri prevajanju se mi zdi zanimivo, ne samo, da tlačiš v svoj jezik, ampak ga tudi širiš s prisposodobami, domislicami in tako naprej. Pomensko polje jezika, ki ga prevajaš, se na ta način razširi in dobi novo svežino in razsežnost, na katero mogoče prej nismo pomislili. To je tudi bogastvo prevajanja.

Barbara Pregelj: Zato je prevod del literarnega sistema. Skozi prevod dobimo cel kup stvari, ki jih v jeziku drugače pač ne bi vzpostavili.

Marjeta Prelesnik Drozg: Mislim, da smo naredile izčrpno analizo, primerno delom.

Veronika Rot: Zahvaljujem se vama, da sta tako natančno brali. Bilo mi je malo težko, ker se je težko gledati in ocenjevati. Kljub temu se mi zdi, da je koristno določene stvari predebatirati, ker dobiš tudi sam širši vpogled v to, kakšne rešitve so možne in kako si do kakšnih rešitev prišel.

Barbara Pregelj: Hvala tebi, Veronika, ne samo za obravnavana prevoda, ampak tudi zato, ker si obogatila našo kulturo z vrsto zelo dobrih prevodov, v katerih uživamo, hkrati pa nas izzivajo, da jih beremo kritično in s premislekom, kaj se v resnici skriva za takšnim prevodom.

ODMEVI NA DOGODKE

TATJANA PREGL KOBÉ

Stoletniki: Roža Piščanec, Ive Šubic in Ivan Seljak - Čopič

V Galeriji Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov (ZDSLU) se v nizu razstav ilustratorjev, ki so se rodili pred dobrimi sto leti, vsako leto poklonimo njihovim opusom. Da jih ne bi zagrnila tema zgodovine. Kajti prav zaradi njih imajo nove generacije ilustratorjev, ki nedvomno črpajo iz njihovih korenin, vse možnosti, da poletijo v višave.

Ilustracija se je razvijala vzporedno s knjigo na Slovenskem vse od protestantskih knjig¹ prek izrazitega razcveta te zvrsti ob koncu 19. stoletja do izjemnih upodobitev modernistov. Celo obdobju druge svetovne vojne s skromnimi sredstvi in razmerami ni uspelo zatreti ustvarjalnosti na tem področju, po vojni pa se je bogata tradicija nadaljevala in razvijala naprej ob razmahu razvejane založniške dejavnosti ter uveljavila prepoznavnost slovenske ilustracije v širšem kulturnem prostoru.

Slovenska ilustracija pa je prvi velik razcvet doživela ob koncu 19. stoletja s slikarji, ki so pripadali klubu Vesna in so v svoj program med drugim vključili folklorno izročilo domače dežele. Svoje mesto je dobila ilustracija, ki je ustvarjala domišljjski svet. V tiste čase sodita Maksim Gaspari in Gvidon Birolla z ilustriranjem prvih slovenskih *Pravljic* za otroke Frana Milčinskega. V istem letu je Ivan Vavpotič ilustriral povest *Deseti brat* Josipa Jurčiča (1910), malo kasneje pa še Hinko Smrekar slovensko umetno pripovedko *Martin Krpan z Vrha* Frana Levstika. Ilustracije so postale pri bralcih zelo priljubljene. Pomembni ilustratorji v prvi polovici 20. stoletja so bili Miha Maleš, Nikolaj Pirnat, France Mihelič, Tone Kralj, Marij Pregelj, Božidar Jakac in drugi.

Umetnice, med katerimi so Ivana Kobilca, Roza Sternen Klein in Mara Kralj, so se z ilustracijo ukvarjale že na začetku 20. stoletja, čeprav je prevlada na tem področju še vedno pripadala moškim. V tem času so bila tovrstna dela namenjena predvsem odrasli publiki. Spremembe so se zgodile po drugi svetovni vojni, ko je bila ilustracija namenjena predvsem otrokom. To je spodbudilo premik k specializiranemu poklicu ilustratorja in ilustratorke ter močan porast števila žensk, ki so se s tem poklicem tudi ukvarjale.

---

1 Med njimi je z lesorezi posebej bogato ilustrirana Dalmatinova Biblija iz leta 1584. S knjigo oziroma s tiskom je povezana tudi grafična delavnica in tiskarna, ki jo je ustanovil v svojem dvorcu na Bogenšperku Janez Vajkard Valvasor. V njegovi bogati zapuščini se je ohranila obsežna zbirka raznovrstnih upodobitev krajev nekdanje Kranjske, Koroške, Istre, njihovih noš in običajev ter mitičnih bitij. Valvasor je imel odlične mojstre, še posebej izurjene v bakrorezu.

Med drugo svetovno vojno so zaradi skromnih zahtev v izbiri izraznih sredstev največkrat uporabljali kar svinčnik, po vojni pa se je razmahnila založniška dejavnost s tiskanjem knjig, revij za otroke in mladino. Oblikoval se je nov krog ilustratorjev, ki so s seboj nosili dediščino umetniških izkušenj prejšnjih rodov in lastno doživetje vojne: med njimi sta Ive Šubic in pet let mlajši Ivan Seljak – Čopič. Ob osvoboditvi leta 1945, ki je v zgodovini slovenske likovne umetnosti zavzela najbolj nehnaležno mesto, sta orala ledino. Vse je bilo treba osmisлити na novo. Vsebina prvih povojnih knjig – praviloma še z mehкими platnicami – in prvih številčk revij za otroke je večinoma še prikazovala vojno in povojno stvarnost v socialno realističnih oblikah. Mnoga literarno poučna besedila so bila vključno z ilustracijami namenjena politični vzgoji tudi najmlajših otrok, izrecno pa ob vstopu v šolo, ko so se kot pionirji že seznanjali o svoji vlogi v novi družbi.

V prvih povojnih letih pa so slikarke, za katere se je uveljavil izraz 'pravljčarke', vnesle v slovensko mladinsko in otroško literaturo poseben slog, za katerega je bila značilna bogata likovna pripovednost z mnogimi mikavnimi podrobnostmi: mednje² se z legendarnimi ilustracijami za slikanico *Kdo je Vidku napravil srajčico* uvršča Roža Piščanec. Poleg tega je bila prav tako aktivna akademska slikarka kot ilustratorka, ki je poleg pedagoškega dela uspešno ustvarjala oboje, prav tako kot Seljak in Šubic. V jugoslovanskem socialističnem okviru s »pospešeno emancipacijo žensk, ki je bila v tistem času izjemna tudi v svetovnem merilu«³ je bila to še vedno bolj izjema kot pravilo. Med slovenskimi pravljčarkami ima nedvomno posebno mesto, in lepo bi bilo, da bi bilo v aleji krogov z imeni pomembnih slovenskih pisateljev in ilustratorjev pred Mladinsko knjigo tudi njeno ime.

Ivan Seljak – Čopič⁴ spada med najpomembnejše slovenske knjižne ilustratorje po drugi svetovni vojni. Prve linoreze z vojno tematiko je izdelal v partizanih in tej temi ostal zvest. V ospredju njegovih ilustracij je risba z udarno preobrazbo naravnih obrisov, čemur je bil zvest skozi vsa leta ustvarjanja, in z njo povezana knjižna, revialna in časopisna ilustracija. Ta je skopa, z oglato stiliziranimi obrisi brez senčenja, s črtami, nanizanimi v trdi kompoziciji ali v mreži temnih in svetlih ploskev, značilnih za zgrafit. Ilustriral je več kot sedemdeset različnih knjižnih del ter kot ilustrator sodeloval z mnogimi revijami.

Prva knjiga z njegovimi ilustracijami je bila *Koraki v svobodo* Petra Levca leta 1945. Za ilustracije v knjigi *Knjiga o Titu* (MK, Sinji galeb, 1955) pisatelja Franceta Bevka je prvič dobil Levstikovo nagrado. Zanimivo je, da je za nove ilustracije, ki jih je po skoraj dvajsetih letih naredil za vizualno bogatejšo izdajo te knjige (MK, Zlata knjiga, 1976), znova prejel Levstikovo priznanje. Neponovljive likovne stvaritve ilustratorja z asketsko stilizacijo sledijo pripovedi na dva načina. Knjigo plemeniti 14 barvnih celostranskih in 16 črno-belih, večinoma polstranskih podob, ki izstopajo z nenavadno izvedbo. Za atraktivne črno-bele ilustracije je uporabil negativno risbo: v popolnoma

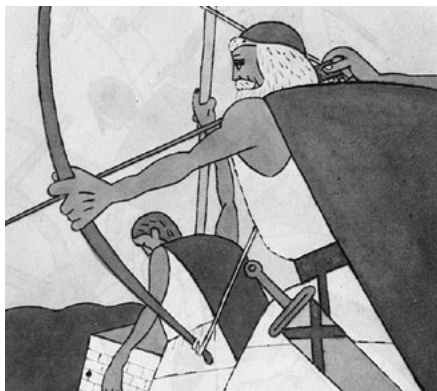
2 Ančka Gošnik Godec, Marjanca Jemec Božič, Marlenka Stupica, Lidija Osterc ob samosvoji Meliti Vovk

3 Kobolt, K. (2024). Biba buba baja. Ustvarjanje (za) otroka socializma. *Otrok in knjiga*, 51(120), str. 32.

4 Več o njegovem delu je objavljeno v članku Pregl Kobe, T. (2024). Slovenski knjižni ilustratorji. Del 9. *Otrok in knjiga*, 51(119), 33–62.

Ivan Seljak – Čopič: ilustracija iz knjige *Robinson Crusoe* (Daniel Defoe), Mladinska knjiga (Zlata knjiga), 1978

Ivan Seljak – Čopič: ilustracija iz knjige *Družine Slovanov potujejo* (Ivan Matičič), Mladinska knjiga (Kljukčeva knjižnica), 1977

Ivan Seljak – Čopič: neobjavljeni ilustraciji iz zbirke *Mestnega muzeja Idrija*, 70. leta 20. stoletja

črni osnovni slikovni ploskvi je pustil učinkovati belo črto, kar spominja na njegov postopek, ko v steno reže zgrafito. Presenetljivo je, kako figure na teh ilustracijah nezmotljivo orisujejo pripoved ne glede na to, da so skrajno stilizirane in (razen pri podobi matere) popolnoma brez obrazov. Nikoli ni obravnaval samo polnih predmetov in njihove telesnosti, temveč je vselej enakovredno upošteval tudi praznino okoli njih, ji dajal posebno težo. To se še posebej kaže v ilustracijah za knjigo *Robinson Crusoe* (MK, Zlata knjiga, 1975) angleškega pisatelja Daniela Defoeja. Barvna paleta ilustracij, kjer je poleg konturne zasnove uporabil akvarelno tehniko, je varčna, večinoma skoraj skopa, pri čemer je včasih kar do skrajnosti zožena barvna lestvica razpeta v utišane tone, največkrat sive ali svetlo modre. V slikanici ležečega formata *Družine Slovanov potujejo* (MK, Kljukčeva knjižnica, 1977) pisatelja Ivana Matičiča

ilustratorjeve risbe obvladuje zanj značilna, skrbno pretehtana in domiselna kompozicija, ki je kot vselej presenetljivo nenavadna. Tokrat še posebej, saj gre za ilustracije pripovedi, urejene tako, da ima knjižica z mehкими platnicami obliko stripa. Posebno pozornost so vzbudile tudi ilustracije Prešernovega *Krsta pri Savici* (Prešernova družba, 1986), ki so po svoje presenetljive tudi zato, ker se je skušal približati nošam tistega časa in ozračju osmega stoletja, hkrati pa je svojim podobam omogočil širšo dimenzijo s poseganjem v nekatere prvine teh noš v poznejša obdobja, denimo v čase križarskih vojn.

Ivan Seljak – Čopič je eden redkih slovenskih ilustratorjev, ki je svoje slikarsko videnje in način upodabljanja različnih motivov uporabljal tudi pri prikazovanju literarnih vsebin. Njegove ilustracije se bralcem vtisnejo v spomin zaradi karakternih potez, stilizacij in barv.

Ilustratorski opus *Iveta Šubica*⁵ je obsežen in za razvoj te likovne zvrsti na Slovenskem pomemben. V predvojnem obdobju je bil usmerjen v ekspresivno čustveno poudarjeno upodabljanje, kar je prikazoval s poudarjenimi gestami nastopajočih figur.

Za časopis *Slovenski pionir* je sprva ilustriral zgodbo *Tonček pripoveduje* v obliki stripa, kar je bilo za tiste čase nekaj izjemnega! Od marca 1943 je pomagal pri graditvi tiskarne Urška 14 v Kočevskem rogu, kjer je takoj pričel tudi z ustvarjanjem. O tej izkušnji je kasneje nastala avtorska slikanica *Tiskarna Urška 14* (Borec, Kurirčkova zgodovinska slikanica, 1980), edina, ki jo je sam napisal. Kot ilustrator

je bil vezan na partizanski in kmečki svet. Z realističnimi lesorezi je ilustriral mladinsko povest v verzih *Nejček* (MK, 1949) pisatelja Zorana Hudalesa, v kateri je glavni junak Nejček v vojni najprej kurir, nato borec. Slovensko narodno pripovedko *Kralj Matjaž reši nevesto* (MK, 1951) je ilustriral tako, da je sledil zgodovinskemu izročilu (starim grafičnim ilustracijam v stiliziranih okvirjih) in se eksperimentalno lotil pripovedi: po zgodovinskih vzorih nekdanjih prvih tiskanih knjig je s precizno perorisbo inovativno posnemal vtis lesorezne grafike, da se je vizualna pripoved približala dogajalnemu času.

Ive Šubic: ilustracija iz knjige *Cvetje v jeseni* (Ivan Tavčar), Mladinska knjiga, 1979

5 Več o njegovem delu je objavljeno v članku Pregl Kobe, T. (2023). Slovenski knjižni ilustratorji. Del 8. *Otrok in knjiga*, 50(118), 36–63.

Ive Šubic: ilustracija iz knjige *Povest o muli, ki je rešila partizane* (Tone Seliškar), Partizanska knjiga, 1976

Ive Šubic: ilustracija iz knjige *Hlapec Jernej in njegova pravica* (Ivan Cankar), Obzorja, 1967

V slikanici s trdimi platnicami *Ukradena svetilka* (MK, Cicibanova knjižnica, 1960) mladinskega pisatelja Venceslava Winklerja je prvič uporabil barvne ilustracije v gvašu v ritmičnem prepletu s črno-belimi risbami z ogljem. Takrat sta se besedilo in vizualna podoba v ilustriranih knjigah za najmlajše enakovredno dopolnjevala, kar je pretežno veljalo tudi za njegove ilustracije. Pri ustvarjanju barvnih ilustracij za slikanico *Martin Krpan* pisatelja Frana Levstika (MK, 1964) se je navdihoval iz ljudskih pripovedk in iz podob na panjskih končnicah. Indijski pisatelj Dhan Gopal Mukerji v knjigi *Mladost v džungli* (MK, Biseri, 1969) ni idealiziral živali, temveč jih je mladim bralcem predstavljal v vsej primarni krutosti. Šubičeve podobe temu ne sledijo, njegove ilustracije v gvašu so prijaznejše, kar je dosegel s statično upodobitvijo in umirjeno mehkobo barv celih ilustracij. Uveljavil se je tudi s preprostimi, skoraj idiličnimi ilustracijami za najmlajše: v slikanici *Dolga Pot* (Partizanska knjiga, Lastovke, 1973) pisateljice Kristine Brenkove, s katero je pri založbi Mladinska knjiga vzpostavljala temelje knjižne ilustracije za otroke, ali v slikanici *Povest o muli, ki je rešila partizane* (Partizanska knjiga, Lastovke, 1976) pisatelja Toneta Seliškara. K tematiki NOB se je nenehno vračal. Skozi simbolno govorico je poudarjal pomen strašne izkušnje vojne in resničnega tovarištva, kar velja tako za knjigo *Uporne Dražgoše* (Borec, Kurirčkova zgodovinska slikanica, 1978) pisatelja Iva Zormanana kot za slikanico *Pravljice o Vanču* (Partizanska knjiga, Lastovke, 1983) pisatelja Ivana Potrča.

Sprva je Ive Šubic deloval večinoma v črno-beli tehniki perorisbe, kasneje pa se je v barvnih ilustracijah posluževal tehnike gvaša. Realizem zgodnjih ilustracij se je kmalu umaknil postopni graditvi drugače videnega sveta, stoičnega, nerodno ogledatega in kot zemlja trdega.

Roža Piščanec⁶ je ena pomembnejših slovenskih slikark in ilustratork 20. stoletja. V slovensko ilustrirano literaturo za otroke je vnesla poseben slog, njene podobe v slikanicah še živijo v knjigah in knjižicah, kot so *Trije medvedi* in *Belokranjske pesmice* Boža Račiča, *Zgodbe o zmešnjavah* Hansa Fallade, *Povestice o punčki Maji* Bogomira Magajne, *Beli konjič* in *S helikopterjem k stricu Tintinu* Branke Jurca, *Medenjakova hišica* Františka Hrubina, *Naše živali* Franceta Bevka, *Pridi, mili moj Ariel* Mire Mihelič in mnogih drugih.

Nedvomno je najbolj poznana po podobah za slikaniško klasiko *Kdo je napravil Vidku srajčico* (MK, 1955), ustvarjeni po slovenski pravljici, ki jo je ubesedil Fran Levstik. S temi ilustracijami je kljub spreminjanju v kasnejših izdajah ohranila barvno ubran, mestoma namenoma nekoliko idealiziran svet, kakršnega ji je ponujala literarna predloga. Pripovedka o malem Vidku je ganljiva pravljica o ubogi vdovi, ki je imela »sedem otrok, enega manjšega od drugega, ali jesti so morali vsi«. Le ob dolgih zimskih večerih je imela vdova toliko časa, da je naredila otrokom srajčice, da bi ne hodili goli po svetu. Videk je bil njen najmlajši otrok in je zmeraj nosil srajčko svojih starejših bratov in sester. Srajčka je bila zato vedno ponošena in tanka, a je nekega dne tudi Videk dobil čisto novo srajčico, prav zato, ker je imel rad vse živali. In tako so mu jo živali v gozdu, kamor je odšel na pol nag, ustvarile, Videk si je mehko in belo srajčico nadel in odhitel domov. Ilustracije so redko celostranske, samo dve, šest je kvadratnih oblik, a v vseh je

Roža Piščanec: ilustracija iz knjige *Kdo je napravil Vidku srajčico* (Fran Levstik), Mladinska knjiga (Zlata slikanica), 1975

6 Rodila se je 7. julija 1923 v Lovrencu na Dravskem polju pri Ptujju. Po vojni je študirala na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in leta 1950 končala študij slikarstva. Čez dve leti je končala slikarsko specialko pri Slavku Pengovu. Po študiju je kot likovna pedagoginja poučevala na nekaterih osnovnih šolah v Ljubljani in bila zaposlena na Poljanski gimnaziji v Ljubljani do upokojitve leta 1973. Kot upokojenka se je posvečala predvsem akvarelu in risbam. Ustvarjala je vse do smrti. Čeprav je slikala krajine in figuralne kompozicije v olju in akvarelu, je bila širši javnosti znana predvsem po ilustracijah otroške literature, pravljic, učbenikov in periodičnega tiska za otroke in mladino (*Ciciban in Pionir*). Pesnik Boris A. Novak je Levstikovo zgodbo *Kdo je napravil Vidku srajčico* dramatisiral za radijsko igrjo, posneta je bila v studiih Radiotelevizije Ljubljana februarja 1984, uprizorjena je bila tudi na lutkovnih odrih. Ilustrirala je več kot sto knjig in bila za svoje delo večkrat nagrajena, dvakrat tudi z Levstikovno nagrado (1954 in 1961). Umrli je 29. septembra 2006.

Roža Piščanec: ilustracija iz knjige *Hišnikov dan* (Branka Jurca), Mladinska knjiga (Velike slikanice), 1976

Roža Piščanec: ilustracija iz knjige *Janko in Metka* (France Bevk), Mladinska knjiga (Zlata slikanica), 1975

kompozicija prilagojena velikosti nastopajočih živali, velikost upodobljenega Vidka se ne spreminja, kar daje pripovedi določeno varnost, najmlajši bralec se dejansko lahko vživi v njegovo srečo. Z vinjetami in manjšimi ilustracijami je ta občutek ilustratorica le poglobila. Odsev glavnega junaka v čisto beli srajčki do kolen na ovitku velike slikanice je tako neponovljiv in v današnjem turbulentnem času tako poln miline in (podzavestnega) verjetja v dobro, da število ponatisov ni slučajno. Ilustratorica poleg domišljije odlikuje tudi skladnost likovnih prvin, kar je uspešno potrdila z ilustracijami Bevkovega zapisa po pravljичnih motivih *Janko in Metka* (MK, 1963). Zgradba te slikanice ima popolnoma drugačen koncept. Komorne dvobarvne strani so tako dinamične in baročno bohotne s pripovedjo detajlov, da skoraj preglasijo živo zelene vizualne pripovedi. Milina obeh glavnih junakov je nespregljiva, za ilustratorico tako značilna, da vso bohotnost gozda in hišice v celoti nadgradi. Seveda pa je dve desetletji kasnejše ilustracije za veliko slikanico *Hišnikov dan* Branke Jurca (MK, 1976) naslikala drugače. Stvarnejše so, bolj realistične in barvito polne v zunanjih upodobitvah pripovedi, ne da bi bila okrnjena skoraj prosojna mehkost otroških likov.

Legendarna slikanica *Kdo je napravil Vidku srajčico* je do danes doživela številne natisne, naslednje leto bo minilo sedemdeset let od njenega nastanka. Po prvem izidu v danes že legendarni zbirki Čebelica se je slikanica znašla še v zbirkah Cicibanov vrtiljak, Zlata slikanica in Velike slikanice Mladinske knjige. Prevedena je bila v številne jezike, med drugim v italijanski, srbski, bosanski, ruski in makedonski.

Kakšno bogastvo!

Ob sedemdeseti obletnici revije Galeb

V šolskem letu 1954/55 so učenci slovenskih osnovnih in nižjih srednjih šol v Trstu in Gorici prvič dobili v roke mladinsko revijo *Galeb*. *Galeba* so bili zelo veseli prav vsi: mladi bralci, njihovi starši in tudi učitelji, saj so bile v tistem času podobne revije v slovenskem jeziku zelo redke.

Prva urednica, ki so ji rekli tudi *Galebova* mati, je bila učiteljica, novinarka in pisateljica Mara Samsa. "*Galeb je torej morska ptica, ki se v ponosnem letu dvigne z domačega obrežja, preleti širno morsko prostranstvo in se utrujena vrača nazaj. Za nas pa, ki smo ob morju doma in ki ga ljubimo, tako, kot ljubimo bore in Kras, je galeb tudi pravljica prisposoda te naše obrobne slovenske zemlje, ki je naša domovina,*" je zapisala v prvi številki *Galeba*.

Na njenem mestu so se v naslednjih desetletjih zvrstili še Milan Jereb, Ivan Grbec, Albin Bubnič, Lojze Abram, Majda Železnik in Alina Carli, trenutno pa uredniško taktirko vihtita Maša Ogrizek in Ivan Mitrevski.

Kako si v reviji razdelita delo?

Maša: Jaz sem primarno zadolžena za izbor besedil in komunikacijo z literati, Ivan pa za likovno podobo in delo z ilustratorji in striparji. Vedno pa predebatirava celoto, skupaj iščeva rdečo nit posamezne številke ipd.

Ivan: Urednikovanje je krasno delo, a občasno vendarle pride tudi do trenj in kratkih stikov – kakšnega avtorja je treba bolj "trdo prijati". In včasih sem jaz "ta grd", včasih pa Maša. Zelo pomembno je, da se pri tem podpirava. Pa zaupanje in vzajemno spoštovanje sta tudi pomembna. Tako med nama kot urednikoma, pa tudi med nama in avtorji.

Na kaj sta pozorna pri izbiri besedil, ilustracij, stripov ipd., ki jih zatem objavita v *Galebu*?

Maša: Ne le avtorji, tudi uredniki imamo svojo poetiko. To se mi zdi točnejši izraz kot okus. Z Ivanom nama je skupno, da pri avtorjih ceniva domiselnost, igrivost, svežino. Sodelujeva tako z uveljavljenimi avtorji in avtoricami kot s tistimi, ki so šele na začetku poti. Paziva tudi, da gre za širok razpon besedil – od jezikovno preprostejših za bralce začetnike do slogovnih mojstrov in, saj je revija namenjena šolarjem od prvega do petega razreda.

Ivan: Pozoren sem, da avtorji in avtorice z ilustracijo pripovedujejo. Zelo sem vesel, ko se mi oglasio avtorji na začetku svoje kariere, vesel sem zamejskih ustvarjalcev. Trudim se, da je revija že na prvi pogled drugačna od ostalih otroških revij, denimo *Cicibana*, da je v njej drug nabor avtorjev.

Naslovnici prve številke revije *Galeb* (oktober 1954) in prve številke tekočega šolskega leta (september 2024)

Danes imajo otroške revije veliko konkurenco v primerjavi z letom 1954, saj so otroci izpostavljeni neprimerno večjemu številu dražljajev (vsebin) iz okolja (televizija, tablice, pametni telefoni ...). Lahko sploh revija konkurira tem vsebinam?

Ivan: Rad bi, da bralci z revijo rastejo. Mislim, da je prava pot, da se dotikajo stvari, jih trgajo, režejo ... Pri odraščanju je zelo pomemben dotik, zato je v *Galebu* tako velik del namenjen ustvarjalnim nalogam, tako jezikovnim kot likovnim.

Maša: Ja, najin slogan je, da je v digitalnem svetu subverzivno biti analogen. Ne le likovno izražanje, ampak tudi jezikovno je zelo pomembno za otroke, za vse nas. Lahko bi ga primerjala s telovadbo oziroma gibanjem. Tudi v izražanju je treba biti gibek – včasih narediti kakšen besedni premet ali prevajalnik, a biti obenem občutljiv za nianse jezika. Bolj obvladamo jezik, lažje se izražamo in izrazimo. Obenem pa nas različne zgodbe naučijo gledati na stvari z različnih zornih kotov.

Kaj bi še izpostavila, da odlikuje *Galeba*?

Maša: Trudiva se, da revija nagovarja sodobne otroke oziroma mladostnike, da se lahko poistovetijo z obravnavanimi temami. Zato je precejšen del vsebin umeščen v urbano okolje. Ker revija *Galeb* izhaja v Trstu in je primarno namenjena zamejskim šolarjem, je v njej tudi veliko vsebin, ki so povezane s tem prostorom, bodisi na jezikovnem ali likovnem področju. Na otrokom primeren način vključuje tudi zahtevnejše teme, kot so izguba bližnjih, ločitev, revščina, naravne katastrofe, vojne ipd.

Ivan: Približno četrtnina *Galeba* je namenjena stripom, četrtnina nalogam, četrtnina pesmim in ugankam, četrtnina pa zgodbam. Zagotovo smo najbolj striparska otroška revija pri nas! *Galeb* je na nek način od samega začetka povezan s stripom, saj je bil eden od njegovih ustanoviteljev Milko Bambič, avtor stripa zamorček *Bu-Ci-Bu*, ki velja za prvi slovenski strip.¹

Maša: Z Ivanom se trudiva, da revija postane kreativna baza za stripovske ustvarjalce za otroke, tako za striparke in striparje kot scenariste. Uredniško vodenje, predvsem pa možnost redne, mesečne objave mlajšim avtoricam in avtorjem pomaga, da pridobijo potrebno kondicijo. Strip je – kot ustvarjanje nasploh – tek na dolge proge.

■ PRIPRAVILA PETRA MEZINEC

1 Objavljen je bil leta 1927 v časopisu *Nas glas: glasilo udruženja slovenskih srednješolcev v Italiji*. (op. ur.)

1. Festival izvirne slovenske slikanice

Slikanice so prvi stik otroka s književno krajino – s pisano besedo in knjižno ilustracijo, sozvočno celoto, prek katere vstopa v svet branja in pisanja ter občudovanja lepih podob. Pri Mladinski knjigi že skoraj osem desetletij negujemo tradicijo izdajanja slikanic, v kateri se lepa slovenska beseda prepleta z vrhunskimi umetniškimi ilustracijami. Slikanice so del tradicije slovenskega otroškega leposlovja, zgodbe pripovedujejo v besedi in podobi, so naš prvi stik s knjigo in močjo pripovedovanja. Oblikujejo miselni in domišljijški svet razvijajočega se otroka, odrasle pa vračajo k spominom na otroštvo. Dobre slikanice so večplastne, tako da bralce različnih starosti nagovarjajo drugače. Eno od temeljnih poslanstev naše založbe je tudi spodbujanje branja, v okviru tega pa navduševanje otrok in njihovih odraslih za kakovostne izvirne slovenske slikanice doma, v vrtcih, šolah in javnih prostorih. V zadnjem desetletju opažamo, da je vedno težje spodbujati družinsko branje izvirnega leposlovja za otroke. In to kljub vedno večjemu védenju, kako je branje pomembno.

Zato smo si zamislili, da v času Nacionalnega meseca skupnega branja pripravimo *1. Festival izvirne slovenske slikanice*. Pri NMSB-ju sodelujejo praktično vsa združenja in ustanove, ki se ukvarjajo s knjigami, vse slovenske založbe, različni pobudniki in organizatorji, mnogoteri partnerji in sofinancerji. Vsi ti zelo veliko prispevajo k spodbujanju branja in tudi k bogatenju književne krajine z novimi knjigami. Zato smo bili zelo veseli, da je *Festival* postal del programa literarnih prireditev, ki ga sofinancira Javna agencija za knjigo Republike Slovenija.

V zadnjih dveh desetletjih precej slovenskih založb izdaja zelo kakovostne domače in tudi tuje/prevodne slikanice z vsega sveta. Izbira je vse boljša in bogatejša, hkrati pa tako šole kot vrtci ponujajo manj novosti. Šolske in vrtčevske knjižnice ponujajo predvsem stare klasike, žal se na knjižnih policah znajdejo tudi ne dovolj kakovostne knjige za najmlajše. Vse to je povezano tudi z materialnimi sredstvi za nakup novih knjig, ki jih nimajo dovolj. Družinskega branja je zaradi tempa vsakdanjega življenja vedno manj, pri čemer se v Sloveniji spodbujanju branja (znotraj tega tudi izvirni slovenski slikanici) namenja vedno več pozornosti in sredstev. Ob tem lahko pomislimo na raznolike aktivnosti, povezane s knjigami, na

nagrade, Slovenski bienale ilustracij, razstave, nekatere občine darujejo otrokom knjige ... Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS vsako leto daruje vsem prvošolcem na dan zlatih knjig, 17. septembra, prav izvirno slovensko slikanico. Sreča je, da imamo v Sloveniji tako dobro mrežo splošnih knjižnic, ki omogočajo, da lahko otroci pridejo v stik z dobrimi slikanicami in drugimi knjigami.

Zdaj že lahko zapišem, da je *1. Festival izvirne slovenske slikanice* odlično zaživel. Potekal bo še do konca tega leta. V naslednjem letu bo založba Mladinska knjiga praznovala 80 let, prav tako revija *Ciciban*. Praznovali bomo predvsem s knjigami – snujemo že tudi *2. Festival izvirne slovenske slikanice*.

Na *Festival izvirne slovenske slikanice* so lahko vključene vse izvirne slovenske slikanice (vseh slovenskih založb, vseh slovenskih ustvarjalcev, po navadi gre za ustvarjalni tandem – pisatelja/pisateljice, pesnika/pesnice in ilustratorja/ilustratorke). Pomembno je, da so besedilo in ilustracije delo slovenskih avtorjev. Vsaka založba se sama odloči, kaj bo promovirala (predvsem knjige, ki so bralcem in bralkam še dostopne), knjižnice pa lahko organizirajo dogodke, kamor lahko vključijo tudi slikanice, ki jih morda ni več mogoče kupiti, a spadajo med klasiko slovenske slikaniške književne krajine. Dogajanje poteka tudi v vrtcih in šolah, kjer otroci prinesejo svoje ljube slikanice ali pa slikanice staršev, dedkov, babic ... S Festivalom želimo predvsem spodbujati družinsko in medgeneracijsko branje, še posebej kakovostnih leposlovnih slikanic, kjer gre za preplet dobrega besedila (vsebina, slogovna izbrušenost, izvirnost, inovativnost ...) in dobre ilustracije (samosvojost in izvirnost, slogovna izbrušenost, domišljena dramaturgija vsebine ...). Prav tako so pomembni oblikovanje in produkcijski standardi. V otroštvu imajo knjige največjo moč.

Bralci in bralke lahko v *Festival* vključijo tudi poljudno-znanstvene oz. poučne izvirne slikanice.

S *Festivalom* smo začeli 1. septembra z nagradnim natečajem v revijah *Ciciban* in *Cicido*. Sodelovali so – otroci, starši, babice in dedki, vzgojiteljice in učiteljice – z branjem in pripovedovanjem svojih najljubših slikanic oziroma najljubših slikanic otrok. Pripravili so razstave slikanic v šolski knjižnici, vrtcu, skupini, razredu ali kje drugje. 5 šol, 5 vrtcev in 5 družin smo nagradili s knjižnimi nagradami, eno izžrebano šolo in en izžreban vrtec pa je obiskal tudi ustvarjalni tandem. 22. oktobra, ko je praznik zbirke Čebelica, je bil zaključek nagradnega natečaja v revijah *Ciciban* in *Cicido*. Čebelico je leta 1953 ustanovila legendarna urednica, pisateljica in prevajalka **Kristina Brenkova** (1911–2009). S praznikom vsako leto obeležujemo tudi njen rojstni dan. Na ta dan je tudi podelitev nagrade Kristine Brenkove za najboljšo izvirno slovensko slikanico. Letos jo je prejela slikanica pisateljice Majde Koren in ilustratorke Ane Maraž *Protideževna juha* (KUD Sodobnost International, 2023). Prav to slikanico so letos prejeli v dar od Bralne značke tudi prvošolci in prvošolke. Slikanica Gaje Kos in Ane Zavadlav *Pasje poletje* pa je prejela posebno priznanje (založba Miš, 2024).

Letošnji *Festival* smo posvetili **Marjani Kobe** (1939–2024) – prvi dami mladinske književnosti, bibliotekarki, literarni zgodovinariki, univerzitetni profesorici in raziskovalki mladinske književnosti.

Po slovenskih knjigarnah, kulturnih domovih, knjižnicah, na Vodnikovih domačiji in drugih ustanovah je nastopalo dvanajst ustvarjalnih tandemov: Tinka Bačič in Miha Ha, Anja Štefan in Jelka Reichman, Boštjan Gorenc Pižama in Igor Šinkovec, Anja Štefan in Ana Zavadlav, Darja Marinšek in Hana Stupica, Slavica

Remškar in Maša Kozjek, Desa Muck in Ana Košir, Sanja Janša in Tanja Komadina, Slavko Pregl in Anka Kočevar, Gaja Kos in Ana Zavadlav, Ivan Mitrevski, Andrej Rozman Roza in Zvonko Čoh. V tem času so bile na ogled tudi razstave: v Galeriji Velenje razstava *Stupica – od dedka do vnukinje*, v Erbergovih paviljonih (občina Dol) razstava Marjance Jemec Božič. Novembra bodo razstavljene ilustracije Ančke Gošnik Godec v Mestni knjižnici Kranj in Mladinskem kulturnem centru Maribor. Ančka Gošnik Godec, Marjanca Jemec Božič, Jelka Reichman in njihovo delo so bile predstavljene v oddaji *Podoba podobe* na RTV SLO, 31. oktobra 2024. Vsi ti dogodki so potekali v sodelovanju s knjižnicami, vrtci in šolami, DBZ, Vodnikovo domačijo, galerijami, gledališči ... V Lutkovnem gledališču Maribor je bila premiera lutkovnega koncerta *Dobro jutro, travnik* (uglasbene pesmi iz različnih slikaniških zbirk Anje Štefan), v Hiši otrok in umetnosti je bila premiera *Velik lonec, majhna miš* (ugledališčena poezija Anje Štefan), v Lutkovnem gledališču Ljubljana so bile na sporedu predstave, ki so nastale po slikanicah ... Mnogo ustvarjalcev za otroke redno gostuje v šolah in vrtcih.

Slikanice so namenjene predvsem mlajšim bralcem, zato so temeljni kamen, podstat bralne kulture. Stanje slovenske slikanice je napoved stanja slovenske knjige v prihodnosti, saj predstavlja temeljni vir za skupno branje otrok in odraslih, ki močno vpliva na bralno pismenost in ljubezen do branja v odrasli dobi. S stališča omejenosti slovenskega prostora recepcija slovenske izvirne slikanice pogojuje dinamiko in razvoj izvirne knjižne produkcije na ilustratorskem in pisateljskem polju. Namen *Festivala* je krepiti zavedanje pomena branja v zgodnjem razvojnem obdobju, pomena slikanice kot sobivanja podobe in besede, razvoja bralne pismenosti, knjižne ilustracije ter spodbujanja ustvarjanja avtorjev otroške književnosti in izvirnih ilustratorjev. Slikanice so seveda namenjene tudi starejšim bralkam in bralcem ter odraslim. Ravno zaradi umetniške moči so brezčasne.

S slikanicami stopamo v svet branja in pisanja ter občudovanja lepih podob. Vsak od nas ima precej spominov na ta močna doživetja iz otroštva. V Sloveniji imamo res bogato zakladnico knjig izpod peres in čopičev priznanih ustvarjalcev. Kaj je lepšega, kot če se skupaj z otrokom potopimo v svet domišljije, igre in lepote? To je najlepše darilo za otroka. Naj izvirne slovenske slikanice dobro in dolgo živijo, naj nastajajo nove in nove – *Festivalu* pa želim, da iz leta v leto raste in na svojo pravično preprogo zvabi čim več otrok in njihovih odraslih.

Bralna značka na 23. evropski konferenci o bralni pismenosti in 39. mednarodnem kongresu IBBY

Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS je član Zveze evropskih bralnih društev FELA (Federation of European Literacy Associations) in član Slovenske sekcije IBBY, zato je razumljivo, da smo se sodelavci društva udeležili obeh letošnjih mednarodnih strokovnih srečanj. **23. evropska konferenca o bralni pismenosti** z naslovom *Literacy for All: New Challenges, New Perspectives* (Pismenost za vse: novi izzivi, nove perspektive) je bila konec junija 2024 v Haniji na Kreti, **39. mednarodni kongres IBBY** z naslovom *Join the revolution! Giving every child good books* (Pridruži se revoluciji: dati vsakemu otroku dobre knjige) pa je potekal konec avgusta v Trstu.

Kaj smo na obeh pomembnih strokovnih srečanjih pridobili sodelavci Bralne značke ter katera znanja in izkušnje smo ponudili drugim udeležencem, s katerimi se povezujemo in si prizadevamo, da bi bila *pismenost dostopna vsem in bi imel vsak otrok dobro knjigo*?

23. evropska konferenca o bralni pismenosti (Hanija, 24.–26. junij 2024)

Iz treh plenarnih referatov lahko izluščimo nekatere ključne strokovne poudarke konference: **Mary Kalantzis** je spregovorila o **večpismenosti**, ki je v sodobnem svetu in času še nujnejša kot kadarkoli prej. Pomembno je, da se zavedamo različnih oblik besedil in sporočil, digitalnih medijev, hitrega razvoja umetne inteligence ipd., in nujno, da vse to upoštevamo tudi v izobraževanju (*Multiliteracies Revisited* / Ponovno o večpismenosti). **Cathy Burnett** je predstavila, kako zapleteno je raziskovanje pismenosti, saj na tem področju enotni zaključki pravzaprav niso mogoči: med seboj se razlikujemo kot posamezniki; skupine in skupnosti ljudi pa glede na jezike, kulture idr., ob vsem tem se izjemno hitro spreminja tudi tehnologija. Pa vendar si je treba zastavljati vprašanja in iskati odgovore nanje: npr. ali se naj izobraževanje usmeri predvsem na razumevanje ali naj bralce vendar usmerja k izbiri besedil, avtorjev idr., angažiranih besedil, ki naj bi prispevali k pozitivnim spremembam v svetu (*Why do We Need a Range of Research in Literacy Education?* / Zakaj potrebujemo celo vrsto raziskav na področju pismenosti?). **Kate Cain** je razmišljala, kako zapletena kognitivna dejavnost je bralno razumevanje, saj se razvija glede na otrokov celostni razvoj, njegovo družinsko in družbeno okolje ter konkreten položaj otroka v njem, glede na vpliv vrstnikov, bralne kulture v okolju idr. (*Children's Reading Comprehension: Beyond Decoding* / Bralno razumevanje otroka: Onkraj dekodiranja).

Kaj smo v mednarodni javnosti predstavile predstavnice Bralne značke? V imenu Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS sva bili na konferenci **Petra Potočnik** – s predstavitevijo Bralne značke in njenih programov, projektov, ki se ves čas prilagajajo novim izzivom spreminjajočega se sveta ter potrebam mladih bralcev – in **Tilka Jamnik** – s poročilom o projektu medgeneracijskega branja, ki je pod njenim strokovnim vodstvom pred desetimi leti nastalo v sodelovanju Bralne značke in Javne agencije za

knjigo in se iz leta v leto razvija, strokovno pogloblja in širi. Z referati so sodelovale še tri članice programskega odbora Bralne značke: **Metka Kostanjevec** je s sodelavko Sanjo Šabeder Jauševac predstavila številne spodbude in bralne dejavnosti na Prvi gimnaziji Maribor; **Veronika Rot Gabrovec** je skupaj z Ano Vogrinčič Čepič predstavila rezultate prve polovice Erasmusovega projekta (2023–2025) – o novih bralnih motivatorjih v digitalni dobi in sodobnih pedagoških prijemih v osnovni šoli; **Tatjana Vučajnik** pa je na podlagi izkušenj pri delu s Slovenci, ki živijo zunaj Slovenije, spregovorila o tem, kako pomembno povezano je učenje jezika z branjem in učenjem branja.

Drugi dan evropske konference so podelili nagrado FELA za inovativno prakso s področja promocije bralne kulture, ki jo je prejel finski projekt *Words Matter* (Besede so pomembne). Nagrado je prevzel Aleksis Salusjärvi, ki je projekt – inovativni digitalno podprt preplet besede in glasbe – kasneje tudi duhovito predstavil. (Spomnimo: dve leti nazaj je na konferenci v Dublinu nagrado FELA za inovativno prakso prejela Bralna značka).

Tretji dan je na zaključni slovesnosti **Petra Potočnik** vse prisotne **povabila na 24. evropsko konferenco, ki bo leta 2026 potekala v Ljubljani**. Glavna organizatorja sta FELA (Federation of European Literacy Associations) in Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS v partnerstvu z Bralnim društvom Slovenije in drugimi sodelavci s področja bralne kulture. Konferenca bo potekala med 6. in 8. julijem 2026 v Ljubljani pod naslovom *Literacy. The Door to a Better World / Pismenost. Vrata v boljši svet*.

39. mednarodni kongres IBBY (Trst, 30. avgust–1. september 2024)

Prispevek o izjemno bogatem in razvejanem programu kongresa ter sodelovanju številnih slovenskih udeležencev je za revijo *Otrok in knjiga* pripravila Slovenska sekcija IBBY, zato se bomo v pričujočem besedilu osredotočili na aktivnosti sodelavcev Bralne značke.

Kljub temu naj omenimo nekaj zanimivih tem osrednjih govorcev, ki so zagotovo vredne razmisleka tudi v našem prostoru. Angleški pisatelj in pesnik **Michael Rosen** je v zelo prepričljivem in privlačnem uvodnem nastopu dokazoval, kako literatura vse od ljudskega slovstva pa do sodobnih analognih in digitalnih zapisov občutljivo združuje izkušnje preteklosti in sanje o prihodnosti ter je tako gonilo sodobnih sprememb v razumevanju in doživljanju bralcev (*Literature as a Driver of Change / Literatura kot gonilo sprememb*). **Giusi Quarenghi** in **Adolfo Cordova** sta utemeljevala pomen poezije v mladinski literaturi (*Focus on Poetry / Poudarek na poeziji*), kar je na posebej zasnovani okrogli mizi temeljito nadgradil pogovor o prevajanju poezije. **Telmo Pievani** je govoril o razširjanju znanosti v mladinskih knjigah (*Disseminating Science in Children's Books / Razširjanje znanosti v knjigah za otroke*); vplivu branja na razvoj možganov in načinom spodbujanja branja in s tem razvoja možganov pa sta bila namenjena prispevka **Stanislava Dehaeneja** *Reading in the brain* (Branje v možganih) ter **Kate Nation** in **Lynne Murray** *Reading for the Brain* (Branje za možgane).

Bralno značko je kot posebni vabljeni gost zastopal predsednik **Marko Kravos**, sodelavke in članice programskega odbora pa smo predstavljale programe, projekte, strokovno delo idr. na področju mladinske književnosti. **Petra Potočnik** je s posterjem z naslovom *An Invitation to the Exciting World of Reading* (Vabilo v vznemirljivi svet branja) opozorila na dve desetletji projekta in darilne zbirke Zlata bralka, zlati bralec, ki omogoča izjemno široko dostopnost najkakovostnejše slovenske otroške in mladinske knjižne produkcije. **Tilka Jamnik** je pod naslovom *Young Readers in the*

Intergenerational Reading Project (Mladi bralci v projektu medgeneracijskega branja) zbrala vsetisto, kar najbolj navdušuje mladebralce v različnih oblikah medgeneracijskega projekta Bralne značke. **Gaja Kos** je utemeljevala, kako zelo pomembna je kakovostna leposlovna in poučna literatura že v najzgodnejši dobi otroštva, v vrtcu (*What does a Literary Critic do in Kindergarten? / Kaj počne literarni kritik v vrtcu?*). **Veronika Rot Gabrovec** je spregovorila o primerjavi rezultatov procesa prevajanja pri prevajalcih v različne jezike, še zlasti odlomkov, kjer so na prevod vplivale ilustracije zbirke *Hišica na drevesu* (*Trimming in Treetops: Translating the Treehouse Series / Obrezovanje v krošnjah: prevod serije Hišica na drevesu*), **Tatjana Vučajnk** pa o prizadevanjih za branje v slovenščini v dvojezičnih okoljih (*How to Read or not to Read in Slovene in Bilingual Area / Kako brati ali ne brati slovensko v dvojezičnem okolju*).

V nizu svečanosti je bila podeljena IBBY-Asahi Reading Promotion Award, in sicer projektu *ATD Fourth World's Street Libraries* iz Francije, ki poskuša podpreti otroke, prepuščene ulici, jih motivirati za branje in s tem kasneje tudi za učenje. Za nagrado je bilo nominirano tudi **Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS**.

Zelo smo ponosni, da je bil med izjemnimi posamezniki, nominiranimi za nagrado IBBY-iRead Outstanding Reading Promotor Award, **Slavko Pregl**, podpredsednik Bralne značke. Nagrado sta prejeli Basarat Kazim iz Pakistana in Irene Vasco iz Kolumbije.

V okviru trajnostnih prizadevanj za dobre mednarodne povezave smo dan po zaključku kongresa (2. septembra) skupaj s Slovensko sekcijo IBBY in mladinsko sekcijo pri Društvu slovenskih pisateljev ter s pomočjo Javne agencije za knjigo organizirali **kulturni izlet**, ki se ga je udeležilo okoli 30 udeležencev kongresa s celega sveta. Enodnevno popotovanje smo začeli na Tržaškem v Devinu, kjer nas je na sedežu Devinskih zborov sprejela **Olga Tavčar**, članica programskega odbora Bralne značke. Slovenska avtorja, Tržičana **Marko Kravos** in **Jurij Devetak**, sta predstavila strip *Deva iz Devina in trije junaki*, udeleženci pa smo si ogledali tudi Devinski grad. Pot smo nadaljevali proti Frančiškanskemu samostanu Kostanjevica pri Novi Gorici z grobnico Burbonov in Škrabčevo knjižnico, kjer so **Nataša Konc Lorenzutti**, **Anja Štefan** in **Mateja Gomboc** pripravile avtorski literarni program. Naslednji postanek je bil namenjen ogledu štanjela in pripovedovalskemu nastopu **Špele Frlic** in **Boštjana Gorenc** - **Pižame**. Izlet smo zaključili v Trstu na otvoritvi razstave slovenske ilustracije *In kaj se je zgodilo potem?*, ki se je z knjižnega sejma v Bologni v prilagojeni obliki preselila v Slovensko stalno gledališče Trst, kjer bo na ogled do 3. decembra 2024. Eden izmed govorcev na slavnostni otvoritvi je bil tudi **Marko Kravos**, predsednik Bralne značke.

Od nekdaj ima Bralna značka za enega od svojih sloganov »S knjigo v svet«, vse intenzivneje pa se v svet umešča tudi s svojimi znanji in izkušnjami. Eden vidnejših strokovnih dosežkov Bralne značke v mednarodnem prostoru bo 24. evropska konferenca o bralni pismenosti, ki jo bo Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS leta 2026 organiziralo v Ljubljani, seveda v soorganizaciji z Združenjem evropskih bralnih društev FELA (Federation of European Literacy Associations), Bralnim društvom Slovenije in drugimi sodelavci s področja bralne kulture.

■ MAG. TILKA JAMNIK IN PETRA POTOČNIK,
DRUŠTVO BRALNA ZNAČKA SLOVENIJE – ZPMS

IN MEMORIAM

Eka (Alenka) Vogelnik

5. 7. 1946–6. 11. 2024

Eka (Alenka) Vogelnik je živela za umetnost – likovno, plesno, lutkovno – in kot pedagoginja predajala znanja in ljubezen do nje mlajšim rodovom. To seveda ni presenetljivo, saj je Eka, rojena 5. julija 1946 v Ljubljani, rasla ob mami Mariji Vogelnik – slikarki, ilustratorki, plesalki in koreografki. Njen oče Dolfe Vogelnik je bil odličen violinist, njen ded pa je bil literarni zgodovinar, etnolog in jezikoslovec Ivan Grafenauer. Eka je najprej leta 1971 diplomirala na tedanji Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo na Oddelku za arhitekturo pri Marjanu Mušiču in leta 1974 na Akademiji za likovno umetnost na Oddelku za slikarstvo pri Janezu Berniku. Prostor in ploskev sta kategoriji, ki sta jo spremljali tako pri ilustraciji kot v lutkovni umetnosti, spojeni z gibom in glasbo ter seveda besedo. Zgodba ali pesem je navdih tako za ilustracijo kot lutkovno predstavo, televizijsko oddajo, scenografijo in kostume. Njeno ustvarjanje je teklo kot barvit preplet besede, podobe, giba, nenehno v iskanju novih izzivov.

Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja je ilustrirala okoli štirideset literarnih del – vse od knjige *Na milijarde sonc* Clauda Cénaca leta 1974 in **Japonskih pravljic** (1977). Med naslovi z imenitnimi ilustracijami omenimo še dela: *Mišek zmagovalce: afriške ljudske pripovedi* (1978), *Veli Jože* Vladimirja Nazorja (1984), *Srnjaček* Karla Grabeljška (1985), *Kam barčica, kam deščica* Marije Vogelnik (1986), *Igrajmo se gledališče* Miroslava Slane (1987), *Pravljica o vodni kapljici* Jožeta Snoja (1987), *Zavodske zgodbe* Zdravka Zupančiča (1989), *Pravljica o jari kači* Iva Svetine (1990), *Makalonca* Frana Saleškega Finžgarja (1991), *Svet v naprstniku* Ervina Fritza (1992), *Kako se dan lepo začne* Vinka Möderndorferja (1993), *Knjiga te poberi! in druge skrivnostne zgodbe o očetu Brownu* G. K. Chestertona (1995). Večina njenih ilustracij je izjemno barvitih, živahnih, veselih, mnoge v tehniki akvarela, niso povsem realistične, včasih so rahlo na meji karikature, klub temu so liki prepoznavni. Občasno pa so ilustracije dvobarvne, takrat je občutek bolj molovski in manj v duru, če si izposodim primerjavo iz glasbenega sveta. Značilni so obrazi z velikimi očmi, rdečimi lici, ki pogosto v ilustraciji stopajo v prvi plan. Ilustracije so sicer dvodimenzionalne, a kličejo po življenju v treh dimenzijah, kar pa je Eka Vogelnik uresničevala v svojem lutkovnem svetu. Zanimivo je, da like poslikava na način, da so na moč podobni izrazu, ki smo ga vajeni iz knjig in slikanic. Obrazi, lasje, oblačila ... so barviti, izraziti. Lasje niso samo ene barve – kodri so v vseh odtenkih rumene, oranžne ali pa modre in zelene. Barvite podrobnosti pritegnejo pozornost in so jasen likovni podpis avtorice.

Ustvarila je troje imenitnih avtorskih del z naslovi *Knjiga za deževne dni* (1986), *Igračke za deževne dni* (1988) in *Ročne lutke za deževne dni* (1988). V številnih člankih je pisala o lutkah in kronala svoj avtorski opus, ki sega na področje pedagogike, z izčrpnim in bogato ilustriranim priročnikom *Od lutke do lutke* (2020). Na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani je bila od leta 1998 nosilka predmeta Ustvarjalno delo z lutkami v socialnem delu, kjer je na študente predajala svoje izjemno znanje o lutkah, pripravi lutkovne predstave (besedilo, lutke) do izvedbe in njenih številnih učinkih na delo z otroki.

Med največ mladih gledalcev je stopila skozi televizijski seriji na slovenski nacionalni televiziji: *Pozabljene knjige naših babic*, predvajana med letoma 1999 in 2010, in *Bisergora* med letoma 2000 in 2006. Seriji sta prejeli kar nekaj priznanj. Ekipa *Bisergore* je med drugim leta 2002 prejela posebno priznanje *Vikend magazina* za obogatitev otroškega programa TV Slovenija. V obeh je zajemala material za vsebine v ljudskem blagu, kar je tudi sicer bila rdeča nit njenega ustvarjanja.

V Lutkovnem gledališču Ljubljana je kot režiserka, scenaristka in avtorica likovne podobe ustvarila naslednje predstave: leta 2006 *Kdo je napravil Vidku srajčico*, leta 2015 predstavo *Mojca Pokrajculja* (obe sta še vedno na repertoarju), *Povodni mož* (2009) in *Makalonca* (1994). Z režiserjem Janezom Pipanom sta leta 1989 ustvarila odlično predstavo *Zgodba južnega gozda ali kdo je ubil sonce*, ki se je uvrstila tudi v program 25. festivala Borštnikovo srečanje v Mariboru (1990).

V Lutkovnem gledališču Maribor smo se z njeno ustvarjalno močjo spoznali komaj leta 2017, ko je k nam prišla z odlično idejo, da bi uprizorila zgodbo Svetlane Makarovič *Ščeper in Mba*. Zgodbo o nejevoljnem Ščeperju, ki hoče biti sam, in prijazni, nevsiljivi Mbi je prepletla z drugimi Svetlaninimi pesmimi ter v prepoznavnem slogu ustvarila tudi likovno podobo. Nato je leta 2020 zrežirala še predstavo Saše Pavček *Rumi in kapitan* in kakor vedno pripravila scenarij in osnutke za odlične lutke.

»Uprizoritev napolnjuje bogastvo jezika, hudomušnost kapitana in živalskih likov, glasbena razgibanost in songi, v pristopu pa jo zaznamuje pogled, ki zmore ostre robove življenja odeti v pomirjujoči objem človeškosti,« so zapisale Nika Arhar, Martina Peštaj in Adriana Gaberščik na portalu Zlata paličica.

Eka Vogelnik je za svoje umetniško ustvarjanje in delo prejela več nagrad. Med drugim je v osemdesetih dvakrat prejela nagrado za ilustracije zlato pero v Beogradu na razstavi Jugoslovanske ilustracije, v Sarajevu leta 1990 zlato lovorjev venec za likovno opremo predstave *Zgodbe južnega gozda* (Lutkovno gledališče Ljubljana, režija Janez Pipan). Leta 1986 je prejela grand prix za izjemno stvaritev na področju plesno-baletne umetnosti za predstavo *Alpsko sanjarjenje*, leta 1992 je bila nagrajena za predstavo *Lažnivi Kljukec* (SLG Celje) na festivalu Zlata paličica v Ljubljani, je dobitnica Klemenčičeve nagrade za življenjsko delo na področju lutkovne umetnosti leta 2021 in zlate plakete, najvišjega odličja in priznanja za življenjsko delo in izjemne dosežke na področju ljubiteljske kulture 2023.

■ KATARINA KLANČNIK KOCUTAR

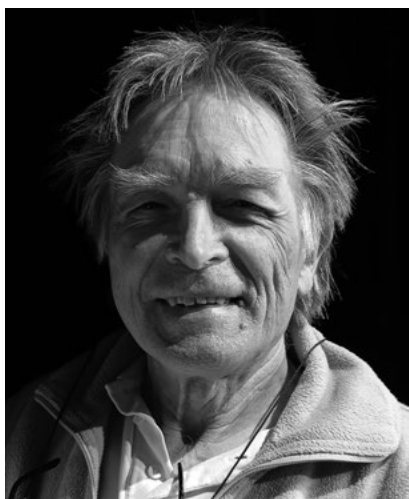
IBBY NOVICE

Nagrada in priznanja Slovenske sekcije IBBY

Slovenska sekcija IBBY letos že petnajstič podeljuje nagrade in priznanja za izjemne dosežke na področju promocije mladinske književnosti in branja. Z nagradami in priznanji izpostavlja posameznike in organizacije, ki s svojim delom pomagajo graditi in širiti poti med kakovostnimi knjigami in mladimi bralci ter ustvarjati bralce za vse življenje. Njihovo delo pogosto ostaja neopaženo, a so bistveni za prihodnost knjige in branja.

Letos je žirija v sestavi Alenka Veler (predsednica), Mateja Seliškar Kenda in Majda Koren soglasno izbrala, izvršni odbor Slovenske sekcije IBBY pa potrdil, da nagrado prejme Igor Longyka, priznanja pa Marta Grkman Repolusk, Metka Kostanjevec in Miš založba za organizacijo festivala Bralnice pod slamnikom.

FOTO OSEBNI ARHIV

Igor Longyka deluje na širokem področju kulture in knjige že vse svoje življenje. Izjemno pomembno je njegovo poklicno uredniško delo pri Veseli šoli in v *Pionirju*, nenadomestljivo pa sodelovanje pri Bralni znački, ki ji je predsedoval dobro desetletje in kot član programskega odbora vse do danes pomembno prispeva k njenemu razvoju. Zadnjih dvajset let se v okviru Glasbene matice intenzivno ukvarja tudi s

promocijo umetniške družine Šantel. Igor Longyka je bil predsednik Bralne značke od leta 1985 do leta 1997, v prelomnem času v zgodovini Slovenije, ko so potekale ključne spremembe tudi na področju mladinske književnosti in branja. Povezoval je založnike, mentorje branja in ustvarjalce. Razvijal je vezi s knjižničarsko stroko – s Pionirsko, z revijo *Otrok in knjiga*, z mrežo splošnih knjižnic, pa tudi z Zvezo prijateljev mladine Slovenije. Z ekipo sodelavcev je uspešno vpeljal celo vrsto novosti, ki so se v različnih oblikah ohranile vse do danes. To so: motivacijski program S knjigo v svet; vključitev poučne literature v bralna gradiva v celotni nacionalni mreži Bralne značke; sistemsko urejanje nastopov slovenskih ustvarjalcev na šolah, v knjižnicah (tako v Sloveniji kot tudi slovenskem zamejskem in zdromskem prostoru); vključitev Slovenije v Mednarodni knjižni kviz Stiftung Lesen, ki ga je nato nasledil Slovenski knjižni kviz. Pomembno je, da z nagrado Slovenske sekcije IBBY počastimo tudi enega od temeljev

smeri našega skupnega delovanja, brez katerega si današnje krajino mladinske književnosti in bralne kulture težko predstavljamo.

FOTO OSEBNI ARHIV

Marta Grkman Repolusk je dolgotletna šolska knjižničarka na OŠ Toma Brejca Kamnik. S svojim strokovnim, angažiranim in predanim delom ključno sooblikuje področje bralne kulture v lokalnem okolju in širše. Sodeluje v večini vidnejših slovenskih projektov spodbujanja bralne kulture (Bralna značka, Naša mala knjižnica, Noč branja, Križnikov pravljичni festival ...) ter povezovalno snuje in vodi tudi lastne (Rad berem, Branje je potovanje, Bralni klub, Poletni počitniški tabor, Pravljični krožek ...). Vzgojo bralcev združuje z družinskimi dejavnostmi in s tem v knjižno kulturo vključuje tudi starše. Šolsko knjižnico odpira navzven in jo povezuje z različnimi partnerstvi. V sodelovanju z lokalno skupnostjo organizira tudi večdnevne ustvarjalne tabore, na katerih so izstopajoče pravljичne, pripovedovalske in literarne delavnice. S skupino mladih bralcev je zastopala Slovenijo v mednarodnem projektu IBBY Young Readers, v okviru katerega so se avgusta 2024 predstavili

v osrednjem programu mednarodnega kongresa IBBY v Trstu. Za svoje delo je prejela nagradi sončnica na rami (2016) in srebrno nagrado Občine Kamnik (2020). Marta Grkman Repolusk premore veliko posluha, potrpežljivosti in ljubeče naklonjenosti do mladih bralcev. »Svojo« šolsko knjižnico je preoblikovala v varno bralno zavetje, v katerem lahko učenke in učenci odraščajo v razmišljujoče bralce. To je izjemno dragocena popotnica za vse življenje.

FOTO OSEBNI ARHIV

Metka Kostanjevec je profesorica slovenščine in vodja šolske knjižnice Prve gimnazije Maribor. Z raznolikimi didaktičnimi pristopi dijakom nudi učno in ustvarjalno podporo ter dodatne vsebine s področja knjižničarstva in knjižnično-informacijskih dejavnosti. Spodbuja jih k branju, organizira šolsko bralno značko, pripravlja in sodeluje pri organizaciji gostovanj ter pogovorov literarnih ustvarjalcev z dijaki. Dijake pripravlja na različne natečaje in jih vključuje v projekte; spodbuja in usmerja jih v medgeneracijsko sodelovanje na področju branja in priprave razstav v sodelovanju z vrtci, Varstveno delovnim centrom Sonček Maribor in domovi starejših občanov. Poleg tega

posredno sodeluje s starši z delom za učbeniški sklad in neposredno s spodbujanjem branja. Že tretje šolsko leto organizira šolsko bralno značko za starše, svetuje tudi staršem dijakov tujcev. Skrbi za ohranjanje tiskane kulturne dediščine, pripravlja tematske razstave, ki presegajo šolsko okolje in gostujejo tudi po drugih šolah, fakultetah, knjižnicah in muzejih. Šolsko knjižnico in Prvo gimnazijo Maribor povezuje v lokalne, nacionalne in mednarodne projekte s področja širjenja bralne kulture in poudarjanja pomena branja. Nenehno spremlja novosti stroke, se dodatno izobražuje in vključuje strokovno znanje v redno delo ter sodeluje v različnih organizacijah na nacionalni ravni. Njeno predano in strokovno delo je dragoceno in navdihujoče.

Mladinski literarni festival Bralnice pod slamnikom,¹ ki ga pripravlja Miš založba v soorganizaciji z osmimi splošnimi knjižnicami, je bil prvič organiziran leta 2011 in je bil prvi tovrstni festival v Sloveniji. Namenjen je spodbujanju branja med učenci in dijaki, širjenju prepoznavnosti mladinske književnosti, izobraževanju mentorjev ter povezovanju akterjev na področju mladinske literature. V okviru festivala se vsako leto zvrstijo številni dogodki: avtorji obiščejo šole in knjižnice, na nastopih, delavnicah ali pogovorih se

družijo z učenci in učenkami, bralkami in bralci. Z literarnim in likovnim natečajem festival spodbuja mlade bralke in bralce k ustvarjanju, mentorjem branja pa namenja strokovne posvete. Festivalna stalnica je tudi obisk tujega avtorja ali avtorice. Iz Občine Domžale, kjer je njegovo žarišče, se je v vseh teh letih močno razmahnil po vsej Sloveniji in sega celo v zamejstvo, povečalo se je število sodelujočih ustanov in kakovostnih dogodkov, število mladih bralk in bralcev, njihovih mentorjev. Festival uspešno nagovarja različne javnosti na različne načine in si je v trinajstih letih pridobil ugled in prepoznavnost ter se trdno umestil na polju promocije mladinske književnosti.

Podelitev nagrade in priznanj Slovenske sekcije IBBY: 29. 11. 2024 ob 12h na Slovenskem knjižnem sejmu na prireditvi *Na krilih zgodb* (Glavni oder). Prireditve soorganiziramo Slovenska sekcija IBBY, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, revija *Otrok in knjiga* (Mariborska knjižnica) ter Sekcija za otroško in mladinsko književnost pri DSP. Podelitvi nagrade in priznanj bo sledil pogovor urednice revije *Otrok in knjiga* Andreje Erdlen z nagrajenimi ustvarjalci mladinske književnosti.

Podelitev nagrade in priznanj Slovenske sekcije IBBY sofinancira Javna agencija za knjigo RS.

Več na prenovljeni spletni strani Slovenske sekcije IBBY: www.ibby.si

■ TINA BILBAN

1 Festival Bralnice pod slamnikom pripravlja organizator Miš založba v soorganizaciji z osmimi splošnimi knjižnicami: Knjižnica Domžale, Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin, Goriška knjižnica Franceta Bevka, Mestna knjižnica in čitalnica Idrija, Kosovelova knjižnica Sežana, Mariborska knjižnica, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota in Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

POROČILA

PRIZNANJA ZLATA HRUŠKA 2024

Mestna knjižnica Ljubljana že več kot desetletje podeljuje znak zlata hruška kakovostnim knjigam za otroke in mladino. V letu 2021 sta Mestna knjižnica Ljubljana in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije sklenili dogovor o skupnem podeljevanju priznanja zlata hruška. S tem je postalo priznanje zlata hruška vseslovensko knjižničarsko priznanje za kakovostno knjigo za otroke. Prejemniki priznanja so razglašeni v prvi polovici novembra, na dan prijaznosti. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije je imenovala strokovno komisijo v sestavi mag. Jerneja Stoviček (OŠ Zalog) – predsednica, Alja Bratuša (OŠ Polzela), dr. Andreja Erdlen (Mariborska knjižnica), Nina Jamar (Občinska knjižnica Jesenice), Ana Kosirnik (Mestna knjižnica Ljubljana), Martina Kozorog – Kenda (OŠ Dušana Muniha Most na Soči) in mag. Marija Nabernik (Akademija za likovno umetnost in oblikovanje). Strokovna komisija je med knjigami (izšle so v letu 2023), ki jim je strokovni odbor Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig podelil znak za kakovost zlata hruška, ki ga vodi in izdaja Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, kompetenčni center za področje mladinskega knjižničarstva, izbirala v štirih kategorijah: izvirna slovenska mladinska leposlovna knjiga, prevedena mladinska leposlovna knjiga, izvirna slovenska mladinska poučna knjiga in prevedena mladinska poučna knjiga.

UTEMELJITVE NAGRAD

Priznanje zlata hruška 2024 za izvirno slovensko mladinsko leposlovno knjigo

Peter Svetina: *Krušno mesto = Bread town.*

Ilustr. Peter Škerl. Prev. Gregor Timothy Čeh. Spremnna beseda Damjan Prelovšek. Miš, 2023.

Slikanica je izšla v znamenju 150. obletnice rojstva velikega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika, ki smo jo praznovali leta 2022. Že hiter prelet njenih strani pokaže na njeno kompleksnost tako z oblikovne kot vsebinske strani, zato bomo v nadaljevanju na kratko predstavili le nekaj njenih pomembnih elementov, ostale pa prepustili ustvarjalni domišljiji bralcev. Kot so že mnogi ob izidu slikanice ugotovili, je njena celota razdeljena v tri dele, pri čemer jedrni del, ki nosi naslov *Krušno mesto*, predstavlja zgodbo v zgodbi, oklepata pa ga dve spremni besedili, od katerih je prvo, uvodno, avtorjevo, drugo, zaključno, pa beseda umetnostnega zgodovinarja Damjana Prelovška. Po vsebinski plati so vsi trije deli zaokro-

žene celote, ki pa obenem eden drugega pomembno dopolnjujejo: avtorjevo spremno besedilo prinaša refleksijo lastnega umetniškega ustvarjanja, razpetega med resničnostjo in domišljijo, s čimer razloži temeljno podstat jedrne zgodbe – simbolne zgodbe v zgodbi o malem Plečniku –, ki sledi pod naslovom Krušno mesto; in če slednja prinaša predvsem literarno oblikovano zgodbo o Plečniku, jo zaključno besedilo umetnostnega zgodovinarja na koncu dopolni s kratkim pregledom umetnikove biografije. Vsi trije zaokroženi deli tako tvorijo organsko celoto slikanice, ki je ne bi bilo, če bi kakšen od delov manjkal. Vendarle pa se zdi, da opisana trodelna celota slikanice globoko v ozadju skriva še eno zgodbo, ki pa ni samo Plečnikova. Most do nje predstavljajo ilustracije s spremljajočim besedilom, ki oklepajo jedrno zgodbo in se na štirih straneh pojavijo za avtorjevim uvodnim tekstom in na dveh straneh pred Prelovškovim spremnim besedilom. Gre za kratka vmesna pasusa, ki v knjigo preko prikaza začetka in zaključka umetnikovega ustvarjanja vnašata avtorjevo umetniško identifikacijo s Plečnikom – ilustracije obeh pasusov namreč na prvi pogled prikazujejo našega velikega arhitekta, medtem ko besedilo vsebinsko sledi avtorjevi predhodni spremni besedi. Na to, da je tako sklepanje upravičeno, pa nas ne napeljuje le dejstvo, da sta oba avtorja umetnika, čeprav se v svojih »delavnicah« srečujeta vsak s svojo različico realizacije umetnosti, eden z arhitekturno, drugi z literarno, ampak da ju družijo tudi nekatere biografske podrobnosti, ki so za nastanek pričujoče slikanice in njene osrednje zgodbe še kako pomembne. Iz avtorjevega spremnega besedila namreč izvemo, da sta oba imela oz. imata sorodnike v Hotedršici in da sta oba Ljubljancana, kar

pa je za nastanek slikanice še posebej pomembno, pa je to, da ju družijo njuna skupna navezanost na Prago, mesto, kjer je Plečnik z obnovo praškega gradu dosegel svoj ustvarjalni vrh, Svetina pa ga v svojem spremnem besedilu označuje kot »*skoraj moj drugi dom, ker sem tam študiral*«. S tem je najbrž tudi pojasnjeno, zakaj na primer prisposodbe krušnega mesta v slikanici ne predstavlja Dunaj, ki je slovenskega arhitekta preko Otta Wagnerja tudi pomembno oblikoval, ampak Praga. Med umetnikoma pa ne nazadnje najdemo še eno zanimivo vzporednico, namreč tako kot je Plečnik pri svojem ustvarjalnem delu sodeloval z Matkom Prelovškom, tako Svetina pri ustvarjanju svojega literarnega dela sodeluje z njegovim vnukom Damjanom Prelovškom. Zgodba Svetinove slikanice in njenega jedrnega dela je tako pravzaprav skupna zgodba dveh umetnikov, ki znane biografske podatke enega domišljijsko prepleta z manj znanimi ali neznanimi podatki drugega. In v tem kontekstu je tudi razumeti avtorjevo pojasnilo k nastanku jedrne zgodbe: »*Nastala je iz tistega malo, kar vem o življenju in delu gospoda Plečnika, in iz tistega veliko več, kar sem v Ljubljani in na Dunaju in v Pragi (in še kje) doživel sam.*« Posebno simboliko v okviru slikanice nosi njen naslov oz. naslov njene osrednje zgodbe – Krušno mesto. Za bralca, ki o Plečniku ne ve ničesar, je krušno mesto bogato in zanimivo mesto, ki ga osrednji junak zgodbe, deček Pepi, odkrije, ko zleze v svoj hlebček kruha. Za bralca, ki ve o Plečniku nekaj več, je krušno mesto prisposoda bogatega mesta Prage, ki je našemu velikemu arhitektu v določenem obdobju dajalo kruh in mu omogočilo, da je v svojem delu dosegel svoj ustvarjalni vrh. Za bralca, ki pojem krušnega mesta morda razume nekoliko širše, pa je to lahko tudi žalostna

prisrčnost tega, da Plečniku rojstna Ljubljana ni mogla ali kasneje tudi ni hotela ponuditi tega, kar mu je s svojim kozmopolitizmom in demokratičnim svetovljanstvom lahko ponudila in omogočila krušna Praga. Ljubljana je namreč svojo univerzo dobila šele leta 1919, po II. svetovni vojni pa je bil naš veliki arhitekt, globoko veren človek, zaradi spremenjenih političnih razmer in kljub temu, da je veljal za duhovnega očeta ljubljanske arhitekturne šole, izključen iz oblikovanja svojega rojstnega mesta. V kontekstu vsebine slikanice nosijo poseben simbolni pomen njene barve. Odtenke zlate in oker zlate je čutiti skozi celotno paleto barv, ki obvladujejo delo. Z zlato je izpisan naslov knjige na naslovnici, ki nas spomni na pojem t. i. »zlate« Prage, mesta, ki s svojo bogato zgodovinsko in kulturno dediščino velja za eno najlepših ne le evropskih, ampak tudi svetovnih mest. Zlata barva simbolizira bogastvo in prestiž, je barva uspeha, dosežkov in zmagovalstva – a ne v materialnem, temveč v duhovnem smislu. Zato je tudi barva duhovnosti, modrosti, znanja, visokih idealov, skratka vsega tistega, kar je blizu pravi umetnosti in pravim umetnikom, in o čemer pripoveduje oz. skuša današnjemu bralcu pripovedovati Svetinova slikanica. O vsebinski plati slikanice bi se dalo povedati še mnogo zanimivega, predvsem njena simbolna raven z motivi kruha, deklice Alice ... se zdi neizčrpna. K temu svoje pridajo še izjemne ilustracije Petra Škerla, ki se od besedila občasno osamosvojijo in o življenju umetnosti in umetnikov pripovedujejo svojo nostalgичno zgodbo. Slikanica je tudi po oblikovni plati obravnavana celostno; izbira tehnik, materialov, likovne govorice in prepleta grafičnega oblikovanja z ilustracijo je premišljena in smotrna, poleg tega pa jo v roke lahko vzamejo tako mladi

kot stari, njeno siceršnjo odprtost pa dodatno poudarja še njena dvojezična govorica. Delo predstavlja brezčasen poklon ne le našemu velikemu arhitektu, ampak tudi t. i. krušnemu mestu, svetovljanski Pragi, ki je marsikateremu slovenskemu umetniku in intelektualcu v preteklosti nudila kruh in prepotrebno duhovno zavetje, s tem pa pomembno tlakovala pot razvoju slovenske znanosti in umetnosti.

Priznanje zlata hruška 2024 za prevedeno mladinsko leposlovno knjigo

Olga Tokarczuk: *Izgubljena duša*.

Ilustr. Joanna Concejo. Prev. Jana Unuk. Mladinska knjiga, 2023.

Večkrat nagrajena in v več kot dvajset jezikov prevedena slikanica pisateljice Olge Tokarczuk in ilustratorke Joanne Concejo je na površini kratka eksemplarična zgodba o izgubljeni duši, metafori za sodobnega človeka, ki se je izgubil v naglici modernega potrošniškega sveta in v nekem trenutku skuša najti pot nazaj k samemu sebi, k svojemu bistvu in k bistvu človekovega življenja nasploh. Zgodba pripoveduje o Janku, človeku sleherniku, ki je ujet v vrtnec sodobnega sveta, zato postopoma in nevede, skozi prenapolnjen vsakdanjik, izgublja sebe in svojo dušo. Tu in tam se mu sicer zazdi, da je vse okoli njega postalo nekam plosko, »kot da bi se premikal po gladkem listu iz zvezka za matematiko, listu, ki ga z vseh strani prekrivajo povsem enaki kvadrati«, a da je z njim dejansko nekaj narobe, se zave šele sredi noči na enem od svojih številnih potovanj, ko se nenadoma zbudi in mu začne zmanjkovati zraka. Ob tem se ne spomni več imena mesta, v katerega je pripotoval, ne ve več, zakaj in kako je sem sploh prišel, kar pa je najhuje, ne more se spomniti niti svojega imena. Počuti se osamljenega – »kot

da v njegovem telesu ne bi bilo nikogar več» – in pred ogledalom v kopalnici sebe vidi le še kot »zamegljen madež«. V obupu na dnu kovčka poišče svoj potni list in končno ugotovi, da mu je ime Janko. Naslednjega dne se odpravi k »stari, modri zdravnici«. Ta mu pove, da je v naglici svojega življenja izgubil svojo dušo in svoje srce. Pravi, da se to ljudem danes »dogaja zato, ker je hitrost gibanja duš veliko manjša od hitrosti gibanja teles«. V pojasnilo doda, da so duše »nastale v tistih pradavnih časih takoj po velikem poku, ko vesolje še ni tako drvelo, zato se je še lahko pogledalo v ogledalce«. Svetuje mu, da si najde kakšen kraj zase, se tam mirno usede in počaka na svojo dušo, da ga dohiti. »Ne vidim drugega zdravila za vas,« še pravi. Janko upošteva njen nasvet in si na obrobju mesta najde majhno hišico. Čaka dneve, tedne in mesece. In nekega popoldneva na njegova vrata res potrka »njegova izgubljena duša – utrujena, umazana in opraskana«. Janko odtlej skrbno pazi nanjo. In kot pravi zgodba na koncu: »Potem sta dolgo in srečno živela.« Na površini je zgodba preprosta in enostavna, tematsko na videz že precej izpeta, a pozorno, analitično branje pokaže, da njeno kratko besedilo skriva že kar nekakšen kratek mini »priročnik« o tem, kako in skozi katere konkretne stopnje poteka postopna človekova odtujitev samemu sebi in kakšno pot je nato treba ubrati za samoozdravitev. Najprej se človek z vsem svojim bitjem preda naglici vsakdanjika, v katerega ga peha sodoben način življenja. Potem se mu v nekem trenutku zazdi, da je vse okoli njega postalo nekam plosko, brez globine, saj moderen človek nima časa, da bi se ustavljal in poglobljeno razmišljal. Sledi faza popolne odtujitve samemu sebi, ko človek ne more več dihati in se tudi ne več spomniti svojega imena, kar pred-

stavlja metaforo za človekovo popolno izgubo lastne vsebine in s tem lastne identitete. Od tu dalje nato vodita dve poti, ena v smer človekovega propada in druga v smer človekove ozdravitve, če seveda človek pravočasno odreagira in se pozdravi. Opisano raven branja slikanice podpira dejstvo, da je avtorica po svoji osnovni izobrazbi psihologinja, da je delala kot psihoterapevtka in da morda s slikanico skuša sodobnemu bralcu ozavestiti nevarnost t. i. sindroma izgube duše. Vsebinska raven knjige pa se še poglobi, ko izvemo, da avtorica v svojih nazorih sledi švicarskemu zdravniku in psihologu Carlu Gustavu Jungu. V kontekstu njegovega razumevanja duše, ki je sicer etimološko kot beseda vezana na dah oz. zrak kot življenjsko načelo, je le-ta namreč vedno nekaj zemeljskega in nadnaravnega hkrati – zemeljskega, ker je v stiku z materinsko podobo narave, zemlje, nebeškega pa, ker si podzavest vedno goreče želi svetlobe zavesti. In kot taka naj bi vsaka posamezna duša po Jungu šla skozi štiri razvojne stopnje: prvo razvojno stopnjo predstavlja nagona in biološka raven, druga stopnja je višja in ohranja njene seksualne elemente, na tretji razvojni stopnji ljubezen v celoti dosega duhovno raven, medtem ko četrto stopnjo določa modrost. Seveda je ta podoba Jungovega pojmovanja duše zelo poenostavljena, a za bolj poglobljeno razumevanje obravnavane slikanice, ki je namenjena širšemu bralstvu, ključnega pomena. V tem kontekstu se nam tako osrednji junak zgodbe ne prikazuje več le kot prisposoba sodobnega človeka, ki je tragično ujet v krogu svojih nagonov in bioloških potreb, ampak predvsem kot razvijajoča se duša, ki je na začetku izgubljena, a se na koncu s pomočjo nasveta »stare, modre zdravnice« najde in doseže zadnjo stopnjo svojega razvoja. V tem kontekstu je na

primer tudi razumeti zadnji odstavek besedila slikanice, v katerem se pojavita simbola »raznobarvnih rož, podobnih zvončkom« in »mogočnih buč«. Zvončki predstavljajo simbol pomladi in upanja, buče pa v nekaterih kulturah simbol duhovne regeneracije, izvira življenja, nesmrtnosti ter bivanja v njej. Slikanica je torej vsebinsko večplastna, prav take pa so tudi njene subtilne, v detajlu bogate umetniške ilustracije. Te zvesto sledijo vsebini in se skladno z njo tudi barvno spreminjajo, včasih pa zgodbo tudi vsebinsko dopolnijo. Duša, ki končno najde svojega lastnika, je na primer prikazana v otroški podobi, kar lahko simbolizira junakove spomine, lahko pa znova predstavlja določeno psihološko ali filozofsko konotacijo knjige, ki jo spremlja ... Tudi sicer je slikanica oblikovana celostno, vizualni jezik v njej je izbran premišljeno, prav taka pa je tudi izbira materialov, ki jo oblikujejo.

Priznanje zlata hruška 2024

za izvirno slovensko

mladinsko poučno knjigo

Slavko Jerič: Statistika za

začetnike. Ilustr. Ivan Mitrevski.

Cankarjeva založba, 2023. (Najst).

Knjiga, ki jo je spisal Slavko Jerič, se ukvarja s številkami. Kot pravi avtor, so številke lepe in zato jih ima rad. Ponudi nam očala, ki nam svet obarvajo na nov, presenetljiv način in naš pogled nanj obogatijo še z eno, pomembno perspektivo. Osrednji del knjige je vsebinsko razdeljen v več poglavij, ki jih lahko povežemo v nekaj obsežnejših tematskih sklopov. Najprej nam avtor razloži in na nekaj zanimivih primerih pokaže, kako nam številke že od rojstva krojijo naše vsakdanje življenje. Nato nas seznani z njihovo zgodovino – z njihovim izvorom in začetki njihovega zapisovanja. Med drugim mimogre-

de izvemo, da naše arabske številke v resnici niso arabskega izvora, kot bi pričakovali, ampak indijskega. Sledijo poglavja, posvečena razlagi statistike, njenim osnovnim pojmom ter njeni aplikaciji na praktične primere, ki so izbrani tako, da so aktualni in bi zato utegnili zanimati slehernega izmed nas: slovenski šport v kontekstu statistike drugih nacionalnih športov, pandemija SARS-CoV-2, podnebne spremembe in stanje sodobnega sveta v kontekstu preteklosti. Ob tem pokaže, kako zelo pomembno je, da se statistične podatke uporablja v ustreznem kontekstu, predvsem pa z ustrezno mero širine, poštenosti in integritete, saj v nasprotnem primeru lahko pride do njihovega izkrivljanja in zlorab. Temu sledi še nekaj zanimivosti, nato pa se knjiga zaključí z nekaterimi zabavnimi podrobnostmi iz avtorjeve osebne biografije, med drugim za laika tudi z dokaj presenetljivo ugotovitvijo, da ljubezen do števil ne pomeni nujno tudi nadarjenosti za matematiko, kajti študij le-te, kot iz lastne izkušnje pove avtor, prinaša »zelo malo števil, precej več pa pomnjenja abstraktnih pojmov in študiranja odnosov«. Kljub temu da knjiga s svojim naslovom v prvem trenutku asociira na nekaj dolgačasnega in duhamornega, nam v resnici že po prvih straneh postane tako zanimiva, da jo le stežka odložimo iz rok. Vse v povezavi s številkami in statistiko je namreč ilustrirano z zanimivimi primeri iz našega vsakdanjega življenja in dodatno začinjeno z malo znanimi dejstvi in drobnimi anekdotičnimi zgodbami iz naše preteklosti in polpreteklosti zgodovine. Resnoba tabel in grafov, ki jih vsebuje knjiga, ter mestoma tudi kakšne formule, pa razbijajo duhovite, stripovsko oblikovane ilustracije Ivana Mitrevskega. Ob opisanih kvalitetah pa ima knjige še eno, zelo pomembno

lastnost: po eni strani nas uči, kako je treba sleherno informacijo, ki jo dobimo iz okolja, skrbno pretehtati in kritično ovrednotiti, preden jo sprejmemo za nekaj verodostojnega in takega, kar naj bi usmerjalo naše življenje, po drugi strani pa nam s poljudno in zabavno predstavitvijo statistike kot znanstvene discipline ponudi orodje, s katerim bomo svet ne le bolje razumeli in ga ocenjevali z drugačne, bolj kritične perspektive, ampak ga bomo lahko poskušali tudi spreminjati na bolje. Prvotni namen statistike, kot pravi knjiga, je namreč *»analizirati prvotno stanje, poiskati težavo in jo odpraviti«*. Jeričevo delo bralca skozi objektivno in nepristransko naravo števil vzgaja v tisto, kar sodobni svet danes najbolj pogreša in zato tudi najbolj potrebuje – v opazujočega, razmišljujočega in kritičnega posameznika.

**Priznanje zlata hruška 2024
za prevedeno mladinsko
poučno knjigo**

**Marta de la Serna: *Neznane
pokrajine našega osončja*.**

Ilustr. Aina Bestard. Prev. Veronika Rot. Morfemplus, 2023.

Knjiga predstavlja eno tistih temeljnih del, ki bi jih v roke moral vzeti vsak, ki ga zanimata vesolje, še zlasti pa naše osončje. Delo sestavlja 17 vsebinsko smiselno razporejenih poglavij. Prva tri so uvodna in v njih izvemo nekaj o vesolju nasploh, preostalih 14 pa se posveča našemu Osončju, njegovi sestavi in vsem njegovim najpomembnejšim elementom. Kot osrednja zvezda, okoli katere je zgrajen naš planetarni sistem, je najprej predstavljeno Sonce. Sledi predstavitev vseh osmih planetov našega Osončja, in sicer najprej notranjih, skalnatih, ki so Soncu najbliže in jih predstavljajo Merkur, Venera, Zemlja, Mars, ter nato zunanjih, plinastih, ki se

od Sonca postopno vse bolj oddaljujejo in jih po vrsti predstavljajo Jupiter, Saturn, Uran in Neptun. Planeti, ki po svojih tirnicah oz. orbitah krožijo okoli Sonca, imajo, razen dveh, ki sta Soncu najbliže, tudi svoje lune. Podrobneje so predstavljene Zemljina Luna, največja Saturnova luna Titan in največja Neptunova luna Triton. Mejo med notranjimi in zunanjimi planeti tvori Asteroidni pas, poln različno velikih asteroidov in kometov, skrajno mejo, ki predstavlja zunanjo mejo našega Osončja z zunanjim vesoljem, pa oblikujeta najprej Kuiperjev pas in nato Oortov oblak. V Kuiperjevem pasu se nahajajo pritlikavi planeti, med katerimi je tudi Pluton, ki je do leta 2006 veljal za deveti planet našega Osončja. A ker je tega leta Mednarodna astronomska zveza na novo določila pogoje, ki jih mora izpolnjevati nebesno telo, če naj je prepoznano kot planet (biti mora okrogle oblike, krožiti mora okoli Sonca in pri tem se ne sme prekrivati z nobenim drugim planetom), je Pluton s svojimi značilnostmi na koncu obveljal za pritlikavi planet. Predstavitev našega Osončja je v knjigi podana izjemno sistematično. Poglavja so bolj ali manj enotno strukturirana, prav tako tudi podatki, ki so zato med seboj zelo enostavno primerljivi. Kljub temu da ima knjiga nekaj več kot 70 strani, jo zaradi njene preglednosti lahko že po prvem branju uporabljamo kot enciklopedijo. K temu pripomorejo tudi panoramske slike in nekaj prosojnic, ki delo vizualno pomembno obogatijo. Svojevrstno vizualno kazalo po vsebini knjige predstavlja velika barvna zloženka, ki v 4. poglavju uvede predstavitev našega Osončja. Knjiga temelji na najnovejših znanstvenih odkritjih observatorija ALMA (Atacama Large Millimeter/Submillimeter Array), ki je nastal kot plod mednarodnega sodelovanja med

Evropo, Severno Ameriko, Vzhodno Azijo in Čilom v Južni Ameriki, kjer se v puščavi Atacama observatorij tudi nahaja. S svojim radioteleskopom, ki je največji, kar jih obstaja, znanstvenikom s celega sveta omogoča raziskovanje vesolja in odkrivanje vseh skrivnosti, povezanih z njim. Posebno odliko knjige predstavljajo njene ilustracije. Aina Bestard je namreč z njimi počastila zgodovino znanstvene ilustracije 19. stoletja, čemur je knjiga, kot izvemo na njenih zadnjih straneh, tudi namenjena. Svoj komentar k ilustracijam knjiga sklene z naslednjo ugotovitvijo: »Ilustracije nosijo v sebi umetniški element, ki presega strogo znanstvene okvire. Z uporabo podatkov raziskav, posredovanih z ALME (...), pa so ilustracije tudi vsebinsko skladne z najnovejšimi znanstvenimi odkritji.« Knjiga predstavlja svojevrsten spoj znanosti in umetnosti, ki je obenem pospremljen z izjemno preglednostjo in sistematičnostjo, zaradi česar je delo skupaj s tematiko, ki jo obravnava, dostopno kar najširšemu krogu bralcev.

NAGRADA KRISTINE BRENKOVE ZA IZVIRNO SLOVENSKO SLIKANICO 2024

»Vsaka slikanica je vesolje zase.«*

Nagrado, poimenovano po legendarni urednici, pisateljici in prevajalki Kristini Brenkovi (1911–2009), od leta 2004 podeljuje Zbornica knjižnih založnikov in knjigotržcev Slovenije pri Gospodarski zbornici Slovenije. Namen nagrade je spodbujanje nastanka izvirnih slovenskih slikanic, izoblikovanje vrednostnih kriterijev za pripravo in ocenjevanje slikanic, spodbujanje branja in bralnih navad ter spodbujanje nakupovanja dobrih slikanic.

Letos so bile nominirane naslednje slikanice:

- **Pasje poletje** (Gaja Kos, ilustr. Ana Zavadlav, Miš založba)
- **Rime na veter** (Milan Šelj, ilustr. Tina Volarič, Založništvo tržaškega tiska, za založbo Martina Kafol)
- **A smo že tam?** (Marta Bartoli, Miš založba)
- **Zgodba o drevesu** (Barbara Vuga, ilustr. Marko Rop, Založba Malinc)
- **Protideževna juha** (Majda Koren, ilustr. Ana Maraž, KUD Sodobnost)

Nagrado Kristine Brenkove 2024 je prejela Protideževna juha Majde Koren in Ane Maraž (KUD Sodobnost International).

»Bilo je poletje. Ah, figo, ne pa poletje. Že sedem dni je nesramno deževalo. Hišaprihiški otroci so se na smrt dolgočasil. Gledali so skozi okna in se praskali tam, kjer jih ni nič srbelo. Prebrali so že vse knjige. Porisali so ves papir /.../«

Tako se začenja nagrajena slikanica pisateljice Majde Koren (1960) in ilustratorke Ane Maraž (1985), prva je v Cobissu zapisana 96-krat, če je kriterij knjiga za otroke; druga pa 41-krat.

UTEMELJITEV NAGRADE

Protideževna juha pisateljice Majde Koren in ilustratorke Ane Maraž je celostno zaokrožena slikaniška bravura, ki večplastno in medbesedilno nagovarja najmlajše bralce. Hkrati ponuja domišljjsko zgodbo in igrivo domačenje prvih veččin matematike. Njeni elementi čudežnosti, nepričakovane rešitve, domislice z ljudskimi pregovori, besedne iskrivosti in ob tem spoštovanje mladega bralca v besedi in sliki nudijo bralsko motivacijo tudi bolj večim otrokom. Obojim pa daje, spodbuja in razvija domišljjski zalet. Kolaž v dinamični, mešani likovni tehniki se odlično prilega besedilu.

Pripoved je sveža in bralca preseneti z živalskimi in človeškimi liki zanimivih imen. V slikanico vstopajo postopoma, kot bi k teti Kuhu v škorenjcih vsak iz svoje hiše Hišeprihiški pristopicali čez razmočene poti. V sedmih dneh deževja sredi poletja, ko so prebrali vse knjige, porisali vse papirje in skoraj tudi stene, jih radijski glas zvabi h kuhanju protideževne juhe in to je začetek zanimive, vesele pustolovščine.

Protideževna juha je konceptualna slikanica, ki otroke preko podob uči zaznavati razpoloženja in čustvovanja ter prepoznavati oblike števil, njihovo zaporedje in povezavo s količino. Literarno besedilo je pestro in bogato, vsebuje številne frazeme in šaljive tvorjenke. K pomenskim poudarkom prispeva tudi menjava tipografije in velikosti črk posameznih delov besedila ter premišljeni kontrasti v barvi in obliki. Izrezane barvne ploskve učinkovito dopolnjujejo različne teksture in ročno izdelani grafični detajli ustvarjajo občutek veselja in energije. Besedilo je skrbno umeščeno na strani, enostaven izčiščen tip črk mestoma kontrastno dopolnjujejo vizualni poudarki v obliki večje, živahne tipologije.

Protideževna juha je kakovostna in dinamična slikanica svetlega sporočila, da v sprejemajoči skupini šteje vsak člen, tudi če je pozabljen ali povsem brez vsega, in da lahko vsak, še tako deževen dan, spremenimo v veselje.

Gaja Kos in Ana Zavadlav: *Pasje poletje* (Miš založba)

Ilustratorka je iz neznane* razloga risala čisto po svoje in zdaj je, kar je.

Eno zgodbo lahko preberete, drugo pa si ogledate in jo sestavite po svoje.

*(Mogoče ne mara žab in delfinov?)«

Tako se začenja nagrajena slikanica Gaje Kos (1979) in Ane Zavadlav (1970), prva je v Cobissu zapisana 69-krat, druga 206-krat, seveda, ko gre za otroke. Njuna slikanica *Pasje poletje* je prejela posebno priznanje »nove poti«.

UTEMELJITEV POSEBNEGA PRIZNANJA »NOVE POTI«

Pasje poletje pisateljice Gaje Kos in ilustratorke Ane Zavadlav domiselno trči ob osnovno definicijo ilustriranja slikanice, ko še pred naslovnico z nagovorom, da je »tale knjiga čisto narobe«, vznemiri in prebudi radovednost. Avtorici mladega bralca tako hudomušno in hvalevredno zvabita v interakcijo. Z literarnim in likovnim prostorom presegata zgolj slikanico. Čeprav so glavni liki živali na plaži in v morju in četudi gre za povsem običajen poletni počitniški dan, je slikanica odlično, skoraj neobičajno branje in hkrati tudi izvrstna bibliopedagoška sopotnica.

Umanjkanje osnovnih zakonitosti slikanice in njenega pričakovanega monolitskega odnosa med besedilom in podobami je tokrat – in v izbranem kontekstu – dodana vrednost, ki situacijsko in komunikativno spomni na ustvarjalne vzgibe in zagate pisateljice. Pri tem nevsiljivo predstavi poklice in akterje, ki oživljajo knjigo. Vredno, duhovito, nevsiljivo in otrokom predstavljivo.

Pasje poletje združuje dve pripovedi v eni knjigi: kratko besedilo vedno teče pod dvostranskimi ilustracijami, te samostojno lahko učinkujejo tudi kot slikanica brez besed. Vse skupaj je povezano s pisateljičinimi kratkimi komentarji ilustratorki.

Ana Zavadlav je mojstrica detajlov, kar je v slikanici *Pasje poletje* še posebej izrazito. Odlično je zaobjela sproščeno in veselo poletno vzdušje,

ilustracije so polne elementov, drobnih intervencij, ki vabijo otroka k pozornosti in ponovnemu branju. Knjiga je oblikovana izčiščeno in učinkovito, saj vsaka vizualna plast pride do izraza in je dovršena celota.

Pasje poletje je inovativna slikanica svežih pristopov, radovednosti, sodelujočega in raziskujočega branja in komunikativne estetike.

*Vsaka slikanica je vesolje zase, je izjavila ilustratorica Ana Maraž, ko sta bili avtorici vsled nagrade Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico nominirani in izbrani za osebnost tedna na Valu 202 (28. 10. 2024, točno opoldne). Če nekoliko pretiravam, je tudi presojanje in žiriranje bilo malo vesolje zase. Komisija v sestavi dr. Barbara Baloh, Eva Mlinar, Maja Logar, Valentin Logar in Liljana Klemenčič je presojala 40 prijavljenih slikanic na podlagi *Pravilnika za podelitev nagrade Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico*, ki ga je sprejela Zbornica knjižnih založnikov in knjigotržcev pri Gospodarski zbornici Slovenije (18. 6. 2024). Čas žiriranja je bil zelo kratek, dostopnost slikanic premajhna in predvsem 3. člen, ki govori o »predmetu nagrajevanja«, torej opredeljuje slikanico, je potreben prenove. Tako pravi: »Slikanica je natisnjeno besedilo v prozi ali verzih z vsaj 50 odstotkov ilustracij notranjega obsega na najmanj petih (5) listih različnih formatov ali materialov.« Kako potlej obravnavati slikanico brez besed? Kako obravnavati strip? Kje so stvarne, poučne izvirne slovenske slikanice? Slikanice za odrasle? Komisiji se je porajal cel kup vprašanj in zagat ob mnogih izvrstnih slikanica, a na koncu je bila enotna ob izbrankah.

■ PRIPRAVILA LILJANA
KLEMENČIČ

ZLATIREPEC 2024

Nagradi zlatirepec za najboljše domače stripe in sorodna sekvenčna dela ter nagradi zlatirepec Sophie Castille Award za najboljši prevod stripov in sorodnih sekvenčnih del 2024

Letos se je v naboru novih stripov, izdanih v enem letu – od 1. julija 2023 do 30. junija 2024 – znašlo skupno 96 stripov. Največ, 54, med prevodi stripov in sorodnih sekvenčnih del za otroke in mlade, najmanj, zgolj 7, med domačimi stripi za odrasle.

Letošnja novost pri nagradi zlatirepec je sodelovanje z mednarodno nagrado za prevode stripovskih del Sophie Castille Award, ki je nastala v spomin leta 2022 prezgodaj umrli Sophie Castille, mednarodni direktorici za prodajo stripovskih pravic in licenc Mediatoon ter soustanoviteljici in direktorici platforme Europe Comics.

Od poznih devetdesetih je Sophie Castille gradila mostove med stripi, striparji, stripoljubci in njihovimi avtorji tako v Franciji kot drugod po svetu. Bila je neumoren vir kreativnosti, ki je znal motivirati založnike in jih spodbujati k izmenjavi idej. Z leti je postala ključna figura pri širitvi stripovskih prevodov povsod po svetu. Nagrada, ki je bila lani prvič podeljena v Združenem kraljestvu, se je razširila še v Španijo (Comic Barcelona), v Italijo (Napoli Comicon), na Poljsko (Lodz Comics Festival) in s tokratno edicijo tudi na Festival stripa Tinta Ljubljana, ki je svojo že vzpostavljeno nagrado zlatirepec za najboljši prevod s tem le še oplemenitila.

Priznanje je letos nagrajencem na podelitvi podelila Ivanka Hahnenberger, soustanoviteljica nagrade Sophie Castille. Zmagovalci so bili razglašeni v soboto 12. oktobra v Kinu Šiška, med posebnim performansom dvojca *Slika z jezika*, ki ga sestavljata karikaturist in

stripar Jernej Žumer ter freestyle raper Urh Mlakar.

Nagrado podarjajo Društvo slovenskega stripa in sorodnih sekvenčnih umetnosti Packa, fundacija Sophie Castille Award in Zavod Stripopolis.

O nominiranih in zmagovalcih so letos odločali Milan Erič, slovenski akademski slikar, ilustrator, avtor animiranih filmov in profesor na ALUO, Milanka Fabjančič, ilustratorica in animatorka, ter Bojan Albahari, kulturolog, stripovski prevajalec, urednik in kritik. Nagradi sta podeljeni v dveh kategorijah – za otroke in mlade ter odrasle. Nagrado zlatirepec za najboljši strip (in sorodno sekvenčno umetnost) za odrasle leta 2024 je prejela stripovska antologija **Strip preobrazbe: kratke zgodbe v stripu** – Jakob Klemenčič et al., Andrej Blatnik et al., ur. Ana Bogataj & Tanja Skale (Forum, 2023). Nagrado zlatirepec Sophie Castille Award za najboljši prevod stripa (in sorodne sekvenčne umetnosti) za odrasle leta 2024 je prejel **Sapiens v stripu. Del 1, Rojstvo človeštva** – Daniel Casanave, Yuval Noah Harari, David Vandermeulen, prevod: Polona Mertelj (Mladinska knjiga, 2024).

V nadaljevanju navajamo nominacije in nagrade za otroke in mladostnike.

Zlatirepec za najboljši strip (in sorodno sekvenčno umetnost) za otroke in mlade leta 2024:

Nominirani stripi:

- **Filip gre na sprehod** – Ivan Mitrevski (Miš, 2023)
- **Mala Mara** – David Krančan, Jurij Bobič (Založništvo tržaškega tiska, 2023) – dobitnica nagrade
- **Šnofijeva družčina 5. Snežna simpatija, trojica težakov in džazni duh** – Matej De Cecco, Boštjan Gorenc (Mladinska knjiga, 2024)

- **Mulc. (Gasilci in druge zgodbe, Nova sestra in druge zgodbe, Pri maši in druge zgodbe)** – Damijan Stepančič, Gregor Čušin (Družina, 2023–2024)

UTEMELJITEV NAGRADE

Zbirka stripov o mali Mari in njenem mlajšem bratu Roku navdušuje s preprostim otroškim humorjem, ki nikoli ni banalen in branja ne obremenuje z obiljem popkulturnih referenc. Bobičeva kreativna raba jezika na široko odpira polje otroške ustvarjalnosti, otrokom kaže, kako imeti radi naravo oz. svet in kako si ga narediti še bolj čarobnega, prisrčne in tople interakcije obeh likov pa spodbujajo radovednost, domišljijo in pristno otroško igrivost. Krančanova izčiščena risba s krepko linijo ter močnimi, a umirjenimi barvami, ter množtvom zabavnih detajlov, ki nagrajujejo vnovično branje, spretno podpira scenarij, ga obilno nadgrajuje in s tem gradi trdno povezano ter zlasti stripovsko močno izkušnjo. *Mala Mara* obeta, da bo postala zimzelena klasika in da bo vztrajno prestajala preizkus časa, Bobič in Krančan pa se z njo suvereno postavljata ob bok velikanom tipa Marjan Manček in Bill Watterson.

Zlatirepec Sophie Castille Award za najboljši prevod stripa (in sorodne sekvenčne umetnosti) za otroke in mlade leta 2024:

Nominirani stripi:

- **Garulfo: prva & druga knjiga** – Bruno Maïorana, Alain Ayroles (Graffiti, 2024, prevod: Špela Žakelj)
- **Kaj bo zakuhal krokodil?** – Federico Appel (KUD Sodobnost International, 2024, prevod: Dušan Zabukovec)
- **Globalno** – Giovanni Rigano, Eoin Colfer, Andrew Donkin (Morfemplus, 2023, prevod: Neža Vilhelm)

- ***Dnevnik Ane Frank: likovna priredba* – David Polonsky, Ari Folman (Morfemplus, 2024, prevod: Polonca Kovač) – dobitnik nagrade**

UTEMELJITEV NAGRADE

Dnevnik Ane Frank je brezčasno delo in zlasti v zadnjem času, ki je vse bolj nenaklonjen Aninim rojakom (kakor tudi vsem drugim preganjanim ljudem), je to delo toliko bolj aktualno. Avtorja stripovske priredbe Folman in Polonsky se večje poslužujeta alegoričnih intervencij, ki učinkovito ponazarjajo bolj abstraktne in težje prikazljive vidike zgodbe. To zahtevno temo uravnatežujeta s prijetnim slogom risbe in obiljem barv, ki prepričljivo ponazarjajo barvitost Aninega notranjega sveta. Inovativna in pestra upodobitev njenega dnevnškega pričevanja vnaša veliko toplino in Aninega iskrivega duha v to žalostno zgodbo, s tem pa glavni junakinji vdihuje življenje ter človeško razsežnost, ki ji je bila nasilno odvzeta, še preden je deklico pokončala nacistična industrija smrti. Mladim bralcem zato lahko ponuja osvežujoče nemorečo interpretacijo te klasike ter na njihovi starosti primeren način posreduje tudi vso tragedijo Anine usode.

ANA MARAŽ, EVA MLINAR IN TINA VOLARIČ: RAZSTAVA ILUSTRACIJ V MARIBORSKI KNJIŽNICI

Mariborska knjižnica se tradicionalno pokloni mednarodnemu dnevu knjig za otroke z razstavo izvirnih ilustracij slovenskih avtoric in avtorjev, ilustracije so razporejene po različnih enotah knjižnice. Vsako leto nas vrhunske ustvarjalke in ustvarjalci po-

peljejo v raznolike domišljjske svete, letos so nas vanje popeljale tri zelo različne umetnice. Vsaka je zelo tenkočutna ustvarjalka likovnih krajin: morda malce provokativna, posebna in s kulturno zgodovino prežeta Eva Mlinar, ki v ilustracijo pogosto vnaša elemente grotesknosti, izčiščena Ana Maraž, ustvarjalka močno stiliziranih ilustracij, z značilnim minimalističnim, ploskovitim slogom, in Tina Volarič s svojo sanjavo, krhko in poetično likovno izraznostjo. Ob skupinskih razstavah se vedno znova pojavi vprašanje, kako v slikarskem opusu vseh treh avtoric izbrati tiste stvaritve, ki bodo odsevale večplastnost in raznolikost posamezne umetnice in bodo hkrati delovale kot povezovalni razstavni kompozit. Ob razstavi, ki je bila na ogled do konca maja, smo pripravili tri samostojne dogodke, posneli tri kratke video posnetke, ki so zaokrožili na družbenih omrežjih, tri mesece zapored so naslovnico prireditvenega vodnika Mariborske knjižnice lepšale podobe ilustracij posamezne umetnice, o razstavi in ustvarjalkah je bilo objavljenih kar nekaj prispevkov v različnih medijih. Pripravili smo tudi razstavo na prostem v okviru festivala Slovenski dnevi knjige v Mariboru – Ko te napiše knjiga. Slednja je čez poletje obiskala Mestni park in Doživljajsko igrišče v Malem betnavskem gozdu. Sodelovanje med Mariborsko knjižnico in avtoricami v tem letu sega še globlje. Eva Mlinar je ustvarila podobo 1. Festivala humanistike: Odprti horizonti in naslovnico 118. številke revije *Otrok in knjiga*, Ana Maraž je z ilustracijo iz knjige *Protideževna juha* gostovala na naslovnici 119. številke *Otroka in knjiga*. Obisk Tine Volarič je omogočil festival mladinske literature Bralnice pod slamnikom (založba Miš), s katerim sodelujemo že

vrsto let. Z avtoricami so se na treh samostojnih dogodkih pogovarjale knjižničarke Biserka Bobnar, Mateja Ogrizek in Zdenka Gajser.

Pogovor z **Evo Mlinar** se je odvil v Pionirski knjižnici Nova vas. Avtorico poznamo kot ustvarjalko, ki deluje predvsem v polju slikarstva in oblikovanja. Ima specifičen likovni slog – uporablja mešano tehniko ilustracija/kolaž/slikanje, blizu ji je groteska. Prav zaradi specifičnega sloga, ki zahteva pozorno oko, in tehnike, v kateri ustvarja, je njena ilustracija bližje starejšim mladim, zato so na pogovor bili povabljeni učenci tretje triade bližnje osnovne šole in dijaki Srednje šole za oblikovanje Maribor. V prvem delu dogodka je avtorica pripovedovala o njenih ustvarjalnih začetkih, o podpori doma, o prvih in kasnejših risbah, predstavljenih je bilo nekaj njenih prvih objavljenih risb (v knjigi Vida Pečjaka *Drežček in trije marsovčki* iz leta 1995, ko je bilo Evi le 9 let). Med poslušalci je krožilo nekaj literarnih del, kjer najdemo njene ilustracije: *Gospodična z monstero* Maše Ogrizek (2024), *Modri otok* Irene Androjna (2023), *Sto slovenskih ljudskih* (2023) (Eva je prispevala štiri ilustracije), *Vinjete straholjubca* (2019) (soavtorstvo Eve Mlinar in Eve Mahkovic), *Impresije* (2017), kjer gre pravzaprav za likovno dopisovanje dveh vizualnih umetnic Hane Jesih in Eve Mlinar, *Čarovnija* Nine Kokalj (2022) idr. Avtorica je spregovorila o izbiri srednje šole, študiju, o izbiri lastnega likovnega izraza, nastopu ustvarjalne krize in načinu, kako jo prebroditi, o dogovorih s potencialnimi naročniki, na kaj vse moraš biti pozoren kot oblikovalec, kje najti navdih, o tem, kaj je zanjo dobra ilustracija ... Z mladimi obiskovalci je Eva Mlinar delila svoje izkušnje, jim dala dobronamerne napotke

v zvezi z ustvarjanjem in samim procesom dela ter poudarila, da je risanje večšina, ki jo je preprosto treba vaditi. V drugem delu druženja je Eva Mlinar s pomočjo PowerPoint predstavitev prikazala, kako se loteva posameznega projekta. Glede na to, da gre pri njej za mešano tehniko (povečini ilustracija/kolaž), si veliko pomaga z računalnikom in raznimi programi, pokazala je, na kakšen način izbira detajle, poudarila, da ne zadošča le forma, ampak je pomembna tudi dobra vsebina. Zato sama veliko časa posveti raziskavi konteksta, da se iz te množice podatkov počasi začne prikazovati podoba, ki jo nato realizira.

Pogovor z **Ano Maraž** je potekal v Knjižnici Pobrežje. Lokacija pogovora je bila izbrana naključno, a se je tekom priprave na pogovor izkazalo, da ilustratorko del otroštva in družine veže prav na to okolje. Na dogodek so bili povabljeni učenci tretje triade bližnje osnovne šole, pogovor je bil zasnovan z namenom predstaviti poklic ilustratorja skozi osebno izkušnjo, osvetliti pomen in vlogo ilustracije – predvsem v otroški literaturi – ter spodbuditi vprašanja, ki se ob tem porajajo mladim. Z umetnico smo se v uvodnem delu sprehodili po njeni ustvarjalni poti – od zgodnjih začetkov risanja v vrtcu, številnih porisanih zvezkih v šoli, preko formalne izobrazbe profesorice likovne umetnosti do vstopa na samostojno ilustratorsko pot s statusom samozaposlene v kulturi. Predstavila je različna orodja in tehnike, ki jih pri delu najpogosteje uporablja (kolaž, »risanje s škarjami«, tuš, svinčnik, čopič, digitalne tehnike in obdelava ...), med obiskovalci pa so krožile knjige in revije, ki jih je ustvarjalka ilustrirala in so bile na voljo v knjižnici (slikanica *Protideževna juha* (Majda Koren,

2023), mladinske zgodbe *Kako dolg je čas* (Mate Dolenc, 2019), pesniški zbirki *Božaj veter* (Miroslav Košuta, 2021) in *Mejno stanje* (Lidija Dimkovska, 2023), reviji *Ciciban in Cicido*. Avtorica je predstavila svoj miselni proces ob nastajanju ilustracij določenega leposlovnega dela in zbrane seznanila še s svojim ustvarjanjem izven knjižne produkcije – oblikovanje naslovnice za vinilno ploščo, ilustracije za tekstilne izdelke, otroška oblačila, posteljnine, igrače ter druge projekte. V nadaljevanju je ilustratorica podrla morebitne romantične predstave o bohemskem umetniškem ustvarjanju – ima precej običajen dopoldanski delovni čas, ki ga dopolni z delom zvečer, ko otroci zaspijo. Navdih jo najpogosteje najde pri delu samem, teme pa večinoma črpa iz narave, otroške igriivosti in družine ter iz vsakdanjih, povsem običajnih stvari iz neposrednega okolja. Učence so zanimala zelo praktična dejstva – ali se lahko z ilustratorstvom preživlja, ali kdaj razmišlja, da bi zamenjala poklic. Iz odgovora je bilo moč zaznati številne praktične, birokratske, življenjske ovire tega poklica v Sloveniji, pa vendar odločenost nadaljevati in na ta način izražati svojo ustvarjalnost in kreativnost, z zavedanjem, da je za takšno poklicno pot nujno malo zdrave naivnosti ter večne otroškosti.

Tina Volarič je ilustratorica, ki redno navdušuje otroke in odrasle sladokusce v revijah, ki so namenjene otrokom. Ob njenem obisku v Pionirski knjižnici smo z mladostniki višjih razredov potovali od Tine etnologinje in kulturne antropologinje v slikanici *Notov zid* (2021), do njene brezbesedne slikanice *Črta* (2021), ki je bila uvrščena na seznam brezbesednih knjig IBBY, in pesnice s pesniško zbirko za odrasle *Krožnice večglasnih*

tišin (2014). Ob vsakem odstrtem delu umetnice smo poglobljali uvid v raznolikost, ki odlikuje njena dela. Še zmeraj riše na roko s čopičem in barvami, kar je v svetu digitalne ilustracije vse redkeje. Na ilustratorsko prizorišče je vstopila leta 2010 s slikanico Franeta Milčinskega Ježka *Zgodba o zamorčku Bambuleju in vrtoglavi žirafi*. Slikanica je bila istega leta nagrajena na knjižnem sejmu kot najlepša slovenska knjiga za otroke in mladino. Je ilustratorica naslovnice za leposlovno in humanistično literaturo, opremlja glasbene albume in muzejske vodnike. Od leta 2019 do leta 2023 je sodelovala pri pomembnem mednarodnem raziskovalnem projektu *The nature and Moral Status of Animals in Antiquity and the Middle Ages*, ki ga je vodila finska filozofinja Miira Tuominen. Leta 2023 je izšla tudi prikupna slikanica *Karlo in Stanko*, za katero je prispevala ilustracije in s katero se odpravimo na potep po zapleteni zgodovini Primorske 20. stoletja. V mehkem druženju s Tino Volarič smo prevpraševali pomen spomina in razloge, zakaj ga je potrebno ohranjanjati; radovedno poslušalstvo je delilo tudi svoje razmisleke. Avtorica zna odlično plesti vezi in postavljati mostove med dediščino in sodobno umetnostjo.

■ META BLAGŠIČ, BISERKA BOBNAR, ZDENKA GAJSER, LEA HEDL, ROBERT KEREŽI, MATEJA OGRIZEK

BOOKBIRD 2023

V **prvi številki** revije *Bookbird* 2023 je v središču pozornosti literatura za otroke in mladino v jugovzhodni Aziji.

Lalaine F. Yanilla Aquino nam v prispevku *Philippine Children's Stories as Protest* (Filipinske zgodbe za otroke kot protest) predstavi pet slikanic, ki so izšle od leta 2016 do leta 2022 in so odziv na tedanje politične in družbene razmere. Štiri od njih so napisane v filipinščini, ena pa v angleščini. V slikanicah Weng D. Cahiles: *Si Kian*, Heidi Emily Eusebio-Abad: *Water Lilies for Marawi*, Mon Sy: *Si Laleng at ang Lakbay-Paaralan*, Mon Sy: *Kakatok-Katok sa Bahay ni Benok* in Augie Rivera: *May Sungay ang Hari* so opisani aktualni dogodki tistega časa, boj proti prepovedanim drogam, verski konflikti, politična nasprotja, dogodki, ki so bili zaznamovani z nasiljem.

V prispevku *M Is for Movement* (G je za gibanje) prikaže Herdiana Hakim s knjigo Innosanta Nagare: *M is for Movement* iz leta 2019 političen tekst za mlade kot priložnost za kritično razmišljanje in presojo. Z branjem zgodbe o družbeno političnih razmerah v Indoneziji v času diktature rastejo mladi tudi duhovno, krepí se jim zavest o moči povezanosti. Ta in aktivna udeležba v prizadevanjih za spremembe lahko privedejo do želenega cilja. Poudari tudi vrednost tega teksta za pedagoge.

Barbara Tannert-Smith v prispevku "*And Now This Story Is Ours*": *Fairy Tale and Collage in Trung Le Nguyen's The Magic Fish* ("In sedaj je ta zgodba naša": Pravlјica in kolaž v knjigi *The Magic Fish* pisatelja in ilustratorja Trung Le Nguyena) analizira grafično novelo vietnamsko-ameriškega avtorja, ki v povezanosti s klasičnimi zahodnimi pravljicami opisuje odnose med

prvo in drugo generacijo vietnamskih imigrantov v Ameriki ter reševanje problemov identitete in spolnosti. Knjiga je pri Random House izšla leta 2020.

Prispevek Nurul Fateha *Metamodern Engagement and Micropower in Lissa Evans's Wed Wabbit* (Metamoderno delo in mikro moč v knjigi *Wed Wabbit* Lisse Evans) je študija o metamodernizmu in mikro moči na primeru knjige *Wed Wabbit*, ki jo je napisala britanska pisateljica Lissa Evans.

Prispevek Chrysse Kouraki in Vicky Patsiou *The Image of "Foreigner" in George Sari's Autobiographical Fictional Characters* (Podoba "tujca" v avtobiografskih izmišljenih osebah George Sari) je predstavitev v Grčiji zelo priljubljene pisateljice George Sari in njenih knjig, ki opisujejo migrante. Tovrstne izkušnje ima kot hči Francozinje in Grka tudi sama. V knjigah opisuje tako migracije Grkov v druge države kot tudi tuje prišleke v Grčiji. Izkušnje enih in drugih so podobne. Slabi stereotipi, ksenofobija, podcenjevanje, kulturne razlike in drugo so razlogi za nesprejemanje tujcev in slabo počutje ljudi v novi državi. Sarijeva želi s svojim pisanjem opozoriti na zmote in poudariti vrednote ljudi.

Za prispevek *Economic Hardship in Taiwanese Picturebooks* (Gospodarske težave v tajvanskih slikanicah) je Shih-Wen Sue Chen izbrala in opisala nekaj slikanic, ki govorijo o revščini. Vzroki zanjo so različni, lahko je posledica izgube posla ali službe, lahko jo povzroči alkoholizem in podobno. Večinoma starši rešujejo slabo situacijo v družini, v nekaterih primerih pa morajo poskrbeti za preživetje otroci sami, tako da opustijo šolo in gredo delat, kot to stori v eni od knjig starejši brat, ki je tudi sam še vedno otrok, a prevzame skrb za mlajšega brata.

Za rubriko Otroci in njihove knjige sta Wigati Yektiningtyas in James Modouw pripravila prispevek *Bringing Books to Life: Engaging Papuan Children to Read* (Oživiti knjige: vključevanje papuanskih otrok v branje), v katerem opišeta prizadevanja, da bi papuanske otroke iz skrajnega vzhoda Indonezije navdušili za branje knjig. Upoštevata ugotovitev, da se otroci bolje odzovejo in raje berejo knjige, ki so napisane v lokalnem jeziku in ki opisujejo stvari, ljudi, rastline, živali, skratka okolje, ki ga poznajo. Kreativne delavnice, ki vključujejo pesmi, ples, igre, slikanje in druge kreativne dejavnosti, pripomorejo k navdušenju otrok za branje knjig.

Katja Wiebe in Jutta Reusch predstavita v prispevku *Colibri – Corpus Libri et Liberi* projekt digitalizacije knjig za otroke in mlade odrasle v nemškem jeziku iz 19. stoletja, ki ga sponzorira Deutsche Forschungsgemeinschaft in v katerega je vključena tudi Internationale Jugendbibliothek iz Münchna.

Katalonsko pisateljico Núria Albertí nam v prispevku *Núria Albertí's Children's Poetry, a Metaphor for Humor and Irony* (Poezija za otroke Núrie Albertí, metafora za humor in ironijo) predstavljata Moisés Selfa Sastre in Enric Falguera Garcia.

Predstavitvi strokovnih knjig o mladinski literaturi po izboru Jutte Reusch iz Internationale Jugendbibliothek sledi izčrpno poročilo o 38. svetovnem kongresu IBBY v Putrajayi v Maleziji leta 2022, ki ga je napisala Carolina Ballester, nova izvršilna direktorica IBBY. Na koncu je objavljena še poslanica ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke 2023. Za sponzorja je bila izbrana grška sekcija IBBY. Poslanico *Jaz sem knjiga, preberi me!* je napisal Vagelis Iliopoulos, ilustrirala pa Photini Stephanidi.

Osrednja tema **druge številke** revije je *playing in and through Children's Books* (igranje v knjigah in s knjigami za otroke).

Izjemnega švedskega umetnika, igralca, filmskega režiserja, pisatelja, komika Hansa Alfredsona (1931–2017) in njegova dela predstavlja Björn Sundmark in Annette Mars v prispevku *The Play of Words, Music, and Images in Hans Alfredson's Flowery Frankfurters* (Igra besed, glasbe in podob v *Flowery Frankfurters* Hansa Alfredsona). Z analizo dela prikažeta uspešen pristop posredovanja teksta skozi različne medije, in to s pripovedovanjem, igro, likovnim izrazom, glasbo.

Sylvia Pantaleo opiše v prispevku *Reviewing the Multifaceted Complexity and Potential of Wordless Picturebooks* (Pregled izraznih kompleksnosti in potencial slikanic brez besed) pojav slikanic brez besed, njihovo strukturo, njihova poimenovanja, njihovo pedagoško uporabnost, zlasti pri učenju jezika, in njihov sprejem tako pri mladih kot pri odraslih. Omenja tudi uspešen projekt, ki ga je podprla Mednarodna zveza za mladinsko književnost IBBY, potujočo razstavo *the Silent Books Project* italijanske sekcije IBBY, pri katerem je sodelovalo in podarilo knjige brez besed 23 nacionalnih sekcij, tudi slovenska. Danes so na voljo tri zbirke, prva v knjižnici na italijanskem otoku Lampedusa, kjer se je projekt začel, druga v raziskovalnem centru v Rimu, tretja zbirka v obliki potujoče razstave bienalno obišče eno od sekcij IBBY. Vsekakor pa so tudi knjige brez besed dobra motivacija za vstop v svet knjig.

Z igro privabijo tudi gibljive knjige. Frank Serafini in Lindsey Moses opišeta v prispevku *An Analysis of the Semiotic Resources of Contemporary Movable Picturebooks* (Analiza pomenov sredstev v sodobnih gibljivih

slikanicah) vrste in žanre leposlovnih in poučnih gibljivih slikanic, ki z domiselnostjo in s spodbudo k interakciji pridobivajo mlade in odrasle bralce.

Macarena García-González in Xavier Mínguez-López v prispevku *"Paper White" Characters and the Desire for Homogeneity in Spanish-Language Picturebooks* ("Papirnato bele" osebe in želja po enovitosti v slikanicah v španskem jeziku) kritično ocenita slikanice, napisane v španskem jeziku, ki so izšle v Španiji in v državah Latinske Amerike in ki so prejele nagrade ali so jih priporočale institucije za promocijo branja. Poudarjata, da je etničnost v njih odsotna, zbrisana ali folklorizirana. V teh priporočenih slikanicah dominirajo belci.

Helen Adam in Yvonne Urquhart poročata v prispevku *A Cause for Hope or an Unwitting Complicity?* (Povod za upanje ali nezavedna sokrivda?) o analizi nagrajenih novejših avstralskih otroških slikanic, kjer se je pokazala rasna različnost, kjer so priseljenci iz Evrope privilegirani, staroselci in priseljenci od drugod, na primer iz Azije, pa so marginalizirani, zanje še vedno veljajo stereotipi. Upanje v zadnjem času vzbujajo prizadevanja kompetentnih institucij za izdajanje knjig, ki si prizadevajo, da v knjigah zaživi v tekstu in v sliki bogata in slikovita kulturna raznovrstnost.

Mateusz Świątlicki in Sylwia Kamińska-Maciąg pišeta v prispevku *Northern Lights Are Our Friends* (Severni sij je naš prijatelj) o knjigah za otroke in mlade odrasle o deportacijah v Sibirijo. V Sibirijo in še druge oddaljene kraje v Sovjetski zvezi so poleg Rusov pregnali ljudi različnih narodnosti, npr. Poljake, Ukrajince, Litovce. Deportirali so tudi cele družine. Avtorja opišeta knjige, ki so izšle v Kanadi, ZDA, Litvi in Poljski.

Prispevek *BILIJ* (BILIJ), ki so ga napisale María José Dulcic, Valentina Rivera in Constanza Mekis, je uvrščen v rubriko Otroci in njihove knjige. V prispevku je predstavljena BILIJ – Biblioteca Interactiva Latinoamericana Infantil y Juvenil (Interaktivna latinsko ameriška biblioteka za otroke in mladino), ki je bila ustanovljena v Čilu leta 2022. V programu ima spodbujanje ustvarjanja kvalitetnih sodobnih knjig za otroke in mladino, ki naj tematsko vključijo tudi migracije, priseljence, avtohtone prebivalce in manjšine. Prizadeva si tudi za ustanavljanje knjižnic, kjer se z raznimi aktivnostmi spodbuja branje in druge kreativne dejavnosti, prevzamejo pa naj tudi socialno vlogo za sosesko in vključujejo tudi migrante.

Indonezijsko pisateljico Redo Gaudiamo in njeno trilogijo *Na Willa* nam predstavi Anna Elfira Prabandari Assa v prispevku *Reda Gaudiamo, Childhood Memory, and Na Willa* (Reda Gaudiamo, spomin na otroštvo in *Na Willa*).

Sietse Hagen opiše v prispevku *Friendly Ghosts, Horrifying Reality: Female Infanticide in Ranjit Lal's Faces in the Water* (Prijazni duhovi, grozljiva resničnost: detomor otrok ženskega spola v knjigi Ranjita Lala: *Faces in the Water*) knjigo o srhljivi pristranskosti do ženskega spola.

V novicah o IBBY Carolina Ballester poroča o akcijah za pomoč ljudem na vojnih področjih in na področjih, ki so jih prizadele naravne nesreče.

Dva spominska zapisa sta posvečena preminulima, nemškemu ilustratorju Wolfu Erlbruchu (1948–2022), Andersenovemu nagrajencu 2006, in češki ilustratorki in pisateljici Květi Pacovski (1928–2023), Andersenovi nagrajenki 1992.

Osrednji prispevki v **tretji številki** obravnavajo temo vojne in razseljevanja v literaturi za otroke.

Åse Marie Ommundsen, Gro Marie Stavem in Anne Kristine Øgreid so v prispevku *The Role of the Child in a War Zone* (Vloga otroka na vojnem področju) opisale odziv in odgovore skupine desetletnih učenk in učencev v Oslu na vprašalnik o prebrani slikanici o vojni norveškega pisatelja Arneja Svingena in poljske ilustratorke Kamile Slocinske *Når Kaniner Blir Redde*. Projekt je pokazal, da je slikanica o vojni pri skupini vzbudila kritičen in emocionalen odziv, kar je odraz tudi tega, da se je projekt izvajal dvajset dni po napadu Rusije na Ukrajino in so bile zelo pogoste informacije, poročila in pogovori o vojni tudi v družinskem krogu.

Ani Chubinidze v svojem prispevku *Young People and Collective Trauma in Georgian Fiction about The Abkhazian War and The 2008 Russo-Georgian War* (Mladi in kolektivna travma v gruzijskem leposlovju o abhazijski vojni in rusko-gruzijski vojni leta 2008) predstavi knjige, ki opisujejo vojni, ki sta pri mladih pustile travmatične posledice.

Maria Todorova in Kathleen Ahrens posvečata prispevek *Children's War Diaries as Agents of Peace* (Otroški vojni dnevniki kot posredniki miru) otroškim vojnim dnevnikom. Posebej analizirata dva, ki sta jih napisali deklici – Zlata Filipović: *Zlata's Diary: A Child's Life in Sarajevo* (Zlatin dnevnik: otroštvo v obleganem Sarajevu) in dnevnik Nadje Halilbegovich: *My Childhood under Fire: A Sarajevo Diary*. Analizirata tudi dnevnik Sheile Allan: *Diary of a Girl in Changi 1941–1945*. Zapisi o otroškem doživljanju vojn v Sarajevu, Singapurju in drugod po svetu spodbujajo k zavzemanju za mir.

Francisco Antonio Martínez-Carratalá in Sebastián Miras v prispevku *Poetry, Art and Historical Memory*

(Poezija, umetnost in zgodovinski spomin) na primerih dveh pesniških slikanic opozorita na dragoceno možnost za tvoren pogovor o vojni, njenih grozotah in posledicah. Za slikanico *I never saw another butterfly: children's drawings and poems from Terezin concentration camp, 1942–1944* je Hana Volavková zbrala slike in pesmi otrok iz koncentracijskega taborišča Terezin v času druge svetovne vojne. Pisateljica María José Ferrada in ilustratorka María Elena Valdez sta v pesniški slikanici *Niños* opisali strahote otrok v času diktature Augusta Pinocheta v Čilu.

Yeojoo Lim in Sarah Park Dahlen se v prispevku *The Paradox of DMZ: Making War, Division, and Unification Intelligible Through Korean Picture-books* (Paradoks DMZ: Vojna, delitev in združitev v korejskih slikanicah) posvetita slikanicam v Južni Koreji, ki vsebinsko zaobjemajo korejsko vojno, razdelitev na Demokratično ljudsko republiko Korejo na severu in na Republiko Korejo na jugu korejskega polotoka, podpis o prekinitvi ognja in ustanovitvi DMZ (Demilitarized zone), demilitariziranega območja med S. in J. Korejo, območja brez vojske, ki je 250 km dolgo in 4 km široko.

V prispevku *The Use of Images to Explore the Indigeneous Experience of Conflict in Australian Children's Picturebooks* (Uporaba podob za raziskavo o bojih domačinov v avstralskih slikanicah za otroke) nam Margaret Baguley in Martin Kerby opišeta slikanici Alfred's War (Rachel Bin Salleh in Samantha Fry, 2018) in *Multuggerah and the Sacred Mountain* (Frank Uhr in Debra O'Halloran, 2019), v katerih nastopajo avstralski staroselci kot borci v času prve svetovne vojne in v bitki pri Meewahu.

Ukrajinski knjižni ustvarjalci Romana Romanišin, Andrij Lesiv in Oleksandr Shatokhin v pogovorih z Niel som Beintkerjem in Chrysogonusom Siddho Malilangom spregovorijo o svojem delu v okolju, kjer divja vojna, in o ustvarjanju knjig z vojno tematiko za otroške bralce, kar je občutljivo in odgovorno delo.

Ignacia Saona Urmeneta, Ja'nos Kovacz-Navarro in Soledad Véliz Córdova pišejo v prispevku *La Guerra de los Yacarés* (Vojna krokodilov) o cenzuri v času diktature v Čilu.

Na straneh, ki so namenjene poročanju o delu IBBY, je poročilo o predstavitvi IBBY na letošnjem bolonjskem knjižnem sejmu, navedeni so kandidati za Andersenovo nagrado 2024, med katerimi sta pisatelj Peter Svetina in ilustrator Damijan Stepančič, poročila o strokovnih srečanjih, ki so jih pripravile posamezne sekcije IBBY po svetu, in vabilo na 39. kongres IBBY (od 30. avgusta do 1. septembra 2024 v Trstu).

Med novejšimi strokovnimi knjigami, ki jih v branje priporočajo sodelavci Mednarodne mladinske knjižnice v Münchnu, sta tudi knjigi Yukiko Hiromatsu: *Japanese Picturebooks: 100 Years, 100 Illustrators, 100 Books in Dust Off the Gold Medal. Rediscovering Children's Literature at the Newbery Centennial*.

Barbara Zorman na dopisnici predstavlja knjigo *Lisičja luna* pisateljice Maše Ogrizek in ilustratorke Tine Dobrajc. Knjiga je izšla leta 2021 pri založbi Miš.

V **četrty številki** so ob 70-letnici IBBY zbrane najpomembnejše informacije o IBBY in o dejavnostih te zveze. Najprej so predstavljeni nominiranci za nagradi Hansa Christiana Andersena 2024. Kandidata iz Slovenije sta Peter Svetina za Andersenovo nagrado

za pisatelje in Damijan Stepančič za Andersenovo nagrado za ilustratorje. Med stranmi, ki predstavljajo 59 nominirancev, ki jih je nominiralo 33 nacionalnih sekcij IBBY, so objavljena imena vseh dosedanjih Andersenovih nagrajencev – od leta 1956 do leta 2022 – in 12 članov mednarodne žirije za Andersenovi nagradi 2024, med katerimi je tudi Pavle Učakar iz Slovenije. Liz Page in Aline Frederico pišeta o glasilu IBBY, o reviji *Bookbird*. Članka Evelyn Arizpe in Ahmada Redze Khairuddina sta posvečena International Board on Books for Young People, IBBY, ki praznuje 70-letnico. Alexander Korb piše o dokumentarnem filmu *Give us Books, Give Us Wings: Jella Lepman's Bridge of Children's Books* iz leta 2023, avtorja in režiserja Andreasa Steinhöfla, ki je posvečen Jelli Lepman (1891–1970) in njenim prizadevanjem za razumevanje med ljudmi in za mir, pri čemer imajo prav knjige za otroke in mladino izjemno pomembno vlogo. Maria Luise Weber opiše potujoče razstave, eno od pomembnejših dejavnosti Mednarodne mladinske knjižnice, IJB, v Münchnu. Jutta Reusch iz IJB pa predstavi in opiše priljubljene in kvalitetne literarno-glasbene prireditve za otroke na posestvu gradu Blutenburg, kjer domuje Internationale Jugendbibliothek.

Med tokratnimi dopisnicami je tudi dopisnica, na kateri Alenka Urh predstavlja knjigo Andreja Predina *Arlan pod preprogo* (z ilustracijami Petra Škerla, Morfemplus, 2022).

■ TANJA POGAČAR

OCENE

NEUTRUDNE POPOTNICE IN DRAGOCENE SOPOTNICE

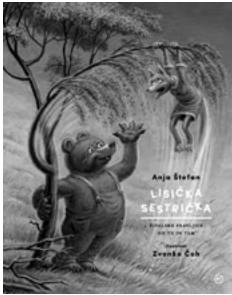
Anja Štefan: *Lisička sestrička*.

Ilustracije Zvonko Čoh.

Spremna beseda: Mladen Dolar.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2024

(Zbirka Zlata ptica)

Zajetna knjiga, ko jo odpremo in po njej malo polistamo, brunda, cvili, renči, tuli, kikirikika, žužnja in nasploh vrvi od živalskih glasov in podob. Kako ne bi, ko pa so v njej zbrane živalske pravljice od tu in tam, z vseh koncev sveta, nekaj kajpada tudi iz naših krajev. Toda najprej nas prestrežejo verzi Anje Štefan, ki je pravljice izbrala, prevedla in priredila, skratka, opravila ogromno delo. Večina je bila v zadnjega četrta stoletja že objavljena v revijah *Ciciban* in *Cicido*, nekaj pa se jih v tej izdaji domačemu bralcu ponuja prvič. Omenjeni verzi nas povabijo v svet pravlji in nam mimogrede še nakažejo njihovo naravo. Takole beremo: „*Nekoč nekje, ne ve se, kje, / so pravljice nastale, / da bi veselju našle pot / in kaj modrosti dale.*“ Seveda, pravljice so nam v užitek in nam namešajo, kot pravi pesnica, vsak-

danjost in čudesa, a hkrati so nam lahko tudi v razmislek, v poduk ali za zgled.

V njih bomo našli živali vseh vrst z najrazličnejšimi značajskimi potezami, kot jih najdemo pri ljudeh, živali, ki se znajdejo v nevarnosti, živali, ki se pehajo za določenim ciljem, takšne, ki gojlufajo, one, ki so pametne, pogumne in bojzljive, daljnovidne in lahkomišelnne ... Marsikatera pravljica je bolj neizprosna, kot bi si upalo biti kakšno sodobno besedilo (živali denimo jedo ena drugo ipd.), pri čemer je Anja Štefan najbolj grobe iz svojega izbora izpustila. Zanimivo je na primer opazovati, koliko različnih vlog ima – zelo priljubljen – lik lisice: enkrat je premetena, tako se denimo v hrvaški pravljici *Ne smrdi in ne diši*, v kateri se na levovo vprašanje, ali v njegovi luknji smrdi, elegantno izmaže z izgovorom, da ima zamašen nos in nič ne voha, saj ve, da pravega odgovora ni; medveda, zajca in volka, ki so vsak po svoje odgovorili, je namreč doletela žalostna usoda. Kdaj drugič je goljufiva, tretjič kdo prelišči njo, četrtič celo komu priskoči na pomoč ... Prav tako je zanimivo opazovati tudi to, kako se ponavljajo določeni pravljичni tipi oziroma koliko različni poznajo in koliko življenj imajo; gotovo vsi poznamo pravljico o treh prašičkih, malokdo pa je verjetno slišal za pravljico *Volk in tri goskice* iz San Marina ali za pravljico *Trije zajčki* iz Turčije, kjer namesto volka zajčkom preti lisica. Enako zanimivo je opazovati, na kakšne načine določene pravljice razlagajo določene lastnosti, navade ipd.; v slovenski pravljici *Kraljiček*, kralj vseh

ptic izvemo, zakaj se kraljiček raje skriva in poje tako, da ga le malokdo sliši, pravljica *Leopard in njegov boben* nam pojasni, kako je želva dobila oklep, švicarska pravljica *Kočija iz orehovit lupin* pa nam denimo pove, zakaj petelinčki in kokoške spijo le še v kurnikih in nič več v gostilnah. V pravljicah bomo naleteli tudi na različne znane postopke upovedovanja, recimo na veriženje (na primer v francoski pravljici *Repek*, kjer dejstvo, da oven noče v hlev, za seboj potegne niz ukazov ... ali v švicarski pravljici *O miški, ki se je preveč smejala*, kjer mora, če želi priti do niti, s katero bi si zašila kožušček, tekati od „postaje do postaje“ oziroma opraviti to in ono) ali kopičenje (v italijanski pravljici *O petelinčku, ki je hotel postati papež*, se petelinčku na poti pridruži kopica živali, ki na koncu končajo bolje kot petelinček, saj ta, namesto da bi postal papež, postane – pečenka; v ruski pravljici *Gradič* pa se v vrč naseljuje vedno več živali, od muhe do volka, dokler ne pride medved in se na vrč usede ...).

V mnogih besedilih nam je torej kaj znanega, pa naj si gre za motive, postopke, značajske tipe, sporočila ali kaj drugega, a vendar je hkrati v njih vedno znova tudi kaj svežega in presenetljivega in prav v tem tiči čar pravljič. V kubanski pravljici *Kako je mama miš pregnala mačko* nas recimo do (znane)ga sporočila, da včasih lahko pomaga, če govoriš kakšen tuj jezik, pripelje razmeroma nepričakovan obrat. Včasih da določeni pravljici svežino kakšna drobna bizarnost, tako denimo v nemški pravljici *Majhna klobasa klobasica in majhna miš* slednjo zanima, kako da je juha, ki jo kuha klobasica, vedno tako dobra, na kar ji klobasica odgovarja: „Zato ker vedno, ko jo kuham, tečem čeznjo.“ Ko to poskusi miš, se revica utopi. Včasih se živalskim junakom pridruži tudi kdo drug – lahko

so to človeški liki, lahko predmeti (za malo miško skupaj z živalmi žaluje tudi ograja; miški, ki se je preveč smejala, pa dela družbo ogeljček), lahko so to čarovnice; včasih živali živijo zelo naravno življenje, kdaj drugič pa si volk, recimo, omisli motor. Vse to so majhne začimbe, ki napravijo pravljice presenetljive in še bolj privlačne. Takšne dela tudi njihova besedilna podoba, ki jo je v svoje roke skrbno vzela Anja Štefan in mestoma še posebej zazveni, na primer v že omenjeni pravljici *O miški, ki se je preveč smejala*, kjer na koncu preberemo: „Koliko dela! Ampak zdaj je naša miška zopet cela!“ ali pa v pravljici *O kozji v lisičji luknji*: „Kozja je skočila, stekla, čisto je zbežljala, Ritorogec pa za njo. Še danes se podita in bezljata kar se da – kdo ve, do kam sta že prišla.“, kdaj drugič pa pusti drugačen tok, denimo v pravljici *Volk in lisica na motorju*, kjer beremo takole: „Našel jo je v trnju, vso prestrašeno, in v bližnji vodici jo je spravljaj k sebi, ubogo lisico, je bila vsa krvava.“ V nekaterih pravljicah je prisoten tudi glas pripovedovalca, na primer v palestinskih *Treh kozličkih*: „Najraje imam pravljico o treh kozličkih. Takole gre, takole sem jo slišal /.../“, v drugih ne; različne so si torej, in v tej obsežni izdaji, ki nosi naslov po ukrajinski pravljici, jih je res za celo bogastvo.

Ilustracije Zvonka Čoha nas ponesejo tako v evropske gozdove kot v džunglo, v sušno poletje in ledeno zimo, na kmetije, v rove, na drevesa, v zemljanke, na morje ... in so polne gibanja in čustev, umetnik pa jih še popestri tako, da živali nemalokrat obleče in obuje v prav posrečene oprave. Tudi ko se pravljичno razkošje v besedi in podobi konča, pa knjige še zdaleč ni konec. Mladen Dolar v svoji spremni besedi razmišlja o pravljicah kot umišljenem modelu konfliktnega sveta, ki nam „/.../ skozi razrešitev, četudi fantastično,

ponujajo upanje in zaupanje, da je z realnimi konflikti mogoče priti na kraj in da se bodo na koncu dobro iztekli.“ Zaključí z ugotovitvijo, da „.../ nazadnje ni dveh svetov, ampak le en sam, v katerem moramo uveljavljati našo skupno človečnost, o kateri pričajo in ki nam jo nalagajo pravlјice.“ Dolarjevemu sklepnemu pozivu k človečnosti, pravičnosti in solidarnosti sledi *Knjigi na pot* Anje Štefan (in temu navedba virov), ki je izjemno dragocen in (za odrasle bralce knjige) gotovo vsaj tako zanimiv, kot so pravlјice same. V njem izvemo, kakšni so bili kriteriji izbora in zakaj se ji nekatere pravlјice niso zdele primerne in sprejemljive, kar podloži s konkretnimi primeri, podučimo se, od kod vse je zajemala gradivo in se seznanimo s postopki dela z besedili, ki ga dojema „kot ohranjanje in ustvarjalno svobodo hkrati“. Pokaže se, za laika morda celo nekoliko presenetljivo, da je preoblikovanje včasih kar obsežno, a Anja Štefan zelo dobro pojasni, zakaj se ji zdi to smiselno in potrebno: „Če je iskanje stika z občinstvom ena od temeljnih značilnosti folklornega pripovedovanja in če je pripovedovalčeva ubesedovalna svoboda eden od vrojenih vzvodov obstajanja pripovednega izročila – zakaj bi se temu v današnjem času odpovedovali?“

Ena od misli Anje Štefan je, da živimo v času, ko nam je „.../ čvrsta moč, ki preseva iz starih zgodb (seveda presejanih), potrebna. Potrebno nam je prepraševanje in utrjevanje naših temeljnih usmeritev, vrednot, lastnosti, našega odnosa do bližnjega in do skupnosti.“ Zato jim, ko bodo pravlјice, te večne, neutrudne popotnice od daleč in od blizu potrkale pri nas, le na široko odprimo vrata, da nas razveselijo in morda tudi razsvetlijo ter postanejo naše ljube sopotnice.

■ GAJA KOS

VEČPLASTNI MOZAIKI ŽIVLJENJA

Špela Frlic: *Dekle, obljubljeno soncu.*

Ilustrirala Ana Zavadlav.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2024

»Ljudskim pripovedovalkam, katerih imen si nismo zapomnili, a so s svojimi zgodbami pomagale zgraditi naš domišljjski svet,« je zapisano v uvodu svojstvene zbirke ljudskih pravlјic, ki jih je zbrala ter izvirno priredila zbiralka in raziskovalka ljudskega slovstva Špela Frlic. Gre za pravlјice z bosanske, hrvaške, makedonske, slovenske in srbske regije. Že abecedno zaporedje pod naslovom naštetih nacionalnih okolij nam da vedeti, da avtorice ni zanimala logika točno določenega, ožjega nacionalnega in kulturnega okolja, pač pa je uspešno prestopila ozke meje in vse skupaj povezala v logično, trdno celoto raznolikih balkanskih ženskih glasov.

Ob uspešnem avtorskem glasu Špele Frlic je potrebno že uvodoma opozoriti še na izjemen glas ilustratorke Ane Zavadlav, katere ilustracije v knjigi delujejo mistično, večplastno, mestoma celo groteskno, a nikoli pretenciozno v eno ali drugo smer; nasprotno: vsega je ravno prav – iz globine podob tako prihajajo odlično ujete nežnost, lirčnost in pravlјičnost, četudi je na površini zaznati surov in krvoločni svet. Likovna podoba tako učinkuje večpomensko, predvsem pa zelo odprto za mnoge možne interpretacije.

O tem, da sta pisateljica in ilustratorka vsaka zase uspeli ustvariti poseben svet, ki zajema bolj ali manj nenavadne protagonistke, ni nobenega dvoma, najbolj namreč navduši to, da sta se njuna izraza uspešno prepletla in skupaj izoblikovala novo organsko celoto. V njej še zdaleč ne gre zgolj za prijazne in mehke literarne in likovne zapise – veliko je bivanjske trpkosti, razlite grenkobe, grotesknih in temnih, skorajda skrajnih družbenih odtenkov. Psihosocialna podoba književnih oseb včasih drsi po robovih, ki pa jih nikoli ne prestopi, posledično pa odpira tudi številna vprašanja v povezavi s spoloma, njuno vlogo v družbi in medsebojnimi korelacijami.

V teh pravljicah tako srečamo naivne grofe, raznolike čarovnice, dekleta volčice, ki se skrivajo v volčjih čevljih, mame, ki se lahko spremenijo v kravo, krvoločne volkove, neustrašne razbojnice, pasjeglavca, zmaja, ki kot za šalo stresa kletve, povodnega moža, ki s svojimi solzami povzroča mučne poplave; celo samoroga, ki ponudi junaku svoje mleko, in še številna druga bitja, ki so pogosto izrazito surova, neizprosna in nasilna. Celo sonce ni prijazno, saj odpira neke povsem drug(ačn)e, temne dimenzije pravličnega sveta.

To torej ni okolje urejenih mitov, trdnih stebrov in varnosti, pač pa okolje, ki nenehno preizkuša in, še zlasti ženske književne osebe, nenehno sili k uporabi lastnih spretnosti, iznajdljivosti in razuma. Ženska torej ni intuitivno bitje, pač pa predvsem bitje razuma. To je precej nenavadno, če izhajamo iz dejstva, da so to pretežno čudežne pravljice in da so pravlična bitja poosebljena. Slednje velja tudi za živali, ki imajo pomembno vlogo. V pravljicah namreč niso samo obrobne »žive sence«, tudi niso zgolj neke nepomembne stranske akterke, pač pa polnokrvno vstopajo v pravlični uni-

verzum in ga pomembno soustvarjajo, dopolnjujejo, celo nadgrajujejo.

In to je eno bolj temeljnih sporočil te zbirke: vsa bitja so enakovredna in vsa so zelo pomembna. Vsako od njih zavzema svoj položaj, pri tem pa nikakor niso ločene entitete, pač pa se zlivajo v skupen mozaik življenja. To je torej zbirka pravljič, ki opeva življenje v vseh svojih barvah, ki daje pomen sleherni obliki in ki stavi na željo po tem, da bi nekoč dosegli enakovrednost, spoštovanje in ljubezen v vseh pogledih.

Morda se tudi zaradi tega prične z motivom zaljubljene čarovnice, ki je v istoimenski pravljici prav slovenskega porekla.

Pravljica nas sooči z nekaterimi vznemirljivimi arhetipi. V uvodu spoznamo mladega grofa, ki jih šteje že dvajset, pa se še ni nikoli ločil od domačega gradu. Šele njegova mati, grofica, nagovori moža, naj vendar sina vzame s seboj na lov. Vendar pa, naiven in neizkušen, kot ta sin je, zaide v domovanje starejšega para s tremi hčerami, ki so v resnici čarovnice. Stara čarovnica surovo postopa z njim in mu daje mnoge preizkušnje, ki jim noben navaden smrtnik ne bi bil kos, a jih uspe vse opraviti (seveda s pomočjo čarovniških moči ene od hčera, ki se v grofičja zaljubi). Stara čarovnica tako pooseblja neizprosnost in željo po krvi, mlada pa lirično mehkobo in hrepenenje po čutni ljubezni. Slednja premaga vse ovire, celo mlinski kamen, ki ga želi stara čarovnica spustiti nanjo, ko bi zaspala, a jima v tem času uspe pobegniti. Tudi mož stare čarovnice, ki se spremeni v vrana, ju ne uspe ustaviti.

A pravljica vsebuje zelo trpek trenutek, ko mlademu grofiču zaljubljena čarovnica reče, da bo vsemu navkljub pozabil nanjo. In prav to se tudi pripeti. Ko se grofič vrne domov, priredijo slavo, na zaljubljeno čarovnico pa zatem povsem pozabi. Šele sčasoma se, v po-

dobi prodajalke jabolk, čarovnica vrne predenj kot nekakšna slaba vest, kot odmev iz preteklosti, zaradi katerega mladi grof vse pove očetu in materi ter se nazadnje s čarovnico tudi poroči.

Je pa v tej pravljici še en motiv, ki izrazito bode v oči: odnos starega grofa do svoje žene. Ko mu ta namreč predlaga, da naj sina vzame s seboj na lov, potem pa se ta v gozdu izgubi, jo da mož, potem ko se sam vrne z lova, zazidati v omaro, tako da je imela na zraku edino glavo, da je lahko dihala in jedla. Šele ko se sin vrne, grofico rešijo iz omare.

To je vsekakor zbirka pravljic, ki presega zgolj mlajše bralce, saj je gotovo priporočljiva tudi za starejše. S svojo zasnovno nas namreč nenehno izziva, vsebinsko draži in sili k temu, da moramo razmišljati in neprestano tehtati o mnogih situacijah in moralnih dilemah. S tem zbirka doseže številne cilje: od literarno estetskega, kulturnega pa vse do socialno arhetipskega.

In na koncu tistega ključnega, saj uspešno odpira občutljivo vprašanje: ali smo danes kot družba v odnosu do žensk res že dosegli tisto raven, ki so je v resnici vredne. Odgovor se skriva v vsakem od nas.

■ DAVID BEDRAČ

IGRIVA SLIKANICA, USTVARJENA ZA SKUPINSKO BRANJE

Barbara Hanuš: *Baba sede v balon.*

Ilustracije Marta Bartolj.

Ljubljana: Hart, 2024.

Tandem Barbare Hanuš in Marte Bartolj prinaša drobno zbirko slikopisov. Ti najprej prinašajo stare otroške ramanice, nato pa jih avtorica nadaljuje po svoje, jih vpne v svet mladih bralcev ali pa jih

nadaljuje v drugih domišljjskih svetovih.

In kako jih brati? En predlog se ponuja kar sam: z mladim poslušalcem/bralcem v naročju. Vsi drugi sledijo iz tega. Najmlajši poslušalci bodo uživali že v zvoku in ritmu pesmi, prav zato so tovrstne ramanice pri najmlajših tako priljubljene. Ob tem bodo lahko spremenjali ne le podobe ob, temveč tudi v besedilu. Mladi poslušalci se bodo tako kaj hitro prelevili tudi v mlade bralce, najprej bodo iskali besede za slike, potem bodo lahko, sledeč velikim tiskanim črkam, iskali tudi besede za sklope črk. Pri tem pa seveda sledili velikim bralcem in njihovemu ritmičnemu branju. Pa zgodbe, ki sledijo pesmim? Tudi te so seveda zastavljene kot slikopisi z velikimi tiskanimi črkami. Hkrati pa odpirajo prostor za pogovor. Pa naj bo to pogovor o vsakdanjiku mladega poslušalca ali pa pogovor, ki sobralca ponese k naslednji knjigi – npr. k slikanici *Moj dežnik* je lahko balon Ele Peroci, motive iz slednje lahko najdemo že na prvi strani v slikopisu *Baba sede v balon*. Kratke zgodbe – podaljške starih otroških pesmi – tako vidim predvsem kot nevsiljive predloge, primere za pogovor. Ko se ta med malim in velikim bralcem vzpostavi, ga je težko ustaviti. In stare ramanice, ki prihajajo iz drugih časov, hkrati pa so že same po sebi pogosto nonsensne, lahko, ko mladi poslušalci/bralci enkrat pridejo naokus, prinesejo veliko vprašanj. Zakaj na primer baba potrebuje kis, da se odpelje v Pariz? Kaj/kje sploh je Pariz? Pa tudi, kaj pomenijo izrazi, ki jih mladi poslušalci/bralci (ali pa morda celo starejši bralci) prvič slišijo, kaj so to šibice in kaj je to groš? Na srečo nam tu lahko na pomoč priskočijo tudi slike v slikopisu.

Pred nami je slikanica, ki ima pred očmi svojo publiko – malo in veliko, z obema pa kar nekaj izkušenj. Hkrati pa je to slikanica, ki to publiko potrebuje,

da zares zaživi. Kakšnemu starejšemu bralcu bi se lahko zgodilo, da ne bi vedel, kaj početi z njo. Nekatere pesmi nimajo smisla, zgodbe pa včasih zadržajo čisto v svojo smer, bi lahko rekel. Vse, kar tak starejši skeptičen bralec potrebuje, je en mali poslušalec v naročju, pa odpreti usta in ušesa in slikanica lahko pokaže svoje čare.

Pri tem se kot domišljeno ne pokaže le besedilo, ampak tudi ilustracije. Če Marto Bartolj poznamo le po nežnejših ilustracijah iz njenih najbolj znanih slikanic (npr. *Kje si?*, *Zebra v ogledalu*, *A smo že tam?* ...), ki v pretežno pastelnih barvah raziskujejo različna čustvena razpoloženja, nas bo tale živahna, živobarvna izvedba presenetila. Že simpatična baba na naslovnici je dokaz, da je Marta Bartolj lahko v svoji ilustraciji še kako igriva. Še posebej simpatične so njene upodobitve ptic, ki že s svojo podobo izražajo značajске lastnosti, ki jim jih nadevajo stare otroške pesmi (npr. *Vrana je po cest' hodila*), v slikanici pa se očitno počutijo tako domačno, da nadaljujejo svoj sprehod tudi po straneh, kjer sicer niso eksplicitno omenjene. In smo znova pri pogovoru med malim in velikim bralcem, ki lahko na ilustracijah opazujeta vse podrobnosti, iščeta vrane, sinice in kose, iz vsakdanjika pa prehajata v svet domišljije in spet nazaj – le kaj počnejo kos in sinica na posteljini, vrana pa med igračami?

Baba sede v balon je slikanica, katere mesto je bolj kot na razstavah v rokah, še posebej, kadar gre za dva para rok ali več. Seveda jo lahko uporabimo tudi pri spoznavanju črk in prvih korakov v branje, a njeno glavno poslanstvo vidim drugje, v zabavi ob preživljanju skupnega časa s knjigo, v vzpostavljanju odnosa do branja in odpiranju pogovora med malim in velikim bralcem.

■ TINA BILBAN

LOVITI LOVCA NA PTICE

Tina Bilban: *Ive ni.*

Ilustriral Igor Šinkovec.

Dob: Miš, 2024

Tina Bilban je prodorna slovenska pisateljica, ki piše za otroke in odrasle. Še posebej se je v zadnjih nekaj letih na slovenski literarni sceni uveljavila s kakovostnimi leposlovno-informativnimi (in informativno-leposlovnimi) deli za otroke, s katerimi mlade bralce ob pomoči zgodb na igriv način seznanja z znanstvenimi temami z najrazličnejših področij. Deloma bi v kategorijo leposlovno-informativnih del lahko uvrstili tudi njeno novo prozno besedilo *Ive ni*, katerega temelj predstavlja dobro razvita, napeta zgodba, ki jo avtorica dopolnjuje z informacijami o različnih ptičjih vrstah in kaznivem lovu nanje. V tem kratkem romanu, namenjenem predvsem učencem druge triade, se spretno dotika različnih tem: varovanja okolja, spoznavanja tuje kulture, odraščanja in z njim povezanega osamosvajanja, odnosov v družini, prijateljstva in šole. Knjigo, ki se spogleduje z žanrom detektivke, je leta 2024 izdala založba Miš, vključena pa je tudi v knjižno zbirko Čiv!, ki združuje kvalitetna literarna dela, namenjena otrokom v drugem triletju osnovne šole. Razburljivo zgodbo, ki se pred bralcem odvija na 91 straneh, lepo dopolnjujejo črno-bele ilustracije

Igorja Šinkovca. Realistično prikazujejo dobro izbrane izseke zgodbe, upodobitve ptic pa omogočajo lažjo predstavo teh pri nas redko videnih (ali sploh ne videnih) živalskih vrst.

Zgodbo, sicer pisano v 3. osebi, spremljamo s perspektive Tarasa, mlajšega brata naslovne junakinje Ive. Dogajanje zajema zadnje poletne dni in prvi teden novega šolskega leta. Tarasa začne na poti v šolo spremljati starejša sestra, za katero se mu zdi, da se včasih, ko misli, da je brat ne opazuje, obnaša nenavadno. Večkrat jo na primer vidi, kako se pogovarja s skrivnostnim fantom v zeleni jakni. Glavni zaplet predstavlja Ivino izginotje. S skupno pomočjo se družini, ki jim ob strani ves čas stoji tudi John, očetov prijatelj iz Škotske, uspe dokopati do nje, pri tem pa gre glavna zasluga prav Tarasu. Izkaže se, da sta Iva in fant v zeleni jakni člana društva ljubiteljev ptic, njuno skrivnostno obnašanje pa je bilo povezano z načrtom, da zasačita nepridiprava, ki v gozdu že dalj časa pticam nastavlja pasti. V knjigi lahko prepoznamo številne elemente, tipične za detektivske romane. Ivino izginotje kot osrednji zaplet namiguje na potencialno kaznivo dejanje. Taras, ki v zgodbi prevzame vlogo detektiva, s svojim opazovanjem in razmišljanjem bralcu postopoma razkriva, kaj se dogaja z Ivo, pri tem pa včasih iz videga ali slišaneza tudi napačno sklepa. Resnica pride na dan šele čisto na koncu, bralec pa vse do tedaj ostaja v napetem pričakovanju razpleta.

Kratki otroški roman *Ive ni* je obarvan z okoljevarstveno noto, pri čemer Tina Bilban v ospredje postavlja problematiko nezakonitega lova na ptice, pri katerem divji lovci pticam nastavljajo limanice ali jih lovijo v mreže – nekateri zato, ker v njih vidijo škodljivce, drugi z namenom prodaje, tretji pa iz same zlobe. Mlademu bralcu na primeru Ivinega

boja proti nezakonitemu lovu na ptice brez odvečnega moraliziranja predstavljajo, kako pomembna sta ohranjanje biodiverzitete in skrb za okolje sploh, poleg tega pa ga mimogrede seznanjajo z nekaterimi domačimi in tujimi vrstami ptic, denimo z mormoni, kormorani, detli in albatrosi, med katerimi jih je kar nekaj upodobljenih tudi z ilustracijami. Avtorica v zgodbo spretno vpelje načine, kako lahko kot posamezniki prispevamo k trajnostnemu razvoju: kjer je mogoče, namesto plastične embalaže uporabimo papirnato, nekoliko spremenimo način prehranjevanja, za premagovanje krajših razdalj uporabimo prevozna sredstva, ki za svoje delovanje ne potrebujejo goriva ... Predvsem pa je pomembno, da se o tovrstnih temah izobražujemo in med seboj pogovarjamo.

Zanimivo je poudariti, da Tina Bilban kompleksne ekološke teme predstavlja na otrokom dostopen in razmeroma enostaven način, pri čemer pomembno vlogo igra slog pripovedi. Avtorica se je odločila za knjižni pogovorni jezik in v besedilo vključila tudi nekaj manj formalnih jezikovnih izrazov, s čimer se je približala vsakdanjemu govoru otrok. V izogib nenehnim podčrtanim opombam s prevodi so povedi, ki jih izreka John, napisani v polomljeni slovenščini, kar služi tudi kot element besedne komike.

Otroški roman *Ive ni* odlikuje izvrstno domišljena vsebinska zasnova, v katero avtorica spretno vpelje pomembne okoljevarstvene teme. Otroke naprijazen način spodbuja k razmišljanju o lastnem prispevku k ohranjanju narave in pomembnosti sodelovanja za skupno dobro.

■ MAJ MATIAS STRLE,
V SODELOVANJU Z ODDELKOM
ZA SLOVENISTIKO, FAKULTETA
ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE
UNIVERZE NA PRIMORSKEM

VSESTRANSKA ISOL IN ZLATE HRUŠKE

Marisol Misenta: *Šivanje*.

Prevedla: Barbara Pregelj.

Medvode: Malinc, 2023

Roman *Jutra v Dženinu* (Cankarjeva založba, 2023), ki ga je ameriško-palestinska pisateljica Susan Abulhawa začela snovati že leta 2002, govori o usodi palestinskega ljudstva. Izid v zbirki Moderni klasiki sovпада z izbruhom vojne v Gazi ter ga lahko v trenutni nadvse kruti politični aktualnosti dogajanja na Bližnjem vzhodu prebiramo tudi v slovenskem jeziku (prevedla ga je Lili Podpara). Avtorica (v literarnem svetu) vodi skozi kruto, presunljivo in ganljivo pripoved o družinskih vezeh, rodbinskem izročilu, volji do preživetja ter osebni in materinski moči, predvsem pa o ljubezni kot predpogoju za obliko celjenja osebne identitete, ki je odpuščanje. Genocid nad Palestino, ki ga vsakodnevno spremljamo v medijih, je na čisto samosvoj način še isto leto v slovenskem prevodu našel odmev tudi v slikanici za najmlajše bralce. Avtorska slikanica *Šivanje* Marisol Misenta (Malinc, 2023) je nastala pri projektu »Zgodovina palestinske umetnosti, ki jo pripovedujejo predmeti vsakdanjega življenja« (»Palestinian Art History as Told by Everyday Objects«), ki ga je izvajal Palestinski

muzej. Projekt se spopada s politično in družbeno zgodovino Palestine ter si tako s palestinskim umetniškim gibanjem skozi literarno uporabo vsakdanjih predmetov, ki so jih palestinski umetniki uporabljali v svojih umetniških delih v različnih zgodovinskih obdobjih, prizadeva za ohranitev palestinske kulturne dediščine.

Umetnico Marisol Misenta, ki deluje pod umetniškim imenom ISOL, je navdihnila tradicija: v neki vasi, ki je kot iz škatlice, kot iz vezenine, živi čisto posebna deklica Lila. Za likovno zgodbo je umetnica uporabila palestinske vezenine, ki jih je vpletla v samo tkivo zgodbe o deklici Lili, ki ves čas izgublja stvari. Vendar Lili sumi, da za to ni kriva sama: v njenem svetu so namreč luknje, ki vodijo do skrivnostnega sveta *zadaj*, kjer je vse drugače. Lila se zato odloči, da jih bo zašila, toda zdi se, da to prebivalcem obeh svetov prinese samo še več težav. Čeprav slikanica ne govori naravnost o ranah palestinskega ljudstva, pa bogato palestinsko zgodovino predstavlja vezenje, skozi katero je avtorica izvezla svojo nekoliko skrivnostno pripoved.

Ob branju tako zahtevnih slikanic je dragocen pogovor z otroki na njim primeren način. Otroci lahko vprašajo tudi kaj takšnega, kar odrasle straši, a odgovor mora biti pomirjajoč, da težka tema ne postane tabu. Otroci seveda o vojni lahko slišijo povsod, a prav velika izpostavljenost takim novicam daje občutek, da je vojna veliko bližje, kot dejansko je. V slikanici *Vojna*, ki sta jo ustvarila portugalski pesnik José Jorge Letria in njegov sin, ilustrator André Letria, povedo podobe – tako kot v vojni – več kot tisoč besed. Tudi besedilo slikanice *Šivanje* je skopo, so zgolj kratki dvogovori in drobne besedne impresije, a hkrati toliko bolj bogato vizualno tkivo, ki preplete štiri poglav-

ja in epilog (*Izgubljene stvari, Luknje, Megla, Kresna noč in Epilog: Leksis in Rolf*) v vezenje iskanja druge strani, kjer (med drugim) se deklinčina babica ne počuti dobro in reče: »Pa tudi zvo- kov z druge strani ne slišim! To je v tem času čudno, čih, čih! Tako je, kot bi bili zaprti v hišo brez oken, kamor ne more- ta ne svež zrak ne zvok.« Vojna nikoli ni znala pripovedovati zgodb, drobni predmeti iz spomina in domišljije na čase, ki jih ni več, pa z vso simboliko to zmorejo.

Strani v knjigi niso bele, temveč v barvi in strukturi nebeljenega in ze- leno obarvanega lana, vanje so veči- noma s križci izvezene raznobarvne nitke, večinoma dominirajoče rdeče. Risba glavnih treh oseb (deklince Lili, mame in babice) je stilizirano po- enostavljena, vehementno različno naslikani lasje določajo njihove ka- rakterje. Čez risbe se spušča veliko barvnih senc, ki se dramaturško spa- jajo s tkanino. Narisani so tudi Lilini prijatelji in nekaj drugih ljudi, ki pa se pojavljajo največkrat na nalepljenih lističih v ilustracijah. Dogajalni čas je resničen in sanjski, kajti »za tem obstaja še en svet, ki je veliko bolj ne- navaden. Tam je pokrajina, polna voz- lov, visečih nitk in nenavadnih živali«. Celostranske ilustracije so od strani do strani bolj temne in dramatične, skozi goste črne valujoče resaste niti se odpirajo prostori, ki zaposlujejo deklinčino domišljijo v kresni noči, ki je njen »srečni dan«. Podobe vezenin vse bolj dopolnjujejo ilustratorkini v tkanino izvezeni motivi živali, Rolfa in Leksis, in na koncu knjige polje zaključne podobe dopolnjujejo foto- grafije resničnih predmetov. Besedilo je na osemindvajsetih dvostranskih ilustracijah natisnjeno v tipografiji, ki posnema ročno pisavo. Knjiga je dvo- jezična, v slovenščino jo je prevedla

Barbara Pregelj, originalno špansko besedilo je dodano na koncu knjige.

Marisol Misenta (ISOL) se je leta 1972 rodila v Buenos Airesu v Ar- gentini. Je vsestranska argentinska umetnica, predvsem ilustratorica in pisateljica, kariero je naredila tudi kot pevka. Študirala je likovno pedagogi- ko, a je opustila poučevanje ter se po- svetila avtorskemu ustvarjanju knjig za otroke. Leta 1997 je izšla njena prva knjiga *Vida de perros (Pasje življenje)*. Piše in ilustrira svoje knjige, a tudi be- sedila drugih avtorjev. Z izrazito oseb- nim stilom objavlja ilustracije v Mehi- ki, Španiji, ZDA, Franciji, Koreji, Švici in Argentini (tudi v najbolj branih časopisih). Sodelovala je na delavnici ilustratorjev BIB '99, ki jo je organizi- ral UNESCO na Slovaškem, in prejela nagrado zlato jabolko 2003 za ilu- stracije v knjigi *Tic Tac*. Knjigi *El Globo (Balon)* in *El cuento de Navidad de Auggie Wren (Božična zgodba Auggi- eja Wrena)* sta se uvrstili v zbirko Bele vrane Mednarodne mladinske knjiž- nice v Münchnu. Leta 2006 in 2008 je bila med finalistkami za Andersenovo nagrado. Njeno avtorsko in ilustrator- sko delo je bilo leta 2013 nagrajeno tudi z eno najprestižnejših nagrad na svetu za otroško književnost, z ALMO (Astrid Lindgren Memorial Award). Njena posebnost so avtorske slika- nice, ki prinašajo nenavadne dialoge med podobami in besedili. Izdala je štiriindvajset knjižnih naslovov, ki so prevedeni v sedemnajst jezikov. Pet izmed teh je izšlo v slovenskem jezi- ku v založbi Malinc. Prevedla jih je Barbara Pregelj.

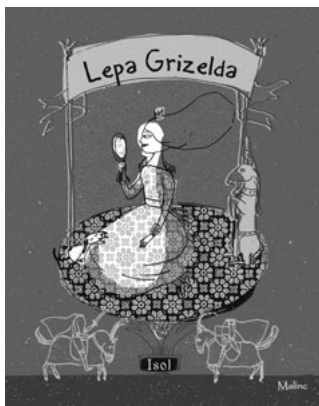
Založba Malinc, ki obstaja od leta 2012, je butična založba z vrhunskimi avtorji in avtoricami, ki poudarjajo ra- znolikost kulturnih prostorov. Glavna urednica in vodja bralnomotivacijskih projektov založbe je Barbara Pregelj,

doktorica literarnih ved in docentka za književnost na Univerzi v Novi Gorici. Je diplomirana hispanistka in literarna komparativistka, po koncu študija v Ljubljani je nadaljevala študij na univerzi v Salamanci v Španiji. Magistrirala je s temo iz španskega baroka, doktorirala pa s tezo o trivialnih elementih v sodobni slovenski književnosti. Kot prevajalka v slovenščino in španščino ter iz baskovščine, katalonščine in galicijsčine je dejavna kot posrednica med slovenskim, iberiskim in španskoameriškim kulturnim prostorom. Je tudi stalna sodna tolmačica za španski jezik. Kot prevajalko jo strastno zanima problem branja in interpretacije besedila, kot urednico pa, kako bi z virusom dobre literature okužila čim več bralcev. Zato v založbi izdajajo s špansko kulturo povezane dvojezične knjige. Te knjige so zelo različne, niso komercialne niti enostavno pristržne, kakršne zlahka privabljajo kupce po vsem svetu, navadno niso niti klasično zasnovane, so pa besedno in vizualno izvirne, s čimer vabijo k razmisleku in hkrati burijo domišljijo. Posebna pozornost je namenjena izdajanju knjig za osebe z disleksijo, opremljenih z didaktičnimi materiali. Ker disleksija povzroča največje težave otrokom v osnovni šoli, ko se učijo brati in pisati, so jim

prav premišljeno izbrane slikanice v pomoč.

Ni presenetljivo, da je kar pet knjig umetnice Isol izšlo pri založbi Malinc, saj dosegajo vse visoke standarde, ki so si jih zadali. Že leta 2014 je izšla njena avtorska slikanica *Poredni Petit* (*Petit, el monstruo*), ki z malo besedami in z zgovornimi ilustracijami (predvsem izstopa dinamična obrazna mimika glavnih junakov in duhovita frizura malega dečka) pokaže, da otrokov svet ni preprost. Odrasli otroka pogosto ocenjujemo le na ravni priden-preden, on pa svojih dejanj ne vidi tako. Kaj kmalu ugotovi: »Mogoče sem pa poredno-pridna vrsta otroka. Drugega ni!« V slikanici *Družinska skrivnost* (*Secreto de familia*), ki je izšla že naslednje leto, je z značilno risarsko maniro naslikana glavna junakinja, deklica z velikimi očmi in bujnimi lasmi, ki odkriva skrivnost različnosti. Sporočilo hudomušne zgodbe je, da smo vsi res različni, a smo si, vsaj zjutraj, vsi tudi podobni. Tudi slikanica *Lepa Grizelda* (*La Bella Griselda*), ki je izšla leta 2018, ni navadna slikanica. Glavna junakinja zgodbe je tako lepa, da so občudovalci zaradi nje izgubljali glave. In to dobesedno. Na dvorskih plesih so se za njo valile glave viteзов in princev, ki so se zaljubili vanjo, če so jo le pogledali. A čeprav se je gra-

ciozno gibala v steklenih čevlji in prelepah oblekah, so se je, namesto da bi jo ljubili, vsi bali. Zanimivo, da so ilustracije s tanko risbo kljub tako nenavadno grozljivi vsebini izrazito svetle, in niti odrezane glave, ki jih princesa Grizolda razvršča na mizi, najmlajšim otrokom niso strašljive. V bolj stripovsko zasnovani simpatični slikanici *Kulturna izmenjava* (*Intercambio cultural*), ki je pri nas izšla leta 2022, nastopa drobcen deček Gašper, ki po šestih urah 'buljenja' v televizijo zaspi, a malo pred tem še sliši »Zamenjajte za en teden kraj svojega bivanja in zaživite drugo življenje«. Vizualno duhovita je že naslovna stran z monumentalno podobo slona Bimba pred miniaturnim televizorjem, da o živahnem dogajanju celega tedna, ki ga je Gašper preživel v afriškem pragozdu, ne da bi pogrešal televizijo, niti ne govorimo. Pristrčna slikanica otrokom namiguje, da so resnična doživetja lepša od posedanja pred televizijo. Vse knjige izpod peresa in čopiča vsestranske ustvarjalke ISOL so oblikovane skladno s priporočili za oblikovanje gradiv za bralce z disleksijo. Vse je prevedla Barbara Pregelj, vse so dvojezične in vse so tudi prejele znak kakovosti zlata hruška.

■ TATJANA PREGL KOBÉ

PEPELKA KOT BEGUNKA V DRUŽBI PRIVILEGIRANEGA ZAHODA

Andrej Rozman Roza: *Prepelka – zgodba za vso družino*, režija Vito Taufer, produkcija Slovensko mladinsko gledališče, premiera 31. 5. 2024, ogled predstave 13. 9. 2024.

Motiv Pepelke, ki se je v različnih kulturnih in časovnih kontekstih razvil v številnih različicah, tudi danes ostaja priljubljen za nove predelave. Pravzaprav se te zdijo skorajda nujne, saj očetovo dopuščanje Pepelkinega položaja v družini in poroko s princem kot garant za srečo težko umestimo v perspektivo sodobnega razumevanja in pristopa do sveta ali vzgojnih načel. Pri nas smo na odrskih deskah v zadnjih letih lahko gledali dve Pepelki; tisto iz prepesnenih pravljic *Odvratne rime* Roalda Dahla, ki jo je v Lutkovnem gledališču Ljubljana režiral Vinko Möderndorfer (2015), kjer Pepelka (ob odsotnem očetu) zakliče, da ji je dovolj princev, in se poroči »s preprostim tipom, ki je kuhal marmelado«, ter *Pepelko* Simone Semenič v režiji Ivane Djilas (2014 v istem gledališču), ki si – ob s strani mačehe in polsester prevaranem očetu – prav tako sama ukroji lastno usodo. V kolikor poznamo delo Andreja Rozmana Roze, je bilo preoblikovanje pravljice glede na okoliščine današnjega časa pričakovano tudi tu, a je njegova *Prepelka – zgodba za vso družino* veliko bolj kompleksna in namenjena starejšim gledalcem – po priporočilu gledališča od 10. leta dalje.

Rozina *P(r)epelka* (igra jo Irena Yebuah Tiran) je ilegalna begunka Rašida Malila, s požgano rojstno vasjo in očetom (Dario Varga), ki ji svetuje, naj potpi, da bo lahko osta-

la (v Evropi), saj nima kam, medtem ko sam (sicer nekoliko nenavadno) že ima državljanstvo in pričakuje, da bo z njegovo poroko to lažje dosegljivo tudi hčerki. »Princ« v tej zgodbi in hkrati »čudežni pomočnik« je član dobrodelne organizacije (Matej Zemljič), nekakšen skrivni agent, ki se pod pretvezo internetnega serveriserja vtihotapi v hišo in Rašidi predstavi načrt rešitve – njeno sodelovanje v priljubljenem televizijskem glasbenem šovu, pevskem tekmovanju. Sicer jasno prepoznavni figura protagonistke in struktura pravljice tako dobita povsem nov kontekst, s katerim Rozino besedilo ne predstavlja zgolj posodobljene interpretacije z namenom preseganja stereotipnih arhaizmov, temveč avtorsko svobodnejšo strategijo, ki v poznani pravljčni model vnaša nove vsebine in teme. Poleg težav beguncev z neurejenim statusom in negotovo prihodnostjo Roza prek glasbenega šova motive družbenega statusa, tekmovalnosti, priljubljenosti in egoizma neposredno vpiše v vsakdan mladih z odmevnostjo na družbenih omrežjih in številom sledilcev, tem novodobnim zvezdnštvom, ki po vrednosti nadomesti poroko s princem, hkrati pa tudi v širšo družbo situacijo izkoriščanja popularnosti ter premisleka, kakšno moč ima lahko »javni glas«. Rozina *Prepelka* je odsev naše realnosti; je zgodba o begunki in zgodba o našem, privilegiranem svetu, kjer se mnogi orientirajo po osebnih interesih ter hranijo s pozornostjo in kapitalom, tudi če na račun drugega.

Pri tem je njegovo pomenljivo preimenovanje *Pepelke* večplastna jezikovna igra: kot *Prepelka* v naslovu napotuje na prepreke, katerih simbol je za Zahodno, udobja navajeno družbo – kot ovira in plen za grabežljive

posameznike okoli nje na individualni ravni ter kot znak nemoči pri soočanju z begunci (ali širše, ranljivimi deli družbe) na sistemski. Obenem jo v uprizoritvi nazivajo kot *Prepeluho*, kar se od strukturne vloge veliko bolj nagiba k osebni in značajski opredelitvi, in to ne le v povezavi z njenim prepevanjem; s slabšalnim prizvokom priključuje tudi – kot v *Pepeljuharici* Franceta Poznika iz 1868 – njeno »umazanost«, le da tokrat ne od pepela, temveč zaradi temnejše barve kože.

Družbeno-kritična vsebinska obdelava avtorja se skupaj z jezikovnim mojstrstvom rimanega besedila in številnih songov, dramaturško utemeljenih s tematsko linijo glasbenega dogodka, na odru združijo z režijskim pristopom Vita Tauferja, značilno usmerjenim v lahkotni in komični ton glasbene razgibanosti, vizualne ekstravagance in spretnih poigravanj z igralskimi kreacijami. Podobno sta Roza in Taufer v Slovenskem mladinskem gledališču (ob koprodukciji Gledališča Koper) izpeljala že »družinski mijauzikl« *Obuti maček* leta 2019. Pristop, ki problemsko ostrino prepušča moči besedila, z uprizoritvenimi prijemi pa se osredotoča na radoživost in atraktivnost odrskega, se v *Prepelki* udejanji z različnimi učinki – v komplementarni podpori pri slikanju naše družbe, a tudi v težavah, usidranih med realnim in pravljčnim – ali z druge perspektive, med realnim in neverjetnim ali naivnim.

Najuspešnejša je *Prepelka* v konceptu vizualne in igralske podobe z načrtnim pretiravanjem, ekscesom likov družine Mljask in vodij glasbenega šova, ki vzpostavlja jasno karikaturu in parodijo realnosti. Na čelu te je zagotovo mačeha Petunija Mljask (Mojca Partljič) z bizarnimi elegantnimi opravami in do konca

prignano vzvišeno držo, uspešno pa ji sledita hčerki Mozartinka (Romana Šalehar) in Presleyana (Maruša Oblak), le z več najstniške muhavosti in igrive rokerske skuštranosti s prepoznavnimi impulzi odraščajočih deklet. Igralska in vizualna karikiranost likov (v kostumografiji Alana Hranitelja in s poudarjeno umetelno masko Hranitelja ter Nathalie Horvat) lucidno pritiče tako značjski opredelitvi razvjene družine kot naravi popularnih šovov z organizatoriko v travestiji Ivana Rupnika in ostarelim slavnim pevcem (Ivan Godnič). Predvsem pa morebitno atraktivnost njihovega položaja prebode s posmehom njihove kričave, vpadljive samozaverovanosti in odpira mesto za kritičen vpogled. V nasprotju z omenjenimi liki sta Rašida in oče v igri in videzu »naravna« in realistična. Kontrapunkt je dramaturško spretno vkomponiran tudi v žanrsko sestavo komadov (Aleksander Pešut – Schatzi) in s tem povezan odnos do pevske izvedbe – z enostavnimi pesmicami »wanna-be« pop-zvezdnic, patetično nostalgичnim imitiranjem ostarelega zvezdnika ter na drugi strani z ubranimi melodijami in čustvenim razponom pesmi, v katerih Rašida najde možnost, da spregovori o svoji osebni zgodbi in intimnih občutjih. S tem celotni uprizoritveni izraz nazorno predstavi položaj begunke in slikovito vzpostavlja podobo naše, Zahodne družbe ter razkoraka med pričakovanji in vrednotami osnovnega, preživetvenega in etičnega modusa, katerega predstavljata Rašida in deloma oče, ter izkrivljenega, brezobzirnega, individualističnega boja pri ostalih.

A ta ključni kontekst je plastično vzpostavljen že s situacijo v domu družine Mljask. Poniževalen odnos do Rašide, namerno razmetavanje

hrane po tleh in ustvarjanje novih delovnih nalog zanjo, skrivanje za masko dobrote, češ da ji pomagajo, namesto da bi jo prijavili na policijo, šepetajoče priznanje o izkoriščanju brezplačnega dela, so zgovorna dejanja. V tej prevladujoči konstelaciji očetova figura ostaja v ozadju, deloma nerazumljivo opredeljena tako glede pozicije v novi družbi kot porekla (ki ne le po videzu in barvi kože, povezani z izbiro igralcev, ampak tudi z gledališkimi znaki igre in kostuma razkriva neskladje s hčerkinim) ter nezmožna, da bi jasno izpričala težko balansiranje med medlo podporo hčerki in prizadevnostmi bodočega moža. Ko pa uprizoritev pripelje do glasbenega šova – kljub njegovi dopolnjujoči parodični podobi Zahodne družbe – problemsko jedro sploh potisne v ozadje. Čeprav bi lahko sklepali, da je prav to dogodek, ki že po svoji naravi komunicira z mladimi gledalci, so dolgovezne priprave, napovedovanje, povezovalni nagovori in preveč pevske točke nekaj, za kar se zdi, da želi (še posebej s parodijo odcvetelega pevcu z referenco na Elvisa Presleyja) ustvariti vzporeden šov za starše. Dobršen del uprizoritve razvojeni problemsko nit, ki se bistveno nadaljuje predvsem s posledicami šova. Dogajanje v in okoli tega šova ima namreč ključno dramaturško vlogo predvsem zaradi teh.

Čeprav sprva ni jasno, kako naj bi Rašidi udeležba na glasbenem šovu sploh pomagala – in s tem tudi njena motivacija ter slepo zaupanje članu dobrodelne organizacije predstavlja ta prej odprto mesto za samostojno refleksijo kot utemeljen dramaturški moment – je njegova izvedba ponujena kot rešitev, ki hkrati postavi kopico novih izzivov in vprašanj. Njena iskrena izpovedna pesem in pevski

talent sprožita ogromno navdušenje, podporo medijske javnosti ter viralen angažma na družbenih omrežjih, kar ji zagotovi pridobitev azila, obenem pa razgali apetite bližnjih, od mačehe do ostarelega pevca in prej dobrodelnega pomočnika, vseh stegujočih se po deležu pridobljene priljubljenosti in njenih bonitet. Družbeni odmevi in preobrti v vedenju posameznikov realno in smiselno dopolnjujejo podobno družbe, v kateri je Rašida pristala, medtem ko politična razrešitev njenega statusa – ureditev legalnega prebivanja v državi kot odziv državnih institucij na njeno zgodbo in izraženo voljo javnosti – deluje naivno. V okviru pravljirnega modela zlahka sprejmemo čudežne srečne okoliščine, kot so prvotna pomoč dobrodelne organizacije, uspeh na glasbenem šovu z odzivom javnosti in njen izjemni, očitno prirojeni glasbeni talent, izpeljava politične razrešitve v okviru resno in realno zastavljene problematike pa pravljirniki okvir presega in deluje kot realnost, ki ni verjetna. Ali drugače: pravljirniki elementi k problemski obravnavi tem realnega življenja, ki jih uprizoritev želi približati mladim, doprinesejo upanje in optimizem, pretirano poenostavljen sistemski razplet pa daje lažno sliko.

Način, na katerega se besedilo in uprizoritev angažirano, kritično in s humorjem lotita seciranja naše družbe, ponuja veliko, vendar se prav v nekaterih stikih z realnimi plastmi Prepelkine zgodbe znajdeti v zagatah. Ne moti, da Rašida, begunska Pepelka, ostaja klasična pravljirna figura, ki se je ne problematizira, še vedno v celoti idealiziran lik dobrega in prijaznega dekleta, saj njen novi srečni konec staro moralo pravljice razvije z ozirom na današnji družbeni kontekst v kvalitete poštenosti, družbene

pravičnosti in odgovornosti. Rašida se namreč odloči za pobeg od popularnosti in vseh pohlepniških rok, za mirno življenje in glasbeno ustvarjanje za manjše občinstvo, s čimer Roza posodobi poanto sreče prav glede na razredno vprašanje, še kako potrebno premisleka v trendu kapitalističnih vrednot. A z izjemo kratkega zaključnega oznanila o načinu življenja, kakršnega si Rašida izbere, uprizoritev v karikaturno odslikavo realnega, v odmev pravljirne lahkotnosti ne vpelje nikakršne zareze, s katero bi izpostavila Rašidino osamosvojitev in osebno moč, dejstvo, da si prisvoji svojo prihodnost. Pravljirniki »živela je srečno do konca svojih dni« se pojavi kot površina brez zanimanja za realna prizadevanja izza te, kot poplačilo za pozitivne lastnosti, ki ostajajo pravljirnega izvora – oziroma kot omejeni politični razplet: stvar sreče, naključja ali naivnosti. Je torej srečen konec zares mogoč? Se pravičnost in družbeni angažma sploh splača? Ali je vse to le stvar pravljice?

Navkljub spretni zastavitvi problemske obravnave, ki model Pepelke uporabi domiselno in v številnih vidikih spretno, ta vprašanja kompleksne realnosti trčijo v zidove enostavnejših čudežnih ali gledališko izraznih komičnih rešitev in zamejijo domet uprizoritve prav tam, kjer bi naj ta segala dlje od prikaza izbranega družbenega stanja. Resda je tudi to samo po sebi kompleksno in dražje s številnimi izhodišči za premisek, pa vendar predvsem takšen, s katerim hitro pristanemo v enostavno poučnem »prav« in »narobe«. Ustrezno premišljeno uprizoritveno nadaljevanje bi lahko omogočilo polje zahtevnejših in bolj konstruktivnih debat glede poti in načinov *kako in kam*.

■ NIKA ARHAR

KO NA FILMSKEM PLATNU OŽIVIJO KNJIŽNI JUNAKI¹

Verjetno nas je mnogo, ki smo si v mladih letih ob branju kakšne res dobre in napete knjige, morda polne fantazijsko čudovitih bitij, predstavljali, kako bi bilo takšno dogajanje videti v resnici, kako bi bilo, če bi oživel naša najljubši literarni liki ... »*Otroci so praviloma navdušeni, ko na ekranu ali velikem platnu v kinu zagledajo njim ljubega knjižnega junaka*«, pravi Petra Slatinšek, vodja programa za otroke in mlade v Kinodvoru², saj mlajšim otrokom predhodna knjižna izkušnja daje samozavest, da se lahko soočijo tudi s čim bolj zahtevnim na filmskem platnu (Petra Slatinšek za primer ponuja strašljivi lik Zverjasca), pri starejših in že nekoliko bolj izkušenih mladih gledalcih pa ogled takega filma spodbuja kritično presojanje in vzporejanje dveh umetnosti. Seveda pa dobra knjižna predloga še ne pomeni nujno tudi dobre ali bolje rečeno kakovostne filmske izkušnje, zato je izbor tega, kar gledajo najmlajši gledalci, izredno pomembna in odgovorna naloga. Spletni filmski in televizijski portali ponujajo zares obširen nabor različnih filmov, ki pa je le redko opremljen vsaj z osnovnimi informacijami, kaj šele z bolj kritično predstavitvijo ali s smernicami za kasnejšo nadgradnjo filmske izkušnje. V pomoč pri izbiri kakovostnega otroškega in mladinskega filma so

tako lahko seveda različne strokovne recenzije, določen vpogled pa ponuja tudi *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig* Mestne knjižnice Ljubljana, v katerem je vsako leto moč najti rubriko, posvečeno novim DVD izdajam dobrih filmov. Rubrika nastaja v sodelovanju s Kinodvorom, ki se s programom Kinobalon že vrsto let posveča skrbni filmski vzgoji in je tudi s svojim spletnim izborom v okviru Art kino mreže eden boljših vodnikov pri iskanju kakovostnih filmov za mlade gledalce.

Eden ključnih kriterijev pri iskanju primerne animiranega ali igranega filma je starostna omejitev, ki včasih (redko, a vendarle) ni enaka starostni omejitvi literarne predloge. Le s primernim podajanjem filmske zgodbe bo otrok dobil pozitivno izkušnjo, ki ga bo spodbudila k nadaljnjemu raziskovanju in nadgradnji.

Za vstop v filmski svet je zelo primerna slovenska serija kratkih animiranih filmov *Tako zraste ...*, namenjena otrokom, starejšim od treh let. Prva petminutna epizoda *Tako zraste metulj* (2019) je z rimano pripovedjo dramskega igralca Aleša Valiča oživila istoimensko kartonko ilustratorke Ajde Erznožnik, serija pa je do zdaj v štirih sezonah otrokom predstavila pisano paleto kopenskih in morskih živali. Vse epizode se končajo s preprosto uganko (in rešitvijo), ki deluje kot povzetek videne in tako spodbuja otroke k sodelovanju.

Najmlajšim gledalcem³ je namenjena tudi miniserija o verjetno najbolj poznanem črnem mačkonu iz slovenske literarne zgodovine – **mačku Muriju**. Ustvarjalci, ki so v desetih letih predstavili pet duhovitih deset-

1 Predstavljeni so filmi, posneti po literarnih predlogah, ki so nastali med letoma 2019 in 2024 in so tako ali drugače dostopni za ogled doma ali pri pouku. V tabeli ob koncu članka je bolj pregleden povzetek.

2 Petra Slatinšek: *Priročnik za gledanje kakovostnih filmov za otroke in mlade*, Izbor filmske produkcije za otroke in mladino 2021 objavljen v *Utrip svet*(eg(a : priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2022: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2021 (2022)).

3 Starostna omejitev ni enaka za vse epizode in sega od 2+ do 4+.

dvanajstminutnih kratkih filmov, so ohranili legendarne pesmi Nece Falk, dobro poznane mačje junake iz zgodbe Kajetana Koviča pa premišljeno zapletli v nove napete dogodivščine ter jih nekoliko posodobili z živahno računalniško vizualno podobo.

Po kratkih zgodbah *Karelčkove zgodbi* in *Nove Karelčkove zgodbi* avtorice Rotraut Susanne Berner je nastala napeta animirana zajčja pustolovščina ***Najboljši rojstni dan*** (2021), primerna tudi za prvo otrokovo izkušnjo celovečernega filma. V slovenščino sinhronizirana zgodba o sprejemanju sprememb ter razumevanju potreb drugega je skrbno podana iz otroške perspektive, prikupni, a tudi nagajivi, zaletavi in trmasti zajček Karelček pa je lik, s katerim se otroci zlahka povežejo. Živopisna in dokaj plastična animacija skupaj z zgodbo tesno sledi literarni predlogi, zaradi česar je občutek živosti knjižnih likov še toliko močnejši.

Precej klasična, a zato nič manj čarobna in topla je pripoved o pogumu in zvestobi cvetne vile iz Dezele večnega poletja. ***Roza in Kamena skratinja*** (2023) je celovečerni prvenec danske režiserke, animatorke in ilustratorke Karle Nor Holmbäck, s katerim je na nežen, skorajda poetičen način poskušala oživiti pravljичni svet pisateljice Josefine Ottesen. Vizualno ekspresivna in mestoma zelo napeta zgodba, primerna za starejše od pet let, poudarja vrednote prijateljstva in drugačnega pogleda na svet, ob premagovanju strahov glavne junakinje pa bodo otroci krepili tudi svojo samozavest.

Z viškom samozavesti pa ima kup težav miška Hopka (***Tudi miši grede v nebesa***, 2021), ki se prav zaradi nje znajde v čisto pravih mišjih nebesih. Posebna odlika zgodbe filma, oh-

lapno posnetega po knjižni predlogi češke mladinske pisateljice Ive Procházkové, se skriva v njeni mračnosti, podani brez kakršnega koli podcenjevanja otroškega dožemanja nekoliko temnejših, a neizbežnih plati življenja. V slovenščino odlično sinhroniziran film je namenjen vsem gledalcem, starejšim od sedem let, in predstavlja izvrstno izhodišče za prve poglobljene pogovore o strahu pred smrtjo in minljivostjo.

Za mehkejši prehod med bolj pravljичnimi in običajno animiranimi filmi za najmlajše ter vsebinsko nekoliko zahtevnejšimi igranimi filmi za prednajtistiško publiko lahko poskrbita dve napeti pustolovščini, v katerih nenavadna bitja vstopijo v povsem vsakdanje okolje. V nemški ***Šoli čarobnih živali*** (2021), ki odrasle potisne povsem v ozadje in živahno dogajanje osredinja zgolj na dogodke med otroki, so to zabavne in samosvoje govoreče živali, osemletna agentka ***Nelly Rapp*** (2020) pa se spopada s pošastmi, vampirji in volkodlaki – dokler ne ugotovi, da so ljudje pravzaprav lahko še bolj nevarni. Oba filma sta posneta po knjižnih serijah in primerna za starejše od osem let.

Dva izjemna filma, ki se soočata z odraščanjem in prvimi najstniškimi romancami, sta nizozemski ***Nenavaden teden s Tesso*** (2019) in srbski ***Poletje, ko sem se naučila leteti*** (2022), oba posneta po istoimenskih romanih. Dve večplastni zgodbi spretno prepletata poletne dogodivščine, različna čustva in humor. *Poletje, ko sem se naučila leteti* pa skorajda mimogrede vplete še temo bratomorne balkanske vojne, ki je zarezala v samo srčiko posameznih družin in jih za zmeraj zaznamovala. A brez obsojanja in na izredno lahkoten, svetel ter navdihujoč način.

Z vojno je zaznamovan tudi norveški film *Preko meje* (2020), umeščen v december 1942. Nastal je po romanu Maje Lunde, nevaren zimski pobeg mimo vojaških patrulj in nadzornih točk pa je kljub srhljivemu vojnemu ozračju predstavljen kot napeta pustolovščina, v kateri po številnih dih jemajočih preizkušnjah zmagajo pravičnost, prijateljstvo in mušketirski duh. Zaradi – z otroškega vidika – relativno dolge časovne oddaljenosti od dogodkov v filmu, je *Preko meje* izvrstno izhodišče za pogovore o vojni, vojskovanju, begunstvu in podobnih temah.

Za pogovore o drugačnosti pa je odlično izhodišče film *Moj brat lovi dinozavre* (2019)⁴, primeren za starejše od 12 let. Glasen, razigran, humoren, a tudi ganljiv film z značilno italijansko živahnostjo je nastal po avtobiografskem romanu in prikazuje odnos dveh bratov, od katerih ima mlajši Downov sindrom, starejši, ki svojega brata sicer obožuje, pa se tega v družbi novih sošolcev kar nenadoma začne sramovati ... Konec je seveda srečen, vendar je izkušnja boleča in poučna tako za oba protagonista kot tudi za gledalce.

Boleč, a lep je tudi film *Kraljica smeha* (2021), ki odpira temo žalovanja po samomoru starša. Sasha je zaradi depresije izgubila mamo in bolj kot vse si prizadeva, da ji ne bi bila več podobna – ostriže si lase, noče več brati knjig in postati mora kraljica smeha. A čustev se seveda ne da kar odklopiti in tudi Sasha se mora prej ko slej z njimi soočiti. Film rahlo

okrnjeno, a še vedno dovolj natančno sledi istoimenski knjižni predlogi ter se spretno izogiba kakršnemu koli obsojanju mamine bolezni in samomora ali Sashine nenavadne strategije preživetja. Ob predhodnem branju romana je lahko izvrstno izhodišče za kritiško primerjavo obravnave iste teme v dveh različnih vejah umetnosti.

Hitro omembo si zasluži tudi vsebinsko in vizualno čudovit film *Robotove sanje* (2023), ki brez ene same izgovorjene besede pove vse o vseh odtenkih nekega odnosa s čarobnostjo začetka in bridkostjo konca vred. Animirani film izčiščene »retro« vizualne podobe ter navidezno preproste zgodbe o prijateljstvu se zaradi čustveno precej intenzivnega in dokaj nepričakovanega konca, predvsem pa zaradi tekočega prehajanja med rahlo abstraktnostjo robotovih sanj in neprizanesljivo resničnostjo, uvršča med nekoliko zahtevnejša filmska doživetja, zato je namenjen gledalcem, starejšim od dvanajst let.

Filmov, posnetih po literarnih delih je veliko, a dobra knjižna predloga še ne pomeni nujno tudi kakovostne filmske adaptacije, včasih pa je celo obratno in iz ne prav posrečenega literarnega dela nastane odličen film. Oboje je po svoje nujna izkušnja za razvijanje kritičnega mišljenja, zato je ob izboru kakovostnih vsebin za mlade gledalce enako ali pa morda celo še bolj pomembno tudi kakovostno razpravljanje o njih. Nenazadnje od otrok vedno izvemo kaj neskončno zanimivega.

4 Enako temo (drugačnost zaradi Downovega sindroma) obravnava tudi norveški film *Lars je LOL* (8+), ki pa v času pisanja tega članka še ni bil dostopen na DVD-ju ali na spletu.

Naslov	Starostna omejitev	Spletni dostop	DVD	Literarna predloga
Tako zraste ... (serija kratkih filmov)	3+	- Spletni Kinodvor - Baza slovenskega filma - Filmoteka RTV365	Ne	Ajda Eržnožnik: Kako zraste metulj
Maček Muri (miniserija)	od 2+ do 4+	- Baza slovenskega filma - Filmoteka RTV365	Dve epizodi	Kajetan Kovič: Maček Muri
Najboljši rojstni dan (2021)	4+	Spletni Kinodvor	/	Rotraut Susanne Berner: Karelčkove zgodbe in Nove Karelčkove zgodbe
Roza in Kamena škratinja	5+	Spletni Kinodvor	Da	Josefine Ottesen: Roselil (ni prevedeno)
Tudi miši gredo v nebesa	7+	- Spletni Kinodvor - Arhiv RTV365 (občasno)	Da	Iva Procházková: Miši gredo v nebesa
Šola čarobnih živali (2021)	8+	/	Da	Margit Auer: Šola magičnih živali
Nelly Rapp (2020)	8+	Spletni Kinodvor	Da	Martin Widmark: Nelly Rapp (ni prevedeno)
Nenavaden teden s Tesso (2019)	9+	- Spletni Kinodvor - Arhiv RTV365 (občasno)	Da	Anna Woltz: Nenavaden teden s Tesso
Poletje, ko sem se naučila leteti (2022)	9+	Arhiv RTV365 (občasno)	/	Jasminka Petrović: Leto kada sam naučila da letim (ni prevedeno)
Preko meje (2020)	10+	/	Da	Maja Lunde: Over grensen (ni prevedeno)
Moj brat lovi dinosavre (2019)	12+	- Spletni Kinodvor - Arhiv RTV365 (občasno)	Da	Giacomo Mazzariol: Moj brat lovi dinosavre
Kraljica smeha	12+	Spletni Kinodvor	Da	Jenny Jägerfeld: Kraljica smeha
Robotove sanje	12+	Spletni Kinodvor	/	Sara Varon: Robot Dreams

■ GAJA PÖSCHL

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

Nika Arhar, teatrologinja, gledališka kritičarka, dramaturginja, publicistka

Barbara Bednjički Rošer, predavateljica na Oddelku za predšolsko vzgojo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru z večletnimi izkušnjami dela z otroki v vrtcu, raziskovalka na področju bralne pismenosti in didaktike književnosti ter jezika v zgodnjem otroštvu

dr. David Bedrač, pesnik, pistelj, esejist, literarni kritik, publicist, profesor slovenščine, literarni mentor, član uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

dr. Tina Bilban, raziskovalka, literarna kritičarka, urednica, prevajalka in pisateljica, predsednica Slovenske sekcije IBBY in podpredsednica mednarodne zveze IBBY, članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

Meta Blagšič, višja bibliotekarka, vodja Oddelka za dejavnosti, prireditve in promocijo v Mariborski knjižnici

Biserka Bobnar, bibliotekarka, izvajalka dejavnosti za mlade in pripovedovalka, zaposlena v Mariborski knjižnici

dr. Andreja Erdlen, urednica revije *Otrok in knjiga*, vodja Centra za spodbujanje bralne pismenosti, bibliotekarska svetnica

Zdenka Gajser, višja knjižničarka, izvajalka dejavnosti za mlade in pripovedovalka, zaposlena v Mariborski knjižnici

Lea Hedl, bibliotekarska specialistka, izvajalka dejavnosti za mlade in pripovedovalka, koordinatorka projekta Pravljlični večeri za odrasle v Mariborski knjižnici

mag. Tilka Jamnik, promotorka branja, podpredsednica Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS in podpredsednica Slovenske sekcije IBBY

Robert Kereži, samostojni bibliotekarski sodelavec, izvajalec dejavnosti za mlade in pripovedovalec, zaposlen v Mariborski knjižnici

Katarina Klančnik Kocutar, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor

Liljana Klemenčič, pravljličarka, pisateljica, publicistka

dr. Dora Komnenović, raziskovalka v Leibniz centru za raziskovanje sodobne zgodovine Potsdam in Nemškem zveznem arhivu v Berlinu, muzejska pedagoginja in kustosinja

dr. Gaja Kos, raziskovalka, literarna kritičarka, urednica, pisateljica, prevajalka, članica izvršnega odbora Slovenske sekcije IBBY, članica upravnega odbora Društva slovenskih literarnih kritikov

Feri Lainšček, pesnik in pisatelj

Irena Matko Lukan, urednica otroškega leposlovja pri založbi Mladinska knjiga

Maša Ogrizek, urednica revije *Galeb*, pisateljica, filozofinja, kritičarka

Mateja Ogrizek, bibliotekarka, izvajalka dejavnosti za mlade, zaposlena v Mariborski knjižnici

Gaja Pöschl, filmska in literarna kritičarka, članica Društva slovenskih filmskih publicistov FIPRESCI, raziskovalka na področju gledališke zgodovine, šepetalka v Slovenskem narodnem gledališču Drama Ljubljana

Tanja Pogačar, upokojena bibliotekarka, prva predsednica Slovenske sekcije IBBY

Petra Potočnik, strokovna sodelavka Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS

Tatjana Pregl Kobe, umetnostna zgodovinarica, likovna kritičarka, esejistka, pesnica, pisateljica, publicistka, članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

Anselmo Roveda, namestnik direktorja revije *Andersen*, pisatelj in literarni kritik

Martina Russo, odgovorna urednica revije *Andersen*, novinarka in literarna kritičarka

Maj Matias Strle, študent na Oddelku za slovenistiko, Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem

mag. Katja Štesl, univerzitetna diplomirana literarna komparativistka, publicistka in članica uredniškega odbora revije *Stripburger*

dr. Vladka Tucovič Sturman, docentka za področje književnosti na Pedagoški fakulteti in Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem (Koper)

OTROK IN KNJIGA · 121

Glavna in odgovorna urednica dr. Andreja Erdlen

Publikacijo je sofinancirala Javna agencija za knjigo Republike Slovenije
Za Mariborsko knjižnico direktor mag. Klemen Brvar

Naklada 450 izvodov

Letna naročnina 20 EUR

Cena posamezne številke 10 EUR

Tisk: Dravski tisk, grafična priprava: Studio Aleja

Filmov, posnetih po literarnih delih, je veliko, a dobra knjižna predloga še ne pomeni nujno tudi kakovostne filmske adaptacije, včasih pa je celo obratno in iz ne prav posrečenega literarnega dela nastane odličen film. Oboje je po svoje nujna izkušnja za razvijanje kritičnega mišljenja, zato je ob izboru kakovostnih vsebin za mlade gledalce enako ali pa morda celo še bolj pomembno tudi kakovostno razpravljanje o njih. Nenazadnje od otrok vedno izvemo kaj neskončno zanimivega.

Gaja Pöschl,

Ko na filmskem platnu oživijo knjižni junaki

Motiv Pepelke, ki se je v različnih kulturnih in časovnih kontekstih razvil v številnih različicah, tudi danes ostaja priljubljen za nove predelave. Pravzaprav se te zdijo skorajda nujne, saj očetovo dopuščanje Pepelkinega položaja v družini in poroko s princem kot garant za srečo težko umestimo v perspektivo sodobnega razumevanja in pristopa do sveta ali vzgojnih načel.

Nika Arhar,

*Pepelka kot begunka v družbi privilegiranega
Zahoda*

Včasih je veljalo, da so napake znamenje nepopolnosti in neobvladovanja jezika. Napake je bilo treba korigirati, napake niso bile v redu in napake so bile nekaj, čemur naj se izogibamo. Po drugi strani se je kasneje, z različnimi koncepti poučevanja in razumevanja jezika, začelo govoriti o napakah kot neke vrste interferencah z maternim jezikom. Do napak in različnih razumevanj besedila prihaja zaradi interferenc jezikov oziroma interference z maternim jezikom, torej jezikom, v katerem smo odrasli. V sodobnem poučevanju jezika, ki temelji na sodobnih jezikoslovnih spoznanjih, pa govorimo o neke vrste medjeziku.

Prevodni Pranger,

*Klasična in mladinska dela španske
literature pri nas (Barbara Pregelj)*

